

การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชน
ในการมีผู้นำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

นายศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2555
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

A PROPOSED GUIDELINES FOR COMMUNITY KNOWLEDGE MANAGEMENT IN
UTILIZING THE ELDERLY' S POWER FOR COMMUNITY DEVELOPMENT

Mr. Siripong Kiewsakun

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของ ชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน
โดย	นายศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร. อมรวิชัย นาคกรทรรพ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎับัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.กวรรณิการ์ สัจกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.อมรวิชัย นาคกรทรรพ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เพ็ญอรุณ ปรีดีดิลก)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร. ปาน กิมปี)

ศิริพงษ์ เกี่ยวสกุล: การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน. (A PROPOSED GUIDELINES FOR COMMUNITY KNOWLEDGE MANAGEMENT IN UTILIZING THE ELDERLY' S POWER FOR COMMUNITY DEVELOPMENT)
 อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ.ดร. อมรวิรัช นาครทรรพ, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: รศ.ดร.อาชัญญา รัตนอุบล, 244 หน้า.

วัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ โดยวิธีวิจัยเอกสารและวิจัยภาคสนามในชุมชนเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล 2 แห่ง เพื่อถอดบทเรียนความรู้ และใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ 1 แห่ง

ผลการวิจัย พบว่า พลังของผู้สูงอายุในการจัดการความรู้ คือ กำหนดความรู้หลัก เสาะหาความรู้ที่ต้องการ ประยุกต์ใช้ความรู้ นำประสบการณ์มาใช้ และบันทึกชุมชนความรู้ ปัจจัยที่สนับสนุน คือ ฐานวัฒนธรรมเดิม ความใฝ่รู้ของผู้สูงอายุ การนำภูมิปัญญามาใช้ มีสถานที่บริการเพียงพอ แนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ คือ ถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ จัดกิจกรรมชุมชน ต่อยอดองค์ความรู้ สร้างชุมชนนักปฏิบัติ และเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุ

1

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษาลายมือชื่อ.....
 สาขาวิชา พัฒนศึกษาลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา 2555ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

5084554627: MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS: POWER FOR COMMUNITY DEVELOPMENT / THE ELDERLY

SIRIPONG KIEWSAKUN: A PROPOSED GUIDELINES FOR COMMUNITY KNOWLEDGE MANAGEMENT IN UTILIZING THE ELDERLY'S POWER FOR COMMUNITY DEVELOPMENT. ADVISOR: AMORNWICH NAKORNTHAP, Ph.D., CO-ADVISOR: ASSOC. PROF. ARCHANYA RATANA-UBOL, Ph.D., 244 pp.

Research objectives are: 1) to study the community knowledge management in using the elderly's power for the successive community development; 2) to study the conditioned factors which assisted to promote the community knowledge management in using the elderly's power to be the successful community development; 3) to propose guidelines on promoting the community knowledge management in using the elderly's power to be the successful community development; by documentary research and field research, in 2 communities in the Bangkok area and the outskirts, in order to learn the knowledge lessons; and use Participatory Action Research (PAR) in 1 site of the unsuccessful community.

Research results found that: the elderly's power in knowledge management was to set up the main knowledge, to search for the needed knowledge, to apply knowledge, to implement experiences, and to record in the knowledge bank. The supported factors were the previous cultural base, knowledge seeking of the elderly, implementing wisdoms, enough service places. Guidelines on promoting the knowledge management were to transfer knowledge through the knowledge management processes, community activities, knowledge extension, building up the community of practice, and opening up the area for elderly.

Department: Educational Policy, Management, and Leadership Student's Signature

Field of Study: Development Education Advisor's Signature.....

Academic Year: 2012 Co advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.อมรวิเศษ นาคพรทรรพ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล ประธานสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ สัจกุล และ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีดิลก และ ดร.ปาน กิมปี ที่กรุณาชี้แนะ แนวทางการจัดทำ วิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ประจำปี การศึกษา 2555 เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย ขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์สาขาพัฒนศึกษาและสาขาอื่นทุกท่าน ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ช่างราชการ เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ประชาชนหมู่บ้าน เลิศอุบล 4 เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตลาดพร้าว เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร และองค์การบริหารส่วนตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรีและผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน

ขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น รุ่นพี่รุ่นน้องสาขาวิชาพัฒนศึกษาและบุคลากรทุกคน ที่ให้ คำปรึกษา กำลังใจ ความช่วยเหลือในทุกด้าน

ขอบคุณครอบครัว มารดา ญาติ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนเขตลาดพร้าวและพี่น้องภาค ประชาชนที่ให้กำลังใจมาโดยตลอด

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงสร้างประชากรโลกกำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” เห็นได้จากการคาดคะเนจำนวนประชากรในรายงาน “The Graying of Asia: Demographic Dimensions” (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552) ระบุสถานการณ์ผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติว่าอีก 50 ปีข้างหน้า พลเมือง 1 ใน 3 ของโลกจะเป็นผู้สูงอายุ ทำให้ทั่วโลกให้ความสำคัญกับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบต่อทุกภาคส่วน จึงมีการเตรียมความพร้อมเพื่อดูแลผู้สูงอายุระยะยาวให้เป็นผู้มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม

สำหรับประเทศไทย กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ประจำประเทศไทย และสำนักงานภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก กรุงเทพมหานคร ระบุว่า พ.ศ. 2552 ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 11 และจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 14 ใน พ.ศ. 2558 อันเป็นผลจากการลดลงอย่างมากของภาวะเจริญพันธุ์ในรอบครึ่งศตวรรษ จากร้อยละ 6.4 เหลือร้อยละ 1.8 และภาวะที่ประชากรมีอายุขัยยืนยาวขึ้นโดยเฉลี่ยจาก 52 ปี เป็น 71 ปี ทำให้สังคมไทยกลายเป็น “สังคมสูงอายุ” ซึ่งหมายถึงการที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นจำนวนตั้งแต่ร้อยละ 10 ขึ้นไป กรณีประเทศไทย จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสิงคโปร์ โดยจะเพิ่มเป็น 10.3 ล้านคน ใน พ.ศ. 2563 หรือ ค.ศ. 2020 (United Nation, 1993) และจะมีผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมและเป็นภาระที่สังคมต้องจัดระบบบริการและคุ้มครองดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และในอีกเพียง 10 กว่าปีข้างหน้า จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของสังคมไทยที่จำนวนประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จะมีมากกว่าจำนวนประชากรอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนที่จะต้องเข้ามาช่วยกันหาแนวทางดูแลและสร้างสรรค์ความเป็นสังคมสูงอายุที่ดีในอนาคต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชากรสูงอายุในโลกจะเพิ่มขึ้นอีก 81.9 ล้านคน และการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศสำคัญๆ ในโลก มีผลกระทบต่อการค้าเคลื่อนย้ายกำลังคนข้ามประเทศ เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะที่โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนจากการใช้แรงงานเข้มข้นเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้การพัฒนาคนมุ่งสร้างให้มีความรู้ ทักษะ และความชำนาญ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ทดแทนกำลังแรงงานที่

ขาดแคลน ขณะเดียวกัน ประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ทำให้งบประมาณสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านอื่น ๆ ลดลง

การเปลี่ยนแปลงสถานะด้านสังคม ประเทศไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุจากการมีโครงสร้างประชากรที่วัยสูงอายุเพิ่มขึ้น วัยเด็กและวัยแรงงานลดลง คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัย แต่มีปัญหาคอนาภาพการศึกษาและระดับสติปัญญาของเด็ก พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพและผลผลิตแรงงานต่ำ ประชาชนได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มขึ้นและมีการจัดสวัสดิการทางสังคมในหลายรูปแบบ แต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรเป็นปัญหาการพัฒนาประเทศไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลายรวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดและปัญหาการพนัน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนแต่คนไทยตื่นตัวทางการเมืองและให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและธรรมาภิบาลมากขึ้น

การที่สัดส่วนผู้สูงอายุของประชากรโลกโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต จะเป็นโอกาสของประเทศไทยในการให้บริการดูแลผู้สูงอายุและการให้บริการการแพทย์และสุขภาพแต่ในขณะเดียวกันประเทศไทยก็ต้องปรับตัวเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับการปรับตัวเข้าสู่โครงสร้างสังคมผู้สูงอายุ โดยมีแรงกดดันด้านงบประมาณมากขึ้นในภาวะที่เศรษฐกิจโลกมีความผันผวน รวมทั้งยังต้องเตรียมรับมือกับปัญหาขนาดของกำลังแรงงานที่จะขยายตัวช้าลงและลดลงในอนาคต ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะยาว

การพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มีคุณภาพมีคุณค่า สามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นพลังในการพัฒนาสังคม สามารถทำได้โดย

1) ส่งเสริมการสร้างรายได้และการมีงานทำในผู้สูงอายุ โดยกำหนดลักษณะประเภทงานและอัตราค่าจ้างที่เหมาะสม ควบคู่กับการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะทั้งด้านวิชาการและการใช้สื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อการประกอบอาชีพและการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง

2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เป็นคลังสมองของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ

3) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเอง โดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและความจำเป็นทางกายภาพให้เหมาะกับวัย และการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลายทั้งใน

ด้านการจัดบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมอย่างบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมให้เป็นต้นแบบของการดูแลผู้สูงอายุเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆ (สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

การดำเนินการให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้คนรุ่นหลัง ยังสอดคล้องกับแผนงานและนโยบายของประเทศอีกหลายด้านเช่น สอดคล้องกับปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 ที่เน้นคุณค่าและความสามารถในการทำประโยชน์แก่สังคม และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525 – 2544) มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเอง แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคม ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ และส่งเสริมการคงคุณค่าของผู้สูงอายุ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2559) ระบุให้องค์กรในภาคประชาชน ชุมชนและเอกชน เป็นส่วนสำคัญที่จะร่วมวางรากฐานการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและสังคมให้เข้มแข็งบนฐานแห่งเอกลักษณ์ของศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาความรู้ในทุกด้านอย่างเหมาะสมเพื่อนำมาใช้หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ท้องถิ่น และส่งเสริม สนับสนุนให้คนในชุมชน ท้องถิ่น สามารถทำวิจัยเพื่อสร้างความรู้จากฐานของภูมิปัญญา ความรู้ของท้องถิ่น และแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 – 2559) ด้านการพัฒนาคุณภาพสังคมภูมิปัญญา ยังส่งเสริมการสร้างสรรคความรู้ใหม่ๆ ทั้งจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม และฐานความรู้ด้านนวัตกรรมต่างๆ ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ในส่วนของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ระบุให้มีการส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการประกอบอาชีพและรู้จักพึ่งตนเองในท้องถิ่นกับให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และมาตรา 25 ระบุถึงการส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่เน้นการส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น รวมตัวกันเป็นภาคีเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อนึ่ง ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่

สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาบูรณาการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ยุคใหม่ โดยส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น สังคม เพื่อเอื้อต่อการศึกษาและ เรียนรู้ วัฒนธรรมพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน / ท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้อื่นในชุมชน

ทั้งนี้เมื่อมองในเชิงศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นพบว่ามีจำนวนมากที่ เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาหลากหลายสาขา แต่ยังไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการ พัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ มีการประมาณการว่ามีผู้สูงอายุที่มีพลัง เป็นผู้นำชุมชนและปราชญ์ ชุมชนกระจายอยู่ทุกพื้นที่ประมาณ 1.7 ล้านคน ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับ หมู่บ้าน (กชช.2ค) พ.ศ. 2550 ที่พบว่าประเทศไทยมีผู้รู้ภูมิปัญญาในสาขาต่างๆ มากกว่า 2.2 ล้าน คนและในจำนวนนี้กว่าร้อยละ 60 หรือราว 1.4 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุที่กระจายอยู่ในพื้นที่ทั่วทุก ภูมิภาคของประเทศ นอกจากนี้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้เคยจัดทำ ทะเบียนผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถ รวบรวมเป็นคลังปัญญาผู้สูงอายุในชุมชน 13 จังหวัด 22 สาขาองค์ความรู้ จำนวน 5,090 คน ซึ่งสามารถเป็นกำลังสำคัญในการช่วยพัฒนาชุมชนให้ เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ก็มีการรวมตัวของ ผู้สูงอายุในหลากหลายรูปแบบ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ เป็นพลังในการพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกัน โดยปัจจุบันมีชมรมผู้สูงอายุในสังกัด จำนวน 23,367 ชมรม มีสมาชิกผู้สูงอายุในชมรม จำนวน 1,635,690 คน สำหรับในกรุงเทพมหานคร มีสหพันธ์ ชมรมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครซึ่งมีชมรมผู้สูงอายุในสังกัดจำนวน 286 ชมรม แบ่งเป็น ชมรม ผู้สูงอายุในสังกัดสำนักอนามัยจำนวน 274 ชมรม ชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสำนักพัฒนาสังคม จำนวน 2 ชมรม ชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสำนักการแพทย์ จำนวน 10 ชมรม มีผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็น สมาชิกในชมรมฯ จำนวน 32,405 คน

ทั้งนี้ยังมีหน่วยงานเกี่ยวข้อง เช่น สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรม ราชูปถัมภ์ ชมรมคลังปัญญาผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ เครือข่ายด้านผู้สูงอายุ / ชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ ประจำปี 2555 (ข้อมูล ณ วันที่ 6 ก.พ. 2555)

ในการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีบทบาทมากขึ้น ในการพัฒนาชุมชนนั้น กระบวนการจัดการ ความรู้ในระดับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ “การจัดการความรู้ในชุมชนที่ประกอบด้วย 1) เชื้อในความรู้ ผังลึก (Tacit Knowledge) ในคนที่มีค่าและสามารถดึงมาใช้ได้ 2) เน้นการแบ่งปันแลกเปลี่ยน เรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญในการดึงความรู้ภายในออกมา 3) เน้นการเข้าใจถึงแก่นความรู้ที่ตกผลึก ร่วมกันทั้งความรู้ที่จับต้องได้เช่นอาชีพ และที่เป็นวิถีคิดและคุณค่าการใช้ชีวิต 4) เน้นหลักให้มีการ

ทบทวนประเมินการใช้ความรู้ร่วมกันเพื่อต่อยอดสิ่งที่รู้หรือ After Action Review และ 5) เน้นการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) หรือ COP ที่จะมีการเรียนรู้และจัดการความรู้ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน” สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญเครื่องมือหนึ่ง ทั้งนี้การเรียนรู้และการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กันในการเพิ่มพลังปัญญาความคิดของชุมชนในการเผชิญแรงปะทะของการพัฒนาจากภายนอก เป็นการจัดระบบและเสริมความรู้เดิมของชุมชนให้มีพลังที่จะเสริมสร้างให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันต่อภาวะอันไม่พึงประสงค์จากการพัฒนา

จากสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยที่มีสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วใน พ.ศ.2553 เป็นร้อยละ 11.9 และในอีก 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2573) จะเพิ่มเป็นมากกว่า 2 เท่าตัว อยู่ที่ร้อยละ 25 ซึ่งถือว่าเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างเต็มตัวแล้ว ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานที่เกือบนุคนดูแลผู้สูงอายุนั้นลดลง จาก พ.ศ.2553 มีประชากรแรงงานโดยเฉลี่ย 6 คน ต่อการดูแลผู้สูงอายุ 1 คน จะลดลงเหลือแค่เพียง 2 คนใน พ.ศ.2573 ซึ่งจะส่งผลให้คนวัยแรงงานมีภาระที่ต้องเกือบนุคนดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้สูงอายุไทยนั้นมีอายุยืนขึ้น และกลุ่มผู้สูงอายุวัยกลางและวัยปลายเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีสัดส่วนผู้สูงอายุหญิงมากกว่าชายซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อก้าวถึงผู้สูงอายุ และการจัดบริการเพื่อผู้สูงอายุ จึงควรพิจารณาถึงมิติทางเพศสภาพ (Gender) ด้วย สถานการณ์เชิงโครงสร้างประชากรที่กล่าวมา เป็นตัวสะท้อนให้เห็นความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาการจัดบริการในด้านต่างๆ ที่เอื้อให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพสามารถดูแลตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ยืนยาว และเมื่อผู้สูงอายุช่วยเหลือตนเองได้ลำบากขึ้นหรือช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ย่อมต้องมีบริการดูแลทางด้านสุขภาพ และด้านสังคมรองรับ

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา จากการศึกษางานวิชาการที่เกี่ยวข้องพบว่ามีการนำแนวคิดและแนวทางเรื่องการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนในมิติการพัฒนาในด้านต่างๆ มากขึ้นทั้งในงานสาธารณสุข งานเศรษฐกิจชุมชน งานปกครองและความมั่นคง ตลอดจนงานด้านการศึกษา โดยมีตัวอย่างที่ดีในหน่วยงานต่างๆ หลายตัวอย่าง อาทิ การจัดการความรู้ในกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน การจัดการความรู้ในเครือข่าย อบต. ส่งเสริมสุขภาวะของ สสส.การจัดการความรู้ในเครือข่ายครูจังหวัดชายแดนภาคใต้ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งบทเรียนที่คล้ายกัน คือการจัดการความรู้สามารถเป็นเครื่องช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่ได้เข้ามาร่วมเครือข่ายเป็นอย่างดี ทั้งควรจัดการความรู้ที่จะดึงพลังผู้สูงอายุมาช่วยการพัฒนา

การทำงานของผู้สูงอายุนับเป็นองค์ประกอบหรือที่มาของรายได้ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้สูงอายุในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงที่มาของรายได้ การพึ่งพาตนเอง และการหาเลี้ยงครอบครัว รวมถึงแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการดำรงชีวิต การมีชีวิตอย่างมีคุณค่า ไม่เป็นภาระ

แก่บุตรหลาน และสังคม ปัจจุบันผู้สูงอายุจำนวนมากยังคงทำงานเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว แม้จะอายุเกินวัยเกษียณอายุแล้วก็ตาม การที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานนับเป็นสิ่งที่ดี ดังนั้นรัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ควรให้การสนับสนุน ส่งเสริมผู้สูงอายุได้ทำงานต่อไป ตามความพร้อมและศักยภาพที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้สูงอายุจะได้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณค่าทั้งต่อตนเองครอบครัวและสังคม

การศึกษาคือการสร้างคนให้มีความเจริญงอกงาม ทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้มีความพร้อมและสามารถปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข คนทุกช่วงวัยตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงวัยสูงอายุ มีระบบการศึกษาจากภาครัฐรองรับ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย และได้มีการพัฒนาให้เป็น “การศึกษาตลอดชีวิต” โดยมีรูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ และช่องทางในการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับความต้องการในการศึกษาเรียนรู้ของคนแต่ละกลุ่มเป้าหมาย แม้ว่าภาครัฐจะมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่องแต่พบว่ายังมีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อย ที่ไม่ได้รับการศึกษาตามนโยบายของรัฐ และประชาชนส่วนใหญ่ยังมีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำแค่พออ่านออกเขียนได้ แม้จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุแล้วก็ตาม ดังนั้นผู้สูงอายุเป็นทั้งผู้มีความรู้ทางการศึกษา มีความพร้อมที่จะช่วยถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชน และควรจะได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นภูมิปัญญาของชุมชน เป็นพลังในการพัฒนาชุมชนที่ทรงคุณค่าในสังคมไทยสืบไป

กล่าวโดยสรุป ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” และอีกประมาณ 10 ปี จำนวนประชากรสูงอายุจะมีมากกว่าประชากรวัยเด็ก ได้มีการเตรียมความพร้อมไว้แล้ว แต่ส่วนใหญ่จะเป็นด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เป็นลักษณะการเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้ ทั้งที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) มีผู้สูงอายุที่มีพลังเป็นผู้นำชุมชนและปราชญ์ชุมชนกระจายอยู่ทุกพื้นที่ประมาณ 1.7 ล้านคน จึงควรมีการนำพลังผู้สูงอายุมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน

คำถามวิจัย

1. การจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบันทำอย่างไร
2. อะไรเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ
3. มีแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัยครั้งนี้
 - 1.1 การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา โดยมุ่งศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงโดยใช้เกณฑ์การเลือกชุมชนที่ประสบผลสำเร็จพร้อมด้วยผลการจัดการความรู้ของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร 1 ชุมชน (ชุมชนเมือง) และปริมณฑล 1 ชุมชน (ชุมชนกึ่งเมือง/ชนบท) เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของการทำงาน
 - 1.2 การเลือกพื้นที่วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อค้นพบจากการถอดบทเรียนจากพหุกรณีศึกษาดังข้อ 1.1 ไปดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล 1 ชุมชน โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงชุมชนที่กำลังมีการจัดการความรู้ของชุมชนในการมีผู้นำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ

2. ขอบเขตเชิงวิธีการในการศึกษา

2.1 การทำกรณีศึกษาด้วยการศึกษาเอกสารและการทำวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-Participatory observation) และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in – depth interview) รวมทั้งการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่น นักวิจัย กลุ่มผู้สูงอายุและชาวบ้านในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร 1 ชุมชน (ชุมชนเมือง) และปริมณฑล 1 ชุมชน (ชุมชนกึ่งเมือง/ชนบท) โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อถอดบทเรียนความรู้

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยนำผลการจัดการความรู้ของชุมชนทั้งสองที่ได้ทำพหุกรณีศึกษาไปออกแบบการทำงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนในกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล 1 ชุมชน ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและภาคีท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุและชาวบ้านในกระบวนการดำเนินการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการในการนำความรู้สะสมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย 1) เชื้อในความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ในคนที่มีค่าและสามารถดึงมาใช้งานได้ 2) เน้นการแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญในการดึงความรู้ภายในออกมา 3) เน้นการเข้าให้ถึงแก่นความรู้ที่ตกผลึกร่วมกันทั้งความรู้ที่จับต้องได้ เช่น อาชีพ และที่เป็นวิถีคิดและคุณค่าการใช้ชีวิต 4) เน้นหลักให้มีการทบทวนประเมินการใช้ความรู้ร่วมกันเพื่อต่อยอดสิ่งที่รู้ หรือ After Action Review และ 5) เน้นการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) หรือ COP ที่จะมีการเรียนรู้และจัดการความรู้ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์หรือวัตถุประสงค์บางอย่างร่วมกัน มีการช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน และมีการทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมาย

และศีลธรรมร่วมกันหรือดำเนินการอื่นอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก โดยคัดเลือกชุมชนที่อยู่ในชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนตัวอย่างที่เป็นทางการจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร สถาบันการศึกษา และหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่ในชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ชุมชนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนตัวอย่างที่เป็นทางการจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร สถาบันการศึกษาและหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

พลังผู้สูงอายุ หมายถึง กระบวนการการนำความรู้สะสมที่มีอยู่ในองค์กรหรือชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรหรือชุมชน โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ที่ประกอบด้วย 1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร 2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ 3) การปรับปรุง ดัดแปลงหรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน 5) การนำประสบการณ์จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ 6) การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งานและปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วนลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

แนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน มีรูปแบบดังนี้ 1) กำหนดความรู้ที่ต้องการเอาไปแก้ปัญหา 2) แสวงหาความรู้นั้น 3) ปรับปรุง ดัดแปลง สร้างใหม่บางส่วนให้ความรู้เหมาะกับงานหรือแก้ปัญหาตามบริบทของตน 4) นำความรู้ไปใช้ 5) นำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยน สรุบบทเรียนร่วมกัน 6) ทำให้บทเรียนกลายเป็นความทรงจำร่วม ผ่านการบันทึกเรื่องราวในรูปแบบต่างๆตามบริบทของชุมชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การวิจัยที่ใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างมีระบบที่ผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และวิเคราะห์หาคำตอบ ผลจากการปฏิบัติในแต่ละวงจร ซึ่งมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยดำเนินการต่อเนื่องกันจนกว่าจะสรุปขั้นที่แก้ไขปัญหาได้ดีที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

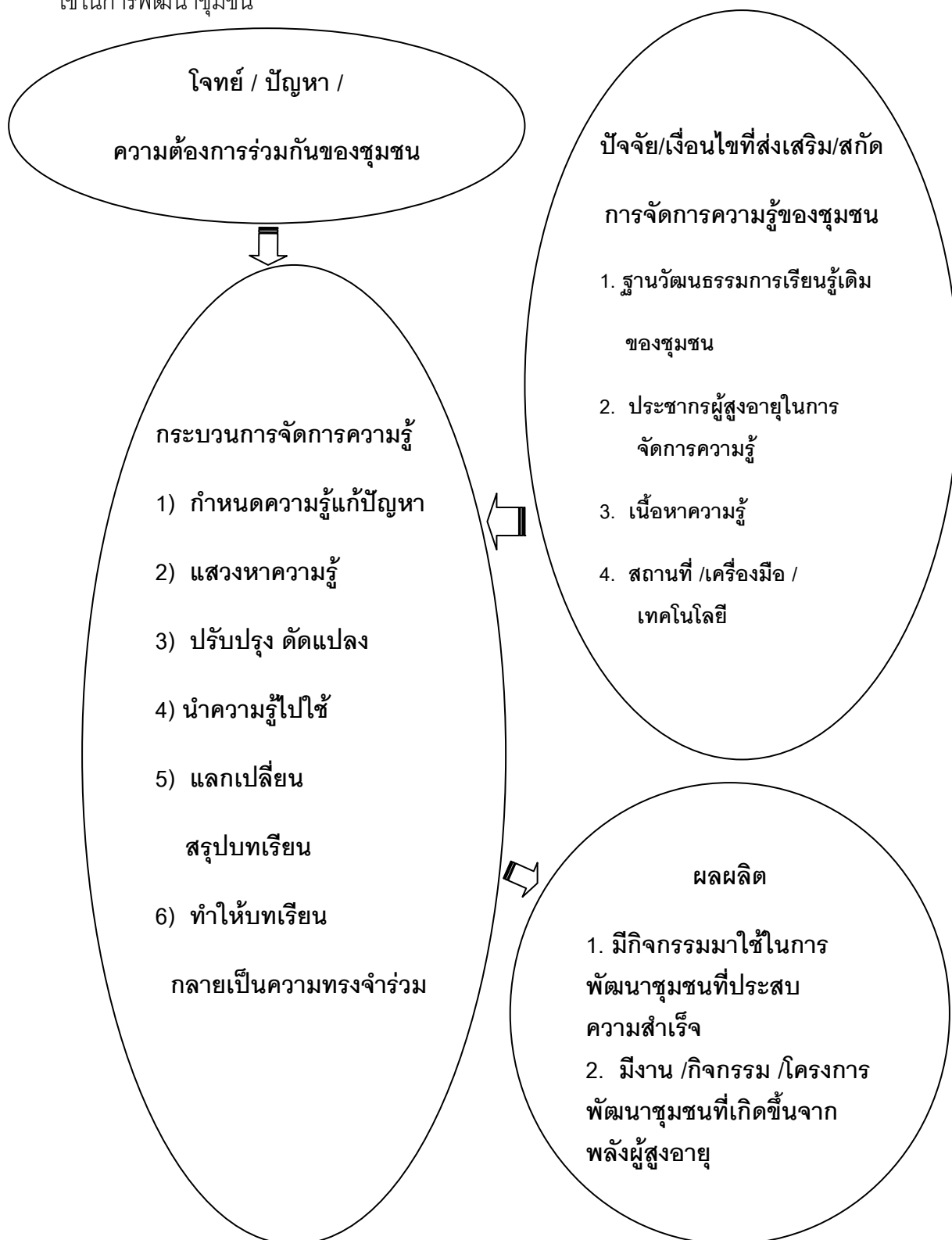
1) ได้ข้อความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาชุมชน เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ การพัฒนาชุมชนและผู้สูงอายุ สถาบันทางการศึกษา สามารถนำองค์ความรู้ไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน

2) ทราบปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนต่อไป

3) ได้รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนเพื่อนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

“การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน”

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากิจการการจัดการความรู้ของชุมชน ในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนมีการทบทวนเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำมาใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งนำเสนอเนื้อหาออกเป็นดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องผู้สูงอายุ

- 1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
- 1.2 สถานการณ์และแนวโน้มผู้สูงอายุ
- 1.3 ความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์เรื่องผู้สูงอายุ
 - 1.3.1 ความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ในต่างประเทศ
 - 1.3.2 ความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ในประเทศไทย
- 1.4 ความเคลื่อนไหวเรื่องการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้
 - 1.4.1 ความเคลื่อนไหวในต่างประเทศ
 - 1.4.2 ความเคลื่อนไหวในประเทศไทย

ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้

- 2.1 ความหมายของการจัดการความรู้
- 2.2 กระบวนการจัดการความรู้
- 2.3 ความเคลื่อนไหวในการประยุกต์เรื่องการจัดการความรู้มาใช้ในชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ประเทศไทย

ตอนที่ 3 การพัฒนาชุมชน

- 3.1 ความหมายของชุมชน
- 3.2 การเรียนรู้ของชุมชน
- 3.3 การพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 4 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ตอนที่ 5 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องผู้สูงอายุ

1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

คำว่า “ผู้สูงอายุ” (Elderly) ถูกบัญญัติขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย โดยพล ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ในการประชุมระหว่างแพทย์อาวุโสและผู้สูงอายุจากวงการต่าง ๆ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2505

องค์การอนามัยโลกกำหนดความหมายของ “ผู้สูงอายุ” หมายถึง ผู้ที่อายุ 60 ปี หรือมากกว่าเมื่อนับตามวัยหรือหมายถึง ผู้เกษียณอายุจากการทำงานเมื่อนับตามสภาพ เศรษฐกิจหรือหมายถึงผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นผู้สูงอายุ

การประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (World Assembly) พ.ศ. 2525 ณ ประเทศออสเตรเลีย กำหนดให้ผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

สถาบันแห่งชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดว่า ผู้สูงอายุวัยต้นคือ อายุระหว่าง 60 – 74 ปี เป็นวัยที่ยังไม่ชรามาก ถ้าสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี เมื่ออายุ 75 ปีขึ้นไป จึงจะถือเป็นวัยชราอย่างแท้จริง

สำนักงานสถิติแห่งชาติของไทยแบ่งผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุตอนต้น (อายุ 60 – 69 ปี) และผู้สูงอายุตอนปลาย (อายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป)

โดยสรุป การให้ความหมายเรื่องผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ แม้จะมีการแบ่งช่วงของผู้สูงอายุต่างกันบ้าง แต่ในนิยามพื้นฐานก็มีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ การกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่หมายถึง ผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป

1.2 สถานการณ์และแนวโน้มผู้สูงอายุ

ปัจจุบันประชากรโลกอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากสถานการณ์ที่มีอัตราการเกิดและการตายสูงไปสู่สถานการณ์ที่มีอัตราการเกิดและการตายต่ำ และเปลี่ยนเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” (Ageing Society) เนื่องจากขณะที่ประชากรมีอัตราการตายลดลง ช่วงอายุขัยของประชากรมีระยะยาวนานมากขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, ม.ป.ป.)

ในการประมวลข้อมูลสถานการณ์ด้านประชากรผู้สูงอายุปัจจุบัน จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรอย่างชัดเจนในอนาคตโดยมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น เห็นได้จากรายงานด้านการสูงอายุทางประชากร "Population Ageing and the Well-being of Older Persons in Thailand : Past Trends, Current Situation and Future Challenges." ของกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ประจำประเทศไทยและสำนักภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก กรุงเทพมหานคร พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางประชากรเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศไทยช่วง 3-4 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศ "สูงอายุ" ที่สุดในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้รองจากประเทศสิงคโปร์ ทั้งนี้เป็นผลมาจากในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ภาวะเจริญพันธุ์ลดลงอย่างมาก (จาก 6.4 ถึง 1.8) และประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น (52 ถึง 71 ปี) แนวโน้มเหล่านี้เป็นผลจากความสำเร็จของโครงการของรัฐและภาคประชาการสังคมที่ทำให้สุขภาพของประชาชนดีขึ้นและการส่งเสริมการวางแผนครอบครัวอย่างสมัครใจ นำไปสู่อัตราส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นความท้าทายใหม่ของครอบครัว ชุมชน ตลอดจนประเทศโดยรวม (จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552)

นอกจากนั้นแล้วภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิงลูกหลานในวัยแรงงานก็จะเพิ่มสูงขึ้นตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมกับแนวโน้มประชากรในวัยแรงงานที่มีสัดส่วนลดลง ก็จะส่งผลทำให้ภาวะพึ่งพิงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากจำนวนประชากรวัยแรงงานเฉลี่ย 7 คน จะต้องดูแลผู้สูงอายุ 1 คน ในปี พ.ศ. 2543 จะลดลงเหลือเพียง 3 คนในปี พ.ศ. 2568 หรืออีกเพียง 10 ปีข้างหน้า ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและสัดส่วนประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2568

และภาวะที่ผู้สูงอายุพึ่งพิงวัยแรงงาน

กลุ่มอายุ	จำนวนและสัดส่วนประชากร (หน่วย : พันคน)							
	ปี พ.ศ.	2543	2545	2550	2555	2560	2565	2568
0-14 ปี		15,344 (24.7)	15,079 (23.9)	14,678 (22.3)	14,066 (20.8)	13,759 (19.7)	13,266 (18.6)	12,977 (18.0)
15-59 ปี		41,026 (65.9)	41,913 (66.4)	43,977 (66.9)	45,314 (66.9)	45,599 (65.4)	45,268 (63.4)	44,859 (62.1)
60 ปีขึ้นไป		5,867 (9.4)	6,150 (9.7)	7,038 (10.7)	8,404 (12.4)	10,388 (14.9)	12,866 (18.0)	14,452 (20.0)
รวม		62,237	63,142	65,693	67,784	69,746	71,400	72,288
จำนวนประชากรวัยแรงงาน (คน) ที่ต้องดูแลผู้สูงอายุ 1 คน		7.0	6.8	6.2	5.4	4.4	3.5	3.1

ที่มา : (เกื้อ วงศ์บุญสินและคณะ, 2546)

* ตัวเลขในวงเล็บ คือ สัดส่วนของประชากรในกลุ่มผู้สูงอายุนั้นต่อประชากรทั้งหมด

จากรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัย ระบบการดูแลระยะยาวเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อวัยสูงอายุ พ.ศ. 2553 (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) สรุปผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ดังนี้

- 1) สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ยากจนเพิ่มสูงขึ้นกว่าล้านคน รวมถึงกลุ่มคนวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) ที่มีฐานะยากจนอีกประมาณ 2.6 ล้านคน ซึ่งจะทยอยเป็นผู้สูงอายุในอนาคต
- 2) ผู้สูงอายุขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพและกลุ่มผู้สูงอายุที่พอช่วยเหลือตัวเองได้และกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือที่ยังคงต้องการการดูแลในระยะยาว
- 3) ขีดความสามารถการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวมีแนวโน้มลดลง เพราะสถาบันครอบครัวอ่อนแอและมีความเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น
- 4) สังคมขาดการจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุอาจจะเผชิญอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและอาจทำให้มีผู้สูงอายุได้รับอันตรายถึงขั้นพิการหรือทุพพลภาพมากขึ้น
- 5) ความสัมพันธ์กับสังคมน้อยลง เนื่องจากมีอุปสรรคในการดำรงชีวิตที่ต้องเปิดโอกาสให้มีพื้นที่กับผู้สูงอายุอื่น ๆ มากขึ้น
- 6) จำนวนผู้สูงอายุที่มากขึ้น อาจนำไปสู่วิกฤติด้านภาวะพึ่งพิง ในรหัส 1: 2 : 4 หรือการที่ลูกคนเดียวในครอบครัวของคนรุ่นใหม่ที่ต้องดูแลรับผิดชอบ พ่อ – แม่ (2 คน) และ ปู่ – ย่า – ตา – ยาย (4 คน) รวม 6 คน ถือเป็นภาระหนักของครอบครัวที่ต้องมีการเตรียมพร้อมเสมอ

1.3 ความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์เรื่องผู้สูงอายุ

1.3.1 ความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ในต่างประเทศ

ประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญของนโยบายและยุทธศาสตร์การทำงานกับผู้สูงอายุ ในมิติต่างๆ ได้แก่

ด้านการศึกษาของผู้สูงอายุ

ประเทศสหรัฐอเมริกา อนุญาตให้ประชาชนที่เกษียณอายุเข้าศึกษาในหลักสูตรของวิทยาลัยต่าง ๆ ที่จัดสำหรับผู้สูงอายุ โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยหรือไม่เสียค่าใช้จ่ายเลย และมีที่พักพร้อมเครื่องอำนวยความสะดวก (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2551)

ประเทศอังกฤษ องค์กรเอกชนได้จัดทำเอกสารเผยแพร่แก่ผู้สูงอายุ เช่น เรื่องสิทธิผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะในการเตรียมเกษียณอายุ นอกจากนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมของประเทศอังกฤษ ยังให้มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุเรียกว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age)

ประเทศในฝั่งทวีปเอเชีย ก็มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านผู้สูงอายุที่แตกต่างกันไป เช่น กระทรวงสารสนเทศและการสื่อสารของเกาหลีใต้ (Ministry of Information and Communication: MIC) โดยร่วมกับสถาบันส่งเสริมการใช้ไอซีทีของเกาหลี (Korea Agency for Digital Opportunity and Promotion: KADO) จัดโครงการการศึกษาไอซีทีสำหรับผู้สูงอายุ (ICT Education for the Elderly) และขอความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน วิทยาลัย ศูนย์สวัสดิการสังคม และศูนย์สวัสดิการผู้ที่อยู่ในวัยเกษียณ เพื่ออบรมทักษะไอซีทีแก่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป เป็นเวลา 20-30 ชั่วโมง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2551)

ในประเทศญี่ปุ่น มีเครือข่ายทุกภาคส่วนจัดกิจกรรม เช่น ส่งเสริมการศึกษา ห้องเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมกีฬาเพื่อชีวิตที่ยืนยาว ให้คำแนะนำผู้สูงอายุเรื่องสุขภาพ บ้านพัก ศูนย์สุขภาพซึ่งผู้สูงอายุต้องออกค่าใช้จ่ายร้อยละ 10 ของต้นทุนค่าอาหารประจำวัน สำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนรัฐบาลกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมหรือเพดานสูงสุดโดยเปรียบเทียบจากรายได้ต่อปี และจัดแนวทางแก้ไขในปัจจุบันคือให้เอกชนมีส่วนร่วม (ระวี สัจจโสภณ, 2551 : 88)

ประเทศสิงคโปร์ ได้กำหนดนโยบายให้ประชากรผู้สูงอายุอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตามกฎหมาย The Maintenance of Parent Act ซึ่งระบุให้ลูกมีหน้าที่ดูแลพ่อแม่ตามกฎหมาย เน้นความร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnerships) ในการดูแลผู้สูงอายุร่วมกับชุมชนและครอบครัว ตามนโยบาย “Many Helping Hands” ซึ่งดูแลในเชิงปฏิบัติโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและการกีฬา (The Ministry of Community Development and Sports) (ระวี สัจจโสภณ, 2551 : 90)

ในปี 1995 นอกจากนี้ ประเทศมาเลเซีย กำหนดนโยบายผู้สูงอายุแห่งชาติ (National Policy of The Elderly) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อเพิ่มศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุในครอบครัว สังคม และประเทศ เพื่อการเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุให้คงไว้ซึ่งผลิตภาพในกระบวนการพัฒนาประเทศ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อดูแลรักษาและคุ้มครองผู้สูงอายุ และปี 1996 จัดตั้ง National Senior Citizens Policy Technical Committee ดำเนินการด้านสุขภาพ การศึกษา การศาสนา ฝึกอบรม วิจัย และประชาสัมพันธ์ มีกิจกรรมให้การศึกษาดูแลให้ความรู้เกี่ยวกับโรคความจำเสื่อม โรคเรื้อรัง บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ ศูนย์สุขภาพ และให้ความรู้ในโรงพยาบาล จัดบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตจากนโยบายและยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุในนานาประเทศ คือ หลายประเทศจะเน้นเรื่องการศึกษา และให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อเนื่อง รวมถึงการดึงพลังผู้สูงอายุมาทำงานตามศักยภาพ ความสามารถของแต่ละคนและช่วยพัฒนาชุมชน ถ้ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับคนรุ่นหลัง นอกจากนี้ ประเทศต่าง ๆ ยังจัดรูปแบบให้ผู้สูงอายุพึ่งพิงตนเองได้ทั้งด้านจิตใจ สุขภาพและเศรษฐกิจ สนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมและแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์และเกาหลี ซึ่งมีนโยบายคล้ายกันในการดูแลรับผิดชอบการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งแนวทางดังกล่าวอาจนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (ระวี สัจจโสภณ, 2511 : 91)

ด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ

นโยบายและยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะด้านระบบสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นกระแสความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นทั่วโลกกรณีประเทศในสหภาพยุโรป การดำเนินการด้านสวัสดิการจะยึดอายุเกษียณแก้ปัญหาผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนมากขึ้น มีคำกล่าวที่ว่า Old Continent คือฉายาของยุโรปที่สอดคล้องกับแนวโน้มด้านประชากรของยุโรปในปัจจุบัน อายุขัยที่สูงขึ้นและอัตราการเกิดที่ต่ำลง ทำให้การเติบโตของประชากรในยุโรปโดยรวมชะลอตัวลง และอายุเฉลี่ยของชาวยุโรปสูงขึ้น สถานการณ์นี้ได้สร้างแรงกดดันต่อระบบบำนาญบำนาญของรัฐในยุโรป โดยคณะกรรมการสหภาพยุโรป (European Commission: EC) ได้ประกาศแผนเตรียมการที่จะแก้ปัญหาและปรับปรุงระบบสวัสดิการผู้เกษียณอายุให้ดีขึ้น

ประเทศออสเตรเลีย การให้บริการผู้สูงอายุส่วนใหญ่ภาครัฐเป็นผู้ผลักดัน ซึ่งกระจายอำนาจการจัดการไปยังมลรัฐ และในเมืองต่าง ๆ พร้อมกันนี้ ยังมีโครงการและการสนับสนุนจากชุมชน อาสาสมัคร และภาคเอกชน โดยบทบาทรัฐบาลในการให้บริการผู้สูงอายุ ได้แก่ ให้เงินบำนาญ บ้านพักผู้สูงอายุ ให้บริการยารักษาโรค การช่วยเหลือฉุกเฉิน การให้บริการผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ส่งเสริมให้สถานพยาบาล บ้าน และชุมชนจัดจัดโครงการดูแลผู้สูงอายุ บทบาทมลรัฐและเมือง ให้บริการคำปรึกษาด้านสุขภาพทางโทรศัพท์ บ้านพักคนชรา ให้บริการดูแลผู้สูงอายุช่วยเหลือผู้สูงอายุที่วิกฤตจิต ช่วยเหลือในการเดินทาง และให้บัตรผู้สูงอายุที่ใช้เป็นส่วนลดเมื่อซื้อสินค้าและบริการ นอกจากนี้ กรณีออสเตรเลียยังเห็นถึงบทบาทของชุมชนและภาคเอกชนในเรื่องนี้โดยบ้านพักคนชราและองค์การเพื่อดูแลผู้สูงอายุหลายแห่ง ดำเนินการโดยชุมชนและองค์กรเอกชนผู้ที่มีใจกุศล โดยส่วนใหญ่จะใช้ทรัพยากรและงบประมาณของตนเอง

จากการทบทวนความเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุในกลุ่มประเทศในเอเชียด้วยกัน ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ เกาหลีและฮ่องกง เกี่ยวกับนโยบาย มาตรการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว หรือ Long-term care ด้านการแพทย์ศาสตร์และสุขภาพและพบว่าทุกประเทศมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งจำนวนและอัตราส่วน แต่ละประเทศกำลังก้าวเข้าสู่ระยะการเปลี่ยนผ่านด้านประชากร โดยมีข้อสรุปเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ดังนี้

1) ทุกประเทศให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะการให้คุณค่าและความกตัญญูต่อพ่อแม่ แต่ในอนาคต เยาวชนอาจให้ความสำคัญกับค่านิยมนี้น้อยลงเนื่องจากวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไป ต้องเผชิญกับภาวะกดดันทางเศรษฐกิจ สำหรับรุ่นต่อไป มีแนวโน้มความถดถอยของวัฒนธรรมเหล่านี้ เนื่องจากการเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ ความเคร่งเครียดกดดัน ทางเศรษฐกิจ

2) นโยบายเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุที่เหมือนกันทุกประเทศ คือ ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัวนานที่สุดเท่าที่จะอยู่ได้ ประเทศเหล่านั้นแบ่งผู้สูงอายุเป็นกลุ่มแรกที่มีสุขภาพดีและอยู่ตามลำพังได้ ควรมีบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและजरใจงสภาวะสุขภาพดีให้คงอยู่ได้ กลุ่มที่สอง ต้องการผู้ช่วยเหลือหรือผู้ดูแลในชีวิตประจำวัน และการเฝ้าระวังทางสุขภาพการให้การดูแลระยะยาว หรือ Long Term Care เป็นการดูแลสุขภาพเติมพิักดแบบบูรณาการทั้งการบริการดูแลสุขภาพส่วนบุคคลและการบริการทางสังคม ที่บริการให้ที่บ้านและในชุมชน เป็นเวลายาวนานอย่างต่อเนื่อง แก่บุคคลที่สูญเสียศักยภาพในการดูแลตนเองและต้องพึ่งพาผู้อื่น

3) กระบวนการกำหนดนโยบาย และการนำสู่การปฏิบัติ พบว่า นานาประเทศเช่น สิงคโปร์มีกระบวนการกำหนดนโยบาย สำหรับการบริการต่อเนื่องระยะยาว ประสิทธิภาพสูงกว่าประเทศอื่น ๆ มีบริการทุกชนิดทั้งในโรงพยาบาล ชุมชนและที่บ้านโดยมีโครงการในระดับประเทศของสิงคโปร์ที่สำคัญโครงการหนึ่ง คือ การจดทะเบียนผู้สูงอายุของประเทศทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง โดยเริ่มจัดทำในระดับท้องถิ่นและปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาความต้องการ และศักยภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนั้น สื่อมวลชนและเครือข่ายยังมีบทบาทที่สำคัญในการเผยแพร่ทัศนคติและภาพพจน์ที่ดีของผู้สูงอายุ เพื่อให้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ อย่างดีและประสบผลสำเร็จในการดำเนินโครงการได้ง่ายยิ่งขึ้น (Kabir, Md. Humayun, 1995 : pp.54-59)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านระบบสวัสดิการนั้น มีข้อสังเกตร่วมที่พบว่า ประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญกับเรื่อง

การยืดอายุเกษียณ การปรับปรุงระบบบำนาญบำนาญ สวัสดิการด้านสุขภาพ และมีกลไกครอบครัวและชุมชนสนับสนุนอีกทั้งยังเน้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการจัดสวัสดิการ ที่สำคัญยังพบว่า มีการมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองและเน้นการเสริมพลังผู้สูงอายุโดยเฉพาะด้านสุขภาพ

1.3.2 ความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ในประเทศไทย

แนวคิดการจัดทำแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติและการก้าวเข้าสู่สังคมวัยวุฒิ ประกอบด้วย ปรัชญาการสร้างหลักประกันในวัยสูงอายุเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงให้แก่สังคม การวางแผนเตรียมการสำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้น และการใช้วิกฤติเป็นโอกาสโดยให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และพัฒนาชาติร่วมกับคนวัยอื่นได้ ดังนี้

- 1) ผู้สูงอายุมีคุณค่าและศักยภาพ สมควรได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม
- 2) ผู้สูงอายุมีศักดิ์ศรีและสมควรดำรงชีวิต อยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพที่สมเหตุสมผล และสมวัย
- 3) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระสังคมถึงแม้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจะประสบความทุกข์ยากและต้องการความช่วยเหลือจากสังคม แต่ก็ยังเป็นเพียงบางช่วงเวลาของวัยสูงอายุเท่านั้น

ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สูงอายุควรเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ผู้เกี่ยวข้องควรเปิดโอกาสให้มีการเผยแพร่และใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในมาตรการ 3 มาตรการ ดังนี้

- 1) มาตรการส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเครือข่าย ได้แก่ สนับสนุนส่งเสริมการจัดตั้ง และการดำเนินงาน ผู้สูงอายุ ตลอดจนสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อการดำเนินงานของเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วม
- 2) มาตรการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพ และรายได้ โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม ส่งเสริมการฝึกอาชีพ และจัดหางานให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถ
- 3) มาตรการสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคม ตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ โดย ส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยเรียนรู้ มีส่วนร่วมดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุในครอบครัว และรณรงค์ให้สังคมมีจิตสำนึก และตระหนักถึงคุณค่า และศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ

การเป็นสังคมวัยวุฒิของประเทศไทย ทุกภาคส่วนจึงต้องเตรียมการให้พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง จากรายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการศึกษาวิจัยรับมือสิ่งท้าทายอุบัติใหม่ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประเทศไทยในอนาคต ของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ระบุว่า การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของผู้สูงอายุทั่วโลก ต้องมีการคาดการณ์และวางแผนอนาคตเพื่อที่จะหาหนโยบายใหม่ ๆ จำเป็นต้องแนะนำให้กับทุกองค์กรของภาครัฐ องค์กรสื่อมวลชนและโฆษณา องค์กรการเงิน เห็นได้ว่าต้องมองไปในทุก ๆ ด้าน เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ ธุรกิจ การศึกษา การจ้างงาน สุขภาพ งานบริการทางสังคม และงานวิจัย

สำหรับภาคส่วนการเรียนรู้ นั่น แนวคิดการศึกษาในประเทศไทยพัฒนาจากบทบาทของชุมชน จนในที่สุดก่อตัวเป็นรูปแบบระบบการศึกษาที่มีสถาบันการศึกษาเติบโตทั้งภาครัฐและภาคเอกชน คนไทยมีค่านิยมในการศึกษา และการได้รับการศึกษาเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญด้วย เป็นเหตุให้การครอบคลุมผู้จบการศึกษาในระดับสูงมีจำนวนเพิ่มขึ้น ฐานความคิดมาจากการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน อาศัยภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับระบบงานโดยตรง การศึกษาและการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการทำให้คนทุกวัยมีโอกาสในการปรับตัวตามความถนัดและความต้องการของสังคม นพ.วิพุธ พูลเจริญ จากมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนานโยบาย สุรูปให้มีการปรับปรุงระบบและโครงสร้างทั้งในเรื่องของการบริการสุขภาพ ระบบการศึกษาและการเรียนรู้ ระบบการจัดหางานและอาชีพ และการควบคุมและการจัดการสังคม (วิพุธ พูลเจริญ, 2550)

การประชุมวิชาการแห่งชาติ ด้านสูงวัยและผู้สูงอายุ ครั้งที่ 2 เรื่อง “สังคมสูงวัยเปี่ยมสุขด้วยวิถีสภาพและสิ่งแวดล้อม” (Bio – environmental approach towards happy aging society) จัดโดยคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ 9 – 12 กุมภาพันธ์ 2553 สรุปให้เห็นว่าสูงอายุไม่ใช่ผู้ด้อยโอกาสและเป็นภาระของสังคม สามารถมีส่วนร่วมเป็นพลังพัฒนาสังคมจึงควรได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน และรัฐให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรี และคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การมีส่วนร่วมเพื่อให้ช่วยตนเอง ครอบครัวดูแล ชุมชนช่วยเกื้อกูล สังคม รัฐ สนับสนุนมาตรการหลักที่ 4 สนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มีประสบการณ์และมีสุขภาพร่างกายค่อนข้างดีให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยส่งเสริมและยกย่องผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม ส่งเสริมให้มีการจัดทำคลังปัญญาผู้สูงอายุกลาง(ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความสามารถ หรือความเชี่ยวชาญใน ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ หรือมีส่วนร่วม

กิจกรรมด้านต่างๆในสังคม เช่นการเป็นที่ปรึกษาหรือกรรมการต่างๆทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น (วิพรรณน ประจวบเหมาะ, 2551)

ทุกภาคส่วนของประเทศไทย จึงจำเป็นที่จะเตรียมนโยบายและยุทธศาสตร์ในการรับมือสังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในมิติของการศึกษาที่ควรให้ความสำคัญกับคนในหลากหลายช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย มีแนวทางรองรับแต่ละวัยอย่างไร และการทำงาน หลังคนมีอายุ 60 ปี หลังเกษียณอายุจะทำอะไร การศึกษามีบทบาทอะไรประเด็นที่ควรเน้นในช่วง 5 ปีข้างหน้า การสร้างความรู้และความตระหนักให้กับสมาชิกในสังคม โดยผ่านกระบวนการทำให้การศึกษาทำให้ความรู้ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ควรเร่งดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรตามที่กำหนดไว้ในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ เพื่อการเตรียมคนรุ่นใหม่วัยนี้ให้เป็นคนสูงวัยที่มีคุณค่า มีความสุข กับชีวิตและการอยู่ร่วมกับคนต่างวัยในสังคม (จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, 2549 : 98)

อนึ่ง สรุปสถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทย 4 ด้าน ประกอบด้วย สุขภาพ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบข้อมูล (กำหนดตามรายงานการศึกษาโครงการสร้างระบบติดตามและประเมินผล แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปสถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทย

ประเด็น	ข้อสรุป
1. ด้านสุขภาพ	ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น ต้องพึ่งพาผู้อื่น การดำเนินการที่น่าพอใจคือ การดำเนินงานด้านสุขภาพมีการศึกษามากที่สุด
2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	อยู่ในระยะเริ่มต้นและยังไม่ครอบคลุมทุกประเด็น มุ่งส่งเสริมให้สามารถพึ่งตนเอง และดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีมากกว่ามุ่งสงเคราะห์
3. ด้านเศรษฐกิจ	เริ่มให้ความสนใจหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
4. ด้านศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบข้อมูล	การศึกษามีมากขึ้น ขาดการบูรณาการ 4 ด้าน ขยับเคลื่อนไม่ได้ เพราะไม่มีการกำหนดเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ พรบ. ผู้สูงอายุ ไม่มีบทลงโทษและมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อย ผู้รับผิดชอบส่วนมากขาดความรู้

ข้อเสนอแนะสำคัญที่พบคือ งานผู้สูงอายุที่ควรเน้นการดำเนินการในช่วง 5 ปีข้างหน้า คือ การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมการออมและระบบบำนาญแห่งชาติ ให้

การศึกษาเกี่ยวกับการสูงอายุ (ageing) ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ส่งเสริมให้คนในสังคมเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุ รัฐควรปรับปรุงสถานที่ต่างๆ ติดตั้งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และควรมีการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long Term Care) ให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุไทยเน้น “ความพอเพียง” และ “ความยั่งยืน” ของระบบบริการ ส่งเสริมศักยภาพการทำงานด้านผู้สูงอายุในชุมชน

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม (วปส.) มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส. ผส.) และกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) จัดประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 “ประชากรและสังคม 2553” ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มีข้อสรุปน่าสนใจของ สุชาติดา ทวีสิทธิ์และสวริย์ บุญยमानนท์ (2553) ที่กล่าว ถึง การส่งเสริมภาพลักษณ์และคุณค่าของผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทยและการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมทางสังคมวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ว่า ควรมีการรณรงค์ลดการนำเสนอบทบาทเชิงลบของผู้สูงอายุ ต้องช่วยกันเสนอบทบาทเชิงบวก เช่น ผู้สูงอายุมีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี มีศักยภาพในการสร้างคุณูปการต่อส่วนรวม มีความภาคภูมิใจในตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตัวเอง หรือไม่เป็นภาระต่อลูกหลานและสังคม หลุดพ้นจากภาพลักษณ์เดิมที่ผูกติดอยู่กับความชราภาพ ความเจ็บป่วยและความไร้ประโยชน์ จนทำให้สถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุต่ำต้อย สอดคล้องกับ สมพร เทพสิทธิ์า (2553 :37) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุควร “แก่ออย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีสุข” ประกอบด้วย

1) บทบาทต่อตัวเองคือ ควรหางานทำ โดยยึดหลักความพอดีและทางสายกลาง ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “คนแก่ถ้าไม่มีอะไรทำ ก็จะไม่แจ่ม แต่ถ้าทำมากเกินไปก็จะซ้ำ” รู้จักบริหารร่างกาย ปฏิบัติตามหลัก 5 อ ได้แก่ อาหาร อากาศ อูจจาระ อารมณ์และออกกำลังกาย ปฏิบัติธรรม ศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

2) บทบาทต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้สูงในวัยวุฒิได้ผ่านโลกและชีวิตมาเป็นเวลานาน ได้สะสมความรู้และประสบการณ์ของชีวิตที่เป็นประโยชน์ ทั้งเป็นที่เคารพของลูกหลานและบุคคลในครอบครัว ควรทำตัวเป็นหลักที่พึ่งของบุคคลในครอบครัว ประพฤติปฏิบัติธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา ทำตัวเป็นตัวอย่างและแบบฉบับที่ดีแก่ผู้อื่น ควรบริจาคทรัพย์สินของเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน

3) บทบาทต่อสังคมและประเทศชาติ โดยผู้สูงอายุควรช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ ส่งเสริมความมั่นคง อนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนา

เห็นได้ว่าผู้สูงอายุมีบทบาทหลากหลาย เพราะมีภาวะผู้นำ สอดคล้องกับที่ Louise Goeser รองประธานฝ่ายคุณภาพองค์กรของบริษัท Whiripool Corporation ซึ่งรับผิดชอบด้านระบบอัจฉริยะของบริษัทที่ให้บริการทั่วโลกกล่าวถึงความมีภาวะเป็นผู้นำ ย่อมต้องสร้างกลยุทธ์ วางโครงสร้าง จัดกระบวนการและเสริมสร้างคุณค่าที่จะทำให้สิ่งดี ๆ เกิดขึ้นจนเป็นปกติวิสัย ซึ่งนั่นก็คือ การแบ่งปันความคิดดี ๆ แก่กันของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือกิจกรรม ช่วยถ่ายถอดความเชี่ยวชาญด้วยการฝึกอบรม รวมถึงการอภิปรายแสดงความคิดเห็นกันตลอดเวลา จนอาจกลายเป็นระบบ มีการติดตามและให้รางวัลตอบแทนด้วย เช่น การทำเอกสารบ่งบอกถึงวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศมารวม 5 อย่าง เมื่อได้รับการคัดเลือก ก็จะเป็นที่ก่อกำเนิดเป็นข้อมูล มีการวิจัยและตีพิมพ์เผยแพร่ประสบการณ์ และติดต่อแบ่งปันวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศแก่กันและกัน ทำให้ทำงานด้วยความทำทหายและมีการหาคำตอบที่มีประสิทธิภาพสูงสุดอยู่ตลอดเวลา และมีการวิเคราะห์เพื่อมุ่งไปในแนวทางเดียวกันด้วยความมุ่งมั่นในการพัฒนา (Morten T. Hansen, Nitin Nohria, Thomas Tierney, Keith Cerny, Steven E. Prokesch, 2547 : 78-83)

ด้านการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544 : 185 – 193) ก็เห็นความจำเป็น ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เน้นจัดการศึกษาตลอดชีวิตต่อสังคมไทย เพื่อให้เกิดพลังของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้เป็นวิถีทางใหม่ที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชน สาเหตุเพราะสังคมโลกเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการ เทคโนโลยี ประชาชนทุกกลุ่มต้องรับข่าวสารข้อมูลอยู่เสมอ ต้องปรับตัวให้รู้เท่าทัน ด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงานที่รองรับตลาดแรงงานและพัฒนาการเกษตรของไทย กระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดปัญหาขึ้นมากมาย การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและสังคม ความเจริญของโลกไร้พรมแดนที่ต้องสื่อสารแลกเปลี่ยนกับประชาคมโลกได้อย่างรู้เท่าทัน **โครงสร้างประชากรที่มีอายุยืนยาวขึ้นทำให้ผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพ มีรายได้ คุณภาพชีวิตให้เหมาะสม ทั้งข้อจำกัดของระบบการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกัน จำเป็นต้องมีรูปแบบที่เอื้อต่อผู้ด้อยโอกาสแม้จะพ้นวัยเรียนเพื่อประกอบอาชีพ เห็นได้จากวัยแรงงานที่ส่วนใหญ่มีความรู้ระดับประถมศึกษาทำให้ไม่มีความพร้อมและศักยภาพพอที่จะเผชิญกับสังคมโลก หรือจะสูงอายุก็เพื่อช่วยให้เขาอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงขึ้น มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น**

อนึ่ง จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่ค้ำคองในทุกภูมิภาคทั้งจากยุโรป อเมริกา ออสเตรเลียและเอเชีย พบว่า ต้องจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้

ประชาชน มีกฎหมายรองรับ มีการกระจายอำนาจ จัดให้ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต เพื่อการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แก่ปวงชน เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย จากชุมชน ให้เป็นหุ้นส่วนการศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างหลากหลาย และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งบ้านและที่ทำงาน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการศึกษาโดยมีชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายสื่อและเทคโนโลยี สร้างโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลาย ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ ปรับระบบให้เอื้อเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาบุคลากรให้สามารถเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชน มีระบบบริการข่าวสารข้อมูลและงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ จึงจะสร้างพลังให้ผู้สูงอายุในชุมชนให้มีส่วนช่วยจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชน

1.4 ความเคลื่อนไหวเรื่องการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้

1.4.1 ความเคลื่อนไหวการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในต่างประเทศ

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ ได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดอาสาสมัครผู้สูงอายุมีการจัดทำคู่มือสำหรับอาสาสมัครภาคีเครือข่ายชื่อ Public/private partnerships in Volunteerism A Guide for the Aging Network ซึ่งจัดพิมพ์โดย National Eldercare Institute on Business and Aging, Washington Business Group on Health.

สำหรับประเทศญี่ปุ่นใช้ความสามารถในการทำงานของผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ เพราะผู้สูงอายุมีประสบการณ์อันยาวนานจากการประกอบอาชีพในหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม โดยจัดระบบงานให้เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนให้ถูกต้องตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุ งานสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นงานที่มีความยืดหยุ่นและไม่ควรกำหนดเวลาแน่นอน เช่น อาจจะเป็นงานที่สามารถทำได้ที่บ้านตลอดเวลาเป็นต้น และควรคำนึงถึงด้านเทคโนโลยีซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมากและดำเนินนโยบายเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ โดยอาจมีการปรับให้เทคโนโลยีเหมาะสมกับผู้สูงอายุ หรืออาจฝึกอบรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีทักษะเพิ่มขึ้น การให้การศึกษแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีความรู้ความสามารถให้ทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมการใช้คุณประโยชน์ของทรัพยากรมนุษย์ผู้สูงอายุ หลักสูตรกิจกรรมอาสาสมัคร ประสานสัมพันธ์คนวัย

ต่าง ๆ กิจกรรมให้คำปรึกษา ชุมชนต้นแบบสังคมชราภาพที่มีชื่อเสียงมากคือ ชุมชนนิชินัม ในจังหวัด ตอตโตริ ซึ่งมีผู้ศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก (ระวี สัจจโสภณ, 2551 : 88)

ประเทศเกาหลี สนับสนุน เป็น “สังคมของการศึกษาตลอดชีวิต” ซึ่งจะมีผลดีต่อผู้สูงอายุเพราะทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีความหมายและไม่รู้สึกโดดเดี่ยวหรือถูกทอดทิ้ง การศึกษามีบทบาทมากในสังคมและชุมชนท้องถิ่น เพราะทำให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างสังคมและชุมชน กิจกรรมของอาสาสมัครในชุมชนจะช่วยทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสและมีส่วนร่วมในชุมชน ขจัดช่องว่างระหว่างวัย และทำให้เกิดความสามัคคี กิจกรรมของอาสาสมัครผู้สูงอายุที่ได้รับความนิยมมี 2 ประเภทคือ ผู้สูงอายุสามารถสอนวิธีการเขียนตัวอักษรภาษาจีน เพื่อให้คนหนุ่มสาวในชุมชนได้เรียนรู้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่คนหนุ่มสาวมากเพราะทำให้สามารถอ่านเอกสารของเกาหลี ญี่ปุ่น และจีนได้ กิจกรรมประเภทที่ 2 ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้คนหนุ่มสาวมีความกตัญญูกตเวทียุติธรรม ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของคนหนุ่มสาวตามประเพณีนิยมและตามหลักกัทธิขงจื้อ ซึ่งเน้นย้ำในระบบครอบครัว การศึกษานอกระบบโดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้ให้ความรู้แก่คนหนุ่มสาว ทำให้คนหนุ่มสาวได้รับความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ และประพฤติปฏิบัติและรักษาขนบธรรมเนียมตามประเพณีของชุมชน ให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในบริการของสังคมและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ช่วยให้ผู้สูงอายุมีงานทำตามสมควรแก่ความต้องการและกำลังความสามารถ และจัดเตรียมโอกาสเพื่อให้ผู้สูงอายุ ได้ถ่ายทอดความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน

รัฐบาลเกาหลีจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุแห่งเกาหลี (Korea Senior Citizen' Association : KSCA) ดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ เช่น จัดสถานที่สำหรับสังคมและสันติภาพ จัดการศึกษาตลอดชีวิต เตรียมการเรียนรู้อุปกรณ์ ให้การศึกษาด้านสุขภาพ อนามัย แนะนำปัญหาความรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกสังคมทอดทิ้ง ร่วมรับบริการของสังคมและร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน ช่วยหางานให้ทำตามสมควรและตามความสามารถ ให้มีส่วนร่วมในการสมาคมกับคนหนุ่มสาวเพื่อลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย (ระวี สัจจโสภณ, 2551 : 89)

สำหรับประเทศจีน มีประชากรสูงอายุมากที่สุดในโลก จำนวน 85,747,000 คน (United Nations, 1995) มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการแล้วหรือออกจากงานในหน้าที่ประจำ แต่ยังมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ดีอยู่ เป็นที่ปรึกษาให้ความรู้แก่ชาวชนบทเพื่อช่วยในการพัฒนาชนบท ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การใช้สติปัญญาและความสามารถของผู้สูงอายุเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด

ประเทศเวียดนาม มีผู้สูงอายุที่มีความสามารถเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับการจ้างงานเพื่อให้ผู้สูงอายุมีรายได้ รัฐบาลเวียดนามจึงควรมีโครงการและกองทุนในระดับประเทศเพื่อจ้างงานผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในสังคมชนบทซึ่งมีกิจกรรมด้านการเกษตรและกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีใช้การเกษตรกรรม ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เพื่อเพิ่มพูนรายได้ของผู้สูงอายุ

ประเทศอินเดีย มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่เกษียณอายุแล้วแต่ยังคงมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพได้มีบทบาทในองค์กรการผลิตต่าง ๆ รวมถึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยังสามารถทำงานและมีรายได้เลี้ยงตัวเองได้

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปี ค.ศ. 2000 รัฐบาล สปป. ลาว ส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งตนเองด้วยการประหยัด อดออมเพื่อเป็นกองทุนในการผลิตของหมู่บ้านที่เรียกว่า “กลุ่มก้อนเงิน” ตั้งที่เมืองปากงึม กำแพงนครเวียงจันทน์ ได้มีผู้สูงอายุเป็นผู้นำโครงการไปขยายผลอีก 15 หมู่บ้านในเวลา 1 ปี และนำเงินกองทุนไปพัฒนาอาชีพได้ถึง 4,021 ราย เช่น ทำนา เลี้ยงหมู ปลูกผักสวนครัว และอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน เช่น การทอผ้า การทำหัตถกรรมจากไม้ไผ่ การทำลูกแป้งต้มเหล้า และยกระดับไปสู่การตั้งกองทุนสวัสดิการ มีเงินกองทุนรวม 169.4 ล้านบาท มีการจัดการความรู้และเกิดการเพิ่มพูนความรู้ในลักษณะของการศึกษาดูงานซึ่งกันและกัน ทั้งเดินทางมาศึกษาดูงานประเทศไทย เกิดวัฒนธรรมที่ดั่งามของบ้านใกล้เรือนเคียงในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หนุนเสริมซึ่งกันและกัน จนเกิดกิจกรรมที่ทำร่วมกันมากมาย เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ด้วยปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น และมีมิติของการที่แม่หญิงได้แสดงความสามารถ เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนจากสิ่งที่แม่หญิงมีความถนัดให้มีศักดิ์ศรีในสังคม ข้อพิสูจน์คือ เมืองสังข์ทอง ปี 2002 มีชาวบ้านยากจน 237 ราย ปัจจุบันไม่มีคนยากจน ปัจจุบันขยายไปถึงจำปาศักดิ์ หลวงพระบาง ไผ่สาลี และบ่อแก้ว เป็นขบวนชุมชนเข้มแข็ง

นอกจากนั้นประเทศศรีลังกา พลังสตรีผู้สูงอายุในศรีลังกาช่วยผลักดันให้เกิดระบบธนาคารของประชาชน มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ จนพัฒนาไปสู่การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ในปี พ.ศ. 2544 ภายใต้ชื่อว่า “ธนาคารเพื่อการพัฒนาผู้หญิง” ไม่แสวงหากำไร เป็นการรวมตัวของกลุ่มออมทรัพย์และสินเชื่อจากคนจนในเมือง 1,100 กลุ่ม และคนจนในชนบท 500 กลุ่ม จาก 25 เขต เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน โดยชาวชุมชนเอง โดยการสนับสนุนให้เกิดการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการตั้งกองทุน “สุรัักษิ” เป็นกองทุนสวัสดิการ นางเมนิก้า ประธานธนาคารเพื่อการพัฒนาผู้หญิง ได้ใช้ความสามารถในการ

จัดการความรู้พัฒนาคุณภาพเรื่องที่อยู่อาศัย จนได้รับการอนุมัติจาก SELAVIP องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศเบลเยียมให้งบประมาณ 20,000 ดอลลาร์ในปี พ.ศ. 2545 กองทุนจึงนำไปพัฒนาให้กู้และกำหนดให้ปรับปรุงจัดทำห้องน้ำส่วนตัว ไม่ใช่บริเวณชุมชน เป็นการเปลี่ยนทัศนคติที่เป็นภาระสูงสุดของประธานธนาคาร

สำหรับประเทศกัมพูชา ปี 2537 ตั้ง “สหพันธ์คนจนในเมืองหรือ SUPF” และใช้การจัดการเรียนรู้พัฒนาจากการออมทรัพย์ไปสู่สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และอาชีพชุมชน มีสมาชิก 200 ชุมชน รวม 15,000 คน ได้จัดทำบันทึกความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งเป็นกองทุนให้สินเชื่อรูปแบบต่างๆ นางปา สะเรียม แกนนำอาวุโสของกลุ่มที่เป็นตัวแทนสหพันธ์ เน้นเปิดโอกาสให้คนจนกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ วันที่ 26 พฤษภาคม 2546 ได้มีสมาชิกมากกว่า 6,000 คน รวมตัวที่กรุงพนมเปญ โดยมีคนจนประเทศไทย อินเดีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์และประเทศในแอฟริกา มาร่วมเป็นเกียรติในงาน จัดทำป้ายข้อความ “พัฒนาร้อยสลัมใน 1 ปี” แสดงความมุ่งมั่นที่จะลดสลัมต่อไปยังเมืองปอยเปต อุดมมีชัย ภายใน 1 ปี

กล่าวโดยสรุป การนำพลังผู้สูงอายุมาช่วยในการพัฒนาชุมชนทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยเอง พบว่ายังเริ่มจากการเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน จึงเริ่มจากการสร้างกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอาชีพ ซึ่งอาศัยผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์เป็นผู้ริเริ่ม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีลักษณะน่าเชื่อถือของคนในชุมชน หลังจากเกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจรากฐานแล้ว ด้านสังคมจากที่รวมตัวกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นไปสู่การสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้เสริม และจัดสวัสดิการให้กับชุมชน สนับสนุนด้านสุขภาพ และมีการจัดการความรู้ให้กว้างขวางในชุมชน แล้วนำไปสู่การศึกษาและการวิจัยพัฒนา ขยายเป็นเครือข่ายไปสู่ชุมชนอื่น ๆ

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลข้างต้น ควรมีการจัดการความรู้ร่วมกันระหว่างหลายประเด็นที่มีผลงานการนำพลังของผู้สูงอายุใช้ในการพัฒนาชุมชน มีการเรียนรู้ ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนและร่วมกันพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในลักษณะของ “เครือข่ายการนำพลังผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน” ที่สามารถขยายตัวออกไปได้อย่างกว้างขวางในอนาคต

1.4.2 ความเคลื่อนไหวในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในประเทศไทย

ความเคลื่อนไหวในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยได้มีความพยายามดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนา โดยผ่านกิจกรรมโครงการในหน่วยงานในพื้นที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตามยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนากองทุนพัฒนาคนให้เป็นมหานครแห่งคุณภาพชีวิตที่ดี และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยมีประเด็นสำคัญในแผนบูรณาการด้านผู้สูงอายุ กรุงเทพมหานคร 4 ด้าน จำนวน 17 แผนงาน ดังนี้ **ด้านที่ 1 การพัฒนางานด้านการแพทย์และสาธารณสุข** มี 8 แผนงาน ประกอบด้วย 1) จัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุในชุมชน 2) เชิดชูคุณค่าผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร 3) Age Watch (การเฝ้าระวังผู้สูงอายุ) 4) การขยายและพัฒนาคุณภาพการบริการเชิงรุกอย่างเป็นองค์รวมด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคมในชุมชน 5) โครงการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ (Day Care) และการบริการดูแลทดแทน 6) โครงการบริหารผู้สูงอายุในโรงพยาบาลแบบสหวิชาชีพ 7) พัฒนาด้านแบบการบริหารระยะยาว (Nursing home) 8) โครงการฝึกอบรมบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานบริการและระบบการบริการ ที่จัดตั้งขึ้นตามแผนผู้สูงอายุทบทวน. **ด้านที่ 2 การพัฒนางานด้านสังคม** มี 5 แผนงาน ประกอบด้วย 1) ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองและการส่งเสริมอาชีพ ผู้สูงอายุ วัฒนธรรม การกีฬา (ผู้สูงอายุช่วยตนเองได้) 2) บำนาญ 60 ปี (เกณฑ์ของเบี้ยยังชีพ) 3) อาสาสมัครผู้สูงอายุ 4) มูลนิธิผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร หรือกองทุนผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร 5) ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัย **ด้านที่ 3 การพัฒนางานด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม** มี 3 แผนงาน ประกอบด้วย 1) มาตรฐานการออกแบบสภาพแวดล้อม ทั้งในที่พักอาศัยและในชุมชนที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ 2) อาคารสาธารณะที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ 3) โครงการชุมชนสำหรับคนทุกวัยและกรุงเทพเมืองน่าอยู่ผู้สูงวัย (BMA Aging Friending City) และ**ด้านที่ 4 การพัฒนางานด้านการบริหารจัดการ** มี 1 แผนงาน คือ การพัฒนาระบบบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ

สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นพลังในการพัฒนาชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ สำนักพัฒนา กรุงเทพมหานคร ได้จัดทำผลงานและเกียรติประวัติภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 – 2551 ทั้ง 5 เขต คัดเลือกกิจกรรม เผยแพร่ภูมิปัญญาผู้สูงอายุในระดับเขต เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดสู่คนรุ่นหลังต่อไป จำนวน 150 คน โดยมีเกณฑ์ประกอบด้วย เป็นผลงานสร้างสรรค์ เป็นผลงานที่เป็นรูปธรรมที่ควรอนุรักษ์และสืบทอดสาขาเกษตรกรรม คหกรรม ศิลปกรรม สาธารณสุข ภาษาและวรรณกรรม และด้านอื่นๆ เช่น พิธีกรรม โหราศาสตร์ เป็นต้น

ในส่วนภูมิภาคนั้น จังหวัดต่าง ๆ ได้มีความเคลื่อนไหวในการนำพลังผู้สูงอายุช่วยพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะในลักษณะการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน ดังนี้

อ่างทอง ชุมชนบ้านบางเสด็จ ได้รับรางวัลหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โดยมีกรรมการกลุ่มผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งตลาดชาววัง ผู้สูงอายุเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้ขาย และวิทยากรอธิบายขั้นตอนการผลิตอย่างละเอียด

ฉะเชิงเทรา ชุมชนตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา จัดการความรู้สึบทอดประเพณี “ฮีบ้าน” เชื่อมประสาน “ไทยพวน” นำโดยนางหม่น บุตรดีวงษ์ อายุ 82 ปี จัดกลุ่มกิจกรรมเยาวชนอนุรักษ์ดนตรีไทย พิพิธภัณฑสถานไทยพวน และกลุ่มออมทรัพย์ (สำนักงานการสงเคราะห์และสวัสดิภาพสังคม สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร, 2551)

สุรินทร์ มีการฟื้นฟูบูรณะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา การผลิตอย่างพอเพียง ทำแผนชีวิตพร้อมกัน 720 ตำบล นำโดยผู้สูงอายุของชุมชนคือ นายเสวียน ไสแจ่ม ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านสีเหลี่ยม ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เน้นผลิตปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพ

ระยอง มีโครงการ“บ้านปลา ธนาคารปู” นำโดยผู้สูงอายุคือ นายอำเภอออย รัตนวิจิตร ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้าน ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง จัดการความรู้เพื่อรักษาธรรมชาติทำให้มีผลผลิตเพิ่ม จากการไม่ทิ้งขยะนำมายกรถยนต์มาใช้ประโยชน์เป็นปะการังเทียม

น่าน ภูมิปัญญาผู้สูงอายุได้นำมาสู่การจัดกิจกรรม “จ้างวัว ควายมาหลับนอน” ชาวบ้านต้องเสียค่าจ้างนำวัว ความมาร่วมกันเพื่อป้องกันการลักขโมย ที่ตำบลด่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน นำโดยลุงผ่อง สุชาอินและลุงจิ้น ปินธุ เป็นหัวแรงใหญ่

ระยอง มีการจัดการความรู้ของกลุ่มสืบสานศิลปะการแสดงนาเซฟ ผลงานวัฒนธรรม ประสานใจไทยพุทธ – มุสลิม วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง จากบ้านอิฐ ไร่ไทยพุทธประยุกต์ร่วมกับหนังใหญ่วัดดอนของนายถ้อย หว่านฤดี ผู้สูงอายุผู้เสียสละ และมีการจัดการความรู้ของนายสุรินทร์ เสี่ยมงาม การนวดและนางนิรันดร์ พรหมจันทร์ หัวหน้ากลุ่มสานเสือก

บุรีรัมย์ นายทองคำ แจ่มใส ผู้สูงอายุผู้นำชาวบ้าน ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านม่วงหวาน – โคกเจริญ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ นำร่องภาคอีสานด้านอาชีพเกษตรกรรม และนางอ้อย แจ่มใส กลุ่มผลิตขนม นายสง่า แจ่มใส ผู้จัดการร้านค้าชุมชน ที่ชาวบ้านให้ความไว้วางใจแม้จะมีนามสกุลเดียวกัน

สงขลา ครูชบ ยอดแก้ว ประธานกองทุนสวัสดิการตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ผู้สูงอายุที่ตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาคุณธรรมวงจรชีวิต เก็บเงินสมาชิกเป็นกองทุนสวัสดิการวันละบาท บริหารจัดการหลากหลาย ที่ดูแลชีวิตของสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย

นอกจากนี้ ยังมีการจัดโครงการที่น่าสนใจสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น ๆ ดังเช่น โครงการรวมพลังผู้สูงอายุเพื่อสุขภาพะ จังหวัดเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการ นางเพ็ญพรรณณิน รวดเร็ว ผู้สูงอายุแกนนำได้จัดหาสถานที่จัดกิจกรรม ณ มัสยิดเฮตายาตุลอิสลามบ้านฮ่อ ถนนเจริญ

ประเทศ ต.ช้างคลาน อ. เมือง จ.เชียงใหม่ ตัวชี้วัดความสำเร็จ คือผู้สูงอายุมีวิธีการที่ถูกต้องในการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี เกิดกลุ่มผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำร่วมกันในชุมชน องค์ความรู้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน 1 ชุด ฐานข้อมูลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป สรุปเกิดองค์ความรู้จากผู้สูงอายุมีการนำไปใช้ประโยชน์

ภาพที่ 1 การนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ภายในประเทศไทย

โครงการนี้มีหลักคิดในการเอื้ออาทรแก่ผู้สูงอายุที่ให้คุณประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน โดยมีแนวทางดำเนินการตั้งชมรมผู้สูงอายุ จัดกลุ่มอาสา เต็มเต็มคนสองวัยและที่ปรึกษาชุมชน

ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

2.1 ความหมายของการจัดการความรู้

ความรู้ (knowledge) คือ การประสมประสานองค์ประกอบของประสบการณ์ คุณค่า บริบทของข้อมูลข่าวสารและการทำความเข้าใจของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินและรวบรวมประสบการณ์และข้อมูลใหม่เข้าด้วยกัน โดยได้เริ่มต้นและประยุกต์ในด้านปัญญาของผู้รู้ในองค์กร บ่อยครั้งที่ความรู้ไม่ได้อยู่เฉพาะในเอกสารหรือคลังรวบรวมเท่านั้น แต่ความรู้ยังอยู่ในงานที่ทำเป็นประจำในกระบวนการปฏิบัติงาน รวมถึงในแบบแผนของงาน (davenport and prusak, 1998 อ้างถึงใน นันทปพร สิทธิยา, 2551 : 14)

สำหรับความหมายของการจัดการความรู้ (KM) มีผู้ให้นิยามไว้หลายมุมมอง Carta O' Dell และ Jackson Grayson (1998) กล่าวว่า เป็นกลยุทธ์ในการที่จะทำให้คนได้รับความรู้ที่ต้องการภายในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร

National Electronic Library for Health (2003) กล่าวว่าหมายถึง ประสิทธิภาพขององค์กรในการสร้างความรู้ใหม่ เผยแพร่ความรู้ทุกหนแห่งในองค์กร และทำให้ความรู้อยู่ในตัวผลิตภัณฑ์ การรวบรวมกระบวนการ การเผยแพร่และการใช้ประโยชน์ของความรู้ และศิลปะแห่งการสร้างคุณค่าจากทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2547 : 86) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการกับปัจจัยต่าง ๆ เพื่อบรรลุคือ การได้ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์มากขึ้นและดีขึ้น ได้ใช้ความรู้หรือได้ประยุกต์ดัดแปลง ดำเนินการกับความรู้ไว้โดยไม่ใช้อย่างไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

วิจารณ์ พานิช (2547 : 3) กล่าวว่า การจัดการความรู้เน้นเป้าหมายไม่ใช่เรื่องของความรู้ แต่เป้าหมายก็คือ ความเจริญหรือการบรรลุปณิธานความมุ่งมั่น (purpose) หรือวิสัยทัศน์ (vision) ของหน่วยงาน ของคน ของสังคม เน้นที่ปฏิบัติไม่ใช่เน้นทฤษฎี ความรู้กินความทั้งส่วนที่เป็นทักษะ(Skill) การปฏิบัติ (Practice) ทักษะคติ (Attitude) อารมณ์ความรู้สึก

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2553 : 40) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่มีลักษณะเป็นพลวัตที่เกี่ยวกับการจัดการข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ กิจกรรม ตลอดจนประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยมและความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลในองค์การ เพื่อสร้างเป็นความรู้และความคิดใหม่ในลักษณะของนวัตกรรม โดยคำนึงถึงการพัฒนาความสามารถขององค์การในด้านโครงสร้าง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีขององค์การเพื่อให้เกิดการเข้าถึง การแลกเปลี่ยน การถ่ายโอนและการแพร่กระจายของความรู้ เพื่อทำให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความสามารถในเชิงการแข่งขันขององค์การในระยะยาว

สุภาสิดี นุ่มเนียม (2553 : 23) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การดำเนินงานของชุมชนอย่างเป็นระบบในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือจากการเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การจัดการความรู้สำหรับการพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนแนวปฏิบัติ การจัดการความรู้สายพันธุ์ใหม่ (Cultivating Communities of Practice) เป็นก้าวสำคัญที่เปลี่ยนจากการมุ่งเน้นเชิงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ ในสาขาวิชาการจัดการความรู้ สำหรับชุมชนนักพัฒนาชุมชน (community of community-development practitioners) ที่กำลังเติบโตขึ้น จะช่วยขัดเกลาสังคมของเราให้กลายเป็นโครงสร้างที่เน้นความรู้ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของความอยู่ดีและ การเชื่อมโยงในโลกที่เต็มไปด้วยการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Etienne Wenger, Richard McDermott and Willam M. Snyder อ้างถึงใน พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ)

นันท์ปพร สิทธิยา (2551 : 32) มองว่าเครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 3 ประการไปพร้อมกันประกอบด้วย บรรลุเป้าหมายของงาน เป้าหมายพัฒนาคน และการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

จากที่กล่าว พอสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง ความมุ่งมั่นของคนในสังคมที่จะช่วยนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

2.2 กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process)

Probst, G., Raub, S and Romhardt, K. (2000) อ้างถึงใน พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547 : 17 – 18) กล่าวถึง “การจัดการความรู้” ว่า เป็นแนวคิดองค์รวมที่บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งในฐานะที่เป็น การจัดการสารสนเทศ (Management of Information) และการจัดการเกี่ยวกับบุคคล (Management of People) เป็นกระบวนการ เป็นกลุ่มของทักษะและความรู้ที่มีความเป็นพลวัตและมีความซับซ้อน ซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Knowledge as process)

ขอบเขตจึงกว้างและซับซ้อน ครอบคลุมการบริหารจัดการ การปฏิบัติและหลักปรัชญา เทคโนโลยี กลยุทธ์ และลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีแกนหลักที่สำคัญคือ กระบวนการของการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ประกอบด้วยกระบวนการหลักได้แก่ การจัดหาความรู้ (Knowledge Acquisition) การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) การใช้ความรู้ (Knowledge Usage/Utilization) การเคลื่อนย้าย/กระจาย/การแบ่งปันความรู้ (Knowledge Transfer/Distribution/Sharing) การสร้างความรู้ใหม่ (New Knowledge Creation) เป็นวัฏจักรที่สืบเนื่องกัน

อดุลย์ วงศ์ศรีคุณ (2543: 24) กล่าวว่า ความหมายของคำว่า “กระบวนการเรียนรู้” และคำว่า “การเรียนรู้” มีความหมายใกล้เคียงกันมาก กล่าวคือ “กระบวนการเรียนรู้” โดยทั่วไปหมายถึงลำดับขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคล อีกคำคือ “การเรียนรู้” ได้มีการให้ความหมายทั้งในลักษณะของผลที่เกิดขึ้น เช่น การเรียนรู้เป็นผลจากการปฏิบัติและประสบการณ์ แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม เป็นต้น และการเรียนรู้ในความหมายด้านกระบวนการ กล่าวคือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอันเกิดจากการฝึกหัดหรือได้รับประสบการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ควรมีการดำเนินงาน ดังนี้ มีการรวบรวมแหล่งความรู้ และใช้ประโยชน์จากแหล่งความรู้ในชุมชน ซึ่งแหล่งความรู้ อาจเป็นสถานที่ที่รวบรวมความรู้ในชุมชน เช่น วัด หรือในตัวบุคคล เช่น หมอพื้นบ้าน ช่างราชการที่เกษียณอายุ ผู้รู้ในเรื่องต่างๆในชุมชน ศูนย์ข้อมูล หรือโรงเรียนมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในหมู่บ้าน ในลักษณะต่างๆ เช่น การจัดทำเป็นเอกสาร

ประชาสัมพันธ การออกหอกระจายเสียง การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การพูดคุย การอบรมสัมมนา พิธีกรรม ประเพณีหรือจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้แก่คนกลุ่มต่างๆในชุมชน เป็นต้น

Michael Marquardt (1996, 2002) กล่าวว่า กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บข้อมูลและการสืบค้นข้อมูล รวมทั้งการถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กร ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) ประกอบด้วย การแสวงหาและรวบรวมความรู้ การให้ความรู้ การเรียนรู้ การดำเนินการเปลี่ยนแปลง

2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นการปรับใช้ความรู้ ในลักษณะของความรู้ที่บุคคลให้ความรู้ที่ตนมีอยู่กับผู้อื่น การนำความรู้ที่องค์กรมีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ ความรู้ที่ได้มาจากการรวมเข้าด้วยกันและสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่ ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการภายใน การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

3. การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) การกำหนดเกี่ยวกับสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้และต้องพิจารณาวิธีการในการเก็บรักษาและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ

4. การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) มีความจำเป็นสำหรับองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ความรู้กระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร

วิจารณ์ พานิช (2547) กล่าวถึงขั้นตอนกระบวนการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนด (Define) การตั้งคำถามร่วมกันว่า อะไรคือความรู้สำคัญและจำเป็นกับองค์กร

2. การสร้างความรู้ (Create) สร้างจากกระบวนการและขั้นตอนในการทำงานภายในองค์กรและการนำความรู้ ข้อเสนอเทศ หรือข้อมูลจากภายนอกมาสังเคราะห์เป็นความรู้สำหรับใช้ในการทำงานที่สอดคล้องกับบริบทขององค์กร

3. การเสาะหาและยึดกุมความรู้ (Capture) องค์กรจะต้องพัฒนาขีดความสามารถในการเสาะแสวงหาและไปดึงความรู้มาทั้งจากภายในและภายนอกเพื่อใช้ประโยชน์

4. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Sharing) เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดและยากที่สุด เพื่อให้ได้ใช้แสดงความเห็นคนอื่น เพื่อประโยชน์ในการแข่งขัน โดยต้องสร้างจากเงื่อนไขและกติกาส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้

5. การใช้ความรู้ (Use) การประยุกต์ใช้ความรู้ทำให้เกิดผลจากการใช้ความรู้นั้น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ พัฒนากระบวนการทำงาน และพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในองค์กร เป็นเรื่องสำคัญยิ่งและมีผลในเชิงป้อนกลับต่อกระบวนการจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2551 : 105) กล่าวถึงการดำเนินการจัดการความรู้ มีองค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย สร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ สร้างทีมจัดการความรู้ขององค์กรเริ่มจาก “ทุกปัญญา”

ที่มีอยู่แล้วหรือหาจากภายนอกได้โดยง่าย สร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเข้มข้นจัดการความรู้ควบไปกับกิจกรรมพัฒนาใหม่ ๆ

สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (2551 : 13) สรุปหลักคุณธรรม 8 ประการของการจัดการความรู้ ดังนี้

1. ศีลธรรมพื้นฐานของสังคม คือการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

2. การไม่ใช้อำนาจ เพราะการใช้อำนาจจะไปบดบังกระบวนการทางธรรมชาติ แต่การจัดการความรู้จะไปส่งเสริมกระบวนการทางธรรมชาติให้มีการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยน มีการออกมาไปตามธรรมชาติ

3. การฟังอย่างลึก (Deep Listening) จะทำให้รู้ความรู้ภายในตัวคนได้ การฟังอย่างลึกนั้นเป็นการเคารพคนนั้น เมื่อเราได้รับฟังอะไรมา แล้วนำมาพิจารณาอย่างเงียบ ๆ มีสติเมื่อมีสติจะเกิดปัญญา คิดเชื่อมโยง ทั้งอดีต ปัจจุบัน ทำให้เห็นอนาคต

4. วิธีการทางบวก คือ ไม่มุ่งเน้นแต่การแก้ทุกข์เพียงอย่างเดียว อะไรที่ทำได้ จะทำให้เกิดพลังเพิ่มขึ้นก็ถือว่าใช้ได้

5. เจริญธรรม 4 ประการที่เกื้อหนุนในการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ ความเอื้ออาทรต่อกัน มีความเปิดเผย มีความจริงใจ ความไว้วางใจกัน

6. การปฏิบัติ เป็นหัวใจของการจัดการความรู้

7. ถักทอไปสู่โครงสร้างใหม่ขององค์กรและสังคม โดยเปลี่ยนจากโครงสร้างทางดิ่งแบบใช้อำนาจ แบบตัวใครตัวมันไม่เกี่ยวข้องกัน ทอดทิ้งกัน มาทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่มทุกองค์กรในสังคม

8. การเจริญสติ คือการรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ทั้งในการฟังผู้อื่นเพื่อจะให้ความรู้ในตัวออกมา และการเจริญสติไปด้วยในการทำงาน จนเกิดเป็นการเจริญสติของกลุ่ม (Collective mindfulness)

กระบวนการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่าของกิจการขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กร ซึ่งมีองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การแปรข้อมูล (data) สู่อ่านสนเทศ (information) แปรอ่านสนเทศเป็นความรู้ (knowledge) และใช้ความรู้เพื่อปฏิบัติการ (action) โดยที่ไม่หยุดยั้งแค่ความรู้ แต่จะยกระดับไปถึงปัญญา (wisdom) คุณค่า ความดี ความงาม ซึ่งศาสตราจารย์ นพ. ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน นิพนธ์ เทียนนิหาร นิธิ เอียวศรีวงศ์ และไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม. 2547 : 4-5) กล่าวว่า สิ่งที่ต้องทำในการจัดการความรู้ก็คือทำแผนที่มนุษย์ (Human Mapping) ซึ่งหมายถึงค้นคว้าบันทึกความรู้ความชำนาญที่แต่ละคนมี และมาทำระบบข้อมูลสาธารณะที่ผู้คนเข้าถึงได้ง่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ญาณวิทยาใหม่ว่าฐานความรู้อยู่ในคนจะปลดปล่อยผู้คนไปสู่อิสระภาพ ศักดิ์ศรี และศักยภาพทั้งแผ่นดิน และแม้ความรู้ในตำราเป็นสิ่งสำคัญ แต่ไม่ใช่ฐาน ฐานของความรู้ต้องอยู่ในชีวิตและวิถีชีวิตร่วมกัน อย่างอื่นเป็นตัวประกอบทั้งสิ้น การมีวิถีชีวิตร่วมกัน (Living Together) เป็นฐานของการปฏิบัติ เป็นฐานของการเรียนรู้ เป็นฐานของวิชา เป็นฐานของการคิดระบบเศรษฐกิจ เป็นฐานของศาสนา การอยู่ร่วมกันอย่างสานตัจจึงเป็นไปได้

สำหรับฐานคิดใหม่นั้น บาดหลวงนิพนธ์ เทียนนิหาร (2547 : 36-37) ได้เสนอฐานคิดเรื่องการขยายกลุ่มคนที่เราเรียกว่า “OI” หรือ Organic Intellectual คำนี้เป็นคำศัพท์ของ Antonio Gramsci (1891-1937) นักคิดสังคมนิยมชาวอิตาลี ซึ่งแนวคิดของเขาถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์และศึกษาสังคม เกี่ยวกับทฤษฎีอำนาจนำ (Hegemony) การที่กลุ่มคนที่ด้อยกว่ายอมรับการนำของกลุ่มคนที่เหนือกว่าเพราะเหตุผลที่ยอมรับการนำนั้น ๆ ของกลุ่มปัญญาชนที่จะเป็นผู้นำไปสู่การปฏิวัติหรือเปลี่ยนแปลง จากการมี “พื้นที่ทางสังคม” (Social Space) ที่อธิบายฐานคิดได้ โดยนำระบบคุณค่าและความหมายภูมิปัญญาเดิมเข้ามาต่อยอดกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ด้วย (articulation) ไม่ได้พยายามจะปะทะกับกระแสหลัก แต่อยู่ในพื้นที่ที่สาม “The Third Space” ซึ่งเป็นพื้นที่ของระบบคุณค่าและความหมาย

สุภาสินี นุ่มเนียม (2553: 24) กล่าวถึงการประยุกต์แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ของมาร์ควอดด์ และจากรูปแบบการจัดการความรู้ของสถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม รวมทั้งการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการ สรุปว่า กระบวนการจัดการความรู้มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ คือ การค้นหา รวบรวมข้อมูล สารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนา แหล่งความรู้มีทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน
2. การสร้างความรู้ คือ กระบวนการทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม มีความเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่ฝังลึกกับความรู้ที่ชัดเจน
3. การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ ประกอบด้วย การจัดเก็บ คือ การคัดเลือก บรรจุ จัดหมวดหมู่ ข้อมูลสารสนเทศไว้ในแหล่งความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ได้ โดยแหล่งความรู้ที่จัดเก็บ มีทั้งจัดเก็บในตัวบุคคล เป็นความทรงจำของแต่ละคน จัดเก็บในสิ่งของ วัตถุที่เป็นประจักษ์พยานของคุณค่าแห่งวัฒนธรรม และจัดเก็บในสื่อ เช่น หนังสือ ซีดีข้อมูล และจัดเก็บด้วยระบบเทคโนโลยี สำหรับการจัดระบบความรู้ คือ การจัดระบบความรู้ให้มีโครงสร้างที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการค้นหาข้อมูล เพื่อนำไปใช้ได้สะดวก รวดเร็ว ทันท่วงทีตามต้องการใช้สอย
4. การเผยแพร่ความรู้ คือ การนำความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมที่มีอยู่มาเปิดเผย แพร่กระจายสู่บุคคล กลุ่ม องค์กรในชุมชน ผ่านสื่อต่างๆ
5. การประยุกต์ใช้ความรู้ คือ การนำเอาความรู้และประสบการณ์ของบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน มาปรับใช้ในการพัฒนาวัฒนธรรมรูปธรรมและวัฒนธรรมนามธรรมในแหล่งวัฒนธรรม

กระบวนการจัดการความรู้ หมายถึง การดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน ที่ชุมชนนำความรู้ที่มีอยู่หรือจากการเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ละขั้นตอนประกอบด้วยกิจกรรมจัดการความรู้และเครื่องมือจัดการความรู้

กิจกรรมจัดการความรู้ หมายถึง วิธีการที่นำมาปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการจัดการความรู้

เครื่องมือจัดการความรู้ หมายถึง อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ใช้ใน แต่ละขั้นตอนของการจัดการความรู้ เช่น แผ่นพับ เสียงตามสาย คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีบอร์ดประชาสัมพันธ์ และอาคารสถานที่ เป็นต้น

รูปแบบการจัดการความรู้ หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่แสดงเป็นแผนภาพอันบ่งบอกถึงการดำเนินงานอย่างเป็นระบบในความรู้ที่มีอยู่หรือจากการเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ 1) ปัจจัยภายนอก 2) ปัจจัยภายใน 3) ปัจจัยนำเข้า (Input) 4) กระบวนการจัดการความรู้ (Process) 5) ผลผลิต (Output) 6) ผลลัพธ์ (Outcome) และ 7) ผลสะท้อนกลับ (Feedback)

นินิ เอียวศรีวงศ์ (2547 : 42-46) สรุปว่ากระบวนการสร้างความรู้ของชุมชนควรมีลักษณะ

1) มีลักษณะความรู้ในเชิงปฏิบัติ เพื่อตอบปัญหาในเชิงปฏิบัติในการทำมาหากิน ในชีวิตประจำวันและสิ่งชีวิตคือ “สัมฤทธิผล”

2) มีมุมมองเกี่ยวกับศาสนธรรม ใช้ความรู้ในเชิงเมตตา เชิงเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่ใช่เพื่อการแข่งขันกัน เช่น สอนบริหารธุรกิจ บอกว่า เราต้องบริหารธุรกิจด้วยความเป็นธรรมไม่ใช่ทำกำไรสูงสุด เป็นต้น

3) ไม่อ้างความเป็นสากล เป็นความรู้ที่จะตอบปัญหาเฉพาะในท้องถิ่น ถ้าชุมชนอื่นจะนำไปใช้จะต้องประยุกต์ให้เหมาะสม เพื่อให้ความรู้มีความสัมพันธ์กับคนที่เรียนในชุมชนนั้น ๆ

4) มักไม่อยู่ในรูปของลายลักษณ์อักษร มักจะฝากไว้ในประเพณี วัฒนธรรม คือแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ นั่นเอง

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2547 : 83) กล่าวถึงการจัดการความรู้กับการจัดการทางสังคมว่าการจัดการหมายถึง การที่เราดำเนินการกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุความสำเร็จ ดังนั้น “การจัดการความรู้” ต้องค้นหาว่าความรู้อยู่ที่ไหน แล้วก็ต้องเลือกเอาบางความรู้ขึ้นมา เลือกแล้วนำมาขัดเกลา วิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ มีการรวบรวม จัดเก็บ จัดระบบการใช้หรือการเผยแพร่ การแลกเปลี่ยน การผสมผสาน การสร้างความรู้ใหม่ สร้างเครื่องมือ แล้วก็ต้องมีคนถ่ายทอด ช่วยประยุกต์ ช่วยแนะนำเรียกว่า “วิทยากร” ฝึกวิทยากร ผลที่ต้องการคือ ความรู้ ได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ ได้พัฒนาความรู้มากขึ้น ดีขึ้น “ไม่ใช่เก็บไว้เฉย ๆ หรือเก็บความรู้ใส่ตู้ อย่างนั้นเรียกจัดเก็บไม่ใช่จัดการ ต้องนำไปสู่ประโยชน์ ตัวสุดท้ายคือเกิดประโยชน์” และก่อนที่จะจัดการความรู้เรื่องอะไร ก็ต้องไปถามว่า ชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ เขาต้องการอะไร แล้วจึงเข้าไปส่งเสริม สนับสนุน เชื่อมโยง เพื่อให้เขาทำสิ่งที่เขาทำอยู่แล้วได้ดีขึ้น จากระดับการจัดการความรู้ไปสู่ระดับบริหารชุมชนให้เข้มแข็ง สู่อำนาจประสานพลังที่หลากหลายและการขับเคลื่อนขบวนการทางสังคม เป็นฐานความคิดของการจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม

สำหรับกระบวนการเรียนรู้นั้น เป็นกลไกสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมระดับต่างๆ อาทิ ครอบครัว องค์กร ประเทศและระบบนิเวศ (อรศรี งามวิทยาพงศ์ , 2549 : 1)

สถาบันเพิ่มผลแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการ (ก.พ.ร.)

ได้เสนอขั้นตอนการจัดการความรู้ ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็นต้องมี
2. การสร้างและแสวงหาความรู้
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้
5. การเข้าถึงความรู้
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้
7. การใช้ความรู้

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2553 : 94) กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือในลักษณะเชิงกระบวนการที่ไม่ได้เน้นในเรื่องของการควบคุม แต่จะเน้นที่การเสริมสร้างมากกว่า เปรียบเสมือนกับการที่คนเรากินวิตามินชนิดต่าง ๆ ไม่ใช่เพราะเราป่วย แต่เรากินวิตามินเพื่อให้ร่างกายแข็งแรงมีภูมิป้องกันโรค และวิตามินที่ดีที่สุดไม่ใช่วิตามินที่ทำเป็นเม็ดสำเร็จรูป แต่เป็นวิตามินที่มาจากอาหารประจำวันที่เราได้รับประทานกันทุกวัน เช่น ผัก ผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น นั่นก็หมายความว่า **การจัดการความรู้ที่ดีต้องไม่ทำให้รู้สึกเป็นภาระของบุคลากรในองค์กร** แต่ต้องมีความรู้สึกหรือเป็นนิสัยปกติของการทำงาน หมายถึง **การจัดการความรู้ที่ดีต้องบูรณาการอยู่ในงานปกติ นั่นเอง**

อนึ่ง เมื่อ ปี พ.ศ. 2542 ในการประชุม UNESCO – ICSU World Conference on Science ซึ่งจัดขึ้นที่ กรุง Budapest, Hungary ได้มีการประกาศเจตนารมณ์อย่างเป็นทางการ ยอมรับถึงความสำคัญในการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นเข้ากับความรู้วิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาและการทำวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ เมื่อฝ่ายวิทยาศาสตร์เข้าไปในบริบทที่ชุมชนผู้ใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกกดขี่ทางความคิด และถือมั่นว่าความรู้วิทยาศาสตร์นั้นมีสถานะเหนือความรู้ประเภทอื่น ๆ (Scientism) ที่ทำให้เกิดแรงปะทะกันแทนที่จะร่วมมือกัน แต่สำหรับประเทศไทย ซึ่งไม่เคยตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของชาติล่าอาณานิคม มีบริบทที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรายังมีรากที่หยั่งลึกอยู่ในชุมชน ในวัฒนธรรมที่ยังคงปฏิบัติสืบมา เมื่อต้องการฟื้นฟู ก็ยังพอหารากเจอและได้รับการต้อนรับจากสังคมส่วนใหญ่ด้วยดี ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม

ดังนั้น การบูรณาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ในวิถีที่แตกต่างจากสังคมตะวันตกเคยปฏิบัติกันมา เช่น โครงการพัฒนาประเทศ

ยากจนทั่วโลก โดยธนาคารโลกที่มองความรู้ท้องถิ่นเป็นแค่เพียง “knowledge base of the poor” หรือ “ฐานความรู้ของคนจน” เท่านั้น จึงต้องหา “เครื่องมือ” ที่เหมาะสมในการที่จะถอดรหัส จากที่มีผู้รู้ ครูบาอาจารย์แนะนำให้มาจากศาสตร์ใหม่นอกวงการวิชาการการสื่อสาร นั่นคือ **ศาสตร์แห่งการจัดการความรู้ – การสร้างความรู้ (Knowledge management – Knowledge - Creation)** โดยใช้กรอบแนวคิด SECI Model of Knowledge Creation และแนวคิดเรื่อง “Ba” จากปรมาจารย์ระดับโลก ด้านการสร้างความรู้ (Knowledge Creation) ชาวญี่ปุ่น คือ อิกุจิโร โนนากะ (Ikujiro nanaka) นั้น สามารถนำมาใช้ “อ่าน” ถอดรหัสการบูรณาการดังกล่าวได้เป็นอย่างดี (ยุวสุข ทินนะลักษณ์, 2549 : 11-15)

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช กล่าวในการบรรยายเรื่อง “การจัดการความรู้ในสังคมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ในการประชุมนานาชาติด้านการจัดการความรู้ จัดโดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2547 กรุงเทพฯ สรุปว่าประเทศไทยจำเป็นต้องมีการพัฒนาในสองทางหลักที่คู่ขนานกันไป เรียกว่า Dual Track Development คือ พัฒนาในกระแสหลักที่เป็นการแข่งขัน (Competitiveness Development) เน้นความมีประสิทธิภาพสูงสุดในเวทีโลก และการพัฒนาชุมชนในระดับรากหญ้า (Grassroots Development) ต่างมีเป้าหมายที่การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงต้องรักษาสสมดุลทั้งสองแนวทางนี้ โดยมีสติและรู้จักรักของตัวเอง ไม่ว่าจะอยู่ในการพัฒนาในแนวทางใด เพื่อที่ชุมชนจะสามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างยั่งยืน มีความมั่นใจและมีศักดิ์ศรี ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการ-นักคิดเพื่อสังคมของประเทศไทย เช่น ศ. ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา คุณพิทยา ว่องกุล ศ. นพ. ประเวศ วะสี ดร. ยศ สันตสมบัติ ดร. เสรี พงศ์พิศ โดยเฉพาะงานวิจัยของ ดร. พรเพ็ญ ทับเปลien (2546) เรื่อง เส้นทางการเศรษฐกิจชุมชนในกระแสทุนนิยม ยิ่งย้ำให้เห็นภาพของเศรษฐกิจสองระบบในสังคมไทยชัดเจนขึ้น โดระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน เป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่ในสายญาติมิตร สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความอาทรเอื้อเฟื้อต่อกันไม่ใช่การแข่งขันเอาตัวเอ้าเปรียบกัน (ยุวสุข ทินนะลักษณ์, 2549 : 160)

การช่วยเหลือกันเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน เพราะมีพุทธทำนายว่า ในอนาคต คนชั่วหรือคนที่ไม่ดีจะเรืองอำนาจและใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม เบียดเบียนคนดี ทำให้คนดีถูกทำร้าย ไม่ได้รับความเป็นธรรม ทำให้คนดีทั้งหลายกลัวภัยอันตราย จึงต้องหลบหนีไปอยู่ที่อื่น ซึ่งเริ่มกลายเป็นจริงในยุคปัจจุบันแล้ว เพราะจิตใจคนที่ถูกกิเลสครอบงำ ผลออกมาจึงเป็นการสร้างความวุ่นวาย มีภัยสังคม ภัยก่อการร้ายรูปแบบต่าง ๆ ส่งผลให้สังคมเดือดร้อน ต้องสะเดาะเคราะห์ด้วยการสร้างสังคหธรรม ได้แก่ การสงเคราะห์ช่วยเหลือกันด้วยกาย วาจา และ

ด้วยใจจริง คือ แบ่งปันน้ำใจ ใช้วาจาเป็นที่รัก สัมผัสความในใจและทำตนนั้นให้สมดุล (ธีรโสภณ, 2553 : 89-90)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะสำคัญของกระบวนการจัดการความรู้เป็นสาระสำคัญในเรื่องการนำความรู้ภายในคน ออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและสรุปเป็นข้อความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ไม่ยาก เพราะ **การจัดการความรู้ที่ดีต้องบูรณาการอยู่ในงานปกติ อยู่ในชุมชนแล้ว** ซึ่งต้องพัฒนากระแสหลักที่เป็นการแข่งขัน เน้นความมีประสิทธิภาพสูงสุดในเวทีโลก และการพัฒนาชุมชนในระดับรากหญ้า โดยมีเป้าหมายที่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีสติและรู้จักรักของตัวเอง ไม่ว่าจะอยู่ในการพัฒนาในแนวทางใด มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความอาทร เอื้อเฟื้อต่อกันไม่ใช่การแข่งขันและเอาวัดเอาเปรียบกัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือกันด้วยกาย วาจา และด้วยใจจริง คือ แบ่งปันน้ำใจ ใช้วาจาเป็นที่รัก สัมผัสความในใจและทำตนนั้นให้สมดุล เพื่อที่ชุมชนจะสามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างยั่งยืน

2.3 ความเคลื่อนไหวในการประยุกต์เรื่องการจัดการความรู้ มาใช้ในชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม ให้ความร่วมมือกับภาคีในการจัดเวทีหรือกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายมีกิจกรรมหลากหลาย ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ประกอบด้วย การประชุมเครือข่ายการจัดการความรู้ระหว่างมหาวิทยาลัย (UKM) ครั้งที่ 8-10 จัดตลาดนัดเครือข่ายการจัดการความรู้มูลนิธิข้าวขวัญ มีกิจกรรมการต่อยอด GotoKnow.org การสัมมนาภาคีการจัดการความรู้ภาคราชการ ครั้งที่ 6-7 ร่วมมือกับหน่วยงานระดับชาติเพื่อขับเคลื่อน KM ประเทศไทย จัด KM Research Forum ครั้งที่ 2 จัดเวที “ปัญญา สัมมนาเวที” เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่กับเบาหวานอย่างมีสุขและพอเพียง

ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่า มีชุมชน องค์กร และเครือข่ายที่นำการจัดการความรู้ไปใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อาทิ

1) หน่วยงานการศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) คลองสาน ซึ่งใช้การจัดการความรู้ (KM) เพราะต้องการเปลี่ยนการทำงานโดยทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

2) ชุมชนบ้านหนองจิก จังหวัดอุทัยธานี ที่เริ่มใช้การจัดการความรู้ (KM) ในการประชุมทุกเดือนเพราะคนในชุมชนต้องการ จะพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านและต้องการพึ่งพาตนเองโดยไม่หวังพึ่งหน่วยงานภายนอก (ซึ่งเดิม นั้นมีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำ)

- 3) การไฟฟ้าฝ่ายผลิต โรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ซึ่งทำการจัดการความรู้ KM CoPs อย่างเข้มข้น โดยมีผู้บริหารระดับสูงให้การ สนับสนุนทั้งในด้านนโยบาย, ทรัพยากร, และอื่นๆ รวมทั้งมีจุดแข็งคือ ระบบ IT ที่นำมาใช้สนับสนุน การเก็บคลังความรู้เพื่อนำไปใช้และพัฒนา
- 4) ซีอีโอบุคคล ซึ่งใช้หลักการ talent management มาใช้ในการพัฒนาคน พัฒนางาน ใช้กลยุทธ์การทำงานเป็นโครงการ ที่ให้พนักงานใหม่อาสาสมัครเข้ามาเป็นคณะทำงานและพัฒนาโครงการจน ประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจ
- 5) ศูนย์โรคสมองภาคเหนือ คณะแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ใช้กับกระบวนการกลุ่มบำบัดของผู้ป่วย โรคสมอง
- 6) บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย (แก่งคอย) จำกัด จุดเด่นอยู่ที่การสร้างระบบรองรับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของพนักงานในองค์กร
- 7) โรงพยาบาลพุทธชินราช นำการจัดการความรู้ (KM) มาใช้ในการดูแลผู้ป่วยเบาหวานให้มีความเป็นระบบมากขึ้น ใช้วิธีเพื่อนช่วยเพื่อน
- 8) โรงพยาบาลเทพา จังหวัดสงขลา นำการจัดการความรู้ (KM) เพื่อไปเสริมให้ชาวบ้านในพื้นที่รู้ถึงศักยภาพในการ ดูแลตัวเอง มีการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
- 9) กรมอุตุนิยมวิทยา ในกรมอุตุนิยมวิทยา มี CoP 5 กลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ทำการจัดการความรู้ (KM) มาแล้ว 2 ปี
- 10) องค์การบริหารตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา ทำการจัดการความรู้ในเรื่องการพัฒนาการเรียนรู้ของคนมีความ สำคัญว่าโครงสร้างพื้นฐาน ดึงให้ชาวบ้านบริหารชุมชนกันเอง
- 11) สถาบันธัญญรักษ์ นำการจัดการความรู้ (KM) ไปใช้กับผู้ป่วยติดยาเสพติด ให้ผู้ป่วยแลกเปลี่ยนกันเรื่องเทคนิคใน การเลิกยาเสพติด
- 12) บ้านกาญจนาภิเษก จุดเด่นคือให้เด็กที่ถูกกักขัง รู้จักการบันทึกเรื่องราวประจำวัน ทำให้ครูใน บ้านได้รับรู้ปัญหา เกิดการสื่อสารซึ่งกันและกันได้ดีขึ้น
- 13) โรงเรียนเพลินพัฒนา ประยุกต์ใช้เครื่องมือ การจัดการความรู้ (KM) ผสมผสานกับเครื่องมือเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียนได้อย่างกลมกลืนและมีพลัง มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันที่ เป็นอิสระและเพิ่มความเป็นเจ้าของในกลุ่มครูแต่ละช่วงชั้น อีกทั้งยังมีการทำคลังความรู้ อย่างเป็น ระบบ บุคลากรสามารถเข้าถึงและแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ร่วมกันได้ง่าย ส่งผลให้ครูและบุคลากรมีความ สุขกับการใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมาก ซึ่งล้วนส่งผลถึงเด็กได้โดยตรง

สรุป

1. การจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือเพิ่มคุณค่าของภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้ และการพัฒนาชุมชน
2. การจัดการความรู้ต้องมีการแลกเปลี่ยน พิจารณาให้รอบคอบก่อนตัดสินใจ ไม่จำเป็นต้องซ้ำกับงานอื่นที่เคยทำ
3. ควรดำเนินงานอย่างมีระบบ พัฒนางาน คน องค์กรไปพร้อม ๆ กัน
4. ลักษณะการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการลองผิดลองถูก เรียนรู้และปฏิบัติจริง เรียนรู้จาก พิธีกรรม ศาสนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม แก้ปัญหา และครูพักลักจำ
5. ควรรับรู้ด้วยความตั้งใจ สร้างความเข้าใจ และต้องทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมทางด้านความรู้ ทักษะและความรู้สึก
6. ควรบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็นต้องมีเป็นลำดับแรก แล้วแสวงหา จัดระบบ ประมวล เข้าถึง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วยกัน
7. เมื่อดำเนินการอย่างเป็นระบบแล้วจะทำให้พัฒนาคน การบริหารจัดการชุมชน ภูมิปัญญา สันติภาพชุมชน และการปรับตัว
8. นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ต้องเกิดจากความตระหนักใน ปัญหาพร้อมกันก่อน เน้นการมีส่วนร่วมหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุง และประเมินผล
9. กระบวนการสร้างความรู้มาจากการแก้ปัญหาร่วมกัน หาความรู้เพิ่มเติมจากชุมชนอื่น และจากการสืบทอดในครอบครัว และภูมิปัญญา
10. ชุมชนจะเข้มแข็งอยู่ที่การช่วยกันแก้ปัญหา และจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในชุมชน นั้น มีจิตสำนึกว่า “ตนเองเป็นเจ้าของชุมชน” ก็จะเป็นชุมชนที่ดี เข้มแข็ง มีเครือข่าย มีภาวะ ผู้นำ ฟังตนเองได้ สงบสุข และยั่งยืน

ดังนั้น จึงสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ระบุเน้น “การพัฒนาคน” สถาบันทางการศึกษา / นักวิชาการ ควรทำวิจัยร่วมกับ ชุมชนโดยชุมชนเป็นนักวิจัยหลัก ถอดรหัสความรู้ที่อยู่ในตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นความรู้ที่ เปิดเผย รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลและที่ปรึกษาของชุมชน

จึงเห็นได้ว่าการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญของนักพัฒนาในปัจจุบัน เพราะ ผู้สูงอายุซึ่งมีทั้งคุณวุฒิ วิทยุฒิ และประสบการณ์ มีโอกาสในการแสดงพลังที่จะช่วยเหลือชุมชน

ถิ่นฐานของตนเอง สังคม ประเทศ เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นฐานรากที่สำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา โดยด่วนเพื่อแก้วิกฤติชาติ

ตอนที่ 3 การพัฒนาชุมชน

3.1 ความหมายของชุมชน

ความหมายของชุมชนนั้น (ประเวศ วะสี, 2541) กล่าวว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเชื่ออาทรร่วมกัน มีความพยายามทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการติดต่อสื่อสารกัน (Communicate)

คำว่า “ชุมชน” แปลมาจากภาษาอังกฤษจากคำว่า “Community” มีรากศัพท์มาจากภาษาของ Indo – European คือ “Kom” ซึ่งหมายถึง “ด้วยกับ” (with) ผสมกับคำว่า “Mei” หมายถึง “การเปลี่ยนแปลง” (change) หรือการแลกเปลี่ยน (Exchange) ก็จะได้คำว่า “Kommein” หมายถึง “แบ่งปันโดยทั้งหมด” (Share by all) (Seage, et al, 1994 อ้างถึงใน อนุชาติ และ วิโรจน์, 2540 : 9)

การให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนในปัจจุบัน มีลักษณะหลากหลายทั้งที่เป็นความหมายที่มีความขัดแย้งกัน ไม่มี ความหมายตายตัวหรือมีความหมายที่เป็นกลาง Community มีความหมายในภาษาไทยว่า “ชุมชน” ในบางครั้งช่วยให้เข้าใจเรื่องเกี่ยวกับ “การรวมตัวของคน” เท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาถึงคำ “Com” มีความหมายที่ลึกกลงไปถึงคำว่า “together” และยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น Communal (ของชุมชน / เพื่อชุมชน) Common (ร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วย) Commune (ความรู้สึกร่วมกันใกล้ชิด) (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543 : 26)

ราชบัณฑิตยสถาน (2549 : 69) ให้ความหมายของชุมชน ประชาคม (Community) คือ

1. ผู้คนที่อาศัยรวมกลุ่มกันในพื้นที่หนึ่ง ซึ่งความจำเป็นในชีวิตประจำวันหลายอย่างได้รับการตอบสนองโดยผ่านระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน แม้ว่าชุมชนจะก่อรูปเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจขึ้นมากับการจัดสรรสินค้า และบริหารขั้นพื้นฐาน หลายอย่างให้แก่ผู้อยู่อาศัยแต่ชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นหน่วยทางการเมืองหรือการปกครอง และไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ในเขตแดนตามกฎหมาย ชุมชนยังมีความหมายถึงการที่ผู้อยู่อาศัยภายในเขตพื้นที่ได้สร้างเอกลักษณ์เฉพาะขึ้นมา คนในชุมชนจะมีความรู้สึกร่วมกันเกี่ยวกับผลประโยชน์และจุดมุ่งหมายบางประการมีความร่วมมือกันในระดับหนึ่ง และผู้อยู่ในชุมชนรวมทั้งผู้ที่อยู่ในพื้นที่รอบชุมชนนั้นตระหนักถึงการมีอยู่ของชุมชน

2. ผู้คนจำนวนหนึ่งซึ่งมีชนบระเพณี หรือผลประโยชน์ร่วมกัน ในความหมายนี้บุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือประชาคม ไม่จำเป็นต้องรวมอยู่บนพื้นที่เดียวกันอาจอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย หรือห่างไกลกันได้ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนนักวิชาการ เป็นต้น

ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนัก และเกื้อกูลกัน (Mask S. Homan, 1994 : 82 อ้างใน ปาริชาติ, 2543 : 26) ชุมชนอาจเป็นกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่ร่วมตัวกันขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่ออยู่อาศัยร่วมกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นต้น ในแต่ละชุมชนควรมีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของชุมชน เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ ความพอใจ และความต้องการ การจัดการความรู้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับสังคมในชีวิตประจำวัน

สุริชัย หวันแก้ว (2539) ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” คล้ายกับคำว่า “ประชาคม” เหมือนกัน เช่นคำว่า ประชาคมวิจัย นั้น หมายถึง บุคคลทั้งหลายซึ่งมีกิจกรรมอาชีพเกี่ยวกับการค้นคว้า ระบบความรู้ สำหรับวัตถุประสงค์บางประการ การใช้คำว่าชุมชนหรือประชาคมแก่กลุ่มบุคคลเหล่านี้ ก็เป็นการเหมาะสมอยู่ วิธีการเช่นนี้ เป็นประโยชน์ในการคิดคำนวณผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ จากการใช้จ่ายทั้งหมดในการวิจัย ฯลฯ แต่ความหมายกว้าง ๆ เช่นนี้ จัดมองวางอยู่ คนเป็นจำพวก ๆ ไป ไม่มีประโยชน์ใด ๆ ในการให้ความกระจ่างต่อชีวิตสังคมของนักวิชาการและความเกี่ยวโยงระหว่างกระบวนการทางสังคมของหมู่ชนผู้รู้เหล่านี้กับปัญหาของสังคมแต่อย่างใด”

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่านได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชนมีลักษณะที่ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

1. เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคน ในรูปของกลุ่มสังคม คือ สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม หรือมีปฏิกริยา ได้ต่อบต่อกันทางสังคม (Social Interaction) มีความเอื้ออาทรต่อกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

2. มีอาณาบริเวณ (Area) สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย หรือประกอบกิจกรรมของสมาชิกและกลุ่มสังคม ขนาดของชุมชนอาจมีขนาดหรือใหญ่ ขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกในกลุ่มสังคม

3. มีการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) เพื่อควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น บรรทัดฐานทางสังคม สถาบันทางสังคม เป็นต้น

4. สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางสังคม (Social Relationship) มีการติดต่อสัมพันธ์กันมีกิจกรรมร่วมกันมีความสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์กันแบบพบปะกัน มีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกัน

5. สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นร่วมกัน สมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป ชุมชนหมายถึง กลุ่มคนที่เชื้ออาศัยกัน ทำกิจกรรม เรียนรู้ ติดต่อกัน โดยเฉพาะมีผลกระทบเดียวกัน การเป็นชุมชนที่ดีเป็นการรวมตัว มีอาณาบริเวณ มีระเบียบทางสังคม ความสัมพันธ์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ชุมชนในสังคมไทยเป็นเรื่องของชีวิตและการทำงาน ร่วมมือกันแก้ปัญหา เรียนรู้ร่วมกัน และปฏิบัติจริง

3.2 การเรียนรู้ของชุมชน

การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลจากประสบการณ์ที่ได้รับผลแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเรียนรู้มีด้วยกัน 3 ด้าน คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ เกิดการเปลี่ยนทางด้านพฤติกรรมหรือเกิดทักษะและเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้สึกนึกคิด เกิดเจตคติด้านต่าง ๆ (ปรีวิทย์ ไวยยาชีวะ, 2551 : 50)

สำหรับลักษณะการเรียนรู้ของชุมชนนั้น เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540 : 45 -46) สรุปว่ามีความหลากหลายเป็นไปตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ของชุมชน ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทักษะความรู้แล้วนำไปปฏิบัติจนกลายเป็นภูมิปัญญา โดยทั่วไปชุมชนจะมีการเรียนรู้ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยการลองผิดลองถูก ในอดีตมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดโดยทดลองในการต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การรักษาพยาบาล การต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ ฯลฯ

2. การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ จากสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การเพาะปลูก การสร้างบ้าน การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การเกษตรกรรม เป็นต้น

3. การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้พัฒนาและส่งต่อ (transmission)

แก่คนรุ่นหลังด้วยการสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า (Oral Tradition) ในรูปแบบต่างๆ เช่น เพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต นิทานหรือตำนานพื้นบ้าน เป็นต้น และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (Literary Tradition) โดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านมักใช้วิธีการสาธิต และการสอนด้วยวาจา

4. การเรียนรู้โดยพิธีกรรม พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ มีพลังโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่า และแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัว เป็นการต่อยอดความเชื่อศีลธรรม

จรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติที่คาดหวังโดยไม่ต้องแจกแจงเหตุผลแต่ใช้ความศรัทธาความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมในการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วม เช่น พิธีสืบทอดแม่น้ำ พิธีสืบทอดเมือง พิธีบวชต้นไม้ พิธีอุปสมบท พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

5. การเรียนรู้ทางศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศีลและวัตรปฏิบัติ พิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่มาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในการเรียนรู้ล้วนมีการต่อยอดความรู้ที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิตให้กรอบ และบรรทัดฐานความประพฤติและให้ความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจ ศาสนาเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตไปพร้อมๆ กัน

6. การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างคนต่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐาน การทำมาหากินรวมถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัวมีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามากลมกลืนกันบ้าง ชัดแย้งกันบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ

7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหา ได้มีการคัดเลือกความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณี มาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ต้องกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันสามารถแก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง เช่น การแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในหมู่คนที่ชอบเสี่ยงโดยการบูชา เป็นต้น การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย

8. การเรียนรู้แบบครูพักลักจำ วิทยุนี้เป็นการเรียนรู้ในลักษณะแอบเรียน แอบเอาอย่างแอบลองทำตามอย่างที่เฝ้าสังเกต แล้วรับเอามาเป็นของตนเมื่อทำได้จริง วิธีนี้เป็นการเรียนรู้โดยธรรมชาติของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น เป็นการเรียนรู้วิถีที่มีมาแต่เดิม และจะยังมีอีกต่อไป

สำหรับ ขั้นตอนการเรียนรู้ของชุมชน กล่าวว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการมีการสั่งสม และประมวลพัฒนาข้อมูลหรือชุดประสบการณ์ที่ตนเองประสบมาโดยทางต่างๆ ตลอดเวลามิใช่เกิดขึ้นโดยฉับพลันทันที กระบวนการหรือขั้นตอนของการประมวลข้อมูลความรู้ของบุคคล เพื่อพัฒนาขึ้นเป็นการสร้างสรรค์ใหม่ อาจกล่าวว่าการเรียนรู้ คือ กระบวนการทางความคิดและการกระทำที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระของความรู้ และการปฏิบัติที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการนึกคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาโดยการ

เรียนรู้ในเรื่องใดๆ คือ ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันเรื่องนั้นๆ หรือเป็นการกระทำที่มีกระบวนการทางความคิดความรู้เข้ามาเกี่ยวข้องพร้อมกับการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดข้อสรุปและมีเป้าหมายในการเรียนรู้ ได้ดังนี้

1. การรับรู้ (Reception) หมายถึง ขั้นตอนพื้นฐานที่บุคคล “รับ” เอาข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายซึ่งตนเองพบผ่านประสาทสัมผัส (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) เข้ามาสัมผัสไว้เป็นประสบการณ์ของตนเอง

2. การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่บุคคลสามารถมองเห็นถึงความหมายและความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูลหรือความรู้ต่างๆ ที่ตนเองรับรู้หรือมีประสบการณ์มาในระดับที่สามารถอธิบายในเชิงเหตุเชิงผลได้ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือองค์ความรู้โดยขาดความเข้าใจในการวิเคราะห์แยกแยะ เชื่อมโยง และอธิบายเชิงเหตุผลไม่ได้ ถือเป็นเพียงกระบวนการ “รับรู้”

3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) เป็นระดับของการเรียนรู้ที่แท้จริง หมายความว่า จะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวบุคคล เช่น การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (Conceptualization) และ/หรือการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ในสิ่งที่รับรู้และมีความเข้าใจแล้วเป็นอย่างดี เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและตระหนักได้จากภายในบุคคลเองจึงเพิ่มพูนศักยภาพและความสามารถของบุคคลให้มีพลังในการคิดและการกระทำให้มากขึ้นด้วย

มาลี จุฑา (2544) เสนอว่าผลของการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ

- 1) ความรู้ (Knowledge) เช่น ความคิด ความเข้าใจและความจำในเนื้อหาสาระ
- 2) ทักษะ (Skill) เช่น การพูด การกระทำ และการเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นต้น
- 3) ความรู้สึก (Affective) เช่น เจตคติ จริยธรรม และค่านิยม เป็นต้น

3.3 การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) มีผู้ให้ความหมายไว้มาก เช่น สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์ (2509) ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

- 1) การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนใดชุมชนหนึ่งดีขึ้น หรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น
- 2) การส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือ เจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

- 3) การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ

3.1) การพัฒนาด้านวัตถุ คือ การสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดมี หรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เราเห็นโดยแจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้วยการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน ฯลฯ

3.2) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การสร้างความเจริญ โดยมุ่งจะให้การศึกษอบรมประชาชนซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตามโรงเรียน มหาวิทยาลัยตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างดี

4) การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินการเอง

กล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ โดยอาศัยความร่วมมือกำลังของประชาชนในชุมชนนั้นในการช่วยเหลือตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่น ๆ (Arthur Dunham, "The Outlook for Community Development" in The Social Welfare Forum 1958 (Proceedings of The National Conference on Social Welfare), p. 3. 11)

การพัฒนาชุมชนมีความหมายที่เป็นได้ทั้งขบวนการ โครงการ วิธีการ และกระบวนการ ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละคน อธิบายได้ดังนี้

1) การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นขบวนการ (movement) หมายถึง "การรณรงค์ (campaign) หรือรวมตัวกันเรียกร้อง (rally) ของมวลชนหรือประชาชน" เพื่อดำเนินการหรือเรียกร้องให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนหรือชุมชน เช่น ความยากจน การถูกกดขี่ข่มเหงเอาเปรียบ และการด้อยโอกาส ให้ดีขึ้น โดยผู้เข้าร่วมขบวนการเกิดความไม่พอใจอย่างมากหรือรุนแรง ผู้เข้าร่วมขบวนการจะได้รับการกระตุ้น เร่งเร้า หรือปลุกฝังด้านจิตใจเพื่อเกิดความรู้สึกนึกคิดในลักษณะที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้จึงให้ความสำคัญกับจิตใจ โดยเฉพาะอุดมการณ์ และจิตวิญญาณเพื่อส่วนรวม โดยผู้เข้าร่วมขบวนการจะเชื่อมั่นและศรัทธาว่าการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่สมควรกระทำอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น การรณรงค์ต่อต้านการทุจริต การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด และการรณรงค์เพื่อลด เลิกอบายมุข เป็นต้น

2) การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นโครงการ (Program) การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้ถือว่ารัฐเป็นผู้จัดเตรียมและให้บริการสาธารณะต่าง ๆ แก่ประชาชนหรือชุมชนในรูปของ "โครงการพัฒนาต่าง ๆ" เป็นต้นว่า โครงการสร้างงานในชนบท และโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค เพื่อ

กระตุ้นให้ชุมชนเกิดความต้องการในอันที่จะนำบริการเหล่านั้นไปตอบสนองความต้องการของชุมชน

3) การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นวิธีการ (Method) มุ่งให้ความสำคัญกับ “วิธีการปฏิบัติงานพัฒนา” เป็นหลัก เช่น ถ้ากิจกรรมพัฒนาทั้งหลายสั่งการหรือดำเนินงานโดยกลไกของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมด โดยที่ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย กิจกรรมพัฒนานั้นก็ไม่ถือว่าเป็นกิจกรรมพัฒนาตามวิธีการพัฒนาชุมชน ตัวอย่างเช่น การทำกิจกรรมที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนาทุกขั้นตอน

4) การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นกระบวนการ (Process) หมายถึง การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ให้ความสำคัญกับ “การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานผ่านทางกิจกรรมพัฒนาที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ” กระบวนการพัฒนาชุมชนยังต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องอีกด้วย กล่าวคือ หลังจากดำเนินงานหรือปฏิบัติงานผ่านทางกิจกรรมพัฒนาหนึ่งไปแล้ว ก็จะนำไปสู่การเริ่มดำเนินงานหรือปฏิบัติงานผ่านทางกิจกรรมพัฒนาอื่นต่อไปอีก

การพัฒนาชุมชน ในฐานะที่เป็นวิธีการ กระบวนการพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นกระบวนการนี้ ยังให้ความสำคัญกับขั้นตอนการปฏิบัติงานที่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจมากกว่าผลสำเร็จของงาน กระบวนการพัฒนาชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในสภาพความเป็นอยู่และความสามารถของประชาชนจากสถานการณ์หนึ่งไปสู่อีกสถานการณ์หนึ่ง เช่น จากสถานการณ์เดิมที่มีประชาชนเพียงสองสามคนเป็นผู้ตัดสินใจไปสู่สภาพที่ประชาชนหลายคนในชุมชนเป็นผู้มีความสามารถที่จะตัดสินใจเอง หรือจากสภาพที่มีการร่วมมือแต่เพียงเล็กน้อย ไปสู่สภาพที่มีการร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง หรือจากสภาพความเฉื่อยชาของประชาชนไปสู่สภาพที่ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา หรือจากสภาพที่ความช่วยเหลือหรือทรัพยากรจากภายนอกชุมชนไปสู่สภาพที่ประชาชนในชุมชนยอมเสียสละทรัพยากรและแรงงานในชุมชนเพื่อกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น

กระบวนการพัฒนาชุมชน มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาและสำรวจสภาพของชุมชน เริ่มต้นจากผู้ปฏิบัติงานพัฒนาดำเนินการสำรวจสภาพของชุมชนที่ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะเข้าไปปฏิบัติงานด้วย

2. การศึกษาขีดความสามารถที่มีอยู่ของชุมชน โดยผู้ปฏิบัติงานพัฒนาดำเนินการพิจารณาขีดความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชน

3. การจัดลำดับความสำคัญ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาดำเนินการ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของชุมชน

4. การวางแผนการพัฒนา ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการวางแผนการพัฒนาโดยยึดข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาและสำรวจสภาพของชุมชนข้างต้น

5. การลงมือปฏิบัติงานตามแผน ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาลงมือดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่ได้วางไว้

6. การประเมินผล ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาดำเนินการประเมินผลกิจกรรมพัฒนาที่ได้ดำเนินงานไปแล้วรวมตลอดถึงการพิจารณาวางแผนกิจกรรมพัฒนาต่อไปอีกในทุกขั้นตอน

การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานผ่านทางกิจกรรมพัฒนาข้างต้นนี้มีใช้เฉพาะผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเท่านั้น แต่ยังมีหมายถึงประชาชนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วย โปรดดูภาพที่

3

อนึ่ง ปัจจุบันมีศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและการจัดการความรู้ที่สำคัญ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ปวย อิงภาครณ์ Pusey Community Learning Centre (PCLC) เป็นต้นแบบของงานปฏิบัติการพัฒนาชนบทแบบบูรณาการ แห่งแรกในประเทศไทย มีผลงานทั้งด้านการวิจัย และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สะสมไว้อย่างต่อเนื่องทั้งที่เป็นรูปธรรมและเชิงวิชาการ เป็นการกระจายงานสู่ด้านอื่นๆ ได้แก่ งานวิจัย งานฝึกอบรม และงานค่ายเยาวชน จึงจำเป็นต้องมีฐานข้อมูล โดยรวบรวมองค์ความรู้และประสบการณ์งานพัฒนาต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่ อาทิ เศรษฐกิจพอเพียง ประชาธิปไตย การสร้างเครือข่าย ฯลฯ ค่ายเยาวชนอาสาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อนำสู่ความโปร่งใสทางการบริหารจัดการ และการเมือง จัดงานวันเด็ก งานวันผู้สูงอายุ การรณรงค์จิตสำนึกอาสาสมัคร ผ่านการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กลุ่มเยาวชน การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมเยาวชนให้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นศูนย์รวมของการจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชนโดยผู้สูงอายุมมีส่วนร่วมในการพัฒนา (ศรีสกุล บุญยศักดิ์ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย, 2552)

นิตี เอียวศรีวงศ์ (2547: 53) เสนอว่า กระบวนการสร้างและสืบทอดความรู้ของชุมชน มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) ความรู้ของชุมชนเกิดจากการแก้ปัญหาที่มีในชุมชนร่วมกัน โดยการพยายามหาคำตอบปัญหานั้นด้วยการลองคิดลองชก อาจทำโดยตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และพบวิธีแก้ไขกลายเป็นความเข้าใจว่าเมื่อมีปัญหาอย่างนี้ แล้วใช้วิธีการแก้ไขอย่างนี้จึงสามารถแก้ไขปัญหาได้ กระทั่งกลายเป็นความรู้ของชุมชนในที่สุด ความรู้ของชุมชนถือเป็นสมบัติส่วนรวมไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2) เป็นความรู้ที่ได้จากชุมชนอื่น อาจได้มาจากการอพยพย้ายถิ่น ขึ้นเดินทางจากชุมชนของตนเพื่อไปสร้างสัมพันธ์กับชุมชนอื่น การค้าท้องถิ่น อิทธิพลของวัฒนธรรมจึงมีการนำข้อมูลความรู้จากแหล่งอื่นเข้าสู่ชุมชนอันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมโดยความรู้ของชุมชนไม่จำเป็นต้องจำกัดตัวเองในเฉพาะชุมชนของตนเพียงอย่างเดียว

3) ความรู้ของชุมชนมีการสืบทอดในครอบครัวและในชุมชน ถึงแม้ว่าความรู้นั้นอาจมาจากที่อื่นก็ตามแต่การสืบทอดความรู้ของชุมชนนั้นจะเป็นการสืบทอดในครอบครัว และชุมชนเป็นหลัก โดยมีบ้านและวัด เข้ามาเป็นแรงเสริมมุมมองทางศาสนธรรม ในพิธีกรรมต่างๆ ในการจัดกิจกรรมทางสังคม เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเอามื้อเออาวัน เป็นต้น ทำให้ความรู้ของชุมชนถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

4) อิทธิพลของผู้เชี่ยวชาญหรือความรู้พิเศษที่ชุมชนยอมรับ เช่น ความรู้ในเรื่องการตีเหล็ก ความรู้ของหมอพื้นบ้าน เป็นต้น ความรู้พิเศษนี้คนในชุมชนจึงขอเรียนรู้ด้วยวิธีฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ทั้งความรู้ที่เป็นของชุมชนเอง และความรู้ที่อยู่ภายนอก ชุมชนชุมชนเข้มแข็ง

การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความสุข สิ่งสำคัญ คือ ชุมชนต้องสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการที่คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันรวมตัวกัน ในลักษณะเป็นส่วนร่วมกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของชุมชน การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็กๆ จัดกระจายกันได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization)

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้ (สนธยา พลศรี 2545: 54)

1) มีจิตสำนึกชุมชน (Community Consciousness) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือสมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

2) มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงเห่นชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติ ความสุข และเกิดพลังในการทำงาน เป็นพลังเยียวยา (Healing power) ที่ทำให้คนและชุมชนมีสุข

3) ชุมชนเรียนรู้ (Community Learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่มมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวในบ้านต่างๆทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน

4) องค์กรชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน

5) มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) สมาชิกชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชน วางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6) มีเครือข่ายชุมชน มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนเข้าด้วยกันด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ ทำให้เกิดการรวมใจของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

7) มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกให้ออกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงคนเดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น เข้ากับชุมชนได้และร่วมทำประโยชน์ เพื่อชุมชน

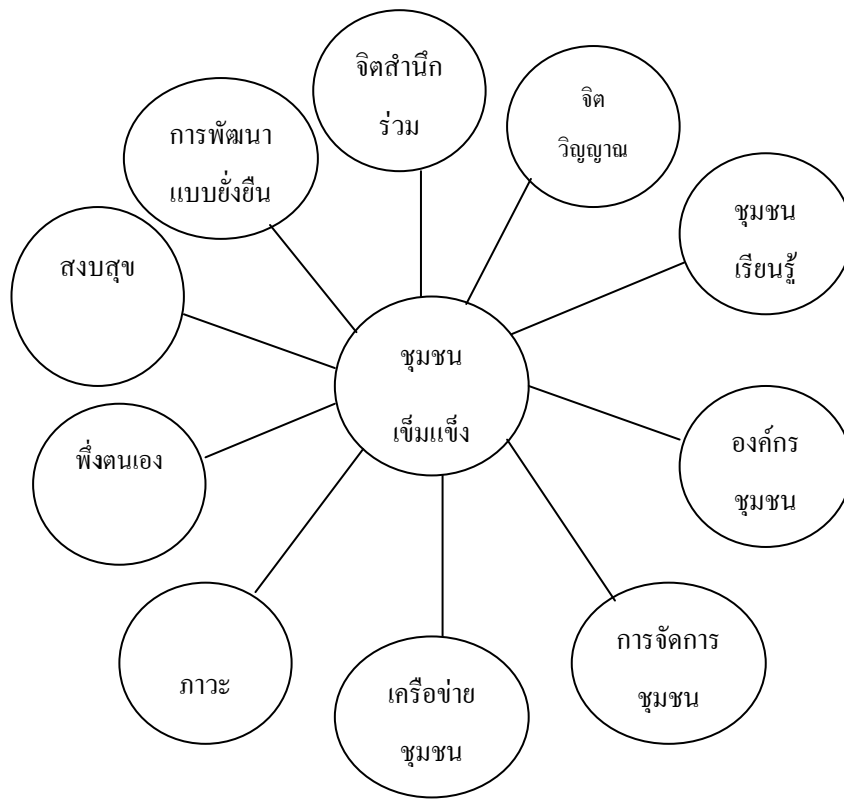
8) เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่างๆในชุมชน มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

9) เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

10) เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไป โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเองตาราง

แผนภาพที่ 3 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

(ที่มา: ปรับปรุงจาก ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน สนธยา พลศรี 2545: 56)

พระธรรมปิฎก และคณะ (2552 : 150 – 151) สรุปว่า ปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่าน ตระหนักถึงความผิดพลาดในข้อที่ว่า รัฐผูกขาดการศึกษามากเกินไปและก็ทำไม่ได้ดีเท่าที่ควร ด้วย และเริ่มเสนอความคิดให้นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน เข้ามาเป็นส่วน หนึ่งของการศึกษา แต่ขณะนี้รัฐบาลยังเป็นผู้ควบคุมอย่างหนาแน่น ทั้งที่การปฏิรูปการศึกษาใน ต่างประเทศล้วนแต่เน้นการกระจายอำนาจการบริหาร จากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นและชุมชน เพิ่มขึ้นแต่ปัจจุบันท้องถิ่นยังไม่เข้มแข็งจึงยังไม่เกิดผลดีมากนัก ควรกระจายอำนาจการบริหาร ไปสู่โรงเรียนและชุมชนโดยตรง ในรูปของการจัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียนที่มีผู้ปกครองและ สมาชิกชุมชนร่วมเป็นกรรมการด้วย มีการฝึกอบรมให้ความรู้ สนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่น ชุมชน องค์กรประชาชน จัดตั้งโรงเรียนรูปแบบต่าง ๆ ในชุมชน แก้ไขปัญหาความเข้มแข็งของชุมชนที่ ลดลง ดังเอกสารรายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2550 / 2551 กล่าวถึงปัญหาความเสมอภาค และคุณภาพของการศึกษาไทย ที่สรุปว่า สังคมมีปัญหาที่เห็นได้ชัด ทั้งในเรื่องปัญหาด้าน สุขภาพจะเพิ่มขึ้น ครอบครัวยากจนลดลง **ชุมชนเข้มแข็งลดลง** การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม และประชาชนเป็นหนี้มากขึ้น คนเข้าไม่ถึงระบบการประกันสังคม สภาพแวดล้อมระบบนิเวศไม่ สมดุลเพิ่มขึ้น อาชญากรรมและยาเสพติดเพิ่มขึ้น ปัญหาทุจริต ข้อฉล การละเมิดสิทธิมนุษยชน

การขัดแย้งและความรุนแรงเพิ่มขึ้น เด็กเยาวชนมีปัญหาวุฒิกรรมเสี่ยง เสพเหล้าบุหรี่ ทำผิดเรื่องยาเสพติด ลักทรัพย์ ทำร้ายกันเพิ่มขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ: ฅ) เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ช่วงปี 2551 – 2555 ที่ระบุว่า **ขาดการส่งเสริมให้ชุมชนหรือองค์กรภาคประชาชนต่าง ๆ ได้มีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น** (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ: 140) **โดยเน้นให้ส่งเสริมการพัฒนาทางเลือกที่เน้นการพึ่งตนเองของชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้ภูมิปัญญา แรงงาน ทรัพยากรภายในประเทศและเทคโนโลยีทางเลือก** (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ: 190 - 191)

สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) นั้น หน่วยงานของสหประชาชาติคือ คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World commission on Environment and Development) เขียนรายงานไว้ ซึ่งเรียกว่า Our Common Future กำหนดคำจำกัดความไว้ดังนี้ (p. 43)

“Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.) หมายถึง **“การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขา ในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง”** หรือตามหนังสือ Global Ecology Handbook ที่สรุปว่าเป็นนโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต (Carson, 54 อ้างถึงใน พระธรรมปิฎก, 2541 : 59-60)

ตอนที่ 4 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

นางนภัส คู่ขวัญ เที่ยงกมล (2551) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ ระหว่างชาวบ้านผู้มีส่วนได้เสีย นักปกครองและผู้วิจัย โดยอาจเริ่มต้นตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงาน รวมทั้งมีการสรุปบทเรียนร่วมกันตลอดจนร่วมหาวิธีแก้ไขปัญหาและร่วมพัฒนาต่อไป

สิทธิณัฐ ประพุทธินิติ (2546) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผลและการอภิปราย

ผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา (Problems People) ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย (Whyte, 1991 : 20)

อมรวิทย์ นาครทรรพ (2541) ได้กล่าวถึงปรัสมบท : PAR กับกระแสชุมชนภาวทัศน์ว่า ปัจจุบันทิศทางการพัฒนาของประเทศเน้นในเรื่องชุมชนอย่างมาก ในด้านการปฏิรูปการเมือง เน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจเน้นในเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง การสืบทอดภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น บทบาทของชุมชนและประชากรที่จะต้องเพิ่มขึ้นมาก ในการมีส่วนร่วมคิดร่วมดำเนินการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อความเจริญที่ยั่งยืนในชุมชนของตน งานวิจัยที่เข้าไปศึกษากระบวนการพัฒนาต่าง ๆ จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มากขึ้น โดยเน้นการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานบางด้านของชุมชนที่เป็นรูปธรรมและมีกระบวนการวิจัยตามเข้าไปสังเกต บันทึกความสำเร็จหรือเงื่อนไข อุปสรรคต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการขยายผลงานพัฒนาไปสู่ที่อื่น ๆ โดยเฉพาะในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ได้ถูกกล่าวขวัญอย่างยิ่ง เพราะการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาร่วมกันระหว่างนักวิจัย ชุมชนและชาวบ้าน

การประยุกต์ศาสตร์การพัฒนามาจากเดิมที่มีลักษณะบัญชาการจากเบื้องบน (Top – down approach) โดยหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ มาเป็นแบบที่ชุมชน ชาวบ้านผู้รับผลจากการพัฒนานั้นเองเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน หรือในลักษณะการเริ่มงานจากล่างขึ้นบน (Bottom – up approach) ซึ่งชุมชนเหล่านั้นกลายมาเป็นผู้มีบทบาทหลักในการทำความเข้าใจกับปัญหาของตนเอง และมีส่วนร่วมกับการแก้ปัญหานั้นอย่างจริงจัง

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม อันเป็นการหลอมรวมแนวการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เข้าด้วยกันนั้น เป็นงานวิจัยที่หน่วยงานพัฒนาและบุคลากรด้านการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ เริ่มนำเข้ามาประยุกต์ใช้มากขึ้นในระยะหลัง เนื่องจากสอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคมที่ให้ความสำคัญและอำนาจแก่คนและชุมชนในการกำหนดชะตาชีวิตตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ โดยถูกนำไปประยุกต์ใช้ในหลายวงการ รวมทั้งวงการศึกษา วงการแพทย์และสาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ การปกครองท้องถิ่น ธุรกิจชุมชน ฯลฯ โดยต่างมีจุดเน้นร่วมกันนั่นคือ การสร้าง “งานพัฒนาชุมชน โดยชุมชน เพื่อความมั่นคงผาสุกอันยั่งยืนของชุมชน”

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งรวมจุดเด่นของการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการเข้าด้วยกัน จึงเป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหา วางแผนดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา ปฏิบัติการตามแผนและติดตามประเมินผล ทั้งนี้ในการวิจัยทุกขั้นตอน ชาวบ้านหรือสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ทั้งนี้ โดยที่การมีส่วนร่วมต้องหมายถึง การที่ประชาชนหรือสมาชิกของชุมชนกับผู้วิจัยได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเมินปัญหาความต้องการของชุมชน (Need Assessment) ร่วมกันตลอดจนวิเคราะห์และศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา การสำรวจทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อวางแผนในการแก้ปัญหา ดำเนินการและประเมินผลในขั้นสุดท้าย โดยในกระบวนการนี้ สมาชิกของชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยตลอด

ได้เน้นว่าเป็นการวิจัยที่แตกต่างจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะเน้นการยอมรับหรือเห็นพ้องกับจากฝ่ายชาวบ้าน ในการวิจัยนี้ นักวิจัยต้องประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านอยู่ตลอดเวลาและทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว เพื่อให้สอดคล้องกับความเห็นของชาวบ้านอันนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

อนึ่ง วาทีณี บุญชะลักษ์ (2552 : 76) กล่าวว่า การศึกษาเชิงคุณภาพ มักจะใช้เทคนิคโดยทั่ว ๆ ไป ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การสังเกต (Observation)

การสังเกตช่วยให้ผู้วิจัยทราบถึงพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคนในสังคมที่ต้องการศึกษา ตลอดจนทราบถึงลักษณะปัจจุบันหรือการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการวิจัย ซึ่งให้รายละเอียดได้ลึกซึ้งกว่าการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจในเชิงปริมาณ

การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตโดยทั่วไป แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) และการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) นอกจากนี้การสังเกตทั้งสองประเภทนี้ ยังได้แบ่งออกเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) ผู้วิจัยส่วนใหญ่เลือกใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสนาม และทำการจดบันทึกข้อมูลเหล่านั้น เป็นแบบปฐมภูมิ (primary data) สำหรับการทดสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลคือ การใช้ผู้ศึกษาหรือผู้สังเกตหลาย ๆ คน ทำการศึกษาสังเกตด้วยกันและ

เปรียบเทียบผลที่ได้จากการบันทึก และสามารถแบ่งได้ 3 ประการ (Kirk and Miller, 1986 อ้างถึงใน วาทีนี บุญชะลิกษ์ (2552 : 81) ดังนี้

1) ต้องมีความถูกต้องในเหตุการณ์ที่ปรากฏ (apparent validity) ต้องเข้าใจความหมายที่ถูกต้องของสิ่งที่กำลังศึกษา เป็นเหตุการณ์ธรรมชาติไม่ใช่การสร้างสถานการณ์หรือเสแสร้งทำเพื่อปิดเป็นความจริง

2) ต้องมีความถูกต้องในเครื่องมือที่ใช้ (instrumental validity) ผู้วิจัยต้องมีความเที่ยงตรงปราศจากอคติและต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สังเกตอย่างถูกต้อง

3) ต้องมีความถูกต้องในกรอบแนวคิดและทฤษฎี (theoretical validity) ช่วยให้เราทราบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่ศึกษากับโครงสร้างที่วางไว้จริงหรือไม่

2. การสัมภาษณ์ระดับลึก (In – depth Interview)

เป็นการสัมภาษณ์โดยไม่ได้ใช้แบบสอบถามเหมือนการสำรวจเชิงปริมาณ หาข้อมูลได้มากกว่าการสังเกต และสามารถใช้เป็นเครื่องมือหารายละเอียดของประเด็นเพิ่มเติมหรือหาเงื่อนไขใหม่ๆ ของปัญหาหรือเปิดมิติใหม่ของปัญหา ส่วนใหญ่มักสัมภาษณ์จำนวนไม่กี่คน เช่น ชนชั้นผู้นำ นักการเมือง ผู้นำทางวิชาการ นักบริหารระดับสูงและนักธุรกิจ ในอดีตเรียกว่าวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสารที่สำคัญหรือผู้รู้ในชุมชน (Key informants) ควรมีบรรยากาศเป็นกันเอง เป็นธรรมชาติระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เร่งรัด ไม่เป็นพิธีรีตอง ข้อมูลเที่ยงตรงถูกต้องแม่นยำและสื่อความหมายแบบตอบโต้กันทั้งสองฝ่าย (two – way Communication) ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ จุดอ่อนคือ ผู้วิจัยต้องคอยจดบันทึกข้อมูลไปด้วย

3. การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เป็นวิธีใหม่และนิยมใช้อย่างกว้างขวางในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะการประเมินทัศนคติของบุคคลที่เกี่ยวข้อง จุดเด่นคือเสียค่าใช้จ่ายน้อยและระยะเวลาไม่มากนัก การศึกษาให้เกิดความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลประกอบด้วย การมีลักษณะการเลือกตัวอย่างที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน (homogeneous group) ทั้งผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) ต้องมีความสามารถในเรื่องภาษาถิ่นและสามารถควบคุมสถานการณ์ในการสนทนาได้อย่างดี ทั้งสถานที่และบรรยากาศต้องเป็นอิสระและปราศจากสิ่งรบกวนจากภายนอก อนึ่ง ผู้เก็บข้อมูลไม่ควรเป็นเจ้าของโครงการ เพราะจะก่อให้เกิดความลำเอียงในการตอบและการตีความหมายผลการวิจัย

สอดคล้องกับ Morgan (1988) อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2550 : 342. ที่ระบุว่าใช้กระบวนการกลุ่มในการเก็บข้อมูล กำหนดบุคคลเข้าร่วมกระบวนการ และกำหนดประเด็นการวิจัยที่สนทนาร่วมกันระหว่างนักวิจัยและสมาชิกในกลุ่ม จัดเป็นประชุมและมีหนังสือแจ้งล่วงหน้า แล้วใช้การฟังและเรียนรู้จากกลุ่มผู้เข้าประชุม ประกอบด้วยการสื่อสารเพื่อกำหนดประเด็นที่ต้องการ สื่อสารภายในระหว่างสมาชิกและสรุปสาระที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้จากกลุ่มผู้เข้าประชุม หนึ่งควรใช้กระบวนการจัดกลุ่มในกรณีที่มีช่องว่างระหว่างบุคคล การสำรวจพฤติกรรมที่ซับซ้อน เมื่อต้องการเข้าใจความต่างทั้งทางความคิดหรือประสบการณ์และต้องการใช้วิธีวิจัยที่เชื่อถือได้และเป็นมิตรต่อกัน

Stewart และ Shamdasani (1990) ได้กำหนดขั้นตอนการจัดกลุ่มสนทนาไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การนิยามปัญหาและกำหนดประเด็นคำถามในการศึกษา
- ขั้นที่ 2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
- ขั้นที่ 3 การกำหนดผู้ดำเนินการสนทนา
- ขั้นที่ 4 การกำหนดแนวทาง / คู่มือการสนทนาและทดลองใช้
- ขั้นที่ 5 การคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
- ขั้นที่ 6 การดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา
- ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์และแปรผลข้อมูล
- ขั้นที่ 8 การจัดทำรายงานผลการสนทนา

4) บันทึกประวัติชีวิตบุคคล (Life History)

เป็นแหล่งข้อมูลที่น่าไปสูความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของบุคคล ช่วยให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ปลากดขึ้นในชีวิตของคนเรา และควรตั้งคำถามว่า “รายละเอียดที่ได้มานั้น มีพื้นฐานการรวบรวมเรื่องราวอย่างไร ข้อมูลได้แก้ไขหรือตีความผิดพลาด หรือย้าให้เห็นเฉพาะแง่ดีของบุคคลนั้นหรือไม่และตัวอย่างที่ทำการศึกษานั้น ใช้เทคนิคการเลือกอย่างไร มีความถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ (เบญญา ยอดดำเนิน, 2552 : 76 – 89)

ได้กล่าวถึงการวิจัยแบบการศึกษาเฉพาะกรณี (case study research) หรือการวิจัยสนาม (field study research) ว่า เป็นการศึกษาภูมิหลัง สถานภาพปัจจุบัน และสภาพแวดล้อมของการปฏิสัมพันธ์ของสังคม โดยอาจศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่ม หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ลักษณะการวิจัยเป็นการวิจัยสังคมแนวลึก (in - depth) มีขอบเขตครอบคลุมตัวแปรที่น้อยกว่า เป็นการศึกษาแบบสังเกต (observation Study) ผู้วิจัยต้องเข้าไปอยู่ในพื้นที่ตลอดเวลาที่ศึกษา ทำตัวกลมกลืนกับชุมชนประหนึ่งเป็นสมาชิกที่แท้จริงของชุมชนนั้น จุดแข็ง

คือช่วยให้ได้ข้อมูลเฉพาะด้านอย่างลึกซึ้งซึ่งเพราะเป็นการศึกษาอย่างปราวณี (intensive) จุดอ่อนคือเป็นการศึกษาเฉพาะจุด ซึ่งไม่เป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด

ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ (2552) กล่าวถึงการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1. มีความเป็นตัวแทน สะท้อนภาพของประชากรได้อย่างสมบูรณ์
2. มีขนาดที่เหมาะสม มีจำนวนที่เพียงพอสำหรับการอ้างอิงไปสู่ประชากรด้วยวิธีการทางสถิติ
3. มีความน่าเชื่อถือ ได้ข้อมูลในลักษณะน่าเชื่อถือ ถูกต้องและสมบูรณ์

สุภางค์ จันทวานิช (2549 : 32) ได้กล่าวถึง การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าว่า เป็นการไม่ปักใจว่าแหล่งข้อมูลแหล่งใดแหล่งหนึ่งที่ได้มาตั้งแต่แรกเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้แล้ว นักวิจัยต้องแสวงหาความเป็นไปได้ว่ายังมีแหล่งอื่นใดอีกบ้าง อันที่จริงข้อมูลแหล่งอื่น ๆ มีได้อีกมากมาย แต่เมื่อประมาณเข้าด้วยกันแล้วก็รวมได้เพียงข้อมูลสองแหล่ง คือเป็นข้อมูลที่เหมือนแบบแรกและข้อมูลที่ตรงข้ามกับแบบแรก และสรุปว่าใช้หลักเช่นเดียวกับการใช้หลักวิชาวิธี (dialectical method)

ตอนที่ 5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สุภางค์ จันทวานิช. (2549) กล่าวถึงแนวคิดการวิเคราะห์ชุมชนว่า เป็นหน่วยรวมทางสังคม ต้องวิเคราะห์ให้เห็นภาพรวมของปฏิสัมพันธ์ของระบบหรือสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ๆ การวิเคราะห์เป็นการนำภาพชุมชนมาแยกแยะเป็นระบบย่อย เพื่อให้เข้าใจความสลับซับซ้อนทั้งในตัวระบบและต่างระบบเหล่านั้น เกิดความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมของชุมชน ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจ ระบบนิเวศวิทยา ระบบการเมือง ระบบวัฒนธรรม ฯลฯ ควรศึกษาทุกระบบและบูรณาการเข้าด้วยกัน ทั้งพิจารณาในภาพที่มีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงด้วย ไม่ใช่ศึกษาภาพนิ่งของชุมชน

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่นิยม : การศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน”

การศึกษาเป็นระบบย่อยตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ซึ่งมองสังคมในภาพรวมที่ระบบหรือส่วนต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ที่ผู้สูงอายุมองสังคมในภาพกว้าง คือ ช่วยพัฒนาการศึกษา และทำประโยชน์ให้สังคมส่วนรวมคือการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์พัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นระบบกระทำการ (an operating system) ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย (subsystem) หลายระบบ ต่างปฏิบัติหน้าที่ (function) ในส่วนของตน

ตามความถนัด เช่น การศึกษาทำหน้าที่อบรมให้ความรู้ให้สอดคล้องกันไปกับการทำหน้าที่ของระบบย่อยอื่น ๆ เพื่อการคงอยู่ของส่วนรวมทั้งหมด ทำให้สังคมชุมชนดำรงอยู่ได้

“...ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นความรู้ประจำถิ่น มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะ สะท้อนความเป็นท้องถิ่นของตัว แต่อาจนำไปใช้แห่งอื่นได้หากประยุกต์ให้ถูกต้องเหมาะสม ภูมิปัญญาต้องอาศัยปราชญ์ ผู้รู้ หรือผู้เชี่ยวชาญของชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์ สืบทอด / กระจาย / ผลิตซ้ำ ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาว่ามีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ของชุมชนมาตั้งแต่เดิม ซึ่งมีการสืบทอดกันมาอย่างไม่ขาดสาย มีการปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนสามารถผสมผสานกับภูมิปัญญาหรือความรู้จากนอกชุมชน...”

(สุรวุฒิ ปัดไธสง, 2545 อ้างถึงใน ทิพย์จุฑา สุภิมารส, 2550)

Tacott Parsons นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน มีบทบาทสำคัญมากเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural And Functional theory) ผลงานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีดังกล่าว ปรากฏในหนังสือ Essays in Sociological (1949) กับ The Social System (1951) ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคมและสังคมมีการจัดระเบียบนั้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมในสังคมนั้น กล่าวคือ บุคคลในสังคมมีคติความสมัครใจ(voluntarism)” (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2550 : 88) ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน

ระบบการศึกษาซึ่งเป็นระบบย่อยส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ก็มีระบบย่อยของการศึกษาเป็นด้านการบริหารจัดการ ด้านผู้เรียน ด้านชุมชนและทรัพยากร ตลอดจนด้านผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ คุณธรรม จริยธรรม มีทั้งด้านเป็น “พลัง” ในสังคม และเป็น “ภาระ” เป็นไปตามช่วงอายุ ส่วนใหญ่ช่วงแห่งการเป็นผู้สูงวัยที่ยังมีพลัง (“พุดมพลัง” active aging) นอกจากจะช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว ยังสามารถช่วยผู้อื่นได้ด้วย ในด้านการเป็นแรงงานและศักยภาพในการผลิต มักเป็นวัยสูงอายุตอนต้น (อายุ 60 – 69 ปี) เป็นจุดสูงสุด ทั้งในด้านประสบการณ์ ภูมิปัญญา และการคิดวิเคราะห์ พลังทางกายและสติปัญญายังกระฉับกระเฉงอยู่สามารถทำงานสร้างสรรค์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้มาก (ชาย โพธิสิตา, 2550 : 42)

ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory)

สาระสำคัญคือ การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุจะช่วยรักษาสุขภาพและบุคลิกภาพของผู้สูงอายุไว้ได้ หรือจะดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข จะต้องเป็นผู้ดำรงกิจกรรมในสังคมไว้ได้โดยไม่ทำตัวออกห่างจากสังคม ซึ่ง Robert Havighurst and Ruth Albrecht ทำการวิจัยในปี ค.ศ. 1953 เรียกว่า “Prairie City” พบว่า บุคคลที่ยังคงมีกิจกรรมมาก มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสังคม ดีกว่าบุคคลที่ทำกิจกรรมน้อย ทำให้ระดับกระแง กระตือรือร้น มีพลัง (Active aging) ไม่เหงา มีเพื่อน มีสังคม ไม่คิดมาก มีผลงาน มีรายได้ รู้สึกภาคภูมิใจ ดังนั้น การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุจึงเกิดผลดีทั้งทางด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านร่างกาย ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ศรีเมือง พลังฤทธิ์, 2547)

การศึกษาค้นคว้าได้อาศัยทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) และแนวคิดที่เกี่ยวกับการทำกิจกรรมมาเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งนักชราภาพและนักสังคมศาสตร์ศึกษาและพัฒนาจนเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน เน้นการสร้างวัฒนธรรมย่อยซึ่งต้องการให้ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทต่อไป ทั้งยังช่วยแก้ปัญหาการปรับตัวของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์และมีอัตมโนทัศน์ที่ดี (Self - Concepts) กล่าวโดยสรุป ตั้งแต่ยุคแรก Burgess ซึ่งถือเป็นบิดาของสาขาชราวิทยา (Gerontology) เห็นว่าผู้สูงอายุไม่ได้ถูกกีดกันออกจากกิจกรรมในสังคมและบทบาทใหม่ก็สามารถที่จะรับผิดชอบการทำงานที่สร้างผลผลิตได้ และเชื่อว่า การที่ผู้สูงอายุไร้บทบาทนั้น ทำให้กลายเป็นผู้ไร้ประโยชน์แก่ครอบครัวและสังคม ขาดความภาคภูมิใจในตัวเอง รู้สึกเหงา ถูกทอดทิ้งและปรับตัวได้ค่อนข้างลำบาก ซึ่งตรงข้ามกับผู้สูงอายุที่ยังมีบทบาทและกิจกรรมในสังคม จะรู้สึกว่าตนเป็นคนมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น (Thomson, 1972 : 402 -403) นอกจากนี้ มีบุคคลใช้ทฤษฎีกิจกรรมคือ

1. Barrow และ Smith (1979 quoted in Thomson, 1972 : 402 -403) ใช้เป็นหลักในการมองผู้สูงอายุเรื่องกิจกรรมทางสังคมเป็นเรื่องของมนุษย์ทุกคนทุกวัย ช่วยให้มีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีการปรับตัวได้ดีทั้งร่างกาย จิตใจและสังคม

2. Atchley (1976 quoted in Markides and Martin, 1979 : 86 - 93) เชื่อว่า เมื่อบุคคลเกษียณอายุแล้ว บทบาทใหม่จะเกิดขึ้นและทิ้งบทบาทเก่าไป สาเหตุนั้นเกิดจากต้องการปรับตัว สอดคล้องคือต้องหาบทบาทใหม่แทนการทำงานที่ตนเคยทำเพื่อให้ระดับกิจกรรมยังคงเดิม

3. Hultsch (1961 quoted in Markides and Martin, 1979 : 86-97) กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่ความร่วมมือหรือเป็นผู้ที่ไม่ต่อต้านสังคม จะทำตนให้เป็นประโยชน์เมื่อปลดเกษียณโดย

เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่คณะ ทำงานอดิเรกและทำกิจกรรมเพื่อสังคมได้ค่อนข้างมาก ซึ่งจะมองโลกในแง่ดี มีความพึงพอใจในการปรับตัวและจะต้องทำกิจกรรมบางอย่างเพื่อทดแทนบทบาทเก่าที่ขาดไป

4. Rose (1965 quoted in Palmore et.al., 1979 : 841-851) เชื่อว่า ผู้สูงอายุยังคงสนใจชีวิตของตนเองและสร้างบทบาทใหม่ ๆ ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ผู้สูงอายุสามารถสร้างวัฒนธรรมย่อยเพื่อให้ตนเองมีบทบาทและดำรงไว้ซึ่งการทำกิจกรรม โดยต้องอาศัยความต้องการความเข้าใจรวมทั้งการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ

1. Susanne S. Robb (1984 : 78 - 79) ได้กล่าวถึงทฤษฎีกิจกรรม โดยให้ความหมายของคำว่า “กิจกรรม” ว่าหมายถึง การกระทำกฎระเบียบให้สมบูรณ์หรือเป็นแบบแผนของการกระทำ หรือการประกอบกิจกรรมตามปกติของบุคคล หรือการรักษาไว้ซึ่งความเป็นบุคคล และแบ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ มีรูปแบบ และกระทำโดยลำพัง จากข้อมูลดังกล่าวเห็นว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขจากการที่ได้ทำกิจกรรม โดยกิจกรรมที่ทำนั้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งที่เคยปฏิบัติและเป็นทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuing Theory) ที่สามารถปฏิบัติในสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว ย่อมทำให้มีความสุขทุกฝ่าย ผู้รับและผู้ให้ ชุมชน

สรุป

ทฤษฎีบทบาททางสังคมและทฤษฎีกิจกรรม เป็นสิ่งที่ช่วยหนุนเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มุ่งมั่นในบทบาทการพัฒนาโดยใช้การศึกษาเป็นฐาน มีการจัดการความรู้อย่างเป็นองค์รวมและสอดคล้องสัมพันธ์กันเพื่อให้ชุมชนพัฒนา

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ทั้งยังมีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนาน จึงมีงานวิจัยเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะเรื่องผู้สูงอายุและเรื่องชุมชน ในที่นี้ขอยกมาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

1) พลังของผู้สูงอายุ

อรุณศิริ เมฆพัฒน์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในเขตชนบท จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า มีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับปาน

กลาง และจากแรงสนับสนุนทางสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ระดับการศึกษา บุคลิกภาพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และเพศ สามารถร่วมทำนายความรู้สึกมีคุณค่า ในตนเองและแรงสนับสนุนทางสังคม และเสนอแนะให้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในครอบครัวและสังคมมากยิ่งขึ้น สร้างจิตสำนึกให้บุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและให้มีการสนับสนุนทางสังคมอย่างเพียงพอเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่า ตนยังคง เป็นบุคคลที่มีคุณค่า สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและไม่เป็นภาระให้แก่ครอบครัวและ สังคม

นภาพร ดำแสงสวัสดิ์ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “เครือข่ายสังคม การ สนับสนุนทางสังคมและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุย้ายถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลนคร หาดใหญ่” พบว่า ผู้สูงอายุย้ายถิ่น ส่วนใหญ่กลุ่มสังคมมีขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์กับเครือข่าย สังคมเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งคือ โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มญาติคือบุตรหลาน และเพื่อนบ้าน มี ความรู้สึกมีคุณค่าใน ตนเองอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนาย ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ของผู้สูงอายุย้ายถิ่น คือ การสนับสนุนทางสังคม และอายุ ซึ่งสามารถ ร่วมกันทำนายความรู้สึก มีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุย้ายถิ่น

ปัญญาภัทร ภัทรกัณฑ์กุล (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “ การเข้าร่วมกิจกรรมทาง สังคมและความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ ” พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและความ ผาสุกทางใจของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุในระดับปาน กลาง

จุฑารัตน์ ชำนาญกิจ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “พลังอำนาจของผู้บริหารที่ส่งผลต่อ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียน : กรณีศึกษา โรงเรียนปฏิรูป จังหวัด พังงา”พบว่า 1) พลังอำนาจของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นอำนาจการบังคับอยู่ในระดับปานกลาง 2) การมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ ปานกลาง 3) พลังอำนาจของ ผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียน โดย ภาพรวมมีสองด้าน คือ พลังอำนาจ การให้รางวัลและพลังอำนาจตามกฎหมาย

กรภาค จำยประยูร (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “ การนำเสนอแนวทางการจัด การศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจภาคประชาชนด้านความเป็นประชาธิปไตย ” พบว่า พลังอำนาจ

มาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยการประชุมรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ
ประจำปี

พรทิพย์ โภคยอุดม (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “ การเสริมพลังอำนาจด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง ” โดย
มีกลุ่มตัวอย่างอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 92
คน ครูศูนย์การเรียนชุมชน จำนวน 40 คน และประชาชน จำนวน 135 คนโดยใช้เครื่องมือวิจัย คือ
แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสนทนากลุ่ม และแบบวิเคราะห์เอกสาร ข้อมูล
แบบสอบถามใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กึ่ง
โครงสร้าง และการสนทนากลุ่มใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารจากองค์การ
บริหารส่วนตำบลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร สมมติฐานการวิจัย ข้อ 1 คือ องค์การบริหารส่วนตำบล
ยิ่งชั้นสูงมากเท่าไรก็จะมีอิทธิพลมากต่อศูนย์การเรียนชุมชนในการเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชน
เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนเพียงนั้น ข้อ 2 คือ ศูนย์การเรียนชุมชนที่อยู่ในองค์การบริหารส่วน
ตำบลยิ่งชั้นสูงมากเท่าไร ก็จะมีอิทธิพลมากต่อการเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนา
ชุมชนที่ยั่งยืนเพียงนั้น และข้อ 3 คือ ความสัมพันธ์ของปัจจัยทรัพยากรการบริหารในศูนย์การเรียน
ชุมชนกับในองค์การบริหารส่วนตำบลยิ่งมีมากขึ้นเท่าไร ก็จะมีอิทธิพลต่อการเสริมพลังอำนาจ
แก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนเพียงนั้น ผลการวิจัยพบว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยทั้ง 3 ข้อ
และผลการวิจัยยังพบว่า ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 ประชาชนได้รับการ
เสริมพลังอำนาจ ให้มีความรู้ ได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยครูศูนย์การเรียนชุมชนควรมีมนุษยสัมพันธ์ดี
และเทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียนในศูนย์การเรียนชุมชนที่ผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหาร
ส่วนตำบล ครูศูนย์การเรียนชุมชน และประชาชน มีความเห็นตรงกันว่าช่วยเสริมพลังอำนาจให้แก่
ผู้เรียนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน คือ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การฝึกอบรม

อรวรรณ ศิริสวัสดิ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “ การสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชน
เข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดการก่อเกิดของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดน่านนั้นเกิดจากแนวคิด การ
รวมตัวกันด้วยการตระหนักถึงสภาวะทางอารมณ์ คือ ความว่าเหวของผู้สูงอายุในวัยเกษียณ โดย
อาศัยการเชื่อมต่อด้วยเครือข่ายผู้มีอาชีพเป็นข้าราชการมาก่อน และแนวคิด 4 ประการหลัก
เกี่ยวกับผู้สูงอายุคือ ฟังตนเอง ฟังพากันเอง ช่วยสังคมให้สังคมช่วย และแนวคิดการมองภาพ
ผู้สูงอายุ 3 ประการ คือ เป็นคลังปัญญา เป็นผู้มั่งคั่ง และเป็นผู้นำแบบอย่างที่ดี และแนวคิดจากรัฐ
ที่มีนโยบายเกี่ยวกับประชากร ผู้สูงอายุของประเทศ และการปฏิรูปสุขภาพของประเทศ 2. ชมรม
ผู้สูงอายุจังหวัดน่านจำนวน 132 ชมรม มีเครือข่ายครอบคลุมทุกตำบลในจังหวัดน่าน โดยมี

ลักษณะเด่นสองประการ คือ มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดจำนวน 34 แห่ง มีศูนย์กลางอยู่ที่สถานพยาบาลจำนวน 98 แห่ง 3. มุลเหตุจูงใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุทั้งสองชมรมโดยผ่านตนเอง เพื่อสร้างสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง โดยผ่านกลุ่ม เพื่อคิดสร้างและประกอบกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน 4. มีวิธีการสื่อสาร 4 ลักษณะ คือ การสื่อสารระหว่างสมาชิกชมรมด้วยกันเองโดยมีการสื่อสารที่เป็นทางการด้วยการประชุมร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมและมีการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการโดยอาศัยการกระจายข่าวระหว่างสมาชิกที่วัด การสื่อสารระหว่างชมรมกับชุมชน โดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อกลาง สามารถสื่อสารระหว่างชมรมกับชมรม โดยใช้เครือข่าย ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งที่สำคัญคือ สื่อบุคคล กลุ่มพันธมิตรและทุนดั้งเดิมที่ติดตัวมา คือ ความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ส่วนปัจจัยอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งที่สำคัญ คือ สุขภาพทางกาย เงิน และเวลา 6. แนวคิดการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งในอนาคต คือความพยายามสร้างสำนึกให้กับกลุ่มคนรุ่นถัดมาให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในการประกอบกิจกรรมกลุ่มร่วมกันเครือข่ายสังคม การสนับสนุนทางสังคมและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุย้ายถิ่น

กมล คงสัจย์ (2541) ได้ศึกษา “ กลุ่มอาชีพกับการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มอาชีพทำผ่านวณบ้านหนองยารักษ์ ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ” พบว่า การแสดงบทบาทของกลุ่มซึ่งมีผู้สูงอายุ มีผลทำให้การพัฒนา หมู่บ้านในภาพรวมดีขึ้น แต่ยังมีความจำเป็นที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนจะต้องให้การสนับสนุนงบประมาณ รวมทั้งความรู้ทางด้านวิชาการในการดำเนินงานตามแผน โครงการและกิจกรรมของหมู่บ้านต่อไป สามารถสรุปได้ว่า การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรประชาชน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการที่กลุ่มจะดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมายได้นั้น ขึ้นอยู่กับรูปแบบและหลักเกณฑ์ในการรวมกลุ่มว่ามีแบบแผน วิธีการ ขั้นตอนถูกต้องเพียงใด สามารถตอบสนองความพึงพอใจหรือความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนด้านอาชีพ ด้านชุมชนและหมู่บ้านตลอดไป

ประดิษฐพงษ์ อภิรัชติกุล (2549) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านธรรมปกรณ์ เชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมีพลังอำนาจในการควบคุม ทำให้ปรับตัวได้ทั้งร่างกายและจิตใจ รู้เท่าทันถึงความจริงแท้ของธรรมชาติของทุกชีวิตว่ามีเกิด แก่ มีเจ็บและมีตาย

รสพร หม้อศรีใจ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “ การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนบท ” พบว่า ผู้สูงอายุสามารถหารายได้ด้วยตนเอง โดยใช้ความรู้ความสามารถที่มีมาแต่เดิม

เช่น การเป็นแพทย์พื้นบ้าน การทำงานหัตถกรรมและจากการขายผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ยังได้รับเงินจากบุตรเป็นครั้งคราว ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ได้ในชุมชน

พระดำรงค์ เบญจคีรี (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “ การดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชน ” พบว่า มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางค่อนข้างรวยมีการยอมรับสถานภาพทางสังคมมากกว่าผู้สูงอายุที่ยากจน ถ้าสุขภาพแข็งแรงจะทำงานหารายได้ในงานแกะสลัก การทำสวนลำไยและรับจ้างทั่วไป โดยประเด็นที่เข้าร่วมกิจกรรม คือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน กิจกรรมทางสังคมและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มักไปร่วมงานศพทุกครั้ง

อาชัญญา รัตนอุบล, ปาน กิมปีและคณะ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการและรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน พบว่า ควรจัดกิจกรรมรณรงค์ให้สังคมเกิดจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าของการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ โดยอยู่ในความรับผิดชอบดูแลของหน่วยงานเกี่ยวข้อง

2) การจัดการความรู้

สุภาสินี นุ่มเนียม (2553) ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา พบว่า การแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมจากแหล่งภายนอกโดยเฉพาะกรมศิลปากร การสร้างความรู้โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมในการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมมากที่สุด ซึ่งมักเป็นงานประเพณีทางพุทธศาสนา การจัดเก็บความรู้ที่ตัวบุคคลเป็นส่วนมากและความรู้หลายอย่างกำลังจะสูญหายไป และเผยแพร่ความรู้ผ่านการสอน การจัดกิจกรรม ณ ลานวัฒนธรรม โดยผู้สูงอายุมีบทบาทมากที่สุด ประยุกต์ใช้ความรู้โดยบูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความรู้คือ เทศบาลเมืองอโยธยา รองลงมาคือผู้สูงอายุที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ ปัญหาของกระบวนการจัดการความรู้คือ ชุมชนขาดความรู้เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมรูปธรรมมากกว่า นามธรรม และไม่มีการจัดการความรู้ที่เป็นระบบร่วมกัน จึงเป็นกระบวนการที่ขาดเป้าหมาย ขาดพลัง ไม่มีการจัดทำคลังความรู้ ขาดงบประมาณในการเผยแพร่ความรู้ และมีพื้นที่จัดกิจกรรมไม่เพียงพอ รูปแบบการจัดการความรู้มี 7 องค์ประกอบ คือ 1) บริบทภายนอก 2) บริบทภายใน 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการ 5) ผลผลิต 6) ผลลัพธ์ 7) การประเมินและผลสะท้อนกลับ โดยต้องคำนึงถึงความรู้ที่เป็นฐานคิด 3 ด้าน คือ ด้านวิถีชีวิต/วิถีพุทธ ด้านประวัติศาสตร์/โบราณคดีและ

ด้านการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการ/กฎระเบียบ และมีกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดความรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การจัดเก็บและจัดระบบความรู้ 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (หัวใจสำคัญ) 6) การประยุกต์ใช้ความรู้ 7) การเผยแพร่ ผลจากการสนทนากลุ่มขยายไปสู่โครงการนำร่อง “ศูนย์จัดการความรู้เมืองอโยธยา” โดยการมีส่วนร่วมระหว่างเทศบาล วัด โรงเรียนและคนในชุมชน อันจะเป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

พิชชานันท์ สุริยรัตน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “บรรยากาศการเรียนรู้ขององค์กรกับการจัดการเรียนรู้ ตามการรับรู้ของพยาบาลในโรงพยาบาลที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการความรู้” พิชชานันท์ สุริยรัตน์ (2551) พบว่า อยู่ในระดับดี ผู้บริหารโรงพยาบาลและผู้บริหารทางพยาบาล สามารถใช้ผลจากการศึกษาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการหาแนวทางในการวางแผนปรับปรุง พัฒนาองค์กรให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้การจัดการความรู้ใน โรงพยาบาลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ประไพ ศิวะลีราวิลาส (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม” พบว่า รูปแบบการศึกษาที่สำคัญในการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนคือ การศึกษาตามอัธยาศัย เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชุมชนที่เกิดจากพลังภายในของชุมชนบนพื้นฐานศักยภาพและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน้าที่สำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย คือ การสืบทอดระบบคุณค่า จิตวิญญาณ และภูมิปัญญาของชุมชน ให้มีการนำระบบคุณค่าเพิ่มของชุมชนมาประยุกต์หรือต่อยอดกับบริบทของชุมชนในปัจจุบัน ส่วนการศึกษาในระบบและนอกระบบมีหน้าที่ส่งเสริมพลังการเรียนรู้ของชุมชน โดยมุ่งสร้างค่านิยมร่วมให้เห็นคุณค่า จิตวิญญาณและภูมิปัญญาของชุมชน กรณีชุมชนวิกฤตต้องให้ความสำคัญกับเทคนิควิธีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เน้นเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันค้นหาเพื่อสืบทอดและประยุกต์ใช้กับทุนทางสังคมในปัจจุบัน

ชวลิต ขอดศิริ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้ของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ความสำเร็จของครูมาจากกระบวนการจัดการความรู้ ภาวะผู้นำ การสืบทอด มีการปฏิบัติโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นและคำวิพากษ์วิจารณ์จากเพื่อนครู พัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อนครูในด้านวิชาการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อน ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ประชุมร่วมกันทุกสัปดาห์ จัดการความรู้อย่างเป็นหมวดหมู่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ

แผนการเรียนรู้ และการบันทึกระบบข้อมูล มีปัญหาจากนักเรียนขาดภาวะผู้นำ ขาดสถานที่ด้านเทคโนโลยี ครูสับสนไม่เข้าใจและขัดแย้งในการประเมินผล

ปรีวิทย์ ไวทยาชีวะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “ การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างพื้นเมืองเชียงใหม่ ในการทำตุ๊กต่านาด้วยวิธีการฉลุลายกระดาษ” พบว่าการถ่ายทอดสามารถฝึกฝนค้นคว้าได้ด้วยตัวเอง เกิดความรักและห่วงแหน จนเกิดความต้องการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาให้กับผู้สนใจ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้โดยตรง ถือเป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง โดยเลือกวิธีการถ่ายทอดที่เหมาะสม ด้วยการสอนแบบปฏิบัติ ช่วยให้ผู้รับการถ่ายทอดเกิดพัฒนาการด้านทักษะทางศิลปะในการเรียนรู้ ประกอบด้วยความพร้อมของผู้ถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด วัสดุอุปกรณ์ เนื้อหาสาระ การเลือกวัสดุมาใช้งาน ภูมิปัญญาเชิงช่าง คติความเชื่อของช่าง พื้นฐานจิตใจ มีพิธีกรรมบูชาครู และจากการประเมินโดยปราชญ์ท้องถิ่นพบว่าการสอดแทรกจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมทางสังคม ด้วยการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ และยังทำให้ปราชญ์ท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในตัวศิษย์และผลงานของศิษย์อีกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้จัดงาน นำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ “เปิดโลกงานวิจัยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้” (Thailand Research Expo 2009) เมื่อวันที่ 26 – 30 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ณ ศูนย์ประชุมบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ ราชประสงค์ กรุงเทพมหานคร มีการนำเสนอผลงานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ผลงานของ ดร.ศรัศูร์ นิลกรรณ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพัฒนา และศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยโยนก เรื่อง “สถานการณ์ผู้สูงอายุ จังหวัดลำปาง” พ.ศ. 2550. งานวิจัยพบสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้เน้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ สังคมที่เป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ประชากร เศรษฐกิจ สุขภาพ และสวัสดิการสังคม และสารสนเทศอื่นที่สำคัญคือ ความต้องการของผู้สูงอายุ และภูมิปัญญาที่ผู้สูงอายุสามารถถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้” (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2550 : 90) และผลงานของ ผศ.ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (มบส.) เรื่อง "การเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" ต.ดอนไก่ดี อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร เกี่ยวกับกิจกรรมผู้สูงอายุ สรุปว่าเน้นให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรม ขยัน ซื่อสัตย์ อดทนและแบ่งปัน ที่สำคัญยังช่วยให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอีกด้วย

สรุป

งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นประเด็นสำคัญของการจัดการความรู้ คือ มีข้อมูล ชุมชน ความรู้เดิม ทักษะทางสังคมของชุมชน ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งต้องพร้อมทั้งผู้ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอด ให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การสร้างจิตสำนึกให้บุคคลต่าง ๆ การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความสุขทางใจ ทำให้เห็นถึงการมีพลังอำนาจ การดำเนินกิจกรรมโดยใช้หลักประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วม และผู้สูงอายุควรยึดหลัก ฟังตนเอง ฟังพากันเอง ช่วยสังคมและให้สังคมช่วย โดยชุมชนมองผู้สูงอายุเป็นภูมิปัญญา เป็นผู้มีสติและเป็นผู้นำแบบอย่างที่ดี ใช้รูปแบบการรวมกลุ่มให้สามารถสนองตอบความพึงพอใจ พยายามสร้างสำนึกให้กับกลุ่มคนรุ่นถัดมาให้เห็นถึงคุณค่าของการจัดการความรู้โดยนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ และนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) นักวิจัย ชาวบ้าน โดยนักวิจัยมีบทบาทในการตั้งโจทย์ปัญหา เชื่อมและถอดความรู้และเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่น นักวิจัย กลุ่มผู้สูงอายุ และชาวบ้านในการร่วมเรียนรู้ที่จะนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน การวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกต วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth Interview) โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาและการสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดในการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัยครั้งนี้

1.1 การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา โดยมุ่งศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงภายใต้เกณฑ์การเลือกชุมชนที่ประสบผลสำเร็จพร้อมด้วยผลการจัดการความรู้ของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร 1 ชุมชน (ชุมชนเมือง) และปริมณฑล 1 ชุมชน (ชุมชนกึ่งเมือง/ชนบท) เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของการทำงาน

1.2 การเลือกพื้นที่วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อค้นพบจากการถอดบทเรียนจากพหุกรณีศึกษาข้อ 1.1 ไปดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล 1 ชุมชน โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงชุมชนที่กำลังมีการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ

2. ขอบเขตเชิงวิธีการในการศึกษา

2.1 กรณีศึกษาโดยการศึกษาคณะและการทำวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-Participatory observation) และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in – depth interview) รวมทั้งการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่น นักวิจัย กลุ่มผู้สูงอายุ และชาวบ้านในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร 1 ชุมชน (ชุมชนเมือง) และปริมณฑล 1 ชุมชน (ชุมชนกึ่งเมือง/ชนบท) โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อถอดบทเรียนความรู้

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยนำผลการจัดการความรู้ของ 2 ชุมชนที่ได้ทำพหุกรณีศึกษาไปออกแบบการทำงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนในกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล 1 ชุมชน ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและภาคีท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ และชาวบ้านในกระบวนการดำเนินการวิจัย

แนวทางและวิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มี วิธีการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) การดำเนินการวิจัยกรณีศึกษา เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ การคัดเลือกชุมชนที่ต้องการศึกษาจำนวน 2 ชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงภายใต้เกณฑ์ต่อไปนี้

1.1) ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 1 ชุมชน(ชุมชนเมือง) และจังหวัดปริมณฑลตามทะเบียนบ้านของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย คือในเขตจังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ หรือสมุทรสาคร 1 ชุมชน (ชุมชนกึ่งเมือง / ชนบท) ที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานด้านพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน) สภาพัฒนาการเมือง กรุงเทพมหานคร กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

1.2) ผู้สูงอายุ หมายถึงผู้ที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่ในชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานด้านพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สภาพัฒนาการเมือง กรุงเทพมหานคร กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

2) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ โดยนำข้อค้นพบจากการถอดบทเรียนจากพหุกรณีศึกษาข้อ 1.1 ไปดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล 1 ชุมชน โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงชุมชนที่กำลังมีการจัดการความรู้ของชุมชนในการมีการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

2.1) การเตรียมชุมชน โดยการทำความเข้าใจกับชุมชนโดยเฉพาะ ในกลุ่มเป้าหมายคือชุมชนที่กำลังจะประสบความสำเร็จในการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 1 ชุมชน (ชุมชนเมือง) ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานด้านพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สภาพัฒนาการเมือง กรุงเทพมหานคร กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

2.2) การศึกษาข้อมูลชุมชน ข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในการสืบทอดวัฒนธรรมข้อมูลการพัฒนาท้องถิ่น การจัดทำแผนงานโครงการและกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

2.3) การสร้างแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป้าหมายของการจัดทำแผนต้องเกิดจากการระดมความคิดของผู้สูงอายุในชุมชน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และเน้นการเป็นแผนชุมชนที่ต้องเกิดจากการยอมรับของคนในชุมชน

2.4) การปฏิบัติตามแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
เป้าหมายของการปฏิบัติตามแผนต้องเกิดจาก ผลงานที่ทำตามงานของผู้สูงอายุในชุมชนมีกิจกรรมต่อเนื่องและเป็นไปตามแผน

2.5) การประเมินผลโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป้าหมายของการประเมินต้องเกิดความร่วมมือ และการยอมรับของผู้สูงอายุในชุมชน

วิธีการตรวจสอบข้อมูล

การวิจัยใช้วิธีการตรวจสอบโดยการตรวจสอบเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการดังนี้

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาว่าถูกต้องหรือไม่ โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาในเวลา สถานที่และบุคคลที่ต่างกันจะต้องได้ข้อมูลตรงกัน ด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย ในประเด็นเดียวกัน หรือในเวลาที่แตกต่างกัน

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูล ด้วยการเก็บข้อมูลที่หลากหลายวิธี ในประเด็นเดียวกันต้องได้ข้อมูลตรงกัน เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกต เป็นต้น

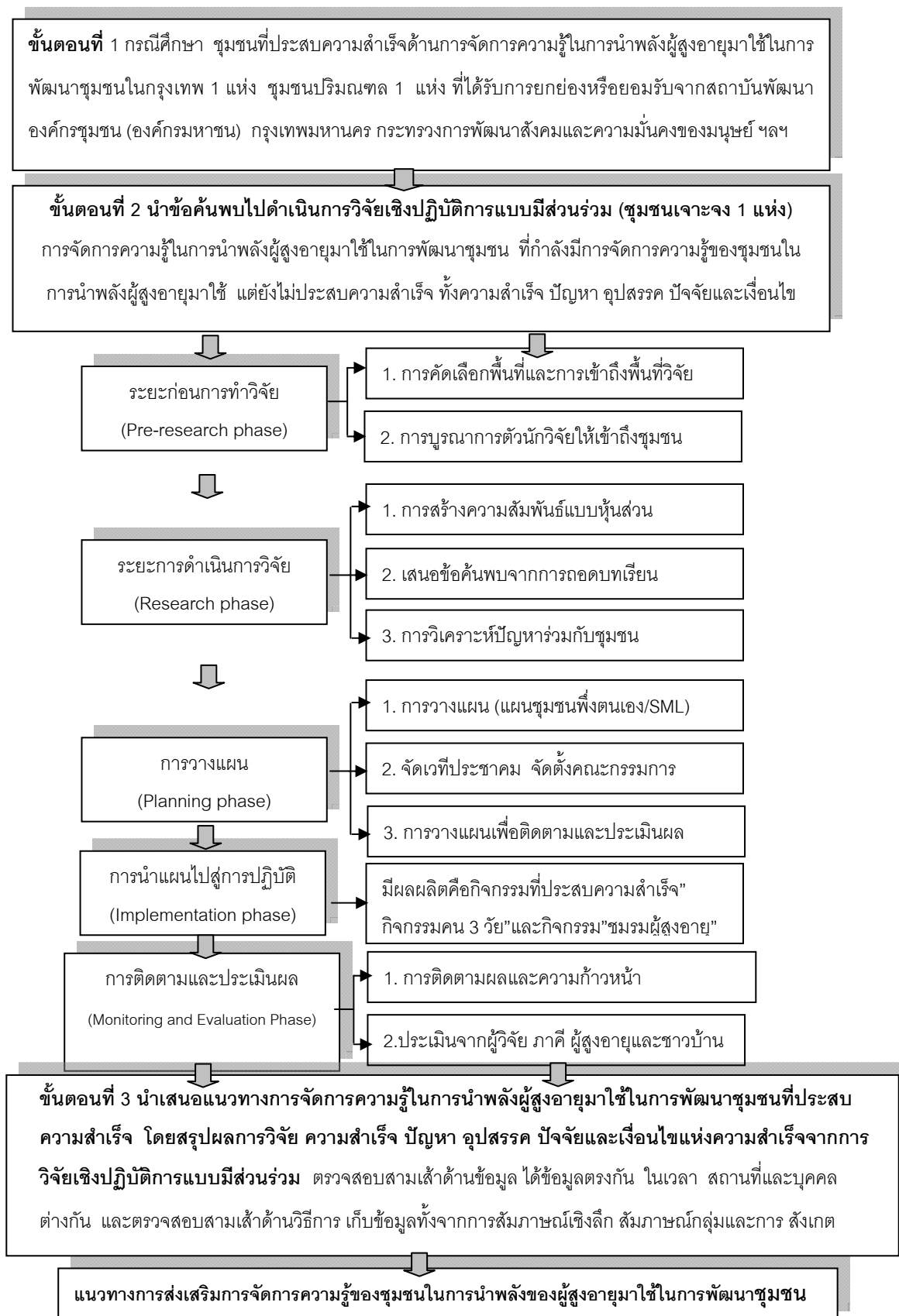
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิจัยทั้งการจัดการความรู้ในชุมชน การดึงพลังผู้สูงอายุ รวมถึงการใช้กรอบการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม มาใช้ร่วมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

การสรุปผลการวิจัย

การนำผลงานวิจัยมาสรุป และจัดทำรายงานการวิจัย

ตารางที่ 4 สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยกรณีศึกษา เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ การคัดเลือกชุมชนที่ต้องการศึกษาจำนวน 2 ชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 1 ชุมชน (ชุมชนเมือง) และจังหวัดปริมณฑลตามทะเบียนบ้านของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย คือในเขตจังหวัด นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ หรือสมุทรสาคร 1 ชุมชน (ชุมชนกึ่งเมือง / ชนบท) ที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานด้านพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สภาพัฒนาการเมือง กรุงเทพมหานคร กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยวิเคราะห์การนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ใช้การวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกตด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผลการวิจัยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนวัดเชิงหวาย เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

- 1.1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชนวัดเชิงหวาย
- 1.2 สภาพผู้สูงอายุที่เป็นอยู่ของชุมชนวัดเชิงหวาย
- 1.3 จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้
- 1.4 กระบวนการชุมชนในชุมชนวัดเชิงหวายการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้
- 1.5 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนวัดเชิงหวายในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ตามกรอบแนวคิดของการจัดการความรู้
- 1.6 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จและอุปสรรคของชุมชนวัดเชิงหวายในกระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้
- 1.7 สรุปต้นแบบเชิงกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนวัดเชิงหวาย

ตอนที่ 2 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 ชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

2.1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชนชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

2.2 สภาพผู้สูงอายุที่เป็นอยู่ของชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

2.3 จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

2.4 กระบวนการชุมชนในชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี การดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

2.5 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ตามกรอบแนวคิดของการจัดการความรู้

2.6 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จและอุปสรรคของชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ในกระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

2.7 สรุปต้นแบบเชิงกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษาจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 ชุมชน

3.1 กระบวนการชุมชนทั้ง 2 ชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

3.2 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนทั้ง 2 ชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้จากกรอบแนวคิดของกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชน

3.3 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่อธิบายความสำเร็จและอุปสรรคในกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนของทั้ง 2 ชุมชน

ตอนที่ 4 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเลิศบุล 4

4.1 บทบาทของผู้วิจัยในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4.2 กระบวนการจัดการความรู้ในการดึงพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

4.3 ปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริม / เป็นอุปสรรค ในการจัดการความรู้ในชุมชน

4.4 สรุปแนวทางการส่งเสริมจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้

ตอนที่ 5 สรุปแนวทางการส่งเสริมจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 1 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนวัดเชิงหวาย เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

ประกอบไปด้วยข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชน สภาพผู้สูงอายุ จุดเปลี่ยนที่ทำให้เกิดพลังผู้สูงอายุ กระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชนวัดเชิงหวาย

ชุมชนวัดเชิงหวาย เป็นชุมชนเก่าแก่มานานกว่าร้อยปี เริ่มก่อตั้งชุมชนวัดเชิงหวาย มีผู้อยู่อาศัย 196 หลังคาเรือน ประมาณ 340 ครอบครัว จากการสอบถามประวัติของชุมชน ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนคือนายชอบ ธรรมธีรเสถียร ได้เล่าถึงประวัติของชุมชน

“คนส่วนใหญ่ในชุมชน อพยพมาจากอยุธยา อ่างทอง มาตั้งรกรากทำมาหากิน โดยตั้งชื่อชุมชนว่า “วัดเชิงหวาย” เหมือนชื่อวัดในจังหวัดอ่างทอง และอยุธยา ซึ่งในอดีต ชาวบ้านชุมชนวัดเชิงหวาย ทำอาชีพเกษตรกรรม ปลูกหวาย ทุเรียน ต้นยาง จนเมื่อมีการพัฒนาชุมชน สร้างโรงเรียน ชุมชนขยายตัวอยู่กันอย่างหนาแน่น”

(ประธานกลุ่มออมทรัพย์พัฒนาวัดเชิงหวาย, **สัมภาษณ์**, 2 มกราคม 2553)

เมื่อมีการพัฒนาชุมชนตามนโยบายการพัฒนาประเทศ ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก มีการสร้างโรงเรียน สร้างสาธารณูปโภค ถนน ไฟฟ้า ประปา เมื่อมีความเจริญเข้ามา อาชีพการทำเกษตรกรรมของชุมชนก็เปลี่ยนไป มีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เช่น อาชีพค้าขาย อาชีพรับจ้าง คนออกไปทำงานนอกชุมชน ในขณะเดียวกัน ก็มีคนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่ ป่าหวายและสวนต่างๆ ก็ลดลง

จนสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีนโยบายสร้างชาติให้ทันสมัย ซึ่งในสมัยนั้นมีการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ประเทศไทย” เปลี่ยนชื่อตำบล หมู่บ้าน และวัด วัดเชิงหวายเองก็ถูกเปลี่ยนชื่อตามนโยบายการพัฒนาประเทศในสมัยนั้น เป็นวัด “เวทวันธรรมवास” แต่อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็ยังเรียก “วัดเชิงหวาย” ชุมชนก็ยังใช้ชื่อเดิม

ชุมชนวัดเชิงหวายตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือฝั่งพระนคร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่การปกครองต่าง ๆ เรียงตามเข็มนาฬิกา ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองนนทบุรี (จังหวัดนนทบุรี) มีคลองบางเขนเป็นเส้นแบ่งเขต ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตจตุจักร มีคลองประปาทางรถไฟสายใต้ และทางรถไฟสายเหนือ ทิศใต้ ติดต่อกับเขตดุสิต มีคลองประปา คลองเปรมประชากร และคลองบางซื่อแบ่งเขต ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบางพลัดและอำเภอบางกรวย (จังหวัดนนทบุรี) มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

ปัจจุบันมีประชากรจำนวน 1,840 คน กรรมการชุมชน 21 คน มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แม่น้ำคูคลอง น้ำมีกลิ่นเหม็นและเน่าเสีย เขตบางซื่อก็เข้ามาช่วยเหลือโดยการดักขยะ พัฒนาทำความสะอาด เก็บของเก่าไปทิ้ง แต่ส่วนมากไม่ค่อยมีคนมารับซื้อขยะ ทางชุมชนก็เคยทำโครงการขยะเมื่อ ปี 2553 ดำรวจของหน่วยกองปราบปรามก็มาสนับสนุนทางทำให้ดีขึ้น และมีการจัดสมาคมฌาปนกิจศพชาวบ้านซื่อ โดยจะเก็บเงินค่าทำศพละ 20 บาท เฉพาะมีคนเสียชีวิต

ด้านการประกอบอาชีพ มีการฝึกอาชีพที่ศาลาวัดชั้นบนมีการทำงานด้านตัดเย็บ การสนับสนุนของเขต,หน่วยงานต่างๆ และมูลนิธิศุภนิมิต รับเป็นเสื้อโหลเย็บขาย มีคนทำประจำอยู่ 2 คน ว่างรุ่นก็ไม่ค่อยมีเวลามาสนใจ ส่วนมากชาวบ้านจะประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และรับราชการส่วนน้อย หนี้สินของประชาชนเขตบางซื่อ ส่วนมากเป็นหนี้นอกระบบ เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนค้าขายและรับราชการมีน้อย ทำให้มีภาระต้องหมุนเพื่อไม่ให้เงินขาดมือ

วัดเชิงหวาย มีประเพณีแห่เรือ ชักพระมากกว่า 100ปี หลวงพ่อสัมฤทธิ์อยู่ที่วัดเชิงหวาย หลวงพ่อสัมฤทธิ์เป็นพระปางสุโขทัย ต้นๆอยุธยา มาเข้าฝันมรรคทายก ที่ชุมชนมีไข้ระบาดตายกันเยอะ ท่านอยากให้ชาววัดเชิงหวาย,เขตบางซื่อ ไม่มีโรคภัย ก็ได้ให้นำท่านขึ้นมาเพราะท่านอยู่ใต้ดิน ตอนเข้ามรรคทายกก็ถือจอบไปขุดหลวงพ่อ จอบไปโดนหน้าเข้าขวาของหลวงพ่อแตก มรรคทายกหาท่านเจอ ง่าย หลวงพ่อวัดเชิงหวายมีความประสงค์อยากโปรดสัตว์ไปทางน้ำ จึงจัดงานแห่เรือเป็นงานประเพณี แห่เรือชักพระงานหลวงพ่อสัมฤทธิ์ จัดขึ้นตรงกับแรม 4 ค่ำ เดือน 12 ประจำปีทุกๆ ปี (วันที่ไม่แน่นอน) ตอนนั้นจะนำหลวงพ่อสัมฤทธิ์ลงเรือไปทางคลองเปรมประชากร คลองบางเขน อ้อมมาทางสะพานพระราม 6 สมัยก่อนจะมีงานสมโภชแค่คืนเดียว ไม่ได้เก็บค่าผ่านประตู ระหว่างแห่หลวงพ่อสัมฤทธิ์ก็จะมีคนมารอรับน้ำมนต์จากหลวงพ่อสัมฤทธิ์ ปีที่ผ่านมาก็คือปี 2554 มีการจัดงาน 2 วัน เพราะเนื่องจากน้ำท่วม ชาวบ้านจะมาทำบุญปิดทอง กับทางโรงเรียนมีการจัดวงดุริยางค์ร่วมด้วย ที่วัดก็จะมีเณรมาจากต่างจังหวัดส่วนใหญ่ มาเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมกว่า 100 รูป พระมี 70 กว่ารูปเจ้า

อวาตคนเก่าท่านชอบสนับสนุนให้คนได้รับการศึกษาทางวัดมีห้องสุภาพ มี อสม. 25 คน ทำงานจริงๆ มี 7 คน ตอนนี้อยู่พอคนใหม่จะเน้นเรื่องเลี้ยงชีพ

งานประเพณีแห่เรือชักพระและพิธีสมโภชหลวงพ่อดำ วัดเชิงหวาย (วัดเวตวันธรรมมาวาส) แรม 4 ค่ำ เดือน 12 หลวงพ่อดำเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ หน้าตักกว้าง 7 นิ้ว สูง 12 นิ้ว ชาวบ้านเคารพนับถือว่าเป็นพระคู่บ้านของชาวบางซื่อ เดิมนั้นท่านถูกฝังอยู่ใต้ดินทางทิศเหนือของอุโบสถวัดเชิงหวายมาช้านาน วันหนึ่งท่านก็มาเข้าฝันพระดี (บ้างว่านายดี บ้างก็ว่าพระอยู่ดี) ว่าถ้าอยากให้บ้านเมืองสงบสุขก็ให้นำท่านขึ้นมาสักการบูชา เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเมื่อใดไม่แน่ชัด รู้กันแต่ว่าวัดนี้มีอายุราวต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และประเพณีชักพระวัดเชิงหวายก็สืบเนื่องมานับร้อยปี หนังสือย่านเก่าในกรุงเทพฯ เล่าถึงงานชักพระที่วัดเชิงหวายแต่กาลก่อนว่ามีเส้นทางของขบวนแห่ทางน้ำได้ต่อเนื่องเป็นวงกลม คือ

“เริ่มออกทางคลองกระดาศ คลองส้มป่อย ไปทางวัดสร้อยทอง อ้อมไปเข้าคลองบางซื่อ ผ่านวัดประดิษฐ์ธรรมวิปิตย์ วัดสะพานสูง เลี้ยวเข้าคลองเปรมประชากร แวะพักที่วัดแคทราย (วัดเสมียนนารี) เพื่อถวายภัตตาหารเพล และถวายผ้าป่า แล้วต่อไปยังวัดสี่แยก (วัดเทวสุนทร) เลี้ยวเข้าคลองบางเขน คลองบางเขนใหม่ ผ่านวัดมัสถันติการาม ไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาที่บริเวณสะพานพระราม ๖ มีการแข่งเรือ แล้ววกกลับสู่วัดเชิงหวาย”

(ประธานชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2553)

แต่เดี๋ยวนี้อันไม่เหมือนก่อน เพราะมาระยะหลังคลองต่างๆ ตื้นเขินบ้าง ตัดประตูกั้นน้ำที่ไม่ให้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาท่วมพื้นที่กรุงเทพฯ ด้านในบ้าง ฯลฯ บางช่วงเลยต้องอัญเชิญหลวงพ่อดำขึ้นรถสลับกับลงเรือ

การแห่เรือ-ชักพระ ประจำปี เริ่มจากขบวนรถยนต์แห่หลวงพ่อดำ ออกจากวัดเวตวันธรรมมาวาส เคลื่อนไปตาม ถ.กรุงเทพ – นนทบุรี ถึงบริเวณสามแยกเตาปูนเลี้ยวซ้ายเข้าถนนประชาราษฎร์ สาย 2 ข้ามสะพานสูงบางซื่อ ถ.เดชะวินิจ จนถึงบริเวณตรงข้ามศูนย์บริการสาธารณสุข 3 บางซื่อ เพื่ออัญเชิญหลวงพ่อดำลงเรือ การอัญเชิญหลวงพ่อดำลงขบวนเรือบุปผชาติ ออกจากท่าหน้าตรงข้ามศูนย์บริการสาธารณสุข 3 บางซื่อแห่ไปตามคลองเปรมประชากร ถึงโรงเรียน

ราชันนทาจารย์ สามเสนวิทยาลัย 2 อัญเชิญหลวงพ่อขึ้นประดิษฐานที่โรงเรียน ประกอบพิธีทำบุญเลี้ยงพระ และให้ประชาชนสักการบูชา แล้วขบวนเรือออกจากโรงเรียนราชันนทาจารย์ สามเสนวิทยาลัย 2 ล่องไปตามคลองเปรมประชากร ผ่านวัดเสมียนนารี วัดเทวสุนทร เข้าสู่คลองบางเขน ขบวนเรือถึงวัดโพธิ์ทองล่าง อัญเชิญหลวงพ่อสัมฤทธิ์ขึ้นจากเรือ ให้ประชาชนสักการบูชา ร่วมพิธีทอดผ้าป่าสามัคคี ขบวนเรือออกจากวัดโพธิ์ทองล่าง ถึงท่าน้ำวัดมัชฌันติการาม อัญเชิญหลวงพ่อสัมฤทธิ์ขึ้นจากเรือ ประดิษฐานบนบุษบกธูปบูชา เพื่อกลับวัดวัดเวตวันธรรมาวาส จึงขอเชิญชวนประชาชนไปร่วมงานประเพณีแห่เรือชักพระหลวงพ่อสัมฤทธิ์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว

เห็นได้ว่าประเพณีดังกล่าวเป็นวัฒนธรรม เป็นองค์ความรู้ของชุมชนวัดเชิงหวายโดยเฉพาะ แม้ชุมชนจะอยู่ในเมืองหลวง แต่เดิมตั้งรกรากอยู่จังหวัดอยุธยา อ่างทอง อพยพมา เห็นได้จากที่จังหวัดอยุธยาและอ่างทองก็มีวัดที่ชื่อวัดเชิงหวายเช่นกัน ผู้วิจัยเลือกชุมชนนี้เป็นชุมชน ที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่แสดงความเป็นพลังของผู้สูงอายุที่มีบทบาทในการรวมตัวกัน เพื่อรักษาประเพณีไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา นำเป็นต้นแบบการนำพลังผู้สูงอายุมาเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรม เป็นพิธีการ สวดมนต์ไหว้พระ ช่อมแซมเรือ และวิีพายเรือ เห็นชัดเจนถึงพลังผู้สูงอายุ ที่หลายฝ่ายรวมทั้งเยาวชนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม สนใจใฝ่รู้ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ หลีกเลี้ยงการเสพยาเสพติดให้โทษ

1.2 สภาพผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวาย

ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวาย ปัจจุบันมี 140 คน สภาพด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่มีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้มีภาระต้องพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นปัญหาสำหรับลูกหลานซึ่งส่วนใหญ่หาเช้ากินค่ำ แต่สำหรับผู้สูงอายุที่มีฐานะ เป็นอดีตข้าราชการ มีบำเหน็จบำนาญกิน ก็มีความสุขอยู่ในครอบครัวดีขึ้น

สำหรับด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้สูงอายุดังกล่าวส่วนใหญ่ล้วนแต่บำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นนายขอบ และนางบุญเหลือ ธรรมธีรเสถียร ช่วยเหลือสังคมทุกด้าน ประธานชุมชน นายประธานชุมชนวัดเชิงหวาย อายุ 65 รองประธาน นางพวงเพชร ครุฑนาค อายุ 62 ปี รองประธาน นายกล้า นาคแสง อายุ 65 ปี และ เลขานุการ นายไชยา ครุฑนาค อายุ 64 ปี ก็เป็นคนที่ทำงานแข็งขันมาก เชื่อถือได้ว่าผู้สูงอายุในวัดเชิงหวาย มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี

ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวาย แม้ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีมากนัก แต่ก็มีความภาคภูมิใจในการสร้างคุณูปการต่อส่วนรวม มีความภาคภูมิใจในตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตัวเอง หรือไม่เป็นภาระต่อลูกหลานและสังคม หลุดพ้นจากภาพลักษณ์เดิมที่ผูกติดอยู่กับความชราภาพ ความเจ็บป่วยและ

ความไร้ประโยชน์ จนทำให้สถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุต่ำต้อย ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวายจึง “แก่ออย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีสุข”

เห็นได้ว่าผู้สูงอายุชุมชนวัดเชิงหวาย มีบทบาทต่อตัวเองคือ ควรหางานทำ โดยยึดหลักความพอดีและทางสายกลางตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “คนแก่ถ้าไม่มีอะไรทำ ก็จะไม่ดี แต่ถ้าทำมากเกินไปก็จะซ้ำ” รู้จักบริหารร่างกาย ปฏิบัติตามหลัก 5 อ ได้แก่ อาหาร อากาศ อุจจาระ อารมณ์และออกกำลังกาย ปฏิบัติธรรม ศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเอง

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีบทบาทต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้สูงในวัยวุฒิได้ผ่านโลกและชีวิตมาเป็นเวลานาน ได้สะสมความรู้และประสบการณ์ของชีวิตที่เป็นประโยชน์ ทั้งเป็นที่เคารพของลูกหลานและบุคคลในครอบครัว ควรทำตัวเป็นหลักที่พึ่งของบุคคลในครอบครัว ประพฤติปฏิบัติธรรม เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ และเป็นคณะกรรมการบวชสามเณร นายขอบ ธรรมธีรเสถียร นอกจากเป็นกรรมการวัดแล้ว ยังเป็นกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนใกล้บ้านด้วย

ผู้สูงอายุที่มีบทบาทต่อสังคมและประเทศชาติ ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านสวัสดิการ เช่น นายทวย คงคา ก็เป็นวิทยากรระดับจังหวัดที่เสียสละเวลาจากการขับแท็กซี่รับจ้างไปเป็นวิทยากรให้กับชุมชนต่าง ๆ ทั้งกรุงเทพฯ

ส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานด้านส่งเสริมความมั่นคง อนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนา ก็คือคณะกรรมการชุมชนในด้านการดูแลสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจอาชีพ และด้านสวัสดิการคือ นายประธานชุมชนวัดเชิงหวาย ประธานและกรรมการผู้สูงอายุอีก 6 คน จนได้รับการยอมรับจากกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางให้เป็นชุมชนต้นแบบ โครงการ “ตำรวจผู้รับใช้ชุมชน”

ด้านสวัสดิการ ผู้สูงอายุ นายทวย คงคา ก็ได้รับการยอมรับจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ให้เป็นตัวแทนประเด็นสวัสดิการ เป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้หน่วยงานอื่นๆ มีการรวบรวมบันทึก “ความยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนวันละ 1 บาท กรุงเทพมหานคร โดยรุ่งศิริ นุชสุวรรณ สนับสนุนโดยภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2553. ยืนยันถึงพลังความสามารถของทีมงานผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวาย ซึ่งไม่ว่าจะอยู่กลุ่มกิจกรรมใด ก็ล้วนแต่มุ่งพัฒนาชุมชนทั้งสิ้น

1.3 จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ของชุมชนวัดเชิงหวาย

วัดเชิงหวาย เป็นวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน จุดเปลี่ยนที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ชุมชนและทำให้ชุมชนรวมพลังกัน สร้างประเพณีท้องถิ่นของตัวเอง คือการค้นพบพระพุทธรูป หลวงพ่อสัมฤทธิ์ จากนิมิตรคนในชุมชน หลวงพ่อสัมฤทธิ์เป็นพระปางสุโขทัย ต้นๆ อยู่ธามาเข้าฝันมรรคทายก ที่ชุมชนมีไข้ระบาดตายกันเยอะ ท่านอยากให้ชาววัดเชิงหวาย,เขตบางซื่อ ไม่มีโรคภัย ก็ได้ให้นำท่านขึ้นมาเพราะท่านอยู่ใต้ดิน ตอนเข้ามรรคทายกก็ถือจอบไปขุดหลวงพ่อบอกไปโดนหน้าเข้าขวาของหลวงพ่อบอก มรรคทายกหาท่านเจอง่าย หลวงพ่อวัดเชิงหวายมีความประสงค์อยากโปรดสัตว์ไปทางน้ำ จึงจัดงานแห่เรือเป็นงานประเพณีแห่เรือชักพระงานหลวงพ่อสัมฤทธิ์ จัดขึ้นตรงกับแรม 4 ค่ำ เดือน 12 ประจำปีๆ (วันที่ไม่แน่นอน) ตอนนั้นจะนำหลวงพ่อสัมฤทธิ์ลงเรือไปทางคลองเปรมประชากร คลองบางเขน อ้อมมาทางสะพานพระราม 6 สมัยก่อนจะมีงานสมโภชแค่คืนเดียว ไม่ได้เก็บค่าผ่านประตู ระหว่างแห่หลวงพ่อสัมฤทธิ์ก็จะมีคนมารอรับน้ำมนต์จากหลวงพ่อสัมฤทธิ์ ปีที่ผ่านมาคือปี 2554 มีการจัดงาน 2 วัน เพราะเนื่องจากน้ำท่วม ชาวบ้านจะมาทำบุญปิดทอง กับทางโรงเรียนมีการจัดวงดุริยางค์ร่วมด้วย ที่วัดก็จะมีเณรมาจากต่างจังหวัดส่วนใหญ่มาเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมกว่า 100 รูป พระมี 70 กว่ารูปเจ้าอาวาสคนเก่าท่านชอบสนับสนุนให้คนได้รับการศึกษา

นอกจากนั้น ทางวัดมีห้องสุขภาพให้ออกกำลังกาย มี อสม. 25 คน เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันจะเน้นเรื่องเลี้ยงชีพ การทำมาหากินของคนในชุมชนมากกว่าด้านอื่น

จุดเปลี่ยนสำคัญในการดึงพลังผู้สูงอายุ คือ การค้นพบหลวงพ่อสัมฤทธิ์ ทำให้คนในชุมชนทุกวัย ได้กราบบูชา เป็นที่นับถือศรัทธา และความศรัทธานี้เองเป็นพลังที่สำคัญให้ชุมชนมีประเพณี “แห่เรือ ชักพระ” คนในชุมชนต่างร่วมมือร่วมใจกัน จัดเป็นประเพณีท้องถิ่น ในวันแรม 4 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งประเพณีนี้ เป็นความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้นำด้านพิธีกรรม การตกแต่ง เป็นพลังที่สำคัญของชาวชุมชน นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอื่นที่มาช่วยกัน อาทิ จัดขบวนผู้สูงอายุ

นอกจากนั้น การขาดความละเอียดต่อพฤติกรรมเด็กและเยาวชน เกิดขึ้นประมาณเดือน มกราคม 2553 ประธานและคณะกรรมการชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุมีข้อมูลเชิงประจักษ์ในวันเด็ก มีการจัดหาสิ่งของมาให้แก่เด็กๆ ในชุมชน ตอนนั้นเด็กที่ชุมชนเชิงหวายมีจำนวน 200-300 กว่าคน ในงานวันเด็กก็จะมีของขวัญให้กับเด็ก เล่นเกมส์ชิงรางวัล จัดให้มีทุนการศึกษาสำหรับเด็กในชุมชน พบว่า มีเด็กวัยรุ่นมารวมงานน้อยลงมาก และเห็นพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น กลุ่มหนึ่งประมาณ 30 คน มีลักษณะของอาการติดยา หลังจากได้พูดคุยกันในหมู่กรรมการ

แล้ว เห็นว่าการป้องกันและแก้ไขการลุกลามของยาเสพติด จำเป็นต้องดึงพลังผู้สูงอายุใน
 ทุกครัวเรือนมาช่วยเหลือ ในการให้ข้อมูล เชิญมาประชุมหาข้อมูลเพิ่มเติมและให้ช่วยจุด
 บันทึกรูปเหตุการณ์เด็กในครอบครัว จากนั้น จึงมีแนวคิดจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น และได้เชิญ
 วิทยากรมาให้ความรู้ เทคนิคการอบรม ตักเตือนลูกหลาน โดยทำโครงการร่วมกับโรงเรียน
 และตำรวจ ตลอดจนภาคีเครือข่าย นักการเมืองและผู้เกี่ยวข้อง

ปัญหาที่ต้องแก้ไขด่วน ก็ให้ข้อมูลผู้สูงอายุ เกือบกลุ่มนำเยาวชนในชุมชนที่ติดยาเสพติด
 รีบไปบำบัดรักษาประมาณ 2-3 ราย แต่เมื่อส่วนหนึ่งพาไปบำบัดแล้วกลับมาเสพใหม่ มันเป็นปัญหา
 หมุนเวียนจึงควรจัดกิจกรรมด้านภัยยาเสพติด ดังที่ประธานชุมชนเป็นห่วง เรื่องเยาวชนใช้เวลาว่าง
 ให้เป็นประโยชน์น้อย ทั้งขาดพื้นที่สำหรับกิจกรรมออกกำลังกาย

“เคยสร้างสนามกีฬาฟุตบอลให้กับเด็กและเยาวชน ถ้าเด็กมาสนใจเล่นกีฬา ก็
 จะทำให้เด็กไม่ไปเล่นเกมส์ ติดยาเสพติด เพราะการเล่นกีฬา ก็จะเหนื่อย และ
 ต้องการที่จะพักผ่อน ทางวัดก็สนับสนุน แต่มีบางคนกลับไม่
 สนับสนุน เพราะกลัวว่าเด็กจะไปเตะฟุตบอลโดนรถ เขามองคนที่ขับรถผ่าน
 สำคัญกว่าเด็กในชุมชน”

(ประธานชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2553)

ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดนี้ ประธานชุมชนเห็นความสำคัญกับความ
 จำเป็นต้องดึงพลังผู้สูงอายุมาร่วมทำงานนี้ เพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ลูกหลานเกรงใจ ส่วน
 ใหญ่ก็จะรับฟัง นับเป็นกลยุทธ์ทางจิตวิทยาที่ผู้มีความรู้และประสบการณ์สามารถคิด
 นำมาใช้แก้ปัญหของชุมชนได้

“จุดมุ่งหมายที่ประสงค์เข้ามาเป็นประธานชุมชน เพื่อสร้างชื่อเสียงของชุมชน
 สถานศึกษาได้เข้ามานิเทศการพัฒนาคณะ ต้องขอความร่วมมือกับคนใน
 ชุมชน มีหน้าที่แต่ไม่มีอำนาจ”

(ประธานชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2553)

1.4 กระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ชุมชนวัดเชิงหวาย

1.4.1 การเห็นความสำคัญของปัญหาต่างๆที่ทำให้ชุมชนต้องแก้ไขโดยผู้สูงอายุ มาร่วมแก้ปัญหา

จากปัญหาต่างๆที่เกิดในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของ ปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไข โดยผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่ม ต่างๆในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการสร้างร่วมมือภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

1.4.2 การเปิดเวทีชุมชนที่ผู้สูงอายุมาร่วมคิดหาทางแก้ปัญหา

การเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์และร่วมแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชน ทำให้สามารถดึงพลังความรู้ของผู้สูงอายุเข้ามาแก้ไขปัญหา ชุมชน พร้อมกับเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

นอกจากนั้นการเปิดเวทีชุมชนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนเกิดพลังความเชื่อมั่นในความสามารถที่จะแก้ไข ปัญหาของชุมชน เกิดพลังความรู้ เกิดพลังความมีส่วนร่วม เกิดการตั้งภูมิธรรมและภูมิรู้จากคนใน ชุมชน รวมทั้งเกิดความรู้ลึกถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง พลังเหล่านี้ถือเป็นพลังสำคัญที่สร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

กิจกรรมเยาวชนกับผู้ใหญ่

กิจกรรมเยาวชนกับผู้ใหญ่ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชนมี ประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่สั่งสมมาและประกอบกับผู้สูงอายุดังกล่าวได้ตระหนักถึงปัญหา ชุมชนที่ควรแก้ไขโดยเฉพาะปัญหาความยากจนและปัญหาสุขภาพเสียดัด โดยผู้สูงอายุที่มีศักยภาพได้นำ ความรู้ความสามารถประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายชุมชนที่สำคัญ คือ วัด ชุมชน และ โรงเรียน ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“เราก็ไม่ใช่ผู้เก่งกาจแต่ว่าความที่เราเคยมีประสบการณ์มาช่วย...เลยตั้ง ปฏิภาณว่า วัด,ชุมชน,โรงเรียน นี่เราต้องช่วยกัน เพราะเราเป็นคนในชุมชนเรา ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเราให้ได้ไม่เกินความสามารถของเรา ทั้งวัด, ร่วมมือกันทางวัดมีอะไรก็มาบอกประธาน พูดถึงเรื่องของวัด,โรงเรียน น่าจะ เป็นประเด็นโรงเรียน มาปรึกษา ไม่ว่าจะเรื่องอะไรที่เราพอจะช่วยกันได้เราก็จะ ช่วยเขา ก็เลยพอหลังจากเออริจากงานมาแล้วก็ถ้าจะทำตอนนั้นผู้ช่วยก็ทำอยู่

ตอนหลังนี้เขาเกษียณแล้ววางตัวเอง ... สำคัญ เป็นประเด็นหลักที่วัดบวร มีวัด เป็นหลักวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณีที่กำลัง จะมีวันแห่งสงกรานต์ สงกรานต์ก็จะมีรดน้ำผู้ใหญ่ ตอนสมัยแรก ดิฉันชอบ ทำบุญส่วนตัวก็จะไปเชิญผู้ใหญ่แต่ละบ้านมาร่วมมือกันแล้วก็จะซื้อผ้าให้ ผู้ใหญ่ อาหารที่เราจะทำให้เลี้ยงผู้ใหญ่ที่บ้านกว่า 10 คนหรือ 20 กว่าคนก็ แล้วแต่ พอมีคนมาเห็น คือเราคือเราอยากให้เคารพผู้ใหญ่ เราก็อยากเคารพ แต่พอตอนหลังพอชุมชนเขาก็มาจัดแถวตอนนี้อายุ 66 ปี ตั้งแต่เออร์จากงานก็ อายุ 52 ปี ทำงานมา 14 ปี ตอนก่อนนั้นก็จัดการรำไทเก๊กของผู้สูงอายุ”

(รองประธานชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์. 5 พฤษภาคม 2554)

กิจกรรมรณรงค์ด้านยาเสพติด ลดอาชญากรรม

กิจกรรมที่มีส่วนสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด คือ กิจกรรมการทำบุญที่ วัดที่ผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญที่สร้างความมีส่วนร่วมให้กับคนทุกวัยในชุมชนให้ตระหนักถึงการพัฒนา ชุมชนในทุกด้านโดยเฉพาะปัญหาด้านยาเสพติด ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ปีหนึ่งในวัดจะมีงานอยู่ 3 ครั้ง นอกนั้นก็ไปงานไปตามหมู่บ้านตามชอกชอย ที่ญาติโยมทำบุญประจำเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับชุมชน หมายถึงงานส่วนรวมใน ชุมชน ในวัด ในโรงเรียน ปีหนึ่งมี 3 ครั้ง มีงานงานสงกรานต์แห่พระ งานปิด ทอง และงานทำบุญ”

(พระครูกิตติมงคลรัตน์ [แก้ว กิตตาโร], สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

“หลวงตามาอยู่ตั้งแต่โรงเรียนยังไม่เกิด มาอยู่ที่ศาลาวัดแล้วย้ายออกไปได้ อาคารหลังหนึ่ง หลวงตาบอกว่าผู้สูงอายุก็มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ช่วย พัฒนาด้านสังคม ช่วยพัฒนาด้านความเป็นอยู่ ยาเสพติด การเรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติดต้องมีบทบาทสำคัญ อันนี้ไม่ยากเกินกำลัง ถ้าในแต่ละ บ้าน ทุกหลังคาต่างสอดส่องดูแลลูกเฒ่าของตนเองก็ไม่ยากที่จะค้นหาต้น ตอได้”

(กรรมการวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

กิจกรรมสวัสดิการ

กิจกรรมสวัสดิการชุมชนในเขตบางซื่อ มีการจัดกิจกรรมสวัสดิการโดยผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้นำหลายกิจกรรม ได้แก่ การจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการวันละ 1 บาท ซึ่งเป็นการประกันความมั่นคงในชีวิตแก่คนในชุมชนตั้งแต่การเกิด แก่ เจ็บและตาย ผู้สูงอายุมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสวัสดิการโดยมีสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมถึง 29 ชุมชน มีสมาชิกจำนวน 665 คน และยังมีกรวางแผนในการขยายการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้ยากไร้ รวมถึงผู้สูงอายุในอนาคตอีกหลายกิจกรรม ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ผู้สูงอายุวัดเชิงหวาย ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่เสียสละ มุ่งช่วยเหลือชุมชน มีความรู้เรื่องสวัสดิการ เห็นได้จากการที่ผู้สูงอายุกระตุ้นให้มีกิจกรรมการจัดเวทีประชุมคมอย่างสม่ำเสมอ”

(นักการเมืองท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2553)

1.4.3 การลงมือแก้ปัญหาของชุมชนโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

จากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเสียสละและมีประสบการณ์รู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาชุมชน จึงก่อให้เกิดพลังความร่วมมือของผู้สูงอายุในชุมชนที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของคนวัยต่างๆ เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เสียสละเพื่อชุมชนร่วมกันซึ่งตั้งใจช่วยพัฒนาชุมชน ผมตัดสินใจทำเพราะเห็นผู้หญิงคนหนึ่งที่ถูกเงินนอกระบบถูกทำร้ายต้องหลบไปอยู่ในกุฏิพระและได้ช่วยเหลือเขาไปในระยะแรก เมื่อตั้งแล้วก็ขอร้องให้ช่วยกันกู้แม่ไม่เคียดร้อนเพื่อช่วยสมาชิก เพราะถ้านำเงินไปฝากธนาคารจะได้ดอกเบี้ยน้อย ต้องร่วมมือกัน ทีมงานไม่มีผลตอบแทน ...คนเรามีแต่หา ไม่มีเก็บ ก็ไม่สามารถสร้างฐานะ น้ำไหลออกทางรูมากกว่าน้ำไหลเข้าถ้ารูใหญ่คือใช้จ่ายมากไม่รู้จักเก็บ หัวใจของเศรษฐกิจครอบครัวคือ ขยันหา ขยันเก็บ

เลือกคบเพื่อนที่ดี คุยเรื่องการออม พัฒนาตนเอง ช่วยพัฒนาสังคม ชุมชน
เมื่อรวมตัว รวมเงิน รวมใจกันได้ ก็พัฒนาชุมชนได้”

(ประธานกลุ่มออมทรัพย์พัฒนาวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2554)

1.4.4 การประเมินผลสำเร็จของการแก้ปัญหาโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

จากผู้สูงอายุในชุมชนที่สามารถดึงพลังความร่วมมือของคนทุกกลุ่มในชุมชนทุก
เครือข่ายทั้งบ้าน วัด โรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดผลสำเร็จของการแก้ไข
ปัญหาแต่ละด้านโดยเฉพาะปัญหายาเสพติด มีบทสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนก็ให้ความร่วมมือกับชุมชน เช่น การจับสลาก ชุมชน
ก็ได้ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน... ชุมชนนี้ยาเสพติดก็มีประมาณ
1 % ชุมชนไม่ได้นิ่งดูตาย แต่เราไม่ได้ชี้เพราะกลัวว่าจะเป็นดาบสองคมกับ
เราได้ อย่างผู้กำกับก็เคยให้ทำหนังสือชี้แจงวิธีปราบยาเสพติดในชุมชนทำ
อย่างไร เขาก็มาดูแลพยายามปราบยาเสพติด”

(กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2554)

1.5 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนวัดเชิงหวายในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ ตาม กรอบแนวคิดของการจัดการความรู้ มีดังต่อไปนี้

1.5.1 การค้นหาความรู้ที่ฝังลึก

การนำความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมมาของผู้สูงอายุมาใช้
ประโยชน์ในการแก้ไขและพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุกับ
กลุ่มคนในวัยอื่นๆ เพื่อดึงองค์ความรู้ที่สั่งสมมา พร้อมกับต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ในการรับมือกับ
ปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“การประชุมครั้งนี้เป็นเวทีที่จะรวบรวม เรื่องราวข้อเสนอหรือข้อคิดเห็นต่างๆ
นำไปสู่การแก้ไขได้ และที่สำคัญที่สุดคิดว่าวันนี้เราต้องทำ คือ ฐานข้อมูล
ของชุมชนให้ชัดเจน”

(ประธานชุมชน, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

1.5.2 การสร้างความรู้ใหม่บางส่วนบนฐานความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุ

การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่บนฐานของความรู้ของผู้สูงอายุที่ส่งสมมา จำเป็นต้องอาศัยการรวมกลุ่มกันระหว่างคนทุวัยและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นสิ่งที่สำคัญยังต้องเก็บคลังความรู้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ก่อนจะทำอะไร ชุมชนต้องหาข้อมูลทุกด้านในพื้นที่และนอกพื้นที่ส่งเคราะห์ประเด็นเรื่องราวของชุมชนของตัวเองทั้งหมดขึ้นมาแล้วเราก็จัดทำเป็นแผนหรือกับชุมชนที่มีความชำนาญในแต่ละเรื่อง และเชิญมาประชุมเป็นที่เลี้ยงให้”

(กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

1.5.3 การสร้างแกนความรู้ ประกอบด้วย

1.5.3.1 ความรู้เชิงเนื้อหา เช่น อาชีพ การใช้ชีวิต คุณธรรม สิ่งแวดล้อม

ชุมชนวัดเชิงหวายมีอาชีพส่วนใหญ่ ได้แก่ ค้าขาย ประกอบอาชีพอิสระ และมีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธที่มีประเพณีวัฒนธรรมบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การเคารพยกย่องผู้สูงอายุ การเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความเสียสละ ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีจิตใจประกอบด้วยคุณธรรมที่ส่งผลสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การเห็นแก่ส่วนรวม ความร่วมมือกัน ความเชื่อว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์รวมทั้งชุมชนวัดเชิงหวายยังมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ มีคูคลองที่เป็นทางระบายน้ำ มีต้นไม้ร่มรื่น มีถนนและน้ำเข้าถึงชุมชน จึงเป็นสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างดี มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“การประชุมตรงนี้เป็นเวทีที่จะรวบรวม เรื่องราวข้อเสนอหรือข้อคิดเห็นต่างๆ นำไปสู่การแก้ไขได้ และที่สำคัญที่สุดคิดว่าวันนี้เราต้องทำ คือ ฐานข้อมูลของชุมชนให้ชัดเจน... เกี่ยวกับเรื่องของข้อมูลพื้นฐาน วิถีความเป็นอยู่หรือวัฒนธรรม การดำรงชีพของคนในชุมชน เพื่อที่จะเอาเป็นแนวทางในการที่จะพิสูจน์เห็นว่าการพัฒนาหรือการกระทำใดๆ จะพัฒนาต่อชุมชน”

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตบางซื่อ, **สัมภาษณ์**, 5 พฤษภาคม 2554)

1.5.3.2 ความรู้เชิงความสัมพันธ์

(1) การมองระบบความสัมพันธ์ และการจัดระบบ

ชุมชนวัดเชิงหวายมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดอย่างเป็นระบบโดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ในแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ฐานชุมชนในที่นี้...เป็นพื้นฐานที่ถูกสำรวจโดยขบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่าเรากำลังดำเนินชีวิต แล้วดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้นๆ มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับเราบ้าง ชุมชนวัดเชิงหวายมีภาพที่มองเห็นได้ชัดว่ามีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมชัดเจน และเห็นแกนนำส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ...”

(อดีตครูโรงเรียนศิลาจารย์พัฒนา, **สัมภาษณ์**, 5 พฤษภาคม 2554)

(2) การจัดการระบบความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมต่างๆ

ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวายกระตุ้นให้เกิดการร่วมกลุ่มระหว่างคนแต่ละวัยเพื่อให้เกิดการร่วมมือภายในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสร้างความเชื่อว่าสามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ การกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การสร้างความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหา มีบทสัมภาษณ์ให้เห็นถึงความเคารพผู้สูงอายุของวัดเชิงหวาย ดังต่อไปนี้

“มีวัดเป็นหลักวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณีที่ กำลังจะมีวันแห่งสงกรานต์ สงกรานต์ก็จะมีรดน้ำผู้ใหญ่ ...จะไปเชิญผู้ใหญ่แต่ ละบ้านมาร่วมมือกันแล้วก็จะซื้อผ้าให้ผู้ใหญ่ อาหารที่เราจะทำให้เลี้ยงผู้ใหญ่ ที่บ้านกว่า 10 คนหรือ 20 กว่าคนก็แล้วแต่ พอมีคนมาเห็น คือเราคือเราอยาก ให้เคารพผู้ใหญ่ เราก็อยากเคารพแต่พอตอนหลังพอชุมชนเขาก็มาจัดแถว ตอนนี้อายุ 66 ปี ตั้งแต่เออร์จากงานก็อายุ 52 ปี ทำงานมา 14 ปี ตอนก่อนนั้นก็จัดการรำไทเก๊กของผู้สูงอายุ”

(รองประธานชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

1.5.3.3 ความรู้เชิงคุณค่า คือ ความมีคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าของ สิ่งแวดล้อม

ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวายมีคลังความรู้สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขและ พัฒนาชุมชนทั้งด้านคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ความเกื้อกูลซึ่งกัน และกัน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดตามฐานะของตนเอง และ ใช้จ่ายแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรู้จักใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น บทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ชุมชนไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมขัง เห็นกรรมการชุมชนโดยเฉพาะ ประธานและกรรมการที่เป็นผู้สูงอายุหลายคน เดินไปตรวจตราทางระบาย น้ำและประสานงานกับทางเขตมาลอกท่อ คุณคลองอยู่เป็นประจำ ก็ ขอขอบคุณแทนพวกเราที่อยู่ใกล้คุณคลองทางระบายน้ำด้วย”

(ประชาชนด้านหลังชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

1.5.4 การสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (COP)

กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนวัดเชิงหวายสามารถดึงพลังของผู้สูงอายุเพื่อ พัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นที่ยอมรับของชุมชน มาร่วมสร้างพลังความร่วมมือและจัดเวทีพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สร้างความ ไว้วางใจและสร้างความตื่นตัวในการตระหนักถึงการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชน

นอกจากนั้นการส่งเสริมการติดต่อระหว่างกลุ่มต่างๆในชุมชน และการจัดตั้งผู้นำในกลุ่มต่างๆของชุมชนอย่างเข้มแข็ง ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกันอย่างเท่าเทียม รวมทั้งการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้เป็นประโยชน์ต่อการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารในชุมชนยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบอีกด้วย อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญมากของการพัฒนาชุมชน คือ การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

“ทางเขตได้สนับสนุนด้านประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ ไม่ว่าจะ เป็นระบบเสียงตามสาย การร่วมรณรงค์แจกแผ่นพับ และอุปกรณ์จักรเย็บผ้า ส่งเสริมการประกอบอาชีพ และประสานอุปกรณ์คอมพิวเตอร์พร้อมเครื่องพิมพ์ให้ กรรมการชุมชนมีความเข้มแข็งมากโดยเฉพาะประธาน รองประธาน เป็นคนสู้งาน”

(รองหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตบางซื่อ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

1.6 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จและอุปสรรคของชุมชนวัดเชิงหวายในกระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

1.6.1 ฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิมของชุมชน

ด้านสังคมวัฒนธรรม วัดเชิงหวายมีประเพณีแห่พระ แข่งเรือ มาตั้งแต่โบราณของกรุงเทพมหานคร ชุมชนวัดเชิงหวายเป็นที่รู้จักเรื่องการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่คนในชุมชนวัดเชิงหวายถือเป็นเรื่องสำคัญสุดที่ต้องเตรียมการให้ชัดเจน ซึ่งก็ต้องพึ่งผู้สูงอายุในทุกกลุ่มที่มีอยู่ช่วยกัน ร่วมมือกัน เห็นอกเห็นใจกันในการทำงานเพื่อ “วัดเชิงหวาย ต้นแบบแห่พระ แข่งเรือ”

1.6.2 ลักษณะประชากร

ชุมชนวัดเชิงหวายมีทุนมนุษย์ที่มีความรู้ประสบการณ์มากมาย และเป็นวิทยากรระดับจังหวัด มีกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียน 3 โรงเรียนเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เป็นวิทยากร เช่น

(1) นายทวาย คงคา อายุ 63 ปี วิทยากร กองทุนสวัสดิการภาคประชาชนวันละ 1 บาท เขตบางซื่อ บ้านพักบ้านเลขที่ 299 ซอยวัดเชิงหวาย ถนนกรุงเทพฯ – นนท์ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ ผู้ประสานงานประเด็นสวัสดิการกรุงเทพมหานคร เลขานุการกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนวัดเชิงหวาย บางซื่อ กรุงเทพมหานคร อำนวยการตรวจสอบการเลือกตั้งเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร เป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับเขต และวิทยากรสวัสดิการ สถาบันพัฒนาองค์กร

ชุมชน (องค์กรมหาชน) ชื่อย่อ พอช. ปัจจุบัน มีประสบการณ์เป็นวิทยากรและเป็นนักวิจัยท้องถิ่น โครงการ “การออมเพื่อการชราภาพ”ของกระทรวงการคลัง และมหาวิทยาลัยจันทรเกษมด้านสวัสดิการชุมชน มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านสวัสดิการซึ่งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการใช้สื่อคอมพิวเตอร์ในการเป็นวิทยากรและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีประสบการณ์ด้านวิทยากร การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนในด้านกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่น เป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบเลือกตั้งประจำเขตบางซื่อ เป็นผู้มื่ออารมณ์ดีและพร้อมที่จะพัฒนางานเพื่อเป็นองค์ความรู้ใหม่ ทั้งมีประสบการณ์ด้านธรรมาภิบาล และมีศิลปะในการพูดจูงใจคน เช่นคำพูด

“การแจกเงินซื้อเสียง ครั้งละ 500 บาท เฉลี่ยวันละบาทในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ซึ่งผู้ให้ผลประโยชน์มากมายมหาศาลในการเป็นตัวแทนที่ไม่ดี พวกเราต้องปรับแนวคิดที่ไม่ใช่เป็นบุญคุณตลอดชีวิต ต้องพิจารณาเลือกคนดีเข้าไปทำหน้าที่แทน เพื่อพัฒนาชาติในยุคปัจจุบัน”

(กกต.เขตบางซื่อ ผู้สูงอายุดีเชิงหวาย, **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2553)

(2) นายชอบ ธรรมธีรเสถียร ประธานกลุ่มออมทรัพย์พัฒนาวัดเชิงหวาย และประธานเครือข่ายออมทรัพย์บางซื่อ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเคยเป็นประธานชุมชน ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2537 มีคำกล่าวที่แสดงความรู้ที่ฝังลึกและความมีคุณธรรมของผู้สูงอายุที่ควรเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นหลัง คือ

“การออมทรัพย์แสดงถึงศักดิ์ศรีที่เท่ากันของคนในชุมชน เริ่มจากการเชื่อถือคณะกรรมการ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เสียสละเพื่อชุมชนร่วมกันซึ่งตั้งใจช่วยพัฒนาชุมชน ผมตัดสินใจทำเพราะเห็นผู้หญิงคนหนึ่งกู้เงินนอกระบบถูกทำร้ายต้องหลบไปอยู่ในกุฏิพระและได้ช่วยเหลือ ในระยะแรก เมื่อตั้งแล้วก็ขอร้องให้ช่วยกันกู้แม่ไม่เดือดร้อนเพื่อช่วยสมาชิก เพราะถ้านำเงินไปฝากธนาคารจะได้ดอกผลน้อย ต้องร่วมมือกัน ทีมงานไม่มีผลตอบแทน “คนเรามีแต่หา ไม่มีเก็บ ก็ไม่สามารถสร้างฐานะ น้ำไหลออกทางรูมากกว่าน้ำไหลเข้า ถ้ำรูใหญ่ คือใช้จ่ายมากไม่รู้จักเก็บ หัวใจของเศรษฐกิจครอบครัวคือ ขยันหา

ชยันท์เก็บ เลือคบเพื่อนที่ดี คุยเรื่องการออม พัฒนาตนเอง ช่วยพัฒนา
สังคม ชุมชน เมื่อรวมตัว รวมเงิน รวมใจกันได้ ก็พัฒนาชุมชนได้”

(ผู้สูงอายุที่เป็นกรรมการโรงเรียน, **สัมภาษณ์**, 5 พฤษภาคม 2554)

อนึ่ง นายชอบ ธรรมธีรเสถียร กล่าวถึงการศึกษาเรื่องการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการ
พัฒนาชุมชนว่าจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบันที่ต้องปรับเปลี่ยนแปลงเพราะเป็นสังคมผู้สูงอายุ

“เป็นเรื่องที่ดีในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความรู้ มีประสบการณ์ นำพลัง
มาช่วยพัฒนาชุมชน ชุมชนก็ดีขึ้น แต่ส่วนใหญ่ผู้มีพลังไม่ค่อยอยู่ในชุมชน
ต้องเสาะหาจากภายนอกมาช่วยเพื่อให้ชุมชนมีความหลากหลาย”

(กรรมการวัดเชิงหวาย, **สัมภาษณ์**, 5 พฤษภาคม 2554)

(3) คณะกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย รวม 21 คน เป็นผู้สูงอายุถึง 7 คน
ซึ่งเป็นระดับผู้นำทั้งสิ้นประกอบด้วย

1. นายสุทิน อ้นขวัญเมือง	ประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย	อายุ 65 ปี
2. นางบุญเหลือ ธรรมธีรเสถียร	รองประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย	อายุ 70 ปี
3. นางพวงเพชร ครุฑนาค	รองประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย	อายุ 62 ปี
4. นายกล้า นาคแสง	รองประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย	อายุ 65 ปี
5. นายไชยา ครุฑนาค	เลขานุการกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย	อายุ 64 ปี
6. นางลัทธวรรณ พุ่มศิลป์	ผู้ช่วยเลขานุการและประชาสัมพันธ์	อายุ 60 ปี

มีบทสัมภาษณ์ของกรรมการชุมชนที่ไม่ได้เป็นผู้สูงอายุที่แสดงถึงความมีพลังของผู้สูงอายุ มี
บทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“กรรมการชุมชน ก็มาจากกลุ่มผู้สูงอายุตั้งแต่โบราณมาแล้ว ดูแล้วก็สมัยก็
เห็นแกนหลักคือท่านเหล่านี้ ขาดประธานและรองประธานไม่ได้ เพราะงาน

ไหน งานไหนก็จะเป็นตัวตั้งตัวตีจากความรู้ความชำนาญที่มีอยู่ ทำให้พวกเราทำงานได้สะดวก”

(กรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

1.6.3 ลักษณะปัญหาที่สร้างแรงจูงใจร่วมกัน

ชุมชนวัดเชิงหวายมีปัญหาด้านยาเสพติด เนื่องจากชุมชนวัดเชิงหวายเป็นพื้นที่ทางผ่านยาเสพติด ปัญหานี้ได้ทวีความรุนแรงขึ้นเห็นได้ชัดจากการเพิ่มขึ้นของผู้บำบัดยาเสพติดในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนตระหนักถึงความเสี่ยงของอนาคตของลูกหลานภายในชุมชน จึงผลักดันให้เกิดการรณรงค์ด้านยาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชนทั้งวัด ชุมชน โรงเรียน รวมทั้งตำรวจจากส่วนกลางที่เข้ามา มีบทบาทเกี่ยวกับการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของยาเสพติด มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“มีเด็กในชุมชนเข้าไปเสพยาทำยาหมู่บ้านในชุมชนอื่น มีคนมาบำบัดเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ”

(กรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2554)

1.6.4 สถานที่ / เครื่องมือ / เทคโนโลยี

ชุมชนวัดเชิงหวายมีที่ทำการชุมชน 2 ชั้น มีศูนย์ฝึกอาชีพบนชั้นสอง มีที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์และเครือข่ายสวัสดิการบางซื่อที่บ้านนายชอบ ธีรธรรมเสถียร ไม่คิดค่าเช่า นับเป็นผู้สูงอายุตัวอย่างของชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ที่แสดงถึงพลังของผู้สูงอายุที่สามารถดึงงบประมาณคน ความร่วมมือจากภายนอกได้ มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ที่ทำการชุมชนเมื่อก่อนเป็นอาคารเรียนของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ที่เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้สูงอายุที่เป็นกรรมการชุมชนมาหลายสมัย ได้ประสานงานกับหน่วยงานรัฐ จนเมื่อย้ายไปที่ทำให้ชุมชนมีที่ทำการ มีที่ฝึกอาชีพ ซึ่งก็มีผู้สูงอายุมาช่วยถ่ายทอดวิชาชีพให้”

(ครูโรงเรียนประถมศึกษาวัดเชิงหวาย, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2554)

1.7 สรุปตัวแบบเชิงกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนวัดเชิงหวาย

ชุมชนวัดเชิงหวายมีกระบวนการจัดการความรู้ โดยการจัดการความรู้ เริ่มจากการค้นหาความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุกับกลุ่มคนในวัยอื่นๆ เพื่อดึงองค์ความรู้ที่สั่งสมมา พร้อมกับต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน เก็บเป็นคลังความรู้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง เช่น อาชีพประกอบเรือ การพายเรือ พิธีกรรมทางศาสนา การใช้ชีวิตให้มีคุณธรรม ได้แก่ ความใฝ่รู้ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ความเสียสละ ความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเห็นแก่ส่วนร่วม การเคารพผู้สูงอายุ และการยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

นอกจากนั้นชุมชนวัดเชิงหวายยังมีความรู้เชิงความสัมพันธ์ โดยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดอย่างเป็นระบบ รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมรณรงค์ด้านยาเสพติด กิจกรรมกลุ่มออกมทรัพย์และจัดสวัสดิการให้คนในชุมชนวัดเชิงหวายกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างคนแต่ละวัยเพื่อให้เกิดการร่วมมือภายในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ

กระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวข้างต้น ส่งเสริมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมา เป็นความรู้เชิงคุณค่า คือ ความมีคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าของสิ่งแวดล้อม ความมีคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดตามฐานะของตนเอง และใช้จ่ายแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การดูแลรักษาความสะอาดและปรับปรุงพื้นที่ภายในชุมชนอยู่เสมอ

กระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าว จึงก่อให้เกิดชุมชนนักรปฏิบัติ (COP) ที่ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นที่ยอมรับของชุมชนมาร่วมสร้างพลังความร่วมมือส่วนร่วมและจัดเวทีพบปะกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สร้างความไว้วางใจและสร้างความตื่นตัวในการตระหนักถึงการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชนต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่สามารถอธิบายความสำเร็จหรืออุปสรรคในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนวัดเชิงหวาย ได้แก่ ปัจจัยด้านฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิมของ

ชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณอย่างเข้มแข็ง ลักษณะประชากรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพทั้งความรู้ประสบการณ์และความสามารถด้านต่างๆ และลักษณะปัญหาที่สร้างแรงจูงใจร่วมกัน ได้แก่ ปัญหายาเสพติดที่ทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อลูกหลานภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยดังกล่าวทำให้ชุมชนวัดเชิงหวายสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 2 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 ชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

2.1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดที่อากาศดี มลพิษมีน้อย ระบบสาธารณสุขปลอดภัย สภาพทั่วไปของตำบลบางเลน แต่เดิมพื้นที่ เป็นที่ราบลุ่มมีลำคลองไหลผ่านหลายสาย ผ่านตำบล การเดินทางสามารถใช้ได้ทั้งทางรถยนต์และทางเรือ มีลำน้ำ แม่น้ำย่อยซึ่งเชื่อมโยงแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้การคมนาคมทางเลือกที่สะดวกและมีบรรยากาศของที่อยู่อาศัยที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ผลไม้มีชื่อเสียงโดยเฉพาะอำเภอบางใหญ่ มีทุเรียนและผลไม้ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ

เหตุผลที่เลือกชุมชนนี้แบบเฉพาะเจาะจง เพราะเป็นชุมชนที่มีการจัดการความรู้ของชุมชนโดยนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นชุมชนที่มีวัดบางเลนเจริญเป็นเสาหลักในการพัฒนา บ้านกำนัน ผู้ใหญ่และกรรมการหมู่บ้านตั้งอยู่รอบบริเวณวัด วัดเป็นศูนย์การเลือกตั้ง ด้านสวัสดิการเป็นที่ตั้งของงบประมาณในการใช้จ่าย การซื้อบ้าน ค่าใช้จ่ายไม่แพง และพื้นที่มีค่าครองชีพไม่สูง

อนึ่ง บริเวณวัดบางเลนเจริญ มีอาคารศูนย์พัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุ ติดเครื่องปรับอากาศเย็นฉ่ำ มีเครื่องออกกำลังกายทันสมัยครบถ้วน มีกลุ่มออกกำลังกายบางเลน ด้านสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ใกล้แหล่งธุรกิจ สถานที่ประกอบอาชีพของประชาชน เป็นศูนย์ราชการ การติดต่อกับหน่วยงานสะดวกทุกภาคส่วน สภาพภูมิศาสตร์อำนวย มีสวน มีลำน้ำ มีความสวยงามในการสร้างภูมิทัศน์ ด้านเศรษฐกิจอาชีพ ประชากรมีรายได้เพิ่มจากการรับจ้างในการก่อสร้างต่าง ๆ เช่น การก่อสร้างบริการการขนส่งสาธารณะขนาดใหญ่ “รถไฟฟ้า” ใกล้เสร็จสิ้น การสร้างศูนย์การค้าขนาดใหญ่ไม่น้อยกว่า 5 ศูนย์การค้า รองรับความเจริญของท้องถิ่น การคมนาคมสะดวกทั้งถนนขนาดใหญ่ระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นมีเครือข่ายกระจายเป็นตารางสี่เหลี่ยม

เชื่อมต่อกันทุกทิศทาง ทำให้สะดวกในการเดินทางรถยนต์ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดีกว่ากรุงเทพมหานคร เพราะชุมชนเอื้ออาทรกัน และในอนาคตอาจเห็นความเป็นชุมชนท้องถิ่นยังคง มีอยู่ให้เห็นถึงความเกื้อกูลกัน การยกย่องภูมิปัญญา

ข้อมูลกายภาพ ทิศเหนือติดกับ ต.บางกร่าง อ.เมือง จ.นนทบุรี ทิศใต้ ติดกับ ต.บางกร่าง อ.เมือง จ.นนทบุรี ทิศตะวันออก ติดกับ ต.บางกร่าง อ.เมือง จ.นนทบุรี ทิศตะวันตก ติดกับ ต.บางม่วง อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี จังหวัดนนทบุรีเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่น มีผู้ใหญ่บ้านดูแลสำหรับชุมชนหมู่ 10 นางมาลี สุรินทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านและได้รับคัดเลือกเป็นกำนันตำบลบางเลนด้วย และมีผู้สูงอายุที่เป็นบุคลากรหลักของชุมชน คือ นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สาขาพัฒนาชุมชน มีความรู้และประสบการณ์มากคนหนึ่งชุมชน

ด้านการประกอบอาชีพ ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีจำนวน 10,305 คน และจำนวนหลังคาเรือน 4,138 หลังคาเรือน อาชีพหลัก ทำสวน ทำไร่ รับจ้างทั่วไป อาชีพเสริม ค้าขาย ก่อสร้างและอสังหาริมทรัพย์ บ้านอาศัย คอนโดมิเนียม แหล่งเรียนรู้คือ ศูนย์ศึกษาสมุนไพร ตั้งอยู่ที่ วัดสวนแก้ว หมู่ 1 บ้านพลู ต.บางเลน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี

อนึ่ง ปัจจุบันบริเวณนี้ กลายเป็นเขตที่มีธุรกิจ “บ้านจัดสรร” สูงที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย (ข่าวสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยวันที่ 17 กรกฎาคม 2554 เวลา 10.30 น.) สถานที่ที่ควรเยี่ยมชม ประกอบด้วย การไฟฟ้านครหลวงสาขาบางใหญ่ . วัดสวนแก้ว วัดปรังค์หลวง วัดยุคันธรวาส วัดสะแก วัดน้อย วัดบางศรีราษฎร์ เป็นต้น

2.2 สภาพผู้สูงอายุที่เป็นอยู่ของชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ผู้สูงอายุในชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี มีจำนวน 185 คน แบ่งเป็นแกนนำด้านสังคมวัฒนธรรม 32 คน เศรษฐกิจอาชีพ 12 คน สิ่งแวดล้อม 10 คน และสวัสดิการ 6 คน นักพัฒนาเป็นหัวหน้าทีม ก็ล้วนแต่เป็นผู้สูงอายุ

การมีประเพณีและวัฒนธรรม เคารพเชื่อฟังผู้สูงอายุ มีประวัติศาสตร์มาจากดินเลนมาทับถม บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา มีลักษณะความเป็น “บวร” บ้านอบอุ่น หลักศานากล่อมเกล่าจิตใจ นำไปสู่การเป็นผู้รู้จากการเรียนรู้ เพราะทีมงานพัฒนาชุมชน ก็ใช้วัดบางเลนเจริญเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเช่นเดียวกับวัดเชิงหวาย ตั้งแต่โบราณจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี จัดทำกลุ่มออมทรัพย์และสวัสดิการวันละ 1 บาท เพื่อให้วิถีชีวิตของประชาชนทุกวัย คนทั้ง 3 วัยได้รับประโยชน์ร่วมกัน แต่ยังคงระบบสวัสดิการครบวงจรและขาดสถานที่สำหรับจัดทำเป็นสหกรณ์ร้านค้า ที่นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ สวัสดิการจังหวัดนนทบุรี คิดจัดทำเป็นรูปแบบ แก้ไขปัญหาสมาชิกไม่มีสินค้าอุปโภคบริโภคราคาประหยัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา จนปัจจุบัน งานพัฒนาชุมชน ดำเนินการจากทีมงานผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน พัฒนาได้ในระดับดี ประกอบด้วย ด้านสังคมวัฒนธรรม ทีมจัดงานประเพณี การดูแลและอยู่ร่วมกับวัด การสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา หล่อและแห่เทียนพรรษา วัดบางเลนเจริญ เป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชน เพราะที่ทั้งสถานที่เลือกตั้ง ที่ตั้งศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุที่ได้รับงบประมาณมาเพียง 1 ใน 2 ศูนย์ของจังหวัดนนทบุรี ที่ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ด้านสิ่งแวดล้อม มีทีมงานผู้สูงอายุของกำนันมาลี สุรินทร์ประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวข้องในการดูแลถนน คูคลอง กับสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบางเลนได้ดี

ด้านเศรษฐกิจอาชีพ นอกจากทีมผู้สูงอายุแล้ว ทางจังหวัด อบต. บางเลน และหน่วยการศึกษาออกโรงเรียนได้สนับสนุนการฝึกอาชีพอยู่เป็นประจำ นำไปออกร้านในงานสวัสดิการจังหวัดทุกปี ซึ่งกำลังพัฒนารูปแบบให้สวยงาม สำหรับด้านสวัสดิการ ซึ่งนายวงษ์ ก่อเกิดบุญเป็นผู้ดำเนินการ เพราะเป็นสวัสดิการจังหวัด ได้จัดงานต่าง ๆ มากมาย ได้เป็นวิทยากรในหลายแห่ง และได้ช่วยเหลืองานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จัดงานสวัสดิการระดับจังหวัดไปแล้วได้รับการประเมินอยู่ในระดับดี แต่เนื่องจากภาวะวิกฤตการจัดสวัสดิการที่หลายหลาย ยังขาดการส่งเสริมให้สมาชิกซื้อสินค้าราคาถูก จึงควรมีที่ตั้งที่ชัดเจน มีเงินทุนพอเพียง ซึ่งได้แก้ไขปัญหาคือมีสถานที่สำหรับตั้งสหกรณ์ โดยท่านเจ้าอาวาสอนุเคราะห์ด้านข้างของวัดบางเลนเจริญ ติดกับถนนสายหลักทางเข้าวัดเป็นที่ตั้งของ “สหกรณ์ร้านค้า” บริการสมาชิกสวัสดิการให้ทั่วถึง

เปรียบเทียบจุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ วัดเชิงหวายจุดเปลี่ยนด้านสิ่งแวดล้อม ประธานชุมชนซึ่งเป็นผู้สูงอายุ รวมตัวกันเป็นทีมงาน เป็นแกนนำของชาวบ้านในการต่อต้านยาเสพติดในชุมชน โดยกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางให้การสนับสนุน ทั้งจัดสายตรวจเพิ่มให้งบประมาณค่าใช้จ่ายในการตรวจตราและค่าน้ำมัน อาหารครบถ้วน สำหรับชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี จุดเปลี่ยนด้านสวัสดิการ ประธานสภาองค์กรชุมชน บางเลนนนทบุรี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ รวมตัวกับทีมงาน เป็นแกนนำของชาวบ้านในการตั้งสหกรณ์ร้านค้าใน

สถานที่ที่วัดบางเลนเจริญอนุญาติให้ใช้แสดงความสัมพันธ์ “บวร” ยังใช้ได้อยู่ตลอดในการพัฒนาชุมชน

2.3 จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรม ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้เดิมชื่อ ตำบลบางนาเกริก และแยกออกมาเป็นตำบลบางเลน ที่ชื่อ “บางเลน” มาจากสมัยก่อนคลองอ้อมนนท์มีแผ่นดินงอกออกมา ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บางเลน”

วิถีชีวิตในสมัยก่อน ชุมชนมีความเป็นอยู่แบบการช่วยเหลือกัน มี “เอาแรง” กันในประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบวช งานแต่งงาน มีการช่วยเอาแรงกัน ความสัมพันธ์แน่นแฟ้น มีความสามัคคีกันในประเพณีต่าง ๆ

จนเมื่อมีการพัฒนาเข้ามา ประเพณีบางอย่างเริ่มสูญหาย เช่น ประเพณีการรับขวัญเด็ก ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชน โดยการนำเด็ก 3 เดือนไว้ในกระดัง **มีความเชื่อ “3 วันลูกผี 4 วันลูกคน”** กระดังได้รับการตกแต่งอย่างสวยงาม และให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ ร่อนและจับเวียนไปมาสะท้อนถึงชุมชนที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในครอบครัว จนในช่วงที่มีการตั้งโรงพยาบาลขึ้นในชุมชน การคลอดลูกด้วยหมอต้าแยลลดลง ทำให้ประเพณีรับขวัญค่อยเลือนหายไปจากชุมชน ซึ่งในปัจจุบัน ชุมชนได้มีโครงการรื้อฟื้นประเพณีเมื่อปี 2549 **แกนนำชุมชน นายวงษ์ ก่อเกิดบุญอายุ 67 ปี รื้อฟื้นประเพณีรับขวัญโดยใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดบางเลนเจริญ** ถือเป็นจุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นของการดึงพลังผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ เช่น

“การรื้อฟื้นประเพณี ไม่ใช่แค่เอาประเพณีเก่ากลับมา แต่รื้อฟื้นความสำคัญของผู้เฒ่า ผู้แก่ในกรอบ ประเพณีท้องถิ่น ยังยึดมั่นในการรวมตัวกันโดยมีแกนหลักคือลุงวงษ์ ก่อเกิดบุญ”

(กำนันตำบลบางเลน, **สัมภาษณ์**, 5 พฤษภาคม 2553)

จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นสำหรับแต่ละพื้นที่ในการดึงพลังผู้สูงอายุมาช่วยพัฒนาชุมชนนั้น ต้องดูบริบทข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ สำหรับวัดเชิงหวาย เนื่องจากมีความหนาแน่นของประชากร มีแหล่งอบายมุขและแหล่งบันเทิงช่วยหนุนเสริมพฤติกรรมของเด็กเยาวชน ให้ทดลองเสพยาเสพติดให้

โทษ โดยเฉพาะนักเรียนในบริเวณชุมชนที่เป็นจุดอ่อนแหลมในชั้นทั้งเสฟทั้งชาย จึงมีการแพร่หลายอย่างรวดเร็ว ต้องใช้กำลังคน กำลังทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดในการรวมตัวของผู้สูงอายุที่จะตัดไฟแต่ต้นลม ติดต่อหน่วยงานที่พร้อมมาสนับสนุน แสดงให้เห็นถึงพลังที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุในการใช้ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

สำหรับจุดเปลี่ยนของชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี นั้น เนื่องจากมีความหนาแน่นของประชากรน้อย ทำให้มีจำนวนสถิติการเสพยาเสพติดของวัยรุ่นไม่มากนัก เพราะอยู่ไกลสถานบันเทิง สถานศึกษา และการคมนาคมที่ต้องใช้เวลานาน การจำหน่ายเสียงและไม่คุ้มค่า

อนึ่ง ทั้งสองจุดเปลี่ยนนั้น ล้วนเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะทั้งสองท่านเป็นระดับแกนนำชุมชน ซึ่งกลยุทธ์นี้จะเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชุมชน โดยเฉพาะการจัดการความรู้ที่มีขั้นตอนเป็นระบบ ก็จะช่วยให้การดำเนินการได้รวดเร็วขึ้น

2.4 กระบวนการชุมชนในชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี การดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

2.4.1 การเห็นความสำคัญของปัญหาต่างๆที่ทำให้ชุมชนต้องแก้ไขโดยผู้สูงอายุมาร่วมถกปัญหา

จากปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไข โดยผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มต่างๆในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.4.2 การเปิดเวทีชุมชนที่ผู้สูงอายุมาร่วมคิดหาทางแก้ปัญหา

การเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาหนี้สินภายในชุมชน ทำให้สามารถดึงพลังความรู้ของผู้สูงอายุเข้ามาแก้ไขปัญหาชุมชน พร้อมกับเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย โดยมีดำเนินการพัฒนาร้านค้าและจ้างคนในชุมชนทำงาน เพื่อให้ร้านค้าชุมชนเป็นที่ตั้งของศูนย์กระจายสินค้า ทำให้คนในชุมชนได้ซื้อสินค้าราคาถูก รวมทั้งประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

นอกจากนั้นการเปิดเวทีชุมชนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนเกิดพลังความเชื่อมั่นในความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชน เกิดพลังความรู้ เกิดพลังความมีส่วนร่วม เกิดการตั้งกฎนิรโทษกรรมและภูมิรู้จากคนใน

ชุมชน รวมทั้งเกิดความรู้สึกถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง พลังเหล่านี้ถือเป็นพลังสำคัญที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

กิจกรรมเยาวชนกับผู้ใหญ่

กิจกรรมเยาวชนกับผู้ใหญ่ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชนมีประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่สั่งสมมาและประกอบกับผู้สูงอายุดังกล่าวได้ตระหนักถึงปัญหาชุมชนที่ควรแก้ไขโดยเฉพาะปัญหาความยากจน โดยผู้สูงอายุที่มีศักยภาพได้นำความรู้ความสามารถประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนที่สำคัญของคนทุกวัย ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“มีวัดเป็นศูนย์บัญชาการ กิจกรรมต่าง ๆ อยู่กับวัด ไม่ว่าจะเลือกตั้ง ประเพณีต่าง ๆ ศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุประจำตำบล”

(กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2554)

กิจกรรมรณรงค์ด้านยาเสพติด ลดอาชญากรรม

กิจกรรมที่มีส่วนสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด คือ กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญที่สร้างความมีส่วนร่วมให้กับคนทุกวัยในชุมชนให้ตระหนักถึงการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นให้เกิดการกินดีอยู่ดี พร้อมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหายาเสพติดและอาชญากรรม ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“จุดเริ่มสำหรับการพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่เริ่มจากการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ขยายเป็นสวัสดิการ เช่นเดียวกับชุมชนหมู่ 10 บางเลน ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการออมเช่นกัน เพื่อมุ่งมั่นไปสู่ความมีรายได้ การมีสวัสดิการที่อำนวยความสะดวก การมีรายจ่ายที่ลดลง ตลอดจนการมีความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่มีโอกาสพบปะกันมากขึ้น นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”

(กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2554)

กิจกรรมสวัสดิการ

กิจกรรมสวัสดิการชุมชนบางเลน มีการจัดกิจกรรมสวัสดิการโดยผู้สูงอายุในชุมชน เป็นผู้นำหลายกิจกรรม ได้แก่ เครดิตยูเนียนและร้านค้าชุมชน ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ การได้เชิญกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครดิตยูเนียนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เพื่อนภาคีเครือข่ายสวัสดิการที่มีอยู่ทั่วประเทศ และความตั้งใจของคนหมู่ 10 น่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็น สิ่งที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนหมู่ 10 ซึ่งพร้อมดำเนินการได้แล้ว ”

(ประธานกองทุน 1 ล้าน, สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2554)

2.4.3 การลงมือแก้ปัญหาของชุมชนโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

จากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเสียสละและมีประสบการณ์ความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาหนี้สินภายในชุมชน จึงก่อให้เกิดพลังความร่วมมือของผู้สูงอายุในชุมชนที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของคนวัยต่างๆ เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ การพัฒนาชุมชนต้องมีการทำงานเป็นทีม หมู่ 10 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีความรู้และประสบการณ์มาก ตอนเช้าก็จะมานั่งเล่าเรื่องต่างๆ และคิดแก้ปัญหาที่นี้ ”

(ปลัด อบต. บางเลน, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2554)

2.4.4 การประเมินผลสำเร็จของการแก้ปัญหาโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

จากผู้สูงอายุในชุมชนที่สามารถดึงพลังความร่วมมือของคนทุกกลุ่มในชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดผลสำเร็จของการแก้ปัญหาแต่ละด้าน โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินภายในชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“เป็นโครงการให้ประโยชน์กับสมาชิกได้ใช้ของดี ราคาถูก มีเงินปันผล เป็นสวัสดิการที่ครบรูปแบบ”

(ประธานกองทุนหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2554)

2.5 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ตามกรอบแนวคิดของการจัดการความรู้

2.5.1 การค้นหาความรู้ที่ฝังลึก

การนำความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมมาของผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขและพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุกับกลุ่มคนในวัยอื่นๆ เพื่อดึงองค์ความรู้ที่สั่งสมมา พร้อมกับต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ได้เห็นการพัฒนาชุมชนเป็นทีมในหมู่ 10 มีเวทีสวัสดิการบ่อยมาก และมีทั้งข้าราชการนักการเมืองท้องถิ่น พ่อค้า เข้าร่วมกันเป็นอย่างดี น่าปลื้มใจ ”

(ร้านค้าหน้าวัดบางเลนเจริญ, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2554)

2.5.2 การสร้างความรู้ใหม่บางส่วนบนฐานความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุ

การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่บนฐานของความรู้ของผู้สูงอายุที่สั่งสมมา จำเป็นต้องอาศัยการรวมกลุ่มกันระหว่างคนทุกวัยและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ สิ่งที่สำคัญยังต้องเก็บคลังความรู้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ลุงวงษ์ ก่อเกิดบุญ และทีมงาน เห็นว่าเป็นโครงการให้ประโยชน์กับสมาชิก เมื่อสมาชิกได้รับฟังและเข้าใจแล้ว กิจกรรมสหกรณ์และร้านค้าชุมชน น่าจะริบจัดตั้ง เพราะคิดว่าจะเจริญรุดหน้าไปได้ด้วยดี”

(ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 และกำนันตำบลบางเลน, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2554)

2.5.3 การสร้างแก่นความรู้ประกอบด้วย

2.5.3.1 ความรู้เชิงเนื้อหา เช่น อาชีพ การใช้ชีวิต คุณธรรม

ชุมชนบางเลน มีอาชีพส่วนใหญ่ทำสวนทุเรียนและผลไม้ ความอยู่อย่างเรียบง่าย มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองโดยนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และมีความเชื่อมั่นว่าชุมชนมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา ได้แก่ มีพื้นที่เป็นสวน และมีคูคลองเชื่อมกับแม่น้ำเจ้าพระยา มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“หมู่บ้านเราอยู่แบบพี่น้อง ขอให้อาจารย์ถือเป็นกันเอง ทานอาหารร่วมกัน พูดคุยกันภาษาคนชุมชน ทำให้เราเป็นกันเองยิ่งขึ้น ยินดีให้คำตอบอย่าง

ตรงไปตรงมา เพราะหมู่บ้านเราพูดกันแบบพี่น้อง ใครมีปัญหาอะไรแจ้งได้โดยตรง”

(ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10, สัมภาษณ์, 2 มกราคม 2554)

2.5.3.2 ความรู้เชิงความสัมพันธ์

(1) การมองระบบความสัมพันธ์ และการจัดการระบบ

ชุมชนบางเลนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดอย่างเป็นระบบโดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ในแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชนโดยเฉพาะการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และร้านค้าชุมชนและให้คนในชุมชนทำงานในร้านค้าชุมชนเพื่อได้ประโยชน์ต่อส่วนร่วมหลายด้าน ได้แก่ อำนวยความสะดวกของคนในชุมชน ลดปัญหาหนี้สิน ลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางและเวลาในการเดินทาง มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“บ้านผมอยู่ลึกในสวน การออกไปทำงานที่องค์การเกษตรลำบาก ต้องออกจากบ้านแต่เช้า กลับมืด การซื้อสินค้าก็ลำบากและร้านค้าอยู่ไกล ต้องใช้เวลาเดินทางและมีราคาแพง เลือกรับไม่ได้ ตั้งใจตั้งแต่ทำงานแล้วว่า ต้องจัดให้ดีกว่านี้เพื่อให้พี่น้องในหมู่บ้าน ซึ่งมีฐานะไม่ได้ร่ำรวยนัก ได้มีความสะดวกในการซื้อหา ”

(ประธานกองทุนหมู่บ้าน, **สัมภาษณ์**, 28 มกราคม 2554)

(2) การจัดการระบบความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมต่างๆ

ชุมชนบางเลนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดอย่างเป็นระบบโดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ในแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“สถานที่ประชุมเรื่องพัฒนาชุมชน ที่นี้มีปัญหาคับแคบ ลุงวงษ์และทีมงานผู้สูงอายุจึงคิดให้วัดซึ่งมีสถานที่พร้อมเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ตั้งร้านค้าชุมชนและที่ทำกรขึ้น เป็นทีมงานผู้สูงอายุที่ฉลาดมาก”

(นายก อบต. บางเลน, **สัมภาษณ์**, 6 พฤศจิกายน 2554)

2.5.3.2 **ความรู้เชิงคุณค่า** คือ ความมีคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าของสิ่งแวดล้อม

ผู้สูงอายุในชุมชนบางเลนมีคลังความรู้สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขและพัฒนาชุมชนทั้งด้านคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดตามฐานะของตนเอง และใช้จ่ายแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“การทำงานพัฒนาชุมชนบริเวณ หมู่ 10 ต้องยอมรับว่าผู้ใหญ่บ้าน ฉลาดที่ประกาศเชิญผู้สูงอายุให้เป็นที่มาพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีความรู้และประสบการณ์ทำให้ท่านภาคภูมิใจและเตรียมตัวศึกษาหาความรู้ แสดงวิสัยทัศน์ที่ช่วยชุมชนได้ดี”

(ปลัดอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, **สัมภาษณ์**, 12 กรกฎาคม 2554)

2.5.4 การสร้างชุมชนนักรักปฏิบัติ (COP)

หัวใจหลักในการก้าวสู่การประสานการทำงานและการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างเป็นธรรมชาติ คือ ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice, CoP) ที่สมาชิกแต่ละคนในชุมชนมีความสนใจ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ชุมชนบางเลนสามารถดึงพลังผู้สูงอายุมาพัฒนาชุมชนโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการเล่าเรื่องผ่านเวทีชาวบ้านเน้นการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เมื่อมีปัญหาต้องมีการนำปัญหามาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันวางแผนแก้ปัญหา

ชุมชนมีความกระตือรือร้นและเห็นความสำคัญของการเป็นชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการความรู้ของตนเองโดยดึงพลังผู้สูงอายุในชุมชนมาพัฒนาชุมชนของตนเอง ดังที่ผู้นำชุมชนกล่าวถึงการจัดการความรู้ของชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“การพูดคุย สนทนากับเพื่อนบ้าง ทีมงานบ้างหรือข้าราชการทำให้เห็นถึงปัญหาและสิ่งที่ต้องดำเนินการและการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรมียุทธศาสตร์ที่พัฒนาขึ้น นอกเหนือไปจากการบอกเล่า ความรู้จะหมดไป”

(นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2555)

2.6 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ และอุปสรรคของชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ในกระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

2.6.1 ฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิมของชุมชน

ด้านสังคมวัฒนธรรมชุมชนบางเลนมีประเพณีทำบุญตักบาตร รดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ วันผู้สูงอายุ วันปีใหม่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุถือเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญให้กับชนรุ่นหลังโดยเฉพาะคุณธรรมที่ผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างทั้งการเคารพผู้อาวุโส ความกตัญญู ความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.6.2 ลักษณะประชากร

ชุมชนบางเลนมีทุนมนุษย์ที่มีความรู้ประสบการณ์มากมายโดยเฉพาะกลุ่มที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาชุมชน คือ กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดประมาณ 185 คน ผู้ช่วยเหลืองานพัฒนาชุมชนในหมู่ 10 มีดังนี้

1. แกนนำด้านสังคมวัฒนธรรม 32 คน คือ นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ, นางประจวบ อมเทศ, นางยุพิน เอี่ยมเข้ม, นางทองใบ เขยกลม, นางสมจิตร แพร์หลาย, นางใจทิพย์ อมเทศ, นางคำม้วน บุญล้อม, นางสมนึก จิตรหาญ ฯลฯ

2. แกนนำด้านสิ่งแวดล้อม 10 คน คือ นายสงคราม นาควัชระ, นางอุไรวรรณ แพร์หลาย, นางพิมพ์ใจ พรหมลี, นายมาลี สุรินทร์, นางคำม้วน บุญล้อม, นางรุ่งอรุณ หายโศก ฯลฯ

3. แกนนำด้านสวัสดิการ 6 คน ประกอบด้วย นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ, นางระทม เผ่าพันธุ์, นางสาว จุ้ยคง, นางสุนทรี บุญล้อมพันธ์, นางอุไรวรรณ ติละกุล, นายมะโน บุญเกิด ฯลฯ

4. แกนนำด้านเศรษฐกิจอาชีพ 12 คน ประกอบด้วย นางธิดา ช้ายอยู่, นางอรุณวดี เกตุทอง, นางสุนิษา สิริปัญญาวรรณ, นางบุญถิ่น น้อยจ้อยและนางยุวดี น้อยจ้อย

“ผลสำเร็จของชุมชน อยู่ที่การดูแล บำบัดทุกข์ บำรุงสุข โดยเฉพาะด้าน **สวัสดิการ** ที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ ผลสำเร็จจึงมาจากเงื่อนไขที่ทุกองค์กร **ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ชุมชนให้ความสนใจและร่วมมือ** การ **แก้ปัญหาที่สำคัญคือ การใช้วิธีพูดคุยถึงตัว ลงพื้นที่และชี้แจงให้เกิด** **ความเข้าใจและมุ่งจะทำงานร่วมกันในการพัฒนาชุมชน”**

(กำนันตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ นนทบุรี, **สัมภาษณ์**, 12 สิงหาคม 2555)

2.6.3 ลักษณะปัญหาที่สร้างแรงจูงใจร่วมกัน

ชุมชนบางเลนมีปัญหาหนี้สิน ปัญหานี้ยังเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาการเอาใจเอาเปรียบเรื่องดอกเบี้ยที่มากกว่ากฎหมายกำหนด จึงส่งผลกระทบต่อการเงินที่อยู่ดีภายในชุมชน ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพทั้งทางด้านความรู้ประสบการณ์จึงรวมตัวกันกระตุ้นและผลักดันให้เกิดการตระหนักถึงปัญหา รวมถึงการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยการร่วมกลุ่มกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเครือข่ายภายในชุมชนและมีศูนย์กลางการเรียนรู้เป็นวัดภายในชุมชนเพื่อให้คนทุกวัยเข้ามามีส่วนรวมในการแก้ไขปัญหา

“ชีวิตประจำวันต้องจับจ่ายใช้สอย คนหมู่ 10 ที่นี่ เดินทางลำบาก หลายคน
ซื้อสินค้าเงินผ่อนกับแขกทำให้ต้องเสียดอกเบี้ย ควรแก้ไขในการจัดตั้ง
ร้านค้าใกล้ ๆ วัด”

(ผู้อาศัยอยู่บริเวณสวนข้างวัดบางเลนเจริญ, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2554)

2.6.4 สถานที่/ เครื่องมือ/เทคโนโลยี

ชุมชนบางเลนมีสถานที่ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพและเครื่องออกกำลังกาย
บริการที่วัดบางเลน โดย อ.บ.ต.บางเลนเป็นผู้จัดงบประมาณในการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ พร้อม
มีเจ้าหน้าที่และห้องปรับอากาศบริการภายในวัดบางเลน นอกจากนี้ยังมีศูนย์ผู้สูงอายุที่วัดอานวย
ความสะดวกเรื่องสถานที่ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ รวมทั้ง อ.บ.ต. ยังให้บริการคอมพิวเตอร์และสถานที่การ
จัดประชุมให้อีกด้วย

“สถานที่ประชุมเรื่องพัฒนาชุมชน ที่นี้มีปัญหาคับแคบ ลุงวงศ์และทีมงาน
ผู้สูงอายุจึงคิดให้วัดซึ่งมีสถานที่พร้อมเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ตั้งร้านค้า
ชุมชนและที่ทำการขึ้น เป็นทีมงานผู้สูงอายุที่ฉลาดมาก ”

(นายก อบต. บางเลน, สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2554)

2.7 สรุปตัวแบบเชิงกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ชุมชนบางเลนมีกระบวนการจัดการความรู้ โดยการจัดการความรู้ เริ่มจากการค้นหา
ความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุที่สั่งสมความรู้และประสบการณ์มาอย่างยาวนาน เพื่อการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุกับกลุ่มคนในวัยอื่นๆ เพื่อดึงองค์ความรู้ที่สั่งสมมา พร้อมกับต่อยอดองค์ความรู้
ใหม่ในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน เก็บเป็นคลังความรู้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้
เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง เช่น การปลูกทุเรียนซึ่งเป็นผลไม้ที่มีคุณภาพและมี
ชื่อเสียงของชุมชนบางเลน การใช้ชีวิตให้มีคุณธรรม ได้แก่ การเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างพี่น้อง
การเคารพผู้สูงอายุ

นอกจากนั้นชุมชนบางเลนยังมีความรู้เชิงความสัมพันธ์ โดยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดอย่างเป็นระบบ รวมทั้งสร้าง

ความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ร้านค้าชุมชน สหกรณ์ชุมชน และจัดสวัสดิการให้คนในชุมชน กระตุ้นให้เกิดการร่วมกลุ่มระหว่างคนแต่ละวัยเพื่อให้เกิดการร่วมมือภายในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ

กระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวข้างต้น ส่งเสริมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมา เป็นความรู้เชิงคุณค่า คือ ความมีคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าของสิ่งแวดล้อม ความมีคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดตามฐานะของตนเอง และการใช้ของราคาถูกลงแต่มีคุณภาพจากร้านค้าของชุมชนเอง รวมทั้งคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การไม่สร้างมลพิษในอากาศ การขุดลอกคูคลองเพื่อป้องกันน้ำท่วม

กระบวนการดังกล่าวข้างต้น จึงก่อให้เกิดชุมชนนันทปฏิบัติ (COP) ที่ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นที่ยอมรับของชุมชนมาร่วมสร้างพลังความร่วมมือและจัดเวทีพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สร้างความไว้วางใจและสร้างความตื่นตัวในการตระหนักถึงการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชนผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมภายในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่สามารถอธิบายความสำเร็จหรืออุปสรรคในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนบางเลน ได้แก่ ปัจจัยด้านฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิมของชุมชน ลักษณะประชากรที่มีผู้สูงอายุเป็นผู้นำชุมชนทั้งความรู้ประสบการณ์และความสามารถด้านต่างๆ และลักษณะปัญหาที่สร้างแรงจูงใจร่วมกัน ได้แก่ ปัญหาหนี้สินที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ การกินดีอยู่ดีของคนในชุมชน ปัจจัยดังกล่าวทำให้ชุมชนบางเลนสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินภายในชุมชนและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษาจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 ชุมชน

3.1 กระบวนการชุมชนทั้ง 2 ชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

ผู้สูงอายุในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชน เมื่อเปรียบเทียบสภาพของผู้สูงอายุ 2 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม วัดเชิงหวายมีผู้สูงอายุเป็นแกนนำของชาวบ้านในงานประเพณี งานสังคม การทำบุญ เช่น นายชอบ ธรรมธีรเสถียร ที่เป็นกรรมการวัดเชิงหวายนายประธานชุมชนวัดเชิงหวายเป็นประธาน

กรรมการ ชุมชนหมู่ 10 บางเลน เป็นแกนนำของชาวบ้านในงานประเพณี งานสังคม การทำบุญ โดยมีแกนนำด้านสังคมวัฒนธรรม จำนวน 32 คน

ส่วนด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาดและยาเสพติด ประธานชุมชนและคณะกรรมการได้รับการสนับสนุนตามโครงการจากกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง องค์การบริหารส่วนตำบลบางเลนสนับสนุนทั้งงบประมาณศูนย์ผู้สูงอายุและการชุดลอกคูคลอง และด้านสวัสดิการผู้สูงอายุเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการ และฌาปนกิจสงเคราะห์ นายทวายเป็นวิทยากรสวัสดิการกรุงเทพผู้สูงอายุเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์บางเลนพัฒนา และตัวแทนสวัสดิการจังหวัดนนทบุรี คือ นายวงษ์ ก่อเกิดบุญและคณะเศรษฐกิจอาชีพส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง เป็นอดีตข้าราชการ ทำให้เคร่งครัดในระเบียบข้อปฏิบัติตามกฎหมาย การดำเนินงานมักเป็นการแก้ปัญหาเร่งด่วน โดยส่งเสริมอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้เสริมของคนในชุมชนเสียก่อน จึงจะนำไปสู่การออมวันละ 1 บาท ส่วนชุมชนหมู่ 10 สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท และขณะนี้รถไฟใกล้จะเปิดบริการแล้ว ดังนั้น จึงควรมีโครงการสอนโครงการอาชีพให้กับชุมชน และสอนฝึกอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ณ ที่ทำการชุมชน ชั้น 2 ซึ่งเดิมเป็นที่ทำการของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน

อนึ่ง ส่วนใหญ่ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย ส่วนใหญ่เริ่มจากปัญหาทางเศรษฐกิจ จึงเริ่มจากการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น และฝึกอาชีพหารายได้เสริม ซึ่งก็ต้องอาศัยความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุในถิ่นนั้น เช่นเดียวกับชุมชนวัดเชิงหวายและชุมชนหมู่ 10 บางเลน ต่างก็เริ่มจากการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เป็นอันดับแรก เป็นการดึงพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เพราะเด็กและเยาวชนรุ่นหลังมักหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ด้านสังคมวัฒนธรรม นั้น เนื่องจากทั้งสองชุมชนมีผู้นำ ผู้สูงอายุที่มีความรู้ระดับปริญญาตรี ทำให้มีพลังในการพัฒนาชุมชน เพราะได้รับการศึกษาดี จึงใช้กิจกรรมที่รวมคนในชุมชนได้ปริมาณมากให้มีช่วยกัน เช่นแห่พระ เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ทำให้ผู้สูงอายุเป็นแกนนำในพิธีการต่าง ๆ ซึ่งควรมีการถ่ายทอดให้กับรุ่นหลังสืบไป

สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะการเตรียมตัวรับมือภัยพิบัติ ดิน น้ำ ลม ไฟ ผู้สูงอายุทั้งสองชุมชน มีประสบการณ์จากน้ำท่วมมาแล้ว จึงควรจัดเตรียมความพร้อม อบรมข้อควรปฏิบัติและฝึกทักษะจริง เมื่อเกิดกรณีภัยพิบัติขึ้นจริง สามารถเอาตัวรอดได้ โดยมีผู้สูงอายุเป็นวิทยากร ทั้งสองชุมชนมีการรวมตัวกันเตรียมการในด้านการรักษาชีวิตและทรัพย์สินไว้ รักษาความเป็นพลังของผู้สูงอายุไว้ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางวัตถุและทางจิตใจของคนในชุมชน

จุดเปลี่ยนที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ เปรียบเทียบจุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ วัดเชิงหวายจุดเปลี่ยนด้านสิ่งแวดล้อม ประธานชุมชนซึ่งเป็นผู้สูงอายุรวมตัวกันเป็นทีมงาน เป็นแกนนำของชาวบ้านในการต่อต้านยาเสพติดในชุมชน โดยกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางให้การสนับสนุน ทั้งจัดสายตรวจเพิ่มให้งบประมาณค่าใช้จ่ายในการตรวจตราและค่าน้ำมัน อาหารครบถ้วน สำหรับ ชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี จุดเปลี่ยนด้านสวัสดิการ ประธานสภาองค์กรชุมชน บางเลน นนทบุรี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ รวมตัวกับทีมงาน เป็นแกนนำของชาวบ้านในการตั้งสหกรณ์ร้านค้าในสถานที่ที่วัดบางเลนเจริญอนุญาตให้ใช้แสดงความสัมพันธ์ “บวร” ยังใช้ได้อยู่ตลอดในการพัฒนาชุมชน

จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นสำหรับแต่ละพื้นที่ในการดึงพลังผู้สูงอายุมาช่วยพัฒนาชุมชนนั้น ต้องดูบริบทข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ สำหรับวัดเชิงหวาย เนื่องจากมีความหนาแน่นของประชากร มีแหล่งอบายมุขและแหล่งบันเทิงช่วยหนุนเสริมพฤติกรรมของเด็กเยาวชน ให้ทดลองเสพยาเสพติดให้โทษ โดยเฉพาะนักเรียนในบริเวณชุมชนที่เป็นจุดล่อแหลมในชั้นทั้งเสพทั้งชาย จึงมีการแพร่หลายอย่างรวดเร็ว ต้องใช้กำลังคน กำลังทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดในการรวมตัวของผู้สูงอายุที่จะตัดไฟแต่ต้นลม ติดต่อบริษัทที่พร้อมมาสนับสนุน แสดงให้เห็นถึงพลังที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุในการใช้ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

สำหรับจุดเปลี่ยนของชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี นั้น เนื่องจากมีความหนาแน่นของประชากรน้อย ทำให้มีจำนวนสถิติการเสพยาเสพติดของวัยรุ่นไม่มากนัก เพราะอยู่ไกลสถานบันเทิง สถานศึกษา และการคมนาคมที่ต้องใช้เวลา การจำหน่ายเสียงและไม่คุ้มค่า

อนึ่ง ทั้งสองจุดเปลี่ยนนั้น ล้วนเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะทั้งสองท่านเป็นระดับแกนนำชุมชน ซึ่งกลยุทธ์นี้จะเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชุมชน โดยเฉพาะการจัดการความรู้ที่มีขั้นตอนเป็นระบบ ก็จะช่วยให้การดำเนินการได้รวดเร็วขึ้น

กระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ของชุมชน ชุมชนทั้ง 2 ชุมชนมีความพร้อมในการดึงพลังผู้สูงอายุ แตกต่างกัน ด้านสังคมวัฒนธรรม คำว่า “บวร” เด่นชัดในเรื่องมีวัดและโรงเรียนกลางชุมชน มีเศรษฐกิจอาชีพที่อยู่ในระดับปานกลางคล้ายกันเพราะที่เชิงหวายส่วนใหญ่ค้าขาย หมู่ 10 เป็นเกษตรกรรม มีรายได้ไม่สูงนักในปัจจุบันแต่ในอนาคต พื้นที่ทั้ง 2 ชุมชน จะมีราคาที่ดินในอัตราสูงมากที่สุดเพราะการก่อสร้างสถานีรถไฟฟ้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว ด้านสวัสดิการมีพร้อมมาก ชุมชนวัดเชิงหวายมีหลายกลุ่ม และเป็นต้นแบบของกรุงเทพฯ ๕ ส่วนชุมชนหมู่ 10 เป็นต้นแบบของนนทบุรีเช่นกัน

กระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุคล้ายกันในด้านนำผู้สูงอายุที่เป็นแกนช่วยเป็นหลัก แต่วัดเชิงหวายจะดึงพลังเมื่อพบปัญหาเร่งด่วน ส่วนชุมชนหมู่ 10 มีการวางแผนล่วงหน้า เน้นให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อ จะทำให้สภาพภายในพัฒนาไปด้วย คือ สร้างร้านค้าชุมชน สร้างงานให้คนตกงาน ลดรายจ่าย ลดการเดินทางให้กับสมาชิก ทำให้ปัญหาอื่น ๆ ก็จะลดลง ทั้งด้านสุขภาพผู้สูงอายุ ชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี มีศูนย์พัฒนาเฉพาะของผู้สูงอายุ ทำให้สุขภาพแข็งแรง ทำให้มีพลังในการติดตามพัฒนาได้มาก ทั้งแกนนำหลักมีนายวงษ์ ก่อเกิดบุญ โดดเด่นและมีความรู้ ประสบการณ์มาก ทำให้กระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาช่วยพัฒนาทำได้ดีกว่าวัดเชิงหวาย ทั้งด้านสังคมวัฒนธรรมมีวัดเป็นศูนย์บัญชาการ กิจกรรมต่าง ๆ อยู่กับวัด ไม่ว่าจะเลือกตั้ง ประเพณีต่าง ๆ ศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุประจำตำบล

สรุป ทั้ง 2 ชุมชนมีกระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุ โดยการเจาะจงความรู้ที่มีอยู่ในผู้สูงอายุที่มีพลังในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ทราบดีกันอยู่แล้ว เป็นการเริ่มต้นจากกลุ่มคนเล็กๆ และเพิ่มไปเรื่อย ๆ จากการบอกต่อกัน โดยเฉพาะวัดเชิงหวายที่มีปัญหาด่วนเรื่องยาเสพติด ที่มีผลการทบทวนส่วนรวม จึงไม่ยากนักในความเต็มใจที่จะมาช่วย ส่วน หมู่ 10 ก็เป็นผลประโยชน์ร่วมของชุมชนในเรื่องการซื้อสินค้าราคาถูกและบริหารจัดการโดยคนในชุมชน กล่าวโดยสรุป มีขั้นตอน ดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารปลุกจิตสำนึกรักท้องถิ่น ที่มีศูนย์กลางมีศาสนาที่เป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
2. ประสานผู้สูงอายุที่เป็นที่เป็นแกนนำและที่เคารพนับถือของคนในชุมชน
3. ประชาสัมพันธ์และดำเนินการนโยบาย
4. ประเมินผล สรุปบทเรียน จัดทำแผนต่อเนื่อง

3.2 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนทั้ง 2 ชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้จากกรอบแนวคิดของกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชน

กระบวนการของชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุ นั้น

- 1) มีการกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร ทั้ง
- 2) ชุมชน ซึ่งแบ่งตามความจำเป็นเร่งด่วนและกำหนดให้นำไปแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นแต่ละสถานการณ์ เช่น วัดเชิงหวายเรื่องยาเสพติด ชุมชนหมู่ 10 เรื่องร้านค้าชุมชน

2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ แสวงหาจากข่าวสารที่ผู้สูงอายุในชุมชนพูดคุยกันและได้หาข้อมูลเพิ่มเติมจากภายนอก แล้วนำมาบูรณาการสร้างความรู้ใหม่ในชุมชนของวัดเชิงหวาย ส่วนหมู่ 10 จากทีมงานด้านสวัสดิการจัดทำโครงการเสนอชาวบ้าน

3) การปรับปรุง ดัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน วัดเชิงหวายโดยเชิญชุมชนที่มีประสบการณ์แก้ไขปัญหายาเสพติดได้มาเป็นพี่เลี้ยง ส่วนชุมชนหมู่ 10 ดัดแปลงจากแนวคิดของผู้สูงอายุแล้วสอบถามชาวบ้าน

4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน โดยการสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านซ้ำๆ เพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วม จากยุทธศาสตร์ของผู้สูงอายุ

5) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ วัดเชิงหวายเน้นภาคีเครือข่ายทำงานร่วมกับผู้สูงอายุ ชุมชนหมู่ 10 จัดให้เหมาะสมกับภูมิทัศน์ของตัวเอง

6. การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป วัดเชิงหวายบันทึกเป็นรายงานเสนอหน่วยงาน ส่วนหมู่ 10 จัดทำเป็นใบปลิวและคู่มือแจกให้ประชาชน และทำโครงการเสนอการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้อง

การจัดการความรู้ในชุมชนให้ประสบความสำเร็จต้องมุ่งมั่น ดังนี้

1) เชื้อในความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ในคนที่มีค่าและสามารถดึงมาใช้ได้ จึงมียุทธศาสตร์ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีความรู้ฝังอยู่ให้นำออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น วัดเชิงหวายที่มีประสบการณ์จากเด็กติดยา และร้านค้าชุมชนจากประสบการณ์ของนายวงษ์ ก่อเกิดบุญ

2) เน้นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญเป็นการ จัดความรู้ของชุมชน

3) เน้นการเข้าไปถึงแก่นความรู้ที่ตกผลึกร่วมกันทั้งความรู้ที่จับต้องได้เช่นอาชีพ และที่เป็นวิถีคิดและคุณค่าการใช้ชีวิต

4) เน้นหลักให้มีการทบทวนประเมินการใช้ความรู้ร่วมกันเพื่อต่อยอดสิ่งที่รู้หรือ After Action Review

5) เน้นการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) หรือ COP ที่จะมีการเรียนรู้และจัดการความรู้ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน” สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญเครื่องมือหนึ่ง ทั้งนี้การเรียนรู้

และการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กันในการเพิ่มพลังปัญญาความคิดของชุมชนในการเผชิญแรงปะทะของการพัฒนาจากภายนอก เป็นการจักระบบและเสริมความรู้เดิมของชุมชนให้มีพลังที่จะเสริมสร้างให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันต่อภาวะอันไม่พึงประสงค์จากการพัฒนา

เมื่อเปรียบเทียบการวิเคราะห์กระบวนการชุมชน 2 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน สำหรับชุมชนวัดเชิงหวาย มีการดำเนินการเรื่องการเผยแพร่ความรู้มาก เพราะมีวิทยากรสวัสดิการกรุงเทพและยอมรับของ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หน่วยงานตำรวจ และชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี มีวิทยากรสวัสดิการและสภาพแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี ที่เป็นที่ยอมรับของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และหน่วยราชการในระดับจังหวัด เป็นจุดเด่นของทั้ง 2 ชุมชน อนึ่ง การเก็บความรู้ จักระบบให้เป็นหมวดหมู่ ให้ค้นได้รวดเร็วและสะดวก ทำได้น้อย เพราะขาดความรู้และเทคโนโลยี ขาดความรู้ความสามารถในการบันทึกเป็นฐานข้อมูล ทั้งผู้มีความรู้ความสามารถ และแหล่งสนับสนุนมีน้อย ตลอดจนประชาชนไม่เห็นความสำคัญมากนัก ซึ่งหน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชน ควรริบดำเนินการในการให้ความรู้ในการดำเนินการ เพื่อให้มีลักษณะเฉพาะของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อาชีพ การเรียนรู้เชื่อมโยงความรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าทรัพยากรชุมชน ทุนชุมชน งบประมาณชุมชน เรียนรู้วิถีดำรงชีวิตในภาวะ “ภัยพิบัติ” และดำรงชีวิตให้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า ชุมชนที่มีผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์การเป็นวิทยากร เป็นที่สนใจและชื่นชมในความสามารถและคุณค่า ทำให้เป็นผู้สูงอายุที่ “แก่ออย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีสุข” ทำให้แนวทางในการจัดการความรู้ของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ประเด็นสำคัญคือต้องสามารถนำพลังของผู้สูงอายุในชุมชนออกมาถอดบทเรียนให้เป็นจุดเด่นและนำพาชุมชนไปสู่ความสำเร็จ โดยวิธีการยกย่อง ให้ความเป็นผู้มีคุณค่า นำมาเป็นแกนนำในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเช่นชุมชนวัดเชิงหวายหรือให้เป็นที่ต้นคิดในการพัฒนาระบบสวัสดิการให้เป็นสวัสดิการครบทั้งระบบ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และอำนวยความสะดวกให้สมาชิกสูงสุด

3.3 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่อธิบายความสำเร็จและอุปสรรคในกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนของทั้ง 2 ชุมชน

เมื่อสรุปเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานของ 2 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ ประเด็นด้านความเป็นมา นั้น วัดเชิงหวาย เป็นชุมชนดั้งเดิม มีประวัติศาสตร์ด้านสังคมวัฒนธรรมที่ยาวนาน เป็นลักษณะ “บวร” ในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะประเพณีแห่พระ แข่งเรือ สำหรับชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรีเป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท เป็นสังคมเกษตรกรรม สวนผลไม้ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะสังคมวัฒนธรรม เป็นลักษณะ “บวร” เช่นกัน

ข้อมูลกายภาพวัดเชิงหวาย พื้นที่เป็นลักษณะการคมนาคมที่สะดวกทางน้ำที่เป็นหลักในอดีต จนปัจจุบันเพิ่มทางรถยนต์ รถไฟและและอนาคตมีรถไฟฟ้าเพิ่ม อยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา มีคูคลองเชื่อมต่อชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี พื้นที่เป็นลักษณะการคมนาคมที่สะดวกทางน้ำที่เป็นหลักในอดีตจนปัจจุบันเพิ่มทางรถยนต์ รถไฟและและอนาคตมีรถไฟฟ้าเพิ่ม ลักษณะเดียวกับวัดเชิงหวาย ที่ใกล้แม่น้ำ ไกลวัด ไกลโรงเรียน

การเมืองการปกครองวัดเชิงหวาย สังกัดสำนักงานเขตบางซื่อสนับสนุนการทำงานสวัสดิการ และพัฒนาชุมชน การเมืองสนับสนุนสวัสดิการ 500,000 บาทช่วยเหลือคนตาย ชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบางเลน อนุเคราะห์สถานที่ประชุมของภาคประชาชน การสนทนากลุ่มของผู้วิจัยก็จัดที่ อบต.

ในด้านเศรษฐกิจ ฐานะทางเศรษฐกิจวัดเชิงหวายอยู่ในระดับปานกลาง ชุมชนสนับสนุนตัดเย็บเสื้อผ้า สร้างรายได้เสริมชั้นสอง ชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรีส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนผลไม้ ราคาดีมาก ชุมชนจึงมีรายได้ดี ครอบครัวยุคใหม่

สถานที่สำคัญ วัดเชิงหวาย มีหลวงพ่อดำสัมฤทธิ์ที่เป็นที่เคารพของคนไทย นับเป็นฐานทางวัฒนธรรมที่สำคัญของกรุงเทพฯ เป็นจุดเด่นในประเพณีแห่พระ ส่วนชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี ครอบครัวยุคใหม่พัฒนาผู้สูงอายุวัดบางเลนเจริญเป็น 1 ใน 2 ศูนย์ตัวอย่างของนนทบุรี ที่ได้รับอนุมัติจากความพร้อมของทีมงานผู้สูงอายุชุมชนหมู่ 10

แหล่งท่องเที่ยววัดเชิงหวาย บรรยากาศริมแม่น้ำเจ้าพระยาและวัดวาอารามสมัยเก่าที่ตั้งอยู่ริมน้ำและถนนสายไม้ก็เป็นฐานวัฒนธรรม และชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้น เช่น สวนบัว มีต่างชาติจองพัก บรรยากาศแบบไทย ๆ

สรุปภาพรวมพบว่า ข้อมูลพื้นฐานของทั้ง 2 ชุมชน มีความเหมือนกันในด้านความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ความเป็นชุมชนแบบไทย ที่มีฐานวัฒนธรรมจากการยึดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม

เป็นศูนย์กลางรวมใจคนในชุมชน มีความมั่นคงทางกายภาพที่สะดวกแก่การเดินทางเข้า – ออก ชุมชน มีความเป็นธรรมชาติของพื้นที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ มีแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของประเทศอยู่ใกล้ มีวัดวาอารามที่มีชื่อเสียงตั้งอยู่ริมแม่น้ำทั้งสายหลักและสายรอง ฝ่ายการเมืองการปกครองให้การสนับสนุนทั้งวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณทั้งสองชุมชน เศรษฐกิจของคนในชุมชนระดับปานกลาง ชุมชนวัดเชิงหวาย - คำชาย ชุมชนหมู่ 10 ทำสวนผลไม้

ทั้งสองชุมชนก็อยู่บนพื้นฐานเดียวกันคือ พึ่งแม่น้ำในการประกอบอาชีพมาตั้งแต่สมัยโบราณ สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พักค้างได้ริมแม่น้ำคูคลอง ชมวัด สีนคำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าที่ตัดเองของวัดเชิงหวาย หรือผลไม้ของชุมชนหมู่ 10 ซึ่งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการเมืองท้องถิ่นควรสนับสนุนและจัดสรรงบประมาณให้เป็นอย่างดี

กล่าวได้ว่าสถานที่สำคัญ แหล่งท่องเที่ยวของทั้งสองชุมชน เป็นลักษณะของความเป็นไทย สอดคล้องกับการได้รับรางวัล กรุงเทพมหานครเป็นเมืองน่าเที่ยวในอันดับหนึ่งของโลก ภาพลักษณ์ของแม่น้ำลำธาร ที่มีเรือสวยงาม ประชาชนล่องไหลมาสักการะหลวงพ่อสมฤทธิ์ของวัดเชิงหวาย กับฝั่งตรงข้ามที่เป็นสวนทุเรียน สวนผลไม้อันเลื่องชื่อของประเทศไทย น่าจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากกว่าสถานบันเทิง คาราโอเกะ คอนโดหรูหร่า แต่ประชาชนที่อยู่อาศัยใ้ใจ

ตอนที่ 4 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมชุมชนเลิศบุล 4

ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ที่ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ หลังจากเลือกพื้นที่ทำพหุกรณีศึกษา โดยมุ่งศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของการทำงาน แล้ว การเลือกพื้นที่วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อค้นพบจากการถอดบทเรียนจากพหุกรณีศึกษา ไปดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล 1 ชุมชน โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงชุมชนที่กำลังมีการจัดการความรู้ของชุมชนในการมีผู้นำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเป็นกรณีศึกษา โดยการศึกษาดูงานและการทำวิจัยภาคสนาม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยนำผลการจัดการความรู้ของ 2 ชุมชน กรณีศึกษา ไปออกแบบการทำงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนในกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล 1 ชุมชน ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและ

ภาคีท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ และชาวบ้านในกระบวนการดำเนินการวิจัย โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมาย แบบเฉพาะเจาะจงชุมชนที่กำลังมีการจัดการความรู้ของชุมชนในการมีการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ

4.1 บทบาทของผู้วิจัยในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4.1.1 บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

กำหนดแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ หลังจากเลือกพื้นที่ทำพหุกรณีศึกษา โดยมุ่งศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของการทำงาน เลือกพื้นที่วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อค้นพบจากการถอดบทเรียนจากพหุกรณีศึกษา โดยการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล 1 ชุมชน โดยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงชุมชนที่กำลังมีการจัดการความรู้ของชุมชนในการมีการนำพลังของผู้สูงอายุ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อถอดบทเรียนความรู้ คือ ชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ

ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าแนวทางในการดำเนินงาน ด้านการจัดการความรู้ในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ได้จากการสังเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง จากชุมชนวัดเชิงหวายเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนเมืองชั้นใน และชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ชุมชนชนบท นั้น เมื่อนำมาทดลองใช้โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว ชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 ซึ่งเป็นชุมชนเมืองชั้นนอก จะมีศักยภาพในการจัดการความรู้ในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

(2) การบูรณาการตัวผู้วิจัยให้เข้าถึงชุมชน ประธานชุมชน รศ.ดร.วิเชียร ตันตระเสนีย์ ซึ่งเป็นครูเก่า มีประวัติเป็นผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ที่เหมาะสมและมีผลงานเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องทั้งด้านการศึกษา การพัฒนาชุมชนและผู้สูงอายุ

(ภาคผนวก. เอกสารหมายเลข 1. ประวัติประธานชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4)

วันที่ 20 มกราคม 2554 วันประชุมคณะกรรมการชุมชนประจำเดือนมกราคม ประธานชุมชนนำผู้วิจัยเข้าร่วมประชุมกับกรรมการชุมชนและแกนนำกลุ่มของสภาองค์กรชุมชนเขตลาดพร้าว

ที่ตั้งอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 จำนวน 4 กลุ่ม เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและสร้างความคุ้นเคย ทำความเข้าใจกับชุมชนถึงวัตถุประสงค์ของกระบวนการศึกษา

ผู้วิจัยขออนุญาตนำวาทะการเอก เสรีศักดิ์ สิงห์ ประธานชมรมผู้สูงอายุหมู่บ้านเลิศอุบล 4 ซึ่งเป็นรองประธานคณะกรรมการชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 และประธานศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส หมู่บ้านเลิศอุบล 4 เข้าชี้แจงวันประชุมคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุด้วย เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2554 ร่วมประชุมกับคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุหมู่บ้านเลิศอุบล 4 พร้อมทั้งแจ้งวิธีการศึกษาร่วมกับคณะกรรมการชุมชน เนื่องจากคณะกรรมการผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งเป็นกรรมการชุมชน จึงขออนุญาตศึกษาพร้อมกันไป เพื่อไม่ให้ข้อมูลซ้ำซ้อนกัน

การสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน ผู้วิจัยได้พูดคุยและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับคณะกรรมการชุมชนเป็นรายบุคคล โดยชี้แจงว่าผู้วิจัยมาช่วยอำนวยความสะดวกให้กับคณะกรรมการชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ให้ช่วยกันหาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการพัฒนาชุมชนด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งตัวผู้วิจัยซึ่งได้ทราบแนวคิด ข้อความรู้เพื่อนำไปใช้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาชุมชนและชุมชนก็ได้ค้นพบปัญหาและแนวทางแก้ไขด้วยตัวเอง ทำให้มีความภาคภูมิใจและมุ่งมั่นที่จะดำเนินการตามข้อค้นพบที่ได้จากข้อเท็จจริง ไม่ใช่ได้มาจากการชี้แนะให้เห็นสภาพปัญหาของชุมชน ทำให้คนชุมชนมีความภาคภูมิใจและความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตัวเองด้วยตัวเอง ไม่ใช่จากผู้วิจัย เพราะผู้วิจัยเป็นเพียงช่วยอำนวยความสะดวก กระตุ้นและหนุนเสริมให้คณะกรรมการชุมชน ผู้สูงอายุในคณะกรรมการชุมชนและชมรมผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วม

เข้าสู่ชุมชน พ.ศ. 2552 โดยศึกษาข้อมูลชุมชนจากเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่าเป็นชุมชนที่ก่อสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2529 ใช้วิธีการแบบเปิดเผยตัว (Overt role) โดยนำหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 เมษายน 2553 เสนอต่อประธานชุมชนและแจ้งต่อที่ประชุมกรรมการชุมชนให้ทราบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเพื่อมุ่งหวังความเป็นกัลยาณมิตร

สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน สร้างความตระหนัก ลงพื้นที่พบ พูดคุยกับผู้สูงอายุและประชาชน สัมภาษณ์ข้อมูลประชากร สังเกตและถ่ายภาพ จดบันทึกให้ชัดเจน เข้าร่วมงานปีใหม่ งานชมรมผู้สูงอายุ ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ พร้อมทั้งตั้งคำถามให้แต่ละกลุ่มคิดถึงลูกหลานในอนาคต การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ดูตัวอย่างจากกลุ่มผู้สูงอายุที่เสียสละ

วิเคราะห์ปัญหาและการกำหนดปัญหาของชุมชน ช่วยออกแบบสอบถาม แบบสำรวจสัมภาษณ์ประชากรตามที่กรรมการชุมชนพิจารณาหาข้อมูลในชุมชน เพื่อเป็นระบบฐานข้อมูล ใช้ในการรายงาน การประมวลผลภาพรวม การมีชื่อที่อยู่ อาชีพ คนในครอบครัว และความเป็นภูมิปัญญาของของผู้มีอายุมากกว่า 60 ปี ช่วยออกแบบเครื่องมือการหาข้อมูล

ทบทวนองค์ความรู้ พุดคุยทั้งรายบุคคลและกลุ่ม รื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชน สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ที่เด็กและเยาวชนช่วยเหลืองานของชุมชน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าสิ่งที่น่าสนใจไปสืบทอดองค์ความรู้ สรุปเรื่องการถ่ายทอดอะไร อย่างไร สวัสดิการผู้สูงอายุทำอะไรเพราะมีชมรมฯ มีสวัสดิการวันละบาท รองรับหลายด้าน

สร้างความรู้ใหม่ ข้อค้นพบเรื่องการจัดการความรู้โดยพลังผู้สูงอายุ จัดเตรียมอบรมภาษาอังกฤษสนทนา คอมพิวเตอร์เบื้องต้น สรุปเป็นเอกสารเผยแพร่ชัดเจน ตั้งเมื่อวันที่ 10 เม.ย. 2553 ได้นำเสนอข้อมูลที่ได้รับมอบหมายไปค้นหา ต่อที่ประชุมคณะกรรมการชุมชนคณะกรรมการชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีอายุต่ำกว่า 60 ปี เพียง 4 คน จากกรรมการชุมชน 18 คน ซึ่งที่ประชุมได้อภิปรายและลงมติจัดทำแผนงาน / โครงการ

ตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม 2553 เข้าร่วมประชุม และบันทึกมติที่ประชุมจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานคณะกรรมการแกนนำ ประธาน รองประธาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เป็นหลักในการจัดทำปฏิทินงาน **นำไปใช้โดยปฏิบัติตามแผน** ต่อเนื่องจากการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง และโครงการพัฒนาศักยภาพและชุมชนเมือง (SML)

4.1.2 การดำเนินกิจกรรมการดึงพลังผู้สูงอายุโดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2552 ศึกษาข้อมูลชุมชนจากเอกสารการสัมภาษณ์ และผลงานจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สภาพลเมือง สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ห้องสมุดและการลงพื้นที่ชุมชน ทั้งสองชุมชนเป็นชุมชนดั้งเดิม สืบทอดประเพณีท้องถิ่นมานานไม่ว่าจะเป็นประเพณี แห่พระ แข่งเรือ สังคมแห่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจกันของชุมชนวัดเชิงหวาย หรือการเรียนรู้วิธีการปลูกทุเรียนหรือผลไม้ของชุมชนหมู่ 10 บางเลน ซึ่งเป็นชนบทด้านเกษตรกรรมจึงเป็นสังคมของ"บวร" อย่างแท้จริง

เดือน มกราคม 2552 นัดหมายและเข้าพบประธานชุมชนเป็นชุมชนที่นำศึกษา เน้นเรื่องสังคมวัฒนธรรมและสวัสดิการที่น่าสนใจมากคือ ชุมชนวัดเชิงหวาย

ช่วง เมษายน 2552 ที่แจ่งที่ประชุมคณะกรรมการชุมชน พุดคุย ขอข้อมูลชุมชนจากทุกหน่วยงานในพื้นที่คณะกรรมการชุมชนวัดเชิงหวายส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่หมู่ 10 และกำนัน ตำบลบางเลนเป็นคนเดียวกัน

ระหว่าง พ.ศ.52-มี.ศ.53 ดำเนินการวิจัย สอบถาม สัมภาษณ์ สนทนากลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำ ส่วนใหญ่มีการศึกษาถึงระดับปริญญาตรี วัดเชิงหวายมีอาชีพเป็นครูหลายคน กระบวนการด้านเอกสารจึงอยู่ในระดับดี สรุปผลให้คณะกรรมการชุมชนทราบ

เดือน เมษายน 2553 สรุปผลการศึกษา 2 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จประเมินจากความร่วมมือ/การยอมรับของผู้สูงอายุในชุมชนโดยสัมภาษณ์

เดือน กุมภาพันธ์ 2554 เข้าพื้นที่ชุมชนเลิศอุบล 4 เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร เพื่อวิจัยเชิงปฏิบัติการในชุมชนที่มีโอกาสแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน

กระตุ้นและหนุนเสริมให้คณะกรรมการชุมชน ผู้สูงอายุในคณะกรรมการชุมชน และชมรมผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วม

(2) เสนอข้อค้นพบจากการถอดบทเรียน ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้โดยพลังผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน

กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อาชีพ การเรียนรู้เชื่อมโยงความรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าทรัพยากรชุมชน ทunes ชุมชนงบประมาณชุมชน เรียนรู้วิถีดำรงชีวิตในภาวะ “ภัยพิบัติ” และดำรงชีวิตให้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

(3) การวิเคราะห์ปัญหาหาร่วมกับชุมชน คณะกรรมการชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลชุมชน เสนวนาหาข้อสรุปและจัดทำรูปแบบ ข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในการสืบทอดวัฒนธรรม ข้อมูลการพัฒนาท้องถิ่นการจัดทำแผนงานโครงการ และกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน และประชุมผู้และสรุปได้ดังนี้

- ข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในการสืบทอดวัฒนธรรม กิจกรรมภายในชุมชนเลิศอุบล 4 ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมประเพณีวันสำคัญ ทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ วันเด็กแห่งชาติ ประเพณีวันสงกรานต์ ถวายพระพรวันแม่และวันพ่อแห่งชาติ และจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริฯ ดำเนินการในลักษณะ “บวร” ที่ชัดเจน ลักษณะเดียวกับ 2

ชุมชนต้นแบบ และมีกิจกรรม “ชมรมผู้สูงอายุ” ที่ชัดเจนกว่า 2 ชุมชนต้นแบบ **รางวัลส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่น** ที่ได้รับรางวัลเพราะมีระบบประชาธิปไตยที่ชัดเจน จึงเป็นฐานวัฒนธรรมของชุมชนเลิศบุล 4 การสรุปความคิดเห็น ใช้หลักประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมทั้งสิ้น

- **ข้อมูลการพัฒนาท้องถิ่นการจัดทำแผนงานโครงการ** แผนชุมชน ปี 2551 ทำให้ชุมชนได้รับงบประมาณ 700,000 บาท ได้สร้างอาคารที่ทำการชุมชน เป็นที่ประชุมสถานที่ปฏิบัติงาน อสม. ศูนย์พิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส ที่ประชุมสภาองค์กรชุมชน ฯลฯ ซึ่งเป็นชุมชนเดียวในเขตลาดพร้าวที่ได้รับงบประมาณในปีนั้น แสดงถึงความสามารถของคณะกรรมการชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น

- **กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน** ของชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 ประกอบด้วย 1) เนื้อหาของความรู้ มีองค์ความรู้ด้านการศึกษา มีครูอาจารย์มาก ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถจัดได้ง่ายและรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ 2) กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การจัดอบรมเป็นผู้นำ กิจกรรมส่งเสริมเด็ก การทำโครงการSML และชมรมผู้สูงอายุ คือ การนำพระมาเทศนาธรรม สงกรานต์ และสวัสดิการ 3) แหล่งความรู้ คือ มีห้องสมุดชุมชน ศูนย์บริการชุมชน สนามเด็กเล่น สนามกีฬา และ 4) ทรัพยากรที่จำเป็นในการเรียนรู้ข้อมูลพื้นฐาน สถานที่ตั้งใกล้ถนน ใกล้เขต มีบุคลากรผู้สูงอายุที่มีความรู้และประสบการณ์สูง เช่น ประธานชุมชน รศ.ดร.วิเชียร ตันตระเสนีย์ เป็นคลังปัญญากรุงเทพมหานคร ประธานพลังแผ่นดิน ประธานสภาพัฒนาสังคมภาคประชาชน ฯลฯ

4.2 กระบวนการจัดการความรู้ในการดึงพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยทำความเข้าใจกับชุมชนให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกระบวนการศึกษาชัดเจน พร้อมทั้งแจ้งวิธีการและกำหนดการในการเข้าศึกษา และเหตุผลที่เจาะจงเลือกชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 ดังนี้

(1) เป็นชุมชนที่พัฒนาได้อย่างรวดเร็ว มีกระบวนการจัดการความรู้และมีผู้สูงอายุที่เป็นพลังในการพัฒนาชุมชน ตามเอกสารและผลงานที่ปรากฏต่อสาธารณชน

(2) เป็นชุมชนที่มีฐานวัฒนธรรม ประชากรผู้สูงอายุ เนื้อหา และสถานที่เครื่องมือที่แตกต่างจากชุมชนต้นแบบ 2 ชุมชน แต่มีผลงานประจักษ์ที่แสดงถึงความเป็น “บวร” เช่นเดียวกัน เช่น มีครอบครัวที่อบอุ่นจากสถิติการโจรกรรม การไม่มียามชุมชน ความสามัคคีและการมีผู้นำที่เป็นผู้สูงอายุที่เน้นเรื่องของความเป็นประชาธิปไตย จนได้รับรางวัลหมู่บ้านส่งเสริมประชาธิปไตย

ระดับประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาชุมชน การมีศาลตายาย พระพุทธรูปประจำชุมชนและบ้านหนังสือ สามารถทดแทน วัดและโรงเรียน ซึ่ง 2 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จมีอยู่ชัดเจนกลางชุมชน ก็สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน จึงควรศึกษาเพื่อนำเป็นตัวอย่างที่หลากหลายของการพัฒนาชุมชน

การศึกษาข้อมูลชุมชน

ข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในการสืบทอดวัฒนธรรมข้อมูลการพัฒนาท้องถิ่นการจัดทำแผนงานโครงการและ กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

ช่วงเวลา ข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในการสืบทอดวัฒนธรรม 5 ธันวาคม 2554 สํารวจข้อมูลประชากรในชุมชนทั้งหมด 305 หลังคาเรือน ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ความสามารถ/ภูมิปัญญา เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสนอโครงการ SML และแผนชุมชนของตนเองทุกปี สามารถได้ข้อมูลเตรียมจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นและการสืบทอดวัฒนธรรม / อาชีพในชุมชน

ข้อมูลการพัฒนาท้องถิ่นการจัดทำแผนงานโครงการและ กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ผลงานการได้งบประมาณ 18 ล้านบาทเป็นงบต่อเนื่องสำหรับปรับปรุงถนนทั้งหมู่บ้านและการได้รับงบสร้างที่ทำการชุมชน 700,000 บาทจากแผนชุมชนของตนเองตลอดจนการได้จัดทำผ้าป่าเพื่อหารายได้จัดซื้อที่ดินส่วนกลางได้รับเงิน 400,000 บาท จนไม่มีหนี้สินแล้ว พบว่ามีกระบวนการเรียนรู้ในการเขียนแผนอย่างชัดเจนจากเอกสารที่เสนอของบประมาณเนื่องจากมีขั้นตอนในการศึกษาหาความรู้ จึงต้องมีการส่งบุคลากรซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุไปอบรมการทำแผนและการใช้เทคโนโลยี

16 มกราคม 2555 สรุปการทำสำมะโนประชากรในชุมชนเตรียมจัดประชุมสรุปข้อมูลและจัดหมวดหมู่จัดระบบโดยใช้เทคโนโลยี ส่งบุคลากรอบรมการจัดเก็บเอกสารและการเผยแพร่ผลงานของผู้สูงอายุที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ชุมชนต่อสาธารณชน จัดแผนข้อมูลให้กับชุมชนอื่นในการทำแผนชุมชนและ SML

ตารางที่ 4 สรุปข้อมูลหมู่บ้านเลิศอุบล 4 ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป

อายุ	เพศ			การศึกษา							
	ชาย	หญิง	รวม	ประถม	มัธยม	ปวช.	ปวส.	ป.ตรี	ป.โท	ป.เอก	ไม่ระบุ
ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	39	57	96	3	2	1	1	12	2	3	72
ตั้งแต่ 71 ปีขึ้นไป	14	21	35	3	1	-	-	3	1	-	27
ตั้งแต่ 81 ปีขึ้นไป	3	5	8	4	1	-	-	1	-	-	2
ตั้งแต่ 91 ปีขึ้นไป	0	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
	56	84	140	11	4	1	1	19	3	-	101

ตารางที่ 5 สรุปข้อมูลผู้สูงอายุหมู่บ้านเลิศอุบล 4 เกี่ยวกับอาชีพและภูมิปัญญา

อาชีพ		ภูมิปัญญา	
ข้าราชการบำนาญ	21 คน	เย็บปัก	20 คน
แม่บ้าน	11 คน	ไฟฟ้า	25 คน
รับจ้างทั่วไป	3 คน	อาหาร	18 คน
พนักงานบริษัท	2 คน	ห้องสมุด	22 คน
อื่นๆ	103 คน	เศรษฐศาสตร์	11 คน
		อื่นๆ	44 คน

สร้างแผนชุมชน

เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป้าหมายของการจัดทำแผนต้องเกิดจาก การระดมความคิดของผู้สูงอายุในชุมชน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และเน้นการเป็นแผนชุมชนที่ต้องเกิดจากการยอมรับของคนในชุมชน

4.3 ปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริม / เป็นอุปสรรค ในการจัดการความรู้ในชุมชน

4.3.1 ความพร้อมในการดำเนินการของผู้สูงอายุเป็นลักษณะ “บวร” บ้าน ครอบครัวยุคใหม่ที่สมบูรณ์แล้ว คำนึงถึงเรื่องศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนเป็นสำคัญ และเน้นความสำคัญของการศึกษา ค้นคว้าจากห้องสมุดของชุมชน และกรรมการหลายคนมีอดีตครู จึงมีแนวคิด “โยนิโสมนสิการ” คิดในทางที่ดี

4.3.2 การดำเนินงานเป็นระบบที่ยั่งยืนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2529 เริ่มตั้งหมู่บ้าน มั่นคง ตั้งแต่ฐานรากของประชาชน กรรมการ ดำเนินการพัฒนามาต่อเนื่องโดยอาศัยความสามัคคี ประชาธิปไตยและหลักเศรษฐกิจพอเพียง จนเกิดดอกผลเป็นที่ประจักษ์เปรียบเหมือน”ต้นไม้จริยธรรม”ที่ทำให้เกิดการพัฒนารวมทั้งชุมชนที่ยั่งยืน

4.4 สรุปแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในชุมชนเลิศอุบล 4

4.4.1 การเห็นความสำคัญของปัญหาต่างๆที่ทำให้ชุมชนต้องแก้ไขโดยผู้สูงอายุมาร่วมถกปัญหา จากปัญหาต่างๆที่เกิดในชุมชน ได้แก่ ปัญหาคน 3 วัยที่ขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไข โดยผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามาช่วยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มต่างๆในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการสร้างร่วมมือภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4.4.2 การเปิดเวทีชุมชนที่ผู้สูงอายุมาร่วมคิดหาทางแก้ปัญหา

การเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชน ได้แก่ กิจกรรมครอบครัวพอเพียง กิจกรรมด้านสุขภาพครอบครัว กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงต่างๆ และโดยเฉพาะกิจกรรมคน 3 วัย ทำให้สามารถดึงพลังความรู้ของผู้สูงอายุเข้ามาแก้ไขปัญหาชุมชน และเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย รวมทั้งทำให้คนในชุมชนเกิดพลังความเชื่อมั่นในความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชน เกิดพลังความรู้ เกิดพลังความมีส่วนร่วม เกิดการดึงภูมิธรรมและภูมิรู้จากคนในชุมชน รวมทั้งเกิดความรู้สึกถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง พลังเหล่านี้ถือเป็นพลังสำคัญที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

กิจกรรมความสัมพันธ์คน 3 วัย

กิจกรรมคน 3 วัย ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ เด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุมาร่วมในการพัฒนาชุมชน กิจกรรมชุมชนนำอยู่สำหรับเด็ก คาราวานเด็กเล็กและเยาวชนพัฒนาสิ่งแวดล้อม

เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการเห็นปัญหาของชุมชนและตระหนักในการร่วมมือกันแก้ไข โดยเริ่มจากการรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชนมีประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่สั่งสมมาและประกบกับผู้สูงอายุดังกล่าวได้ตระหนักถึงปัญหาชุมชนที่ควรแก้ไข โดยมีเครือข่ายชุมชนที่สำคัญ คือ วัด ชุมชน และโรงเรียน ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...จากการอบรมเด็ก พบว่า **เด็กขาดความอบอุ่นในครอบครัว ได้รับการปลูกจิตสำนึกทั้งเด็กและผู้ปกครอง มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน เด็กรักครอบครัว** สิ่งแวดล้อม ชุมชนยิ่งขึ้น...

(กรรมการหมู่บ้าน, **สัมภาษณ์**, 5 สิงหาคม 2553)

กิจกรรมรณรงค์ต้านยาเสพติด ลดอาชญากรรม

กิจกรรมที่มีส่วนสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ลดอาชญากรรม คือ กิจกรรมการรณรงค์ต้านยาเสพติด กิจกรรมเพื่อนบ้านเตือนภัย และโดยเฉพาะกิจกรรมที่สำคัญ คือ กิจกรรมการฟังเทศน์จากพระสงฆ์ ซึ่งผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญที่สร้างความมีส่วนร่วมให้กับคนทุกวัยในชุมชนให้ตระหนักถึงการพัฒนาชุมชนในทุกด้านโดยเฉพาะปัญหาด้านยาเสพติด ดังบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...**ได้ฟังการแสดงธรรมจากระสงฆ์ในวันครอบครัว เทศกาลสงกรานต์ เรื่อง “ครอบครัวอบอุ่น บุตรหลานปลอดจากยาเสพติด” ผู้ปกครองเอาใจใส่และดูแลบุตรหลานอย่างใกล้ชิด...**

(กรรมการชุมชน, **สัมภาษณ์**, 5 สิงหาคม 2553)

กิจกรรมสวัสดิการ

กิจกรรมสวัสดิการชุมชน มีการจัดกิจกรรมสวัสดิการโดยผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้นำหลายกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมออมทรัพย์ สวัสดิการผู้สูงอายุ โครงการสร้างสำนักพลเมือง โดยกิจกรรมดังกล่าวผู้สูงอายุมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสวัสดิการ และยังมีวางแผนในการขยายการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้ยากไร้ รวมถึงผู้สูงอายุในอนาคตอีกหลายกิจกรรม มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...เราเข้าสู่ประชาคมผู้สูงอายุแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้สวัสดิการ
หลายๆด้าน แต่ด้านที่เราเน้นมากที่สุด คือ ด้านสุขภาพ...นอกจากนั้น
ยังมีสวัสดิการด้านเกี่ยวกับความเป็นอยู่ การออมทรัพย์ของผู้สูงอายุ...

(ประธานหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2553)

4.4.3 การลงมือแก้ปัญหาของชุมชนโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

จากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเสียสละและมีประสบการณ์ความรู้ความสามารถในการแก้ไข
ปัญหาชุมชน จึงก่อให้เกิดพลังความร่วมมือของผู้สูงอายุในชุมชนที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของคน
วัยต่างๆเพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆภายในชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นคลังปัญญามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
ถ่ายทอดวิชาชีพ ศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชนและสาธารณะ...

(หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

4.4.4 การประเมินผลสำเร็จของการแก้ปัญหาโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

จากผู้สูงอายุในชุมชนที่สามารถดึงพลังความร่วมมือของคนทุกกลุ่มในชุมชนทุก
เครือข่ายทั้งบ้าน วัด โรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดผลสำเร็จของการแก้ไข
ปัญหาแต่ละด้านโดยเฉพาะปัญหาความสัมพันธ์คน 3 วัย มีบทสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

...ได้มีการสอบถามความคิดเห็นและจัดเวทีเสวนา มีการกำหนดแนวทาง
ช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนอบรมอย่างเป็นระบบ จากการที่เราได้
จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนแล้วรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมจะเยอะ เลิศอุปถ 4 ก็
จะมีสภาของผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุมีบทบาทเยอะมาก ขณะนี้เลิศอุปถ 4 ก็
ไม่ใช่ว่ามีแต่ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรม เดียวนี้คนหนุ่มคนสาวก็เข้ามาร่วม
กิจกรรม ...

(กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

ตอนที่ 5 สรุปแนวทางการส่งเสริมจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนเลิศอุปถ 4

5.5 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนโดยหลักการจัดการความรู้ มีดังต่อไปนี้

5.5.1 การค้นหาความรู้ที่ฝังลึก

การนำความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมมาของผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขและพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุกับกลุ่มคนในวัยอื่นๆ เพื่อดึงองค์ความรู้ที่สั่งสมมา พร้อมกับต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...ผู้สูงอายุมีศักยภาพที่มีความรู้มีประสบการณ์ เหล่านี้เป็นกำลังสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน... เราได้นำเอาผู้สูงอายุด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความรู้หรือภูมิปัญญาด้านการศึกษา ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทางด้านอุตสาหกรรมต่างๆ ที่ท่านเหล่านั้นมีอยู่ เข้ามาช่วยในการพัฒนา ... เราก็จะมีผู้สูงอายุที่เป็นคลังปัญญาเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น...

(ประธานหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

5.5.2 การสร้างความรู้ใหม่บางส่วนบนฐานความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุ

การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่บนฐานของความรู้ของผู้สูงอายุที่สั่งสมมา จำเป็นต้องอาศัยการรวมกลุ่มกันระหว่างคนทุกวัยและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญยังต้องเก็บคลังความรู้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...จัดตั้งคณะทำงานร่วมประชุมและช่วยบูรณาการความรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน มีการมอบหมายงาน การรวบรวมความรู้ เช่น การมอบหมายหน้าที่และการกำหนดปฏิทินสำหรับพัฒนาชุมชน ทำแผนชุมชนเลิศอุปถ 4 ก็ได้มีการสอบถามความคิดเห็นและก็มาสรุปลงสอบถามในคณะกรรมการ

(กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

5.5.3 การสร้างแกนความรู้ ประกอบด้วย

5.5.3.1 ความรู้เชิงเนื้อหา เช่น อาชีพ การใช้ชีวิต คุณธรรม สิ่งแวดล้อม

ชุมชนเลิศคุณ 4 มีอาชีพส่วนใหญ่ ได้แก่ ครู ข้าราชการ และมีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธที่มีประเพณีวัฒนธรรมบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การเคารพยกย่องผู้สูงอายุ การเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความเสียสละ ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

นอกจากนั้นคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีจิตใจประกอบด้วยคุณธรรมที่ส่งผลสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความมีจิตอาสา ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การเห็นแก่ส่วนรวม ความร่วมมือกัน ความเชื่อว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ รวมทั้งชุมชนเลิศคุณ 4 ยังมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ มีถนนและน้ำเข้าถึงชุมชน มีต้นไม้ร่มรื่น จึงเป็นสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้ดี ส่วนสิ่งแวดล้อมที่มีอุปสรรคต่อการพัฒนา คือ มีผู้บุกรุกบ่อน้ำบาดาลน้ำเสียทำให้การระบายน้ำไม่สะดวก มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...ทำอะไรก็มีเหตุผล มุ่งถึงความเป็นส่วนรวม มีความเชื่อมั่นและมีแรงจูงใจที่จะช่วยกันพัฒนา แม้กระทั่งทำแผนชุมชนก็ทำกันอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดพฤติกรรมหลายอย่าง...คือ การมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ...

(ประธานชุมชน, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

5.5.3.2 ความรู้เชิงความสัมพันธ์

(1) การมองระบบความสัมพันธ์ และการจัดระบบ

ชุมชนเลิศคุณ 4 มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดอย่างเป็นระบบโดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ในแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับโรงเรียน ซึ่งได้รับความนิยมและชมเชยอย่างยิ่ง เพราะสถานศึกษาและนักเรียนเหล่านั้นได้บอกว่าเรียนง่าย เข้าใจง่าย เพราะเทคนิคและประสบการณ์ของคลังปัญญา...การจัดเก็บข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเด็กและเยาวชนอย่างเป็นระบบ...

(ครูโรงเรียนศิลาจารย์พัฒนา, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

(2) การจัดการระบบความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมต่างๆ

ผู้สูงอายุในชุมชนเลิศอุบล 4 กระตุ้นให้เกิดการร่วมกลุ่มระหว่างคนแต่ละวัย เพื่อให้เกิดการร่วมมือภายในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสร้างความเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ การกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การสร้างความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหา มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...กิจกรรมการอบรมเด็กที่ศูนย์บริการชุมชน เด็กที่ขาดความอบอุ่นในครอบครัว เกิดการปลูกจิตสำนึกทั้งเด็กและผู้ปกครองให้รักครอบครัว สิ่งแวดล้อมและชุมชนยิ่งขึ้น...

(กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

5.5.3.3 ความรู้เชิงคุณค่า คือ ความมีคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าของสิ่งแวดล้อม

ผู้สูงอายุในชุมชนเลิศอุบล 4 มีคลังความรู้สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขและพัฒนาชุมชนทั้งด้านคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสร้างอาชีพด้านเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงภายในครอบครัว เช่น การเพาะเห็ด บ่มน้ำปุ๋ยชีวภาพ รวมทั้งคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงการธนาคารไข่เค็มชยะ มีบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

...จิตอาสาที่สำคัญที่สุด ทำให้เกิดกำลังใจที่จะพัฒนาโดยไม่นึกถึงผลประโยชน์ของตนเอง ทำไปเพื่อส่วนรวม เพื่อสังคม เพื่อประเทศชาติ แต่เกิดความอึดใจอย่างยิ่ง เกิดความสุขที่หาไม่ได้ความสุขนี้ก็ก่อให้เกิดจิตอาสา เสียสละได้ทุกเมื่อ เมื่อเราคิดดี ทำดี พุทธิ มีความสัมพันธ์ที่ดี...

(ประธานหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2553)

5.5.4 การสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (COP)

กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเลิศอุบล 4 สามารถดึงพลังของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นที่ยอมรับของชุมชนมาร่วมสร้างพลังความร่วมมือและจัดเวทีพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้แก่ โครงการสร้างสำนักพลเมือง การเสวนาดังกล่าวทำให้เกิดการสร้างควมไว้วางใจและสร้างความตื่นตัวในการตระหนักถึงการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชน

ชุมชนเลิศอุบล 4 มีการส่งเสริมการติดต่อระหว่างกลุ่มต่างๆในชุมชน และการจัดตั้งผู้นำในกลุ่มต่างๆของชุมชนอย่างเข้มแข็ง ได้แก่ กลุ่มออมกลุ่ม กลุ่มแผนชุมชน กลุ่มเพื่อนบ้านเดือนก๊วย กลุ่มพลังแผ่นดิน กลุ่มผู้สูงอายุ การติดต่อระหว่างกลุ่มและการจัดตั้งผู้นำแต่ละกลุ่ม ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกันอย่างเท่าเทียม รวมทั้งการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้เป็นประโยชน์ต่อการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารในชุมชน ได้แก่ คอมพิวเตอร์ เสียงตามสาย ไวไฟ มีห้องสมุด ยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบอีกด้วย

อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญมากของการพัฒนาชุมชน คือ การมีจิตอาสาในการพัฒนาชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชน ในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

การศึกษาข้อมูลด้วยการทำวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-Participatory observation) และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in – depth interview) รวมทั้งการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่น นักวิจัย กลุ่มผู้สูงอายุ และชาวบ้านในการจัดการความรู้ของชุมชน

งานวิจัยครั้งนี้ใช้การทำกรณีศึกษา 2 ชุมชน คือ ชุมชนวัดเชิงหวาย และชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน เพื่อถอดบทเรียนตัวแบบเชิงกระบวนการจัดการความรู้ในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ก่อนจะนำตัวแบบดังกล่าวไปดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนที่ 3 คือชุมชนเลิศอุบล 4 โดยดำเนินการ เตรียมชุมชน ศึกษาข้อมูลชุมชน ข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในการสืบทอดวัฒนธรรมข้อมูลการพัฒนาท้องถิ่น การจัดทำแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน สร้างแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป้าหมายของการจัดทำแผนต้องเกิดจากการระดมความคิดของผู้สูงอายุในชุมชน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และการจัดทำแผนชุมชนที่ต้องเกิดจากการยอมรับของคนในชุมชน การปฏิบัติตามแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป้าหมายของการปฏิบัติตามแผนต้องเกิดจาก ผลงานของผู้สูงอายุในชุมชนมีกิจกรรมต่อเนื่องและเป็นไปตามแผน และประเมินผลโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป้าหมายของการประเมินต้องเกิดความร่วมมือและการยอมรับของผู้สูงอายุในชุมชน

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชน

1.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ชุมชนทั้งสองชุมชนเป็นชุมชน ที่มีลักษณะการรวมตัวของชุมชนด้วยประเพณีและกิจกรรมเป็นสื่อ นำการรวมตัวของแต่ละชุมชนสภาพผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน สามารถแสดงวิถีชีวิตทางสังคมของผู้สูงอายุโดยเป็นผู้สูงอายุที่เป็นแกนนำด้านสังคมดังนี้

ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวาย แม้ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีมากนัก แต่ก็มีศักยภาพในการสร้างคุณูปการต่อส่วนรวม มีความภาคภูมิใจในตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตัวเอง คือการที่ผู้สูงอายุไม่เป็นภาระต่อลูกหลานและสังคม

ผู้สูงอายุในชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี มีจำนวน 185 คน มีพื้นที่ทางสังคมของผู้สูงอายุโดยเป็นผู้สูงอายุที่เป็นแกนนำด้านสังคมวัฒนธรรม 32 คน เศรษฐกิจอาชีพ 12 คน สิ่งแวดล้อม 10 คน และสวัสดิการ 6 คน

1.2 ลักษณะสำคัญของชุมชน

1.2.1 จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

วัดเชิงหวาย มีจุดเปลี่ยนสำคัญในการดึงพลังผู้สูงอายุ คือ การค้นพบหลวงพ่อดัมฤทธิ์ ทำให้คนในชุมชนทุกวัย ได้กราบบูชา เป็นที่นับถือศรัทธา และความศรัทธานี้เองเป็นพลังที่สำคัญให้ชุมชนมีประเพณี “แห่เรือ ชักพระ” คนในชุมชนต่างร่วมมือร่วมใจกัน จัดเป็นประเพณีท้องถิ่น ในวันแรม 4 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งประเพณีนี้ เป็นความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้นำด้านพิธีกรรม การตกแต่ง เป็นพลังที่สำคัญของชาวชุมชน นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอื่นที่มาช่วยกัน อาทิ จัดขบวนผู้สูงอายุ จัดขบวนแห่ที่มีคนในวัยต่าง ๆ มาร่วม รวมทั้งเยาวชน

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน จุดเปลี่ยนจากการรื้อฟื้นประเพณี รับขวัญเด็กแรกเกิดมาเป็นเด็กของชุมชน สร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัวและเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุที่ช่วยดูแลคนในชุมชน เป็นการต้อนรับสมาชิกใหม่ที่ประทับใจ เมื่อปี 2549 แกนนำชุมชน นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ อายุ 67 ปี รื้อฟื้นประเพณีรับขวัญมีการใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดบางเลนเจริญ ถือเป็นจุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นของการดึงพลังผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน

1.2.2 กระบวนการชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ทั้ง 3 ชุมชน

วัดเชิงหวาย การเห็นความสำคัญของปัญหาต่างๆที่ทำให้ชุมชนต้องแก้ไขโดยผู้สูงอายุมาร่วมถกปัญหา การเปิดเวทีชุมชนที่ผู้สูงอายุมาร่วมคิดหาทางแก้ปัญหา การเปิดพื้นที่

ให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ เปิดเวทีชุมชนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน กิจกรรมเยาวชนกับผู้ใหญ่ กิจกรรมประเพณีได้มาร่วมกันปฏิบัติ กิจกรรมรณรงค์ต้านยาเสพติด ลดอาชญากรรม ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด คือ กิจกรรมการทำบุญที่วัด กิจกรรมสวัสดิการ

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน มีการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการสร้างเศรษฐกิจอาชีพ โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวชุมชนหมู่ 10 มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยการจัดตั้งร้านค้าชุมชน จ้างคนในชุมชนทำงาน เป็นที่ตั้งของศูนย์กระจายสินค้า สินค้าชุมชนและได้ซื้อสินค้าราคาถูก ใช้เวลาเดินทางน้อย ได้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์กระบวนการชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ตามกรอบแนวคิดของการจัดการความรู้

วัดเชิงหวาย ค้นหาความรู้ที่ฝังลึกจากผู้สูงอายุที่มีความรู้สร้างเรือ แห่เรือ การสร้างความรู้ใหม่บางส่วนบนฐานความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุ การสร้างแกนความรู้เชิงเนื้อหา เช่น อาชีพ การใช้ชีวิต คุณธรรม สิ่งแวดล้อม อาชีพ ค่าขาย ความรู้เชิงความสัมพันธ์จัดระบบประเพณี ผ่านกิจกรรมต่างๆ ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวายกระตุ้นให้เกิดการร่วมกลุ่มระหว่างคนแต่ละวัย ความรู้เชิงคุณค่า คือ ความมีคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าของสิ่งแวดล้อม สร้างชุมชนนักปฏิบัติ (COP) ของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน มีเจ้าอาวาสที่เป็นศูนย์กลางของผู้สูงอายุและประชาชน ให้ยอมรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนใน แนวของหัวข้อ “การพัฒนาสวัสดิการและร้านค้าชุมชน” การนิยามปัญหาและกำหนดประเด็นคำถามในการศึกษา 10 คนทราบ สร้างแกนความรู้ อาชีพ การใช้ชีวิต คุณธรรม ดึงพลังผู้สูงอายุโดยการเล่าเรื่อง (storytelling) ชุมชนบางเลนสามารถดึงพลังผู้สูงอายุมาพัฒนาชุมชนโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการเล่าเรื่องผ่านเวทีชาวบ้านเน้นการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เมื่อมีปัญหาต้องมีการนำปัญหามาช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกันวางแผนแก้ปัญหาที่ผู้นำชุมชนกล่าวถึงการจัดการความรู้ของชุมชน

ตอนที่ 3 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จและอุปสรรคในกระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

วัดเชิงหวาย มีประเพณีแห่พระ แห่เรือ ทุมนุชย์ที่มีความรู้ประสบการณ์มากมาย และเป็นวิทยากรระดับจังหวัด มีกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียน 3 โรงเรียนเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เนื้อหาความรู้ด้านสวัสดิการ มีกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนวันละ 1 บาท สถานที่ /

เครื่องมือ / เทคโนโลยี มีที่ทำการชุมชน 2 ชั้น มีศูนย์ฝึกอาชีพบนชั้นสอง มีที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ และเครือข่ายสวัสดิการ

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน เป็นชุมชนการเกษตรดั้งเดิม จึงเน้นเรื่องของสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างชัดเจนผู้สูงอายุทั้งหมดประมาณ 185 คนที่เป็นกลุ่มคนที่สำคัญของชุมชน ที่ควรพัฒนาให้มีความรู้กับคณะทำงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ฝังลึกจากประสบการณ์การเป็นผู้นำของนายวงศ์ ก่อเกิดบุญ อดีตประธานสหภาพองค์การเกษตรกรรม มีทักษะ ด้านการพูด พบว่าผู้สูงอายุมีความรู้ฝังลึกมาก เช่น พูดเรื่องง่าย ๆ ไม่ใช่ศัพท์ทางวิชาการ มีการสังเกตและค้นคนรุ่นต่อไป มีหลักการจัดการความรู้อยู่ในตัวเอง มีแนวคิดในการพัฒนาคนให้พึ่งตนเอง พัฒนาจากฐานราก ระเบิดจากชุมชนตามแนวพระราชดำริของหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักประชาธิปไตยเต็มตัว เน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง “ประหยัด” สอนให้ชาวบ้านรู้จักเทคโนโลยี วัตถุประสงค์เป็นสถานที่ศูนย์รวมภาคประชาชน

ตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษาจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 ชุมชน

4.1 กระบวนการชุมชนทั้ง 2 ชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

เน้นการพัฒนาชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรม วัดเชิงหวายมีผู้สูงอายุเป็นแกนนำของชาวบ้านในงานประเพณี งานสังคม การทำบุญ ด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาดและยาเสพติด ประธานชุมชนและคณะกรรมการได้รับการสนับสนุนตามโครงการจากกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง องค์การบริหารส่วนตำบลบางเลนสนับสนุนทั้งพัฒนาศูนย์ผู้สูงอายุและการชุดลอกคูลอง และด้านสวัสดิการ เนื่องจากทั้งสองชุมชนมีผู้นำ ผู้สูงอายุที่มีความรู้ระดับปริญญาตรี ทำให้มีพลังในการพัฒนาชุมชน เพราะได้รับการศึกษาดี จึงใช้กิจกรรมที่รวมคนในชุมชนได้ปริมาณมากให้มาช่วยกัน

การเตรียมตัวรับภัยพิบัติ ดิน น้ำ ลม ไฟ ผู้สูงอายุทั้งสองชุมชน มีประสบการณ์จากน้ำท่วมมาแล้ว จึงควรจัดเตรียมความพร้อม อบรมข้อควรปฏิบัติและฝึกทักษะจริง เมื่อเกิดกรณีภัยพิบัติขึ้นจริง จุดเปลี่ยนที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ เปรียบเทียบจุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ วัดเชิงหวายจุดเปลี่ยนด้านสิ่งแวดล้อม ประธานชุมชนซึ่งเป็นผู้สูงอายุ รวมตัวกันเป็นทีมงาน เป็นแกนนำของชาวบ้านในการต่อต้านยาเสพติดในชุมชน โดยกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางให้การสนับสนุน ทั้งจัดสายตรวจเพิ่มให้งบประมาณค่าใช้จ่ายในการตรวจตราและค่าน้ำมัน อาหารครบถ้วน สำหรับ ชุมชนหมู่ 10 บางเลน นนทบุรี จุดเปลี่ยนสำคัญคือการพัฒนาด้านสวัสดิการ ประธานสภาองค์กรชุมชนบางเลน

นนทบุรี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ รวมตัวกับทีมงาน เป็นแกนนำของชาวบ้านในการตั้งสหกรณ์ร้านค้าในสถานที่ที่วัดบางเลนเจริญ

4.2 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนทั้ง 2 ชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้จากกรอบแนวคิดของกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชน

กระบวนการของชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุ นั้น

4.2.1 มีการกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร ทั้ง 2 ชุมชน ซึ่งแบ่งตามความจำเป็นเร่งด่วนและกำหนดให้นำไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละสถานการณ์ เช่น วัดเชิงหวายเรื่องยาเสพติด ชุมชนหมู่ 10 เรื่องร้านค้าชุมชน

4.2.2 การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ แสวงหาจากข่าวสารที่ผู้สูงอายุในชุมชนพูดคุยกัน และได้หาข้อมูลเพิ่มเติมจากภายนอก แล้วนำมาบูรณาการสร้างความรู้ใหม่ในชุมชนของวัดเชิงหวาย ส่วนหมู่ 10 จากทีมงานด้านสวัสดิการจัดทำโครงการเสนอชาวบ้าน

4.2.3 การปรับปรุงดัดแปลงหรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน วัดเชิงหวายโดยเชิญชุมชนที่มีประสบการณ์แก้ไขปัญหา ยาเสพติดได้มาเป็นพี่เลี้ยง ส่วนชุมชนหมู่ 10 บางเลน ดัดแปลงจากแนวคิดของผู้สูงอายุแล้วสอบถามชาวบ้านเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาชุมชน

4.2.4 การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน โดยการสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านซ้ำเพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วม จากยุทธศาสตร์ของผู้สูงอายุ

4.2.5 การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ชุมชนความรู้” ออกมาบันทึกไว้ วัดเชิงหวายเน้นภาคีเครือข่ายทำงานร่วมกับผู้สูงอายุ ชุมชนหมู่ 10 จัดให้เหมาะสมกับภูมิทัศน์ของตนเอง

4.2.6 การจัดบันทึก “ชุมชนความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป วัดเชิงหวายบันทึกเป็นรายงานเสนอหน่วยงาน ส่วนชุมชนหมู่ 10 บางเลน จัดทำเป็นใบปลิวและคู่มือแจกให้ประชาชน และทำโครงการเสนอการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้อง

4.3 ข้อสรุปจากผลการวิจัย “การจัดการความรู้ในชุมชนให้ประสบความสำเร็จต้องมุ่งมั่น ดังนี้

4.3.1 เชื้อในความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ในคนที่มีค่าและสามารถดึงมาใช้ได้ จึงมียุทธศาสตร์ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีความรู้ฝังอยู่ให้นำออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น วัดเชิง

หน่วยที่มีประสบการณ์จากเด็กติดยา และส่วนชุมชนหมู่ 10 บางเลนมีการจัดตั้งร้านค้าชุมชนจากประสบการณ์ของนายวงษ์ ก่อเกิดบุญ

4.3.2 เน้นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญในการดึงความรู้ภายในออกมา

4.3.3 เน้นการเข้าถึงถึงแก่นความรู้ที่ตกผลึกร่วมกันทั้งความรู้ที่จับต้องได้เช่นอาชีพ และที่เป็นวิถีคิดและคุณค่าการใช้ชีวิต

4.3.4 เน้นหลักให้มีการทบทวนประเมินการใช้ความรู้ร่วมกัน เพื่อต่อยอดสิ่งที่รู้หรือ After Action Review

4.3.5 เน้นการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) หรือ COP ที่จะมีการเรียนรู้และจัดการความรู้ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน” สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญเครื่องมือหนึ่ง ทั้งนี้การเรียนรู้และการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กันในการเพิ่มพลังปัญญาความคิดของชุมชนในการเผชิญแรงปะทะของการพัฒนาจากภายนอก เป็นการจักระบบและเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้มีพลังที่จะเสริมสร้างให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันต่อภาวะอันไม่พึงประสงค์จากการพัฒนา

เมื่อเปรียบเทียบการวิเคราะห์กระบวนการชุมชน 2 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุก่อนการพัฒนาชุมชน สำหรับชุมชนวัดเชิงหวาย มีการดำเนินการเรื่องการเผยแพร่ความรู้มาก เพราะมีวิทยากรสวัสดิการกรุงเทพและยอมรับของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หน่วยงานตำรวจ และชุมชนหมู่ 10 บางเลนนนทบุรี มีวิทยากรสวัสดิการและสภาพแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี ที่เป็นที่ยอมรับของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และหน่วยราชการในระดับจังหวัด เป็นจุดเด่นของทั้ง 2 ชุมชน

ตอนที่ 5 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4

5.1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชน

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐาน

หมู่บ้านเลิศบุล 4 เป็นบ้านจัดสรร มีประชากร 1,800 คนตั้งอยู่บนถนนนาคนิวาส 48 แยก14-13 ซอยเสมอ ดามาพงศ์ แขวงลาดพร้าว พื้นที่ 42 ไร่ 1 งาน 86 ตารางวา ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นครู รับราชการ ประกอบอาชีพค้าขาย

5.1.2 ลักษณะสำคัญของชุมชน

ผู้สูงอายุมิบทบาทเป็นแกนนำ เห็นได้จากการมีผู้สูงอายุเป็นกรรมการชุมชนมากกว่าครึ่ง มีชมรมผู้สูงอายุที่เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าในการพัฒนาชุมชน การรวมตัวของผู้สูงอายุ

ในชุมชน ด้วยความเชื่อ และการนับถือศาสนา มีสัญลักษณ์ ยึดเหนี่ยวในชุมชนเห็นได้จากมี พระพุทธรูป ศาลตายาย มีแหล่งเรียนรู้ “บ้านหนังสือ

ชุมชนก่อตั้งมา 20 ปี ทำให้มีองค์ความรู้ท้องถิ่น “ความเป็นครู” มีปัจจัยฐาน วัฒนธรรม ประชากรผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เนื้อหาการทำงานในลักษณะ “บวร” ที่ชัดเจน เป็นต้นแบบการการจัดทำแผนชุมชน เป็นจุดเปลี่ยนที่มีการใช้การจัดการความรู้ที่เป็นระบบมาพัฒนาการทำงานชุมชน

หมู่บ้านเลิศอุบล 4 นาวาอากาศเอก เสรีศักดิ์ สิงห์ ประธานชมรมผู้สูงอายุ หมู่บ้านเลิศอุบล 4 ซึ่งเป็นรองประธานคณะกรรมการชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 และประธานศูนย์ พิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส เป็นผู้สนใจตั้งชมรม เมื่อไปร่วมงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ เนื่องจาก ประธานชุมชนได้รับรางวัลผู้สูงอายุดีเด่น ท่านได้พบการรวมตัวของกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น จำไทเก๊ก ออกกำลังกาย กิจกรรมอาชีพ และพบเห็นความสนุกสนานความสามัคคีในกลุ่มของผู้มาร่วมงาน จึงได้สอบถามรายละเอียดและตั้งใจมั่นที่จะตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชน

หมู่บ้านเลิศอุบล 4 มีการวิเคราะห์กระบวนการชุมชนโดยหลักการจัดการความรู้ การ ค้นหาความรู้ที่ฝัง การสร้างความรู้ใหม่บางส่วนบนฐานความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุ การต่อยอด องค์ความรู้ใหม่บนฐานของความรู้ของผู้สูงอายุที่สั่งสมมา จำเป็นต้องอาศัยการรวมกลุ่มกัน ระหว่างคนทุกวัยและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้สิ่งสำคัญยังต้อง เก็บคลังความรู้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง มีปฏิทิน

แผนชุมชนเลิศอุบล 4 ได้มีการสอบถามความคิดเห็นและก็มาสรุปสอบถามใน คณะกรรมการ สร้างแกนความรู้ จากมีอาชีพส่วนใหญ่ ได้แก่ ครู ข้าราชการ และมีวิถีชีวิตแบบ ชาวพุทธที่มีประเพณีวัฒนธรรมบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การเคารพยกย่องผู้สูงอายุ การเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความเสียสละ ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความรู้เชิง ความสัมพันธ์ จัดระบบมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ ได้มาจัดอย่างเป็นระบบโดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ในแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของ ชุมชน ผ่านกิจกรรมอบรมเด็กที่ศูนย์บริการชุมชน เด็กที่ขาดความอบอุ่นในครอบครัว เกิดการปลูก จิตสำนึกทั้งเด็กและผู้ปกครองให้รักครอบครัว สิ่งแวดล้อมและชุมชนยิ่งขึ้น ความรู้เชิงคุณค่า ผู้สูงอายุในชุมชนเลิศอุบล 4 มีคลังความรู้สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขและพัฒนาชุมชนทั้ง ด้านคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสร้างอาชีพด้านเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงภายใน ครอบครัว เช่น การเพาะเห็ด บ่มน้ำปุ๋ยชีวภาพ รวมทั้งคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรู้จักใช้

ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงการธนาคารรีไซเคิลขยะ ได้สร้างชุมชนนักปฏิบัติ (COP) สามารถดึงพลังของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นที่ยอมรับของชุมชน

5.2 บทบาทของผู้วิจัยในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5.2.1 ระยะเวลาการวิจัย โดยผู้วิจัยศึกษาตามลำดับ 1) ข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นในการสืบทอดวัฒนธรรม ข้อมูลประชากรในชุมชน ชื่อ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ความสามารถ/ภูมิปัญญา เพราะชุมชนควรมีการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองทุกปี สามารถได้ข้อมูลเตรียมจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นและการสืบทอดวัฒนธรรม / อาชีพในชุมชน 2) ข้อมูลการพัฒนาท้องถิ่นการจัดทำแผนงานโครงการและ กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ผลงานที่ได้รับงบประมาณ ข้อมูลการหารายได้ การพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะข้อมูลผู้สูงอายุ สำหรับทำสำมะโนประชากรในชุมชน ประกอบการทำแผนชุมชนและโครงการ SML

ผู้วิจัยสรุปผู้สูงอายุในชุมชนเลิศอุบล 4 ได้ 140 คน ชาย 56 คนและหญิง 84 คน ระดับความรู้ และอาชีพส่วนใหญ่เป็นครูและข้าราชการ ยินดีเป็นภูมิปัญญาประมาณ 49 คน หมู่บ้านเลิศอุบล 4 ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นแกนนำ เห็นได้จากการมีผู้สูงอายุเป็นกรรมการชุมชนมากกว่าครึ่ง มีชมรมผู้สูงอายุที่เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าในการพัฒนาชุมชน การรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชน ด้วยความเชื่อ และการนับถือศาสนา มีสัญลักษณ์ ยึดเหนี่ยวในชุมชนเห็นได้จากมีพระพุทธรูป ศาลตายาย มีแหล่งเรียนรู้ “บ้านหนังสือ”

การวิเคราะห์กระบวนการชุมชนโดยหลักการจัดการความรู้ การค้นหาความรู้ที่ฝัง การสร้างความรู้ใหม่บางส่วนบนฐานความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุ การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่บนฐานของความรู้ของผู้สูงอายุที่สั่งสมมา จำเป็นต้องอาศัยการรวมกลุ่มกันระหว่างคนทุกวัยและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นสิ่งที่สำคัญยังต้องเก็บคลังความรู้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง มีปฏิทินสำหรับพัฒนาชุมชน ทำแผนชุมชนเลิศอุบล 4 ได้มีการสอบถามความคิดเห็นและก็มาสรุปสอบถามในคณะกรรมการสร้างแกนความรู้ จากมีอาชีพส่วนใหญ่ ได้แก่ ครู ข้าราชการ และมีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธที่มีประเพณีวัฒนธรรมบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การเคารพยกย่องผู้สูงอายุ การเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความเสียสละ ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ความรู้เชิงความสัมพันธ์ จัดระบบมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดอย่างเป็นระบบโดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ในแต่ละปัจจัยที่

เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน ผ่านกิจกรรมอบรมเด็กที่ศูนย์บริการชุมชน เด็กที่ขาดความอบอุ่นในครอบครัว เกิดการปลูกจิตสำนึกทั้งเด็กและผู้ปกครองให้รักครอบครัว สิ่งแวดล้อมและชุมชนยิ่งขึ้น ความรู้เชิงคุณค่า ผู้สูงอายุในชุมชนเลิศอบล 4 มีคลังความรู้สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขและพัฒนาชุมชนทั้งด้านคุณธรรม ได้แก่ ความเสียสละ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ความเอื้อกุลซึ่งกันและกัน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสร้างอาชีพด้านเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงภายในครอบครัว เช่น การเพาะเห็ด บ่มน้ำปุ๋ยชีวภาพ รวมทั้งคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงการธนาคารริชเคิลขยะ ได้สร้างชุมชนนักปฏิบัติ (COP) สามารถดึงพลังของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นที่ยอมรับของชุมชน

การส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ กิจกรรมทำบุญตักบาตร กิจกรรมรดน้ำผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมที่สนับสนุนส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมจัดอบรมเด็กที่ศูนย์บริการชุมชน กิจกรรมที่สนับสนุนส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจ ได้แก่ กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมสันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปี กิจกรรมสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมการศึกษา ได้แก่ กิจกรรมการอบรมการใช้คอมพิวเตอร์ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การอบรมการเพาะเห็ด ผลิตน้ำยาสระผม ผลิตน้ำยาล้างจาน ผลิตน้ำยาล้างพื้น กิจกรรมการปลูกผักสมุนไพร กิจกรรมการเสริมสร้างอาชีพใหม่ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กิจกรรมการจัดระเบียบการจอดรถท้ายหมู่บ้าน กิจกรรมการติดตั้งกล้อง CCTV เพื่อความปลอดภัยของบุคคลและทรัพย์สิน กิจกรรมการรณรงค์ให้ปลูกต้นไม้ กิจกรรมการรณรงค์ความสะอาดและการทิ้งขยะ ปัญหาสำคัญคือการมีส่วนร่วมของเด็กในการพัฒนาชุมชน ควรจัดกิจกรรมที่คน 3 วัยร่วมกันพัฒนาชุมชน เพราะมีปัจจัยสนับสนุนคือมีครูอาจารย์ที่มีความสามารถในการถ่ายทอด มีหลักจิตวิทยาที่จะนำเด็กมามีส่วนร่วม โดยชมรมผู้สูงอายุได้แสดงพลังจัดกิจกรรมสำเร็จจากการนำกิจกรรมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น เช่น ตั้งสภาเด็กประจำหมู่บ้าน

5.1.2 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้พูดคุยสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับคณะกรรมการชุมชนเป็นรายบุคคล โดยชี้แจงว่าผู้วิจัยมาช่วยอำนวยความสะดวกให้กับคณะกรรมการชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ให้ช่วยกันหาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการพัฒนาชุมชนด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งตัวผู้วิจัยซึ่งได้ทราบ

แนวคิด ข้อความรู้เพื่อนำไปใช้เป็นตัวอย่งในการพัฒนาชุมชนและชุมชนก็ได้ค้นพบปัญหาและแนวทางแก้ไขด้วยตัวเอง ทำให้มีความภาคภูมิใจและมุ่งมั่นที่จะดำเนินการตามข้อค้นพบที่ได้จากข้อเท็จจริง ไม่ใช่ได้มาจากการชี้ให้เห็นสภาพปัญหาของชุมชน ทำให้คนชุมชนมีความภาคภูมิใจและความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตัวเองด้วยตัวเอง ไม่ใช่จากผู้วิจัย เพราะผู้วิจัยเป็นเพียงช่วยอำนวยความสะดวก กระตุ้นและหนุนเสริมให้คณะกรรมการชุมชน ผู้สูงอายุ ในคณะกรรมการชุมชนและชมรมผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วม

การอภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะสำคัญของชุมชน

ชุมชนทั้งสองชุมชนเป็นชุมชน ที่มีลักษณะการรวมตัวของชุมชนด้วยประเพณีและกิจกรรมเป็นสื่อ นำการรวมตัวดังนี้

ชุมชนวัดเชิงหวาย เป็นชุมชนเก่าแก่มากกว่าร้อยปี เริ่มก่อตั้งชุมชนวัดเชิงหวาย มีประเพณีที่ติดต่อกันมา พิธีสมโภชหลวงพ่อดำสมุทร วัดเชิงหวาย (วัดเวตวันธรรมาวาส) แรม 4 ค่ำ เดือน 12 หลวงพ่อดำสมุทรเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ เพราะชุมชนถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดความสามัคคี ในชุมชนมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การเป็นผู้นำของผู้สูงอายุ ผู้ที่มีฐานะดีจะเป็นแกนนำในชุมชน ป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดในชุมชน

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน วิถีชีวิตในสมัยก่อน ชุมชนมีความเป็นอยู่แบบการช่วยเหลือกัน มี “เอาแรง” กันในประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบวช งานแต่ง มีการช่วยเอาแรงกัน ความสัมพันธ์แน่นแฟ้น มีความสามัคคีกันประเพณีต่าง ๆ

จุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

วัดเชิงหวาย มีจุดเปลี่ยนสำคัญในการดึงพลังผู้สูงอายุ คือ การค้นพบหลวงพ่อดำสมุทร ทำให้คนในชุมชนทุกวัย ได้กราบบูชา เป็นที่นับถือศรัทธา และความศรัทธานี้เองเป็นพลังที่สำคัญให้ชุมชนมีประเพณี “แห่เรือ ชักพระ” คนในชุมชนต่างร่วมมือร่วมใจกัน จัดเป็นประเพณีท้องถิ่น ในวันแรม 4 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งประเพณีนี้ เป็นความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของคน

ในชุมชน ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้นำด้านพิธีกรรม การตกแต่ง เป็นพลังที่สำคัญของชาวชุมชน นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอื่นที่มาช่วยกัน อาทิ จัดขบวนผู้สูงอายุ

ชุมชนหมู่ 10 ตำบลบางเลน จังหวัดนนทบุรี มีการพัฒนาเข้ามา ประเพณีบางอย่างเริ่มสูญหาย เช่น ประเพณีการรับขวัญเด็ก ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชน โดยการนำเด็ก 3 เดือนไว้ในกระดัง **มีความเชื่อ “ 3 วันลูกผี 4 วันลูกคน ”** กระดังได้รับการตกแต่งอย่างสวยงาม และให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ ร่อนและจับเวียนไปมา สะท้อนถึงชุมชนที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในครอบครัว จนในช่วงที่มีการตั้งโรงพยาบาลขึ้นในชุมชน การคลอดลูกด้วยหมอต้าแยลดลง ทำให้ประเพณีรับขวัญค่อยเลือนหายไปจากชุมชน ซึ่งในปัจจุบัน ชุมชนได้มีโครงการรื้อฟื้นประเพณีเมื่อปี 2549 **แกนนำชุมชน นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ อายุ 67 ปี รื้อฟื้นประเพณีรับขวัญโดยใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดบางเลนเจริญ ถือเป็นจุดเปลี่ยนหรือแรงกระตุ้นของการดึงพลังผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ**

การจัดการความรู้ของชุมชน

1. กระบวนการชุมชนในการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้

วัดเชิงหวายการเห็นความสำคัญของปัญหาต่างๆที่ทำให้ชุมชนต้องแก้ไขโดยผู้สูงอายุ มาร่วมถกปัญหา การเปิดเวทีชุมชนที่ผู้สูงอายุมาร่วมคิดหาทางแก้ปัญหา การเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ เปิดเวทีชุมชนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน กิจกรรมเยาวชนกับผู้ใหญ่ กิจกรรมประเพณีได้มาร่วมกัน ปฏิบัติ กิจกรรมรณรงค์ต้านยาเสพติด ลดอาชญากรรม ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด คือ กิจกรรมการทำบุญที่วัด กิจกรรมสวัสดิการ

ชุมชนบางเลน มีการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการสร้างเศรษฐกิจอาชีพ โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวชุมชนหมู่ 10 มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยการจัดตั้งร้านค้าชุมชน จ้างคนในชุมชนทำงาน เป็นที่ตั้งของศูนย์กระจายสินค้า สินค้าชุมชนและได้ซื้อสินค้านำมาขาย เดินทางน้อย ได้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน

หมู่บ้านเลิศอุบล 4 นาวาอากาศเอก เสรีศักดิ์ สิงห์ ประธานชมรมผู้สูงอายุ หมู่บ้านเลิศอุบล 4 ซึ่งเป็นรองประธานคณะกรรมการชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 และประธานศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส สนใจตั้งชมรมผู้สูงอายุ มาจากความตั้งใจที่จะรวมกลุ่มผู้สูงอายุให้ช่วยกันพัฒนาชุมชน โดยตัวท่านเองมีความรู้ที่ฝังลึกในการเป็นจิตอาสา เห็นได้จากเหตุการณ์น้ำท่วม ท่านเป็นผู้ประกาศรับบริจาคช่วยเหลือผู้เดือดร้อน และจัดตั้งกองทุนประจำชุมชนเพื่อ

เตรียมพร้อมรับภาวะน้ำท่วมได้เงิน 30,000 บาท ซื้อเครื่องสูบน้ำและวางกระสอบทราย ซึ่งมีเงินเหลือเป็นกองทุนภัยพิบัติจนถึงปัจจุบัน แสดงความรู้ที่ฝังลึกในด้านการจัดการ การวางแผน จากประสบการณ์การทำงานมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

2. กรอบแนวคิดของการจัดการความรู้

วัดเชิงหวาย ค้นหาความรู้ที่ฝังลึกจากผู้สูงอายุที่มีความรู้สร้างเรือ แห่เรือ การสร้างความรู้ใหม่บางส่วนบนฐานความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุ การสร้างแกนความรู้เชิงเนื้อหา เช่น อาชีพ การใช้ชีวิต คุณธรรม สิ่งแวดล้อม อาชีพ คำชาย ความรู้เชิงความสัมพันธ์จัดระบบ ประเพณี ผ่านกิจกรรมต่างๆ ผู้สูงอายุในชุมชนวัดเชิงหวายกระตุ้นให้เกิดการร่วมกลุ่มระหว่างคนแต่ละวัย ความรู้เชิงคุณค่า คือ ความมีคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าของสิ่งแวดล้อม สร้างชุมชนนักปฏิบัติ (COP) ของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ชุมชนหมู่ 10 บางเลน มีเจ้าอาวาสที่เป็นศูนย์กลางของผู้สูงอายุและประชาชนให้ยอมรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนใน แนวของหัวข้อ “การพัฒนาสวัสดิการและร้านค้าชุมชน” การนิยามปัญหาและกำหนดประเด็นคำถามในการศึกษา 10 คนทราบ สร้างแกนความรู้ อาชีพ การใช้ชีวิต คุณธรรม ดึงพลังผู้สูงอายุโดยการเล่าเรื่อง (storytelling) ชุมชนบางเลนสามารถดึงพลังผู้สูงอายุมาพัฒนาชุมชนโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการเล่าเรื่องผ่านเวทีชาวบ้านเน้นการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เมื่อมีปัญหาต้องมีการนำปัญหามาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันวางแผนแก้ปัญหาสิ่งที่ผู้นำชุมชนกล่าวถึงการจัดการความรู้ของชุมชน

โดยได้ข้อสรุปในการจัดการความรู้คือ การกำหนดความรู้หลัก การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ การประยุกต์ใช้ความรู้ การนำประสบการณ์มาใช้ และบันทึกชุมชนความรู้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จและอุปสรรคในกระบวนการดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน พบว่า ฐานวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญของทั้ง 3 ชุมชน ดังนี้

การมีฐานวัฒนธรรมเดิมที่ทำให้เกิดกระบวนการส่งเสริมการจัดการความรู้ ดังเช่น วัดเชิงหวายมีประเพณีแห่พระ แห่เรือ มีทุนมนุษย์ผู้สูงอายุที่มีความรู้ประสบการณ์มากมาย และเป็นวิทยากรระดับจังหวัด ผู้สูงอายุเป็นกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียน 3 โรงเรียน เป็นต้นแบบของความรู้ด้านสวัสดิการ มีกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนวันละ 1 บาท สถานที่ /

เครื่องมือ / เทคโนโลยี มีที่ทำการชุมชน 2 ชั้น มีศูนย์ฝึกอาชีพบนชั้นสอง มีที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ และเครือข่ายสวัสดิการ

การเฝ้าระวังของผู้สูงอายุ การนำภูมิปัญญามาใช้ ชุมชนบางเลนเป็นชุมชนการเกษตรดั้งเดิม จึงเน้นเรื่องของสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างชัดเจนผู้สูงอายุทั้งหมดประมาณ 185 คนที่เป็นกลุ่มคนที่สำคัญของชุมชน มีการพัฒนาให้ความรู้กับคณะทำงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุในชุมชน พบว่าผู้สูงอายุมีความรู้ฝังลึกมาก เช่น การใช้ภาษา พูดเรื่องง่าย ๆ ไม่ใช้ศัพท์ทางวิชาการ มีการสังเกตและค้นคนรุ่นต่อไป มีหลักการจัดการความรู้อยู่ในตัวเอง มีแนวคิดในการพัฒนาคนให้พึ่งตนเอง พัฒนาจากฐานราก ระเบิดจากชุมชนตามแนวพระราชดำรัสของหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักประชาธิปไตยเต็มตัว เน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง “ประหยัด” สอนให้ชาวบ้านรู้จักเทคโนโลยี วัดบางเลนเจริญเป็นสถานที่ศูนย์รวมภาคประชาชน ที่เน้นสังคมประเพณีเป็นจุดนำ ให้ความเคารพเชื่อฟังผู้สูงอายุเห็นได้จากมีทีมงานรุ่นหนุ่มสาวมากขึ้น

แนวทางการส่งเสริมความรู้ หมู่บ้านเลิศบุล 4 มีการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ กิจกรรมทำบุญตักบาตร กิจกรรมรดน้ำผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมที่สนับสนุนส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมจัดอบรมเด็กที่ศูนย์บริการชุมชน กิจกรรมที่สนับสนุนส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจ ได้แก่ กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมสันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปี กิจกรรมสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมการศึกษา ได้แก่ กิจกรรมการอบรมการใช้คอมพิวเตอร์ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การอบรมการเพาะเห็ด ผลิตน้ำยาสระผม ผลิตน้ำยาล้างจาน ผลิตน้ำยาล้างพื้น กิจกรรมการปลูกผักสมุนไพร กิจกรรมการเสริมสร้างอาชีพใหม่ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กิจกรรมการจัดระเบียบการจอดรถท้ายหมู่บ้าน กิจกรรมการติดตั้งกล้อง CCTV เพื่อความปลอดภัยของบุคคลและทรัพย์สิน กิจกรรมการรณรงค์ให้ปลูกต้นไม้ กิจกรรมการรณรงค์ความสะอาดและการทิ้งขยะ ปัญหาสำคัญคือการมีส่วนร่วมของเด็กในการพัฒนาชุมชน ควรจัดกิจกรรมที่คน 3 วัยร่วมกันพัฒนาชุมชน เพราะมีปัจจัยสนับสนุนคือมีครูอาจารย์ที่มีความสามารถในการถ่ายทอด มีหลักจิตวิทยาที่จะนำเด็กมามีส่วนร่วม โดยชมรมผู้สูงอายุได้แสดงพลังจัดกิจกรรมสำเร็จจากการนำกิจกรรมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีเด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น เช่น ตั้งสภาเด็กประจำหมู่บ้าน

ตอนที่ 3 สรุปแนวทางการส่งเสริมจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ในรูปแบบการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. การถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ ความรู้ด้านประกอบอาชีพต่างๆ ความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านประเพณีวัฒนธรรมซึ่งทั้งสามชุมชนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญที่จะเป็นกิจกรรมในการเปิดเวทีให้ นำความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุเช่น การสร้างเรือ การเห่เรือ การรับขวัญเด็ก และการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับ ประเวศ วะสี (2550) กล่าวว่า การเรียนรู้ควรจะเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรม ความรู้ทางวัฒนธรรมมีความสำคัญมาก เป็นความรู้จากวิถีชีวิตร่วมกัน

2. การจัดกิจกรรมในชุมชน การดึงพลังของผู้สูงอายุมาใช้ได้จริงในชุมชนเชิงหวาย และเห็นผลอย่างชัดเจน คือ ผลสำเร็จของการแก้ไขปัญหาชุมชนผ่านกิจกรรมชุมชนภายใต้ความร่วมมือภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. การต่อยอดการจัดกิจกรรมชุมชน ผู้สูงอายุมีส่วนสำคัญยิ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้ การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ การกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในชุมชน ผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มวัยที่สำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

4. แนวทางการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (COP) ของชุมชนวัดเชิงหวาย ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความคิดเป็นจุดเริ่มต้นในการจุดประกายของการร่วมมือภายในชุมชนโดยผ่านการจัดเวทีพบปะและการเสวนา พร้อมกันนั้นควรส่งเสริมการติดต่อระหว่างกลุ่มต่างๆ และจัดตั้งผู้นำกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการนำอุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้ในการเชื่อมโยงข้อมูลความรู้และข่าวสารต่างๆ

5. การเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุ ความรู้ของผู้สูงอายุถูกดึงมาใช้ได้โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ ความรู้เชิงเนื้อหา ความรู้เชิงสัมพันธ์ และความรู้เชิงคุณค่า ซึ่งความรู้ในตำราซึ่งมาจากฐานทางวิทยาศาสตร์ ไม่ควรเป็นตัวตั้งของการศึกษา แต่ควรเป็นเครื่องประกอบการเรียนรู้ และแนวคิดของแฟร์ (Freire, 1998) ที่กล่าวว่า การศึกษาคือการเผยให้เห็นหรือค้นให้พบ การ “เข้าใจ” สิ่งต่าง ๆ อย่างแนชัดมากขึ้น ต้องเข้าใจความสัมพันธ์ที่สิ่งนั้นมีต่อสิ่งอื่น ๆ “การสอน” ไม่อาจเป็นแค่กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน ความรู้มีอยู่ในตัวเรา เชื่อมโยงกับชีวิต คือ การศึกษาที่แท้ คือ การสร้างสรรค์ และการเติบโต ความรู้ที่ฝังลึกในผู้สูงอายุคือความรู้ที่สร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชน

การจัดการความรู้ในชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. เชื้อในความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ในคนที่มีค่าและสามารถดึงมาใช้ได้ จึงมียุทธศาสตร์ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีความรู้ฝังอยู่ให้นำออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น วัดเชิงหวายที่มีประสบการณ์จากเด็กติดยา ร้านค้าชุมชนจากประสบการณ์ของนายวงษ์ ก่อเกิดบุญ

2. เน้นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนบนเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญในการดึงความรู้ภายในออกมา
3. เน้นการเข้าถึงถึงแก่นความรู้ที่ตกผลึกร่วมกันทั้งความรู้ที่จับต้องได้เช่นอาชีพ และที่เป็นวิธีคิดและคุณค่าการใช้ชีวิต
4. เน้นหลักให้มีการทบทวนประเมินการใช้ความรู้ร่วมกันเพื่อต่อยอดสิ่งที่รู้หรือ After Action Review
5. เน้นการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) หรือ COP ที่จะมีการเรียนรู้และจัดการความรู้ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน”

สรุปข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ควรมีการวิจัยเพื่อนำพลังของผู้สูงอายุไปใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในชุมชน และควรมีการขยายรูปแบบของการวิจัย การนำแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชน ในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่อื่น ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

2. ควรส่งเสริมให้มีการสร้างชุมชนนักปฏิบัติด้วยการจัดการความรู้ จะทำให้เกิดแกนนำในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. ควรมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีเวทีแสดงผลงานในการพัฒนาชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้มีการเผยแพร่ความรู้ ให้ชุมชนอื่นได้เห็นและไปประยุกต์ใช้โดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ

การเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ก่อให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกระบวนการจัดการความรู้ทั้งการดึงพลังภูมิธรรมและพลังความรู้ ความศรัทธา ความมีส่วนร่วม และความตระหนักในคุณค่าของตนเองเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน พัฒนางาน พัฒนาอาชีพ เช่นเดียวกับ กมล คงสัจย์ (2541) พบว่าการแสดงบทบาทของกลุ่มซึ่งมีผู้สูงอายุ มีผลทำให้การพัฒนาหมู่บ้านในภาพรวมดีขึ้น แต่ยังมี ความจำเป็นที่หน่วยงานของรัฐและเอกชน จะต้องให้การสนับสนุนงบประมาณ รวมทั้งความรู้ ทางด้านวิชาการในการดำเนินงานตามแผน โครงการและกิจกรรมของหมู่บ้านต่อไป

2. กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน ทำให้เกิดการดึงพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมและโครงการที่ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง คือมีกิจกรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ คือ กิจกรรมคน 3 วัย ร่วมใจพัฒนาชุมชน โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนเมือง และมีงาน / กิจกรรม / โครงการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นจากพลังผู้สูงอายุ คือ ชมรมผู้สูงอายุพัฒนาเทคโนโลยี การสื่อสาร

การใช้อินเทอร์เน็ต สอดคล้องกับอรรถวรรณ ศิริสวัสดิ์ (2543) กล่าวว่า แนวคิดการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งในอนาคต คือ ความพยายามสร้างสำนึกให้กับกลุ่มคนรุ่นถัดมาให้เห็นถึงคุณค่า และความสำคัญของการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในการประกอบกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเครือข่ายสังคม การสนับสนุนทางสังคมและความรู้สึกร่วมกันที่มีคุณค่าในตนเอง โดยเฉพาะการจัดการความรู้ ที่สอดคล้องกับ สหัทธยา วิเศษ (2551) ที่กล่าวถึงหลักคุณธรรมของการจัดการความรู้ที่ควร

(1) เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

(2) การไม่ใช้อำนาจ เพราะการใช้อำนาจจะไปบดบังกระบวนการทางธรรมชาติ แต่การจัดการความรู้ไปส่งเสริมกระบวนการทางธรรมชาติให้มีการเรียนรู้มีการแลกเปลี่ยนมีการออกมาไปตามธรรมชาติ

(3) การฟังอย่างลึก (Deep listening) จะทำให้รู้ความรู้ภายในตัวคนได้ การฟังอย่างลึกนั้นเป็นการเคารพคน เมื่อเราได้รับฟังอะไรมา แล้วนำมาพิจารณาอย่างเงียบ ๆ มีสติเมื่อมีสติจะเกิดปัญญา คิดเชื่อมโยง ทั้งอดีต ปัจจุบัน ทำให้เห็นอนาคต

(4) วิธีการทางบวก คือไม่มุ่งเน้นแต่การแก้ทุกข์เพียงอย่างเดียว อะไรที่ทำได้ ที่จะทำให้เกิดพลังเพิ่มขึ้นก็ถือว่าใช้ได้

(5) เจริญธรรม 4 ประการที่เกื้อหนุนในการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ ความเอื้ออาทรต่อกัน มีความเปิดเผย มีความจริงใจ ความไว้วางใจกัน

(6) การปฏิบัติ เป็นหัวใจของการจัดการความรู้

(7) ถักทอไปสู่โครงสร้างใหม่ขององค์กรและสังคม โดยเปลี่ยนจากโครงสร้างทางดิ่งแบบใช้อำนาจ แบบตัวใครตัวมันไม่เกี่ยวข้อง ทอดทิ้งกัน มาทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่มทุกองค์กรในสังคม เห็นได้จากการดึงพลังผู้สูงอายุโดยจัดการความรู้ด้านการสร้างเรือ ประเพณีการแห่เรือ ชักพระ ของวัดเชิงหวาย การเอื้ออาทรห่วงใยในการซื้อสินค้าราคาแพงเพราะเสียดอกเบี่ยให้แขก จึงตั้งร้านค้าชุมชนขึ้น หรือการห่วงใยเยาวชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สร้างกิจกรรมคน 3 วัยให้มาร่วมกันได้ เหล่านี้ล้วนเป็นแนวคิด เป็นพลังของผู้สูงอายุทั้งสามชุมชน พลังที่ระเบิดจากชุมชนเอง โดยเฉพาะจากผู้สูงอายุที่มีพลังอยู่เกือบทุกชุมชน ไม่ใช่มีคนสั่งหรือทำตามงบประมาณที่ให้

(8) การเจริญสติ คือการรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ทั้งในการฟังผู้อื่นเพื่อจะให้ความรู้ในตัวออกมา และการเจริญสติไปด้วยในการทำงาน จนเกิดเป็นการเจริญสติของกลุ่ม (Collective mindfulness) ที่ต้องมีการเตรียมการ ดังที่ สหัทธยา วิเศษ (2551) กล่าวว่า ยึดหลัก “รู้เขา รู้เรา

รู้สถานการณ์” หาข้อมูลก่อนทำ รู้บทบาทของตนเอง รู้ศักยภาพ รู้จักตัวเอง รู้ว่าตนเองถนัดงานไหน รู้ว่าใครเป็นใคร มีดีอะไร รู้ทุกข์ ปัญหา รากของปัญหาคืออะไร รู้ทุน ทั้ทุนที่เป็นคน ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนประเพณี วัฒนธรรมและทุนที่เป็นตัวเงิน รู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อที่จะนำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้อง เหมาะสมกับบรรยากาศ สถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย

3. ชุมชนและหน่วยงานเกี่ยวข้องควรเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้แสดงพลังในการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม สอดคล้องกับ อรุณศิริ เมฆพัฒน์ (2546) ว่า ควรสร้างจิตสำนึกให้บุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและให้มีการสนับสนุนทางสังคมอย่างเพียงพอเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่า ตนยังคงเป็นบุคคลที่มีคุณค่า สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและไม่เป็นภาระให้แก่ครอบครัวและสังคม

4. การดึงพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ถ้าเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลภายนอกกับกลุ่มบุคคลในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของบุคคล คุณค่าของวัฒนธรรมของตน เช่น การแห่เรือ ชักพระ การกล่อมขวัญเด็ก การรดน้ำดำน้ำผู้สูงอายุ ให้เกิดความมั่นใจและตระหนักถึงความสามารถในการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ทุกคนสามารถถ่ายทอดให้ลูกหลานและผู้อื่นได้ ความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุจะนำออกมาใช้ต้องมีกิจกรรมรองรับ ลูกหลานให้ความสนใจ สอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล ปาน กิมปีและคณะ (2552) ระบุว่า ควรจัดกิจกรรมรณรงค์ให้สังคมเกิดจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าของการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

ปัจจัยสำคัญของการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและทัศนคติคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการออมเงิน และช่วยเหลือสังคม มีผลเกิดขึ้นเห็นได้จากมีทุนชุมชนที่สามารถหลอมรวมคนในชุมชนให้เป็นพลังเดียวกันได้สำเร็จ รวมทั้งพลังผู้สูงอายุ

ความคิดเห็นจากการมีผู้ใช้ศรัทธาเป็นตัวขับเคลื่อนโดยมีกำลังเสริมคือ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้นำตามธรรมชาติ ย่อมมุ่งมั่นทุ่มเทกับการทำงาน มีคุณธรรม มีการกระตุ้นความคิดในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการออม การพูดคุยเจตติ สอนเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำหรับการออม มุ่งให้รู้จักแนวทางการดำรงชีวิต ระหว่างสิ่งที่จำเป็นกับสิ่งที่ต้องการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. การวิจัยการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาด้วยการส่งผ่านความรู้และประสบการณ์ จะทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ง่ายต่อการพัฒนาชุมชน เพราะผู้สูงอายุเป็นต้นแบบของบุคคลในชุมชน ควรที่จะมีการขยายผลการวิจัยไปใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

2. แนวทางการสร้างชุมชนนักปฏิบัติของชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นทางความคิดในการจุดประกายความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และทำให้เกิดมีแกนนำในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. ควรมีการจัดทำความรู้ที่ฝังลึกของผู้สูงอายุที่มีพลังในการพัฒนาชุมชน เป็นสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในกับชุมชนต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษณา นุระณะพงศ์. **ผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว ในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- กาญจนา แก้วเทพ. **สายธารนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์. 2553.
- การปกครองส่วนท้องถิ่น, กรม กระทรวงมหาดไทย. **สังคมวิทยาชนบท แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคม.** เอกสารตำราหลักประกอบการเรียนการสอน หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2543.
- การแพทย์, กรม กระทรวงสาธารณสุข. **บทบาทขององค์กรต่างๆ ในการวางแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ 2525.** การสัมมนาทางวิชาการ, 2525.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. **เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ.** 2542.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. **การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรมฯ, 2538.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. **ข่าวสารข้อมูลกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตรวมบทความการศึกษานอกโรงเรียน เล่ม 6.** เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 171/29, กรุงเทพมหานคร : กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, 2530.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวความคิดพื้นฐาน** เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต (พ.ศ. 2544-2545), 2548.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. **ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับสตรี.** กรุงเทพมหานคร, 2537.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **นิตยสาร การศึกษาอัปเดตกับวิชาการดอทคอม 2,092** (1 กรกฎาคม – สิงหาคม 2551)
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล และคณะ. **การศึกษา ชีวิต และความสุข.** ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน รุ่นที่ 17, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532

- เกื้อ วงศ์บุญสิน. **ประชากรศาสตร์ โครงสร้างประชากรของไทยยุคโพสต์โมเดิร์น การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเกินกว่าจะถูกมองข้าม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2550.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. **ประชากรศาสตร์ สารเพื่อการตัดสินใจเชิงธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2545.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. **6 ปีทองสุดท้ายของโอกาสการแข่งขันทางเศรษฐกิจ : ผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. **การบันผลทางประชากรอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทย**. เอกสารประกอบการประชุม.วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- เกื้อ วงศ์บุญสินและคนอื่น. **การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย (พ.ศ.2543 – 2568) ผลต่อการกำหนดทิศทางนโยบายประชากรในอนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21**. สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2543.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564)**, 2545.
- คณะทำงานประมาณประชากรในคณะกรรมการนโยบาย และแผนประชากร. **การศึกษาการกำหนดข้อสมมติ เพื่อใช้ในการคาดประมาณประชากร และผลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2523 – 2558**, 2529.
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยระบบการดูแลระยะยาวเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อวัยสูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2553.
- คณะอนุกรรมการการศึกษาวิจัย และวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. **แผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2525 – 2544**. คณะอนุกรรมการการศึกษาวัดนธรรม และกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ. **รายงานการวิจัยเรื่องผู้สูงอายุในสังคมไทย**, 2528.

- คอลัมน์ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม. จี้แก้ กม. ผู้สูงวัย. 2553. **ไทยรัฐ** (2 กรกฎาคม): 15.
- คอลัมน์ สกู๊ปหน้า 1. ถอดรหัส 2010 สังคมยุคคนแก่. 2553. **ไทยรัฐ** (13 พฤษภาคม): 1.
- คอลัมน์ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม. แอนดี้ เอจจิ้ง แก่ยาก ตายช้า สังคมคนชรากับโอกาส
ธุรกิจแสนล้าน. 2525. **ไทยรัฐ** (2 มกราคม): 15.
- คอลัมน์ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม. .ปลดล็อก การศึกษาชาติ?. 2552. **ไทยรัฐ** (22
มิถุนายน): 15.
- คอลัมน์การศึกษา. มบส. ผลงานวิจัยเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ. 2552. **ข่าวสดรายวัน**. (24
กันยายน): 30.
- โครงการปริญญาเอกสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. พัฒนศึกษาศาสตร์. **ประมวลบทความซึ่งเน้นการ
ประยุกต์เพื่อการพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: พี เจ การพิมพ์, 2527.
- จอห์น โนเดลและนภาพร ชโยวรรณ. การสูงอายุทางประชากรและการอยู่ดีมีสุขของ
**ผู้สูงอายุในประเทศไทย “แนวโน้มในอดีต สถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทาย
ในอนาคต**. เอกสารของ UNFPA กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศ
ไทยและสำนักงานภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก. กรุงเทพมหานคร มีนาคม 2552.
- จิระ เจริญเลิศ. ชีวิตหลังเกษียณอายุ. **จุลสารสราญรมย์**, 2529.
- ฉัตรตรียา นาคเกษม. **ความคิดเห็นของข้าราชการก่อนเกษียณ สังกัดสำนักงาน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการส่วนกลาง เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
สำหรับข้าราชการผู้สูงอายุก่อนและหลังเกษียณอายุ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2538.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง. **รายงานการวิจัยเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่างกฎหมาย
เกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ เรื่องการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ**, 2541.
- เชก ธนะศิริ. **ทำอย่างไรจะปราศจากโรคและชลดความชรา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร
: แปลนพับลิชชิ่ง, 2534.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. **สังคมวิทยาการศึกษา สารัตถแห่งแนวคิดและทฤษฎี**. เอกสาร
ประกอบการสอนภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. **การศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์,
2532.

- ชนิตา รักรักษ์พลเมือง. **พื้นฐานการศึกษา หลักการและแนวคิดทางสังคม**. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ชนิตา รักรักษ์พลเมือง. **หลักสูตร “พัฒนศึกษา” ในต่างประเทศ : การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบสำหรับประเทศไทย**. วารสารครุศาสตร์ 27, 2 (พ.ย. 41 – ก.พ. 42): 73-88.
- ชนิตา รักรักษ์พลเมืองและคณะ. **สภาวะการขาดแคลนครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2548.
- ชลลดา ทองทวี. **การศึกษาแบบองค์รวม**, 2550.
- ชวลิต สวัสดิ์ผล. **ประชากรเมืองกับการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ : กรณีศึกษาเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร การเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ปี 2541**. รายงานการวิจัย สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2541.
- ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ชัย ต้นศิริ. **โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดและบทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ชาย โพธิ์สิตา. **เตรียมพร้อมผู้สังคมผู้สูงอายุ**. วารสารราชบัณฑิตยสถาน 33,1(มกราคม-มีนาคม 2550).
- दनัย ทิพยกนก. **ภาวะสุขภาพทางใจของผู้สูงอายุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- दनัย เทียนพุมิ. **กลยุทธ์การพัฒนาคคน : สิ่งท้าทายความสำเร็จธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ดลพัฒน์ ยศธร. **การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์**.
- ดลพัฒน์ ยศธร. **การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์**. ปริญญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. **เอกสารคำสอน วิชา 2758827 วิธีวิทยาการวัยการศึกษา 1**. (2552)
- ทิตนา แชมณี. **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544.

- ธัญวัชร ไชยตระกูลชัย. Rethinking the future “คิดใหม่เพื่ออนาคต”. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2551.
- ธีรโสภณ. **ความลับที่ยังไม่เคยบอกใคร**. กรุงเทพมหานคร: ริงค์ บีคอนด์ บู้คส์, 2553.
- นงนภัศ คู่วรัญญู เทียงกมล. **การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม (Holistically Integrative Research)**. กรุงเทพมหานคร: วี พรินท์ (1991), 2551.
- นงนภัศ คู่วรัญญู เทียงกมล. **การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์. **พลังใจพลังแห่งชีวิตเพื่อพิชิตความสำเร็จ**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ สนุกอ่าน, 2542.
- นันท์ปพร สิทธิยา. **การศึกษากระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ. ปรินญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาศึกษาภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.**
- นิพนธ์ เทียนวิหาร นิธิ เอียวศรีวงศ์และไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. **ความรู้ท้องถิ่น การจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2547.
- นิตา ชูโต. **รายงานการวิจัยเรื่อง “คนชราไทย”**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- บรรลุ ศิริพานิช. **เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: เกษมสุวรรณ, 2534.
- บรรลุ ศิริพานิชและนภาพร ชโยวรรณ. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยพ.ศ. 2551**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ที่ควพี. 2552.
- บริบูรณ์ พรพิบูลย์. **โลกยามชราและแนวการเตรียมตัวเพื่อเป็นสุข**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์พระสิงห์การพิมพ์, 2526.
- เบญจา ยอดดำเนิน – แอ๊ดติจ้ บุปผา สิริวิศรีและวาทีนี บุญชะลิกษ์. **การศึกษาเชิงคุณภาพ: เทคนิคการวิจัยภาคสนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552.
- ประเวศ วะสี. **ประชาตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2541.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. **ประชากรศาสตร์ : สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2543.

ปรีวิทย์ ไวทยาชีวะ. **การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างพื้นเมือง เชียงใหม่ ในการทำตุ๊กล้านนาด้วยวิธีการฉลุลายกระดาษ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

ปลัดกระทรวงของกระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.

ปารีชาติ วลัยเสถียร. **กระบวนการทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2548.

ปารีชาติ วลัยเสถียรและคนอื่น ๆ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

ปิ่น มาลากุล. **ความดินนั้นไม่ตาย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับ ลิขซึ่ง, 2545.

พรทิพย์ อันทิวโรทัยและคณะ. **การบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อโลกใบเล็ก**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, 2552.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. **การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมการพิมพ์, 2547.

พรประเสริฐ เสือสี. **ผลของการจัดกิจกรรมนันทนาการตามทฤษฎีแอนดราโกจี เพื่อเพิ่มความเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

พรธณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. **จิตวิทยาครอบครัว**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

พระธรรมปิฎก และคณะ. **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)**. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2541.

พระธรรมปิฎก และคณะ. **วิถีชุมชน : หนังสือ สุข จิ ปุ ลิ**. กรุงเทพมหานคร : สันติศิริการพิมพ์, 2552.

พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์และวิชุดา กิจจรธรรม. **สหวิทยาการด้านคุณภาพชีวิตชุมชน**. **วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ** (มกราคม – มิถุนายน 2546)

- พิธีสิทธิ์ คำนวนศิลป์. พัฒนศาสตร์: ระบบความรู้ใหม่ยุคหลังภาวะทันสมัยนิยม. **วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์** 17 (เมษายน – มิถุนายน 2543)
- พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณและคณะ. **การจัดการความรู้สายพันธุ์ใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วีเลิร์น.
- เพ็ญแข ประจันปัจฉนีก และคณะ. **รายงานการวิจัยในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต้วมเตี้ยมเลี้ยงเตาะเตะ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัวไทย**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.
- เพ็ญแข ประจันปัจฉนีก. **รายงานการวิจัยเรื่อง ความต้องการการศึกษาหลังเกษียณอายุของข้าราชการไทย**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.
- เพ็ญแข ประจันปัจฉนีก. **จิตวิทยาผู้สูงอายุ. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์**. (มกราคม- ธันวาคม 2544)
- เพ็ญณี แนนรท. **การศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Education) : การเรียน (รู้) ตลอดชีวิต**. **วารสารศูนย์บริการวิชาการ** 9,1 (ม.ค. – มี.ค. 2544): 6-11.
- เพ็ญสิริ จีระเดชากุล. **ปรัชญาการศึกษาเชิงองค์รวมบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา**. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, 2546
- เพ็ญใจ รัตตากร (คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) **วิถีคิดของผู้สูงอายุและภาพลักษณ์ของการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ** **วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ** 40,1 (มกราคม- มิถุนายน 2551).
- ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์. **จำเป็นต้องปฏิวัติการศึกษาไทย**. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ภัทรวิรินทร์ ภัคภิรมย์. **คู่มือดูแลวัยสูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร : เครือเถา, 2550.
- มนตรี จุฬาวัดมนทล. **นโยบายการผลิตและพัฒนาครู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมมนตรี, 2543.
- มนตรี จุฬาวัดมนทล. **วิชาชีพครูในภาวะวิกฤต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมมนตรี, 2542.
- มูลนิธิชุมชนไท. **สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย สวัสดิการผู้สูงอายุ การจัดการแนวใหม่** **เข้าใจภูมิปัญญา คุณค่าคนชรา**, 2547.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). รายงานประจำปี สถานการณ์ผู้สูงอายุ
ไทย พ.ศ. 2553, 2555.

ยุวดี โวทยะโชติ. โปรแกรมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือ
ตอนบนของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2547.

ยุวดี โวทยะโชติ. โปรแกรมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือ
ตอนบนของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2547.

ยุวรุช ทินนะลักษณ์. **ปริศนาภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวชิรธรรม, 2549.
รัตนา เพ็ชรอุไรและอดุลย์ วิริยเวชกุล. **ผู้สูงอายุในประเทศไทย : ประเด็นที่ควรศึกษาวิจัย
ในประมวลประเด็นการวิจัยและบรรณานุกรมเอกสารวิจัย**. เอกสารโครงการจัดตั้ง
กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล. พฤศจิกายน 2538.

ราชกิจจานุเบกษา. **พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551**. เล่มที่ 125
ตอนที่ 31 ก ประกาศวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด,
2549.

วนิดา นิรมย์. **ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

วรรณรา ชื่นวัฒนา. **การเสริมสร้างสุขภาวะ ผู้สูงอายุตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ตำบลดอนไถ่ อำเภอกะทู้มณฑล จังหวัดสมุทรสาคร**. เอกสารรายงานการวิจัย
โปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราช
ภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2551.

วัลลภา โคสีตานนท์. **ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวพิจารณาเหตุผล
อารมณ์และพฤติกรรมต่อการลดความหวาดในผู้สูงอายุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะจิตวิทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
ตลาดา พับลิเคชั่น, 2551.

- วิจารณ์ พานิช. **สถานศึกษากับการจัดการความรู้เพื่อสังคม**. กรุงเทพมหานคร , 2547.
- วิทยากร เขียงกุลและพรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, **อธิบายศัพท์ปรัชญาการเมืองและสังคม** . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, 2547.
- วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานโครงการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ 2 (2545-2564).
- วิพรรณ ประจวบเหมาะและคณะ. **รายงานการศึกษา โครงการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564)** . เอกสารรายงานของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักส่งเสริมพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2551.
- วิพุธ พูลเจริญ . **กรณีสังคมวัยวุฒิ : รายงานความก้าวหน้าการศึกษาทบทวนความท้าทายอุบัติใหม่**.
- วิรัช แก้วสกุล. **ความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของผู้สูงอายุที่สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงของกระทรวงศึกษาธิการ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.
- วีระ สมบูรณ์. **แบบแผนและความหมายแห่งองค์รวม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สามลดา, 2550.
- ศรีเมือง พลังฤทธิ์. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัว และชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ศรีศุภร์ นิลกรรณ. **สถานการณ์ผู้สูงอายุ จังหวัดลำปาง**. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพัฒนาและศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยโยนก, 2550.
- ศศิดา นิรินธนาชาติ. **การศึกษาความต้องการการเตรียมตัวก่อนการเกษียณของข้าราชการก่อนเกษียณในหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลาง**. ปริญญา วิทยานิพนธ์ การศึกษา ผู้ใหญ่ มหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **แนวคัดค้านสวัสดิการสังคมสู่วัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ในการประชุมวิชาการแห่งชาติว่าด้วยผู้สูงอายุ**. จัดโดยคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรมปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย วันที่ 22-24 พฤศจิกายน 2542 ณ โรงแรมปรีณพาลเลข ,2542.

- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการระบบการดูแลระยะยาวใน
ครอบครัวสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ก๊อบปี้ (ประเทศไทย), 2549.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน : กลไกการดำเนินงาน
เพื่อความยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ก๊อบปี้ (ประเทศไทย), 2550.
- สดใส คุ่มทรัพย์อนันต์. การพัฒนาผู้สูงอายุในครอบครัว โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : กรณีศึกษา
นักสังคมสงเคราะห์ โรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไป.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.
โครงการฝึกอบรมหลักสูตรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.
- สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
โอเดียน สโตว์, 2550.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร :
ไอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, 2545.
- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. การจัดการความรู้กับนวัตกรรม. กรุงเทพมหานคร: สามลดา,
2553.
- สมพร เทพสิทธิ์า. แก่อย่างมีค่า ชราอย่างมีสุข. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์,
2553.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชนบท : แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคม.
กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, 2550.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. รายงานการวิจัยเอกสารเรื่อง นโยบายและสาระสำคัญของกฎหมาย
เกี่ยวกับงานจัดตั้งกองทุนพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา, 2543ข.
- สหทยา วิเศษ. KM ภาคปฏิบัติ : ประสบการณ์ของคน ชุมชน องค์กร ในการจัดการ
ความรู้ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข,
2551.
- สหทยา พลภัทที. การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา, 2548.

- สายรุ้ง ฝ่องไผ่. **การศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา** กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษาออกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร และนัยนา หวายคำและอำรง มั่นคง. **รายงานการวิจัยกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนการวิจัย, 2549.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), **สรุปข้อเสนอ นโยบายและ ยุทธศาสตร์สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข จากสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2548.** นนทบุรี, 2548.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), **สรุปข้อเสนอ นโยบายและ ยุทธศาสตร์สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข จากสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2548.** นนทบุรี, 2548.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อ สังคมไทยในศตวรรษที่ 21 / สุมาลี สังข์ศรี.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ สกศ., 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554 – 2559),** 2553.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ธนาคารสมอง. กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงาน “แนวทางการ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้สูงอายุ”,** 2552.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปผลการปฏิบัติงาน วุฒิสภาธนาคารสมอง. เอกสารกลุ่มงานประสานและอำนวยความสะดวกธนาคารสมอง,** 2553.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปผลการปฏิบัติงาน วุฒิสภาธนาคารสมอง. เอกสารกลุ่มงานประสานและอำนวยความสะดวกธนาคารสมอง,** 2552.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปผลการปฏิบัติงาน วุฒิ
อสาธนาคารสมอง. เอกสารกลุ่มงานประสานและอำนวยการธนาคารสมอง,**
2551.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปผลการปฏิบัติงาน วุฒิ
อสาธนาคารสมอง. เอกสารกลุ่มงานประสานและอำนวยการธนาคารสมอง,** 2550.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **การนำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ “เปิดโลกงานวิจัยสู่
สังคมแห่งการเรียนรู้,** 2552.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2543.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **บทสรุปสำหรับผู้บริหาร “การ
สังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยทางการศึกษา .** กรุงเทพมหานคร :
ดับบลิว.เจ.พีร็อพเพอดี, 2550.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานการวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญา
ไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ .** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้
ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุด.** โดย รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา
รัตนอุบล และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วิ.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, 2548.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **สภาวะการศึกษาไทย ปี 2550/2551
“ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพของการศึกษาไทย .**พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, 2551.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **เอกสารข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษา
ในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
พริกหวานกราฟฟิค, 2552.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย **สำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ.เอกสาร“ผลการดำเนินงานการจัดการศึกษา สำหรับผู้สูงอายุ ”
กรุงเทพมหานคร.สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย,**
2551.
- สำนักงานสถิติ. **รายงานการสำรวจประชากรผู้สูงอายุ ในประเทศไทย พ.ศ. 2550.**
กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส, 2551.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **คุณภาพชีวิตคนไทยปี 2550 สถิติ : ตัวชี้วัดการขับเคลื่อนสังคม , 2550.**

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **เครื่องชี้ภาวะสังคมไทย พ.ศ. 2552.** กรุงเทพมหานคร : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชัน, 2552.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **เครื่องชี้วัดภาวะสังคมไทยที่สำคัญ พ.ศ. 2550.** กรุงเทพมหานคร : บางกอกบลิ๊ก , 2550.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **เครื่องชี้วัดภาวะสังคมไทยที่สำคัญ พ.ศ. 2550.** กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **ประชากรสูงอายุไทย: การเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจและสังคม.** กรุงเทพมหานคร : 2545.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **ประมวลสถิติสำคัญของประเทศไทย พ.ศ. 2552.** กรุงเทพมหานคร : ธนาเพรส, 2552.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **ประมวลสถิติสำคัญของประเทศไทย พ.ศ. 2552.** กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **รายงานการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ.** กรุงเทพมหานคร: 2550.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **สรุปผลภาวะการทำงานของประชากร เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553.** กรุงเทพมหานคร : 2553.

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) “โครงการศึกษาวิจัยรับมือสิ่งท้าทายอุบัติใหม่ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประเทศไทยในอนาคต”.** 2551.

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงานประจำปี 2548 สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “แนวทางบริหารสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในชนบทของภาครัฐ, 2548.**

สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง. **แผนพัฒนาการเมือง, 2552.**

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **รายงานการศึกษา โครงการสร้างระบบการติดตามประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564).** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินิสาร. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546.

สิน พันธุ์พินิจ. **เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2547.

สุขภาพจิต, กรม กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มือการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร : [ม.ป.ป.], 2540.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. **สถานะประชากรสูงอายุไทยในปัจจุบันและการดำเนินงานต่างๆของประเทศ**. สาขาวิชาเวชศาสตร์ผู้สูงอายุและพญญาวิทยา ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุลและคณะ. **ผู้สูงอายุในประเทศไทย “รายงานการทบทวน องค์ความรู้ และสถานการณ์ในปัจจุบันตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย สนับสนุนการศึกษาโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาเวชศาสตร์ผู้สูงอายุและพญญาวิทยา ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุพักตร์ พิบูลย์. **การวิจัยเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: จตุพร ดีไซน์, 2544.

สุภาวศ์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2549 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

สุภาวศ์ จันทวานิช. **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: วี พรินท์ (1991), 2551.

สุมาลี สังข์ศรี. **การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล**. กรุงเทพมหานคร: 9119 เทคนิคพรินต์, 2540.

สุรกุล เจนอบรม. **การเตรียมบุคลากรทางด้านผู้สูงอายุ : ทางเลือกใหม่ของการศึกษานอก ระบบโรงเรียนในสถาบันอุดมศึกษา ในวารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 16**

สุริชัย หวันแก้ว. **“ชุมชน” และประชาสังคม”** กับการวิจัยวัฒนธรรมมหานครกรุงเทพ : **ข้อสังเกตเบื้องต้น**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. **จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ด้าน สุทธา การพิมพ์, 2547.

สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ เกื้อ วงศ์บุญสินและวิพรรณ ประจวบเหมาะะ รุฟโฟโล. **การศึกษาความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัย**. เอกสารสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หมายเลข 213/36, 2536.

สุวิมล ธนะผลเลิศ. **รวมบทความวิจัยวิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ ปีการศึกษา 2545 – 2548.**

ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 เรื่อง **พัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนไทยให้ยั่งยืน**, 2550

อดุลย์ วงศ์ศรีคุณ. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิमान. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อนุชาติ พวงสำลีและวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. ประชาสังคม : คำ **ความคิดและความหมาย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540.

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์. **การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในประเทศไทย** สถาบันวิจัยประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล มีนาคม 2538 – ธันวาคม 2538.

อมรวิชัย นาครทรรพและคณะ. **การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2551.

อมรวิชัย นาครทรรพและจุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. **เมื่อความทุกข์ไล่ล่าเด็ก เอกสารชุดแนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและทักษะชีวิตให้แก่เด็ก โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)** : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

อมรวิชัย นาครทรรพและดวงแก้ว จันทรัสระแก้ว. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : ข้อคิด แนวทางและประสบการณ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อลิศรา ชูชาติ**. เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม” จัดทำโดย ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อรุณศิริ เมฆพัฒน์. **ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในเขตชนบทจังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว คณะสาธาณสุขศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

อชาญญา รัตนอุบล, ปาน กิมปีและคณะ. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและ**

การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน” โดยการสนับสนุนของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

อาทิตย์ ไก่สกุล. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ ศึกษานันทราชภัฏจันทรเกษม, 2543.

อุดมพร อมรธรรม. **ปรัชญาการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2549.

อุทัย บุญประเสริฐ. **การศึกษากับการพัฒนา และความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ**.
สระบุรี : โรงพิมพ์ปากเพรียวการช่าง 2, 2529.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.

ภาษาอังกฤษ

Bandura, Albert. **Social Learning Theory**. New Jersey: Prentice-Hall, 1997.

Barrow, G.H. and Smith. P.A. **Aging, Ageism and Society**. St. Paul, Minn: West Publishing Company, 1970.

Bolton, E.B. “Cognitive and noncognitive factors that effect learning in older adults and their implications for instruction”. *Educational Gerontology*, 1978 : 331.

Bose, A.B. “Role and Local Level Elderliness in Respect of Their Families and Communities” in *Productive Ageing in Asia and the Pacific*. (Population Studies Series No. 129. United Nations, ESCAP. pp. 46-50. 1992a.)

Dave, R.H. **Reflections on lifelong Education and the school**.(Ute Monograph I) Hambrug:

Hugo, Graeme. “ Review of Population Ageing Situation and Major Ageing Issues at Local-level”. *Productive Ageing in Asia and the Pacific*, Asian Population Studies Series no. 129. United Nations, 1992.

J.Chesky. **Theoretical aspects of aging**. New York: Academ Press, 1974.

- Kaiti Zhang. Demographic Change in China : Ageing of the World 's Largest Population.UNFPA China and Country Technical Services Team For East and South – East Asia. Bangloul December. 2007.
- McClusky, H.Y. Education for Aging : The Scope of the Field and Perspection for the Future.Washington D.C. : Adult Education Association of the U.S.A., 1975.
- Morten T. Hansen, Nitin Nohria, Thomas Tierney, Keith Cerny, Steven E. Prokesch.
- Mujahid, Ghazy. Populaton ageing in East and South – East Asia : Current Situation and UNFPA China and Country Technical Services Team For East and South – East Asia. Bangloul December. 2006.
- Nelson, J.L. and others. Critical Issues in Education : Dialogues and Dialectics. 6th ed. New York : The McGraw – Hill. , 2007.
- Perlmutter M. and Hall, E. Adult development and aging. New York: John Wiley and Probst, G., Raub, S and Romhardt, K. 2000. Managing Knowledge : Building Blocks for Success. Chichester : John Wiley & Sons.
- Schwartz, S.H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), Advances in experimental social psychology (Vol. 25, pp. 1-65). Orland, FL: Academic Press, 1992.
- Seedsman, Terence. Ageing well in the 21st Century : Challengers and Perspectives for Adult Education in Thailand. Melbourne, Australia: Victoria University, 2004.
- sons, 1985.
- UNESCO. Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow.Paris: UNESCO. Press, 1972.
- Untied Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population Division . World Population Policies. Nes York, 1995, pp. 434.
- Untied Nations, ESCAP. Population Ageing and Development. Asian Population Studies Series No. 140. Part I, 2008, pp. 20-22.1995.
- Wilson, D.L. The programmed theory of aging. In M.Rockstein, M.L. Sussman, and

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แผนชุมชนพึ่งตนเอง
ระเบียบชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนบ้านเลิศอุบล 4

แผนชุมชนพึ่งตนเอง “ชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4”

สภาพปัจจุบันของชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4

1.1 สภาพข้อมูลทั่วไป

ปัจจุบันชุมชนในพื้นที่เขตลาดพร้าว ที่มีการจัดตั้งเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 มีจำนวน 32 ชุมชน อยู่ในพื้นที่ แขวงลาดพร้าว จำนวน 23 ชุมชน และแขวงจรัลเขี้ยว จำนวน 9 ชุมชน

ชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4

ชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 จัดตั้งเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2535 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **ที่ตั้ง** ซอยนาคนิวาส 48 แยก 14-13 ถนนนาคนิวาส แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

ทิศเหนือ	ติดหมู่บ้านปริญทิพย์
ทิศใต้	ติดหมู่บ้าน Crystal Park และ K – E Land
ทิศตะวันออก	ติดศูนย์การค้า Crystal Park ถนนประดิษฐ์มนูธรรม
ทิศตะวันตก	ติดหมู่บ้านปรัชญา
2. **พื้นที่** 42 ไร่ 1 งาน 86 ตารางวา
3. **สถานที่ใกล้เคียง** อาคารพักอาศัยข้าราชการกรุงเทพมหานคร และเคอี่อประชาคอนโดฯ
4. **การคมนาคม** พาหนะรถยนต์ ถนนเชื่อมติดต่อกับถนนนาคนิวาส 48 การเดินเท้า ปลายซอย 6 หมู่บ้านเลิศอุบล 4 ด้านทิศตะวันออก มีสะพานทางเท้าออกสู่ถนนประดิษฐ์มนูธรรม
5. **สถานีตำรวจที่รับผิดชอบ** สถานีตำรวจนครบาลโชคชัย
6. **ลักษณะชุมชน** เป็นชุมชนหมู่บ้านจัดสรร
7. **โครงสร้างประชากร** มีจำนวนบ้าน 302 หลังคาเรือน จำนวนครอบครัว 333 ครอบครัว ประชากร 1,800 คน แบ่งเป็น ชาย 800 คน หญิง 1,000 คน
8. **จำนวนกรรมการชุมชน** ปัจจุบันมีกรรมการชุมชน จำนวน 18 คน
9. **อาชีพ** ส่วนใหญ่ค้าขาย ประกอบอาชีพส่วนตัว 204 ครัวเรือน นอกนั้นรับจ้างทำงานประจำรับราชการ 27 ครัวเรือน
10. **ศาสนา** ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

11. การศึกษา ระดับประถมศึกษา ปวช. ปวส. และปริญญาตรี

12. ผู้มีความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่างๆ ในชุมชน ยินดีถ่ายทอดความรู้ให้ 25 คน

13. แพทย์แผนไทย/สมุนไพร/หมอยาพื้นบ้าน ได้แก่ นายสุพจน์ สงวนพวก พี่ช สมุนไพรรักษาสิ่งแวดล้อม หารายได้ และปลูกฝังให้ประหยัด

14. โรงเรียน 2 แห่ง มัธยมศึกษาคือ ร.ร. สตรีวิทยา ประถมศึกษา 2 โรงเรียนเพ็ชรถนนอม ได้แก่ ตลาดศูนย์เด็กเล็ก 1 แห่ง พื้นที่ดินสาธารณะว่างเปล่า 200ตารางวา 1 แห่ง ได้แก่ ซอย 7 .การใช้ประโยชน์ ปัญหาขาดความสัมพันธ์ คน 3 วัย แนวทางแก้ไข/พัฒนา คือ จัดกิจกรรม 3 วัย

15. การดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน

- กิจกรรมประเพณีวันสำคัญ ทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ วันเด็กแห่งชาติ ประเพณีวันสงกรานต์ ถวายพระพรวันแม่และวันพ่อแห่งชาติ

- กิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชน

- มีการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริฯ

- กิจกรรมกลุ่ม

- กลุ่มต่อต้านยาเสพติด

- กลุ่มออมทรัพย์ ประมาณ 80 คน ลักษณะเอาเงินมารวมกันและนำไปประกอบอาชีพ คิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน

- มีการจัดทำแผนชุมชนในปี 2549 และได้รับงบประมาณในการดำเนินการตามแผนชุมชนในปีงบประมาณ 2551

- มีบ้านหนังสือ

16. กรรมการชุมชน

ชื่อประธานชุมชน รศ.ดร.วิเชียร ต้นตระเสณีย์ ที่อยู่ติดต่อก 37/189 ซอย 3 ซอยนาคนิวาส 48 แยก 14-13 ถนนนาคนิวาส แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

แกนนำจัดทำแผนชุมชน

1. นายสุทิน อภัยฤทธิ์ หมู่บ้านเลิศอุบล 4 ที่อยู่ บ้านเลขที่ 37/ หมู่บ้านเลิศอุบล 4 ซอยเสมอ ดามาพงศ์ ถนนนาคนิวาส 48 แยก 14-13 แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10230

2. นายสุพจน์ สงวนพวง หมู่บ้านเลิศอุบล 4 โทร. 083-6008600 084-1623248 บ้าน 02-9329532 ที่อยู่บ้านเลขที่ 37/249 หมู่ 6 หมู่บ้านเลิศอุบล 4 ซอยเสมอ ดามา พงศ์ ถนนนาคนิวาส 48 แยก 14-13 แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10230

ที่ปรึกษา นายศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล นิสิตปริญญาเอกสาขาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้อำนวยการเขตลาดพร้าว ชื่อ นายบพิธ แสงแก้ว

ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตลาดพร้าว ชื่อ นางนันทนา ฉัตรสกุลเพ็ญ

เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบชุมชนเลิศอุบล 4 ชื่อ นายสุวิทย์ บ่อหนา ตำแหน่ง นักพัฒนา ชุมชน 5

17. กิจกรรม

1. กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านเลิศอุบล 5 มี ผศ. เฉลิมพร อภิชนาพงษ์ ประธาน นางสาว มาลี พึ่งบางกรวย เป็นเหรัญญิก

2. กลุ่มสวัสดิการ มีนายศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล เป็นประธาน

3. ชมรมพลังแผ่นดินท้องถิ่นท้องที่สามัคคี มี รศ.ดร. วิเชียร ตันตระเสนีย์ เป็นประธาน

4. ชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ มี น.อ. เสรีศักดิ์ สิงห์ เป็น ประธาน

5. ชมรม ปชร.กอ. รมน. เขตลาดพร้าว มี รศ.ดร. วิเชียร ตันตระเสนีย์ เป็นประธาน

6. ชมรมกีฬาเลิศอุบล ๔ มี ว่าที่ ร.ต. สุทิน อัมภักฤทธิ เป็นประธาน

7. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน ๕ คน

8. กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงการเกษตร มีนายสุพจน์ สงวนพวง เป็นประธาน

9. กลุ่มแผนชุมชน มี รศ.ดร. วิเชียร ตันตระเสนีย์ เป็นประธาน

ประธานชุมชน

1. นายสุรพล เตโชชัยโรจน์ ระหว่างปี พ.ศ. 2529 - 2531

2. นายสรารุธ เพ็ญหล่อ ระหว่างปี พ.ศ. 2531 - 2533

3. นายประเสริฐ บุญคง ระหว่างปี พ.ศ. 2533 - 2535

4. ผศ. เฉลิมพร อภิชนาพงศ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2535 - 2537

5. นายผดุงเกียรติ ประยูรศักดิ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2537 - 2539

6. รศ. ดร. วิเชียร ตันตระเสนีย์ เป็นประธาน ปี พ.ศ. 2539 - ปัจจุบัน

คำขวัญ สนใจศึกษา รักษาประชาธิปไตย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมายระยะยาว(5ปี) มีศูนย์เรียนรู้ครบวงจร

เป้าหมายปี(1 ปี) สร้างอาคารศูนย์

จุดแข็งคือ เป็นประชาธิปไตย มีทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม

จุดอ่อน คือ ความสัมพันธ์คน 3 วัยน้อยลง สวัสดิการน้อย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ชื่อแผนงาน/โครงการพัฒนาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

แผนชุมชนทำเอง วิธีการ

ได้บรรจุในแผน เขต วัตถุประสงค์/เป้าหมาย ได้บรรจุในแผน

ได้บรรจุในแผนหน่วยงาน.....

กิจกรรม	เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา	งบประมาณ

1.2 ชื่อแผนงาน/โครงการ.....

สภาพของชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 เชิงปริมาณและคุณภาพ

1.2 การวิเคราะห์บริบทของชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4

จากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 และสภาพภายในและภายนอก เป็นบริบทที่สำคัญในการตัดสินใจเพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ เพื่อกำหนดว่าทิศทางการจัดการศึกษาของชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 เป็นอย่างไร โดยดำเนินการประชุมให้แสดงความคิดเห็น 5 ครั้ง ผลการวิเคราะห์เป็นดังต่อไปนี้

สภาพแวดล้อมภายนอกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม (Social – cultural factors) (S)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศบุล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็น ด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง (1)
	สังคมวัฒนธรรมโดยรอบชุมชนอยู่ในระดับดี	/			
	มีกิจกรรมส่งเสริมความเป็นไทยเพิ่มมากขึ้น		/		
	เขตลาดพร้าวเป็นศูนย์กลาง ได้รับการยอมรับจาก ผู้เกี่ยวข้อง	/			
	มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม ประจำ	/			
	การอยู่ร่วมกันและความสัมพันธ์ของเด็กและผู้สูงอายุ มีมาก		/		
	ปัจจุบันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ใน ระดับดี				
	โดยทั่วไปการจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาชุมชนเป็นสิ่ง สำคัญ				
	สภาพแวดล้อมเป็นจุดเสี่ยงของการแพร่ระบาดของยา เสพติดที่จะทำให้จำนวนผู้เสพยาเพิ่มมากขึ้น				/
	บริเวณใกล้เคียงชุมชนเป็นแหล่งอบายมุข สถาน เจริญมย์และแหล่งบันเทิงที่มีผลให้เยาวชนมีพฤติกรรม ในทางลบ				/
	สังคมวัฒนธรรมในเขตลาดพร้าว การคงไว้ซึ่ง ประเพณีและวัฒนธรรมไทย การมีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือกันน้อยลง		/		
	การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้วัยแรงงานต้อง รับผิดชอบดูแลเด็กและผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น มีรายได้ ไม่พอเพียง		/		
	การเสียสละและช่วยเหลือชุมชนของเด็ก เยาวชน มี น้อย สถานศึกษาขาดการส่งเสริมให้ปฏิบัติอย่าง แท้จริง		/		
	การเสียสละและช่วยเหลือชุมชนของผู้สูงอายุน้อยลง สังคมวัฒนธรรมเขตลาดพร้าวไม่เห็นคุณค่าของ ผู้สูงอายุ				/

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็น ด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง (1)
	สวัสดิการของผู้สูงอายุมีน้อยมาก เบี้ยยังชีพ 500 บาทช่วยค่าครองชีพไม่พอ ผู้สูงอายุที่มีความจำเป็นต้องหารายได้ขาดโอกาสในการทำงาน ทั้งหมดมีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนน้อย		/		

สภาพแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

(Technological factors) (T)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง (1)
	มีแหล่งสืบค้นข้อมูล แหล่งเรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีหลากหลายภายนอกชุมชนและแหล่งใกล้เคียง สะดวกการใช้		/		
	ประชาชนสามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีจากภายนอกมาใช้ในการจัดการความรู้ของตนเองและของชุมชนได้ดี			/	
	การให้บริการสื่อเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ เพื่อการสืบค้นข้อมูลแก่ ประชาชนภายนอกชุมชนมีการคมนาคมสะดวก	/			
	สื่อเทคโนโลยีราคาแพง กระทบต่อการซื้อมาใช้ในพื้นที่นี้	/			
	บริเวณใกล้เคียงชุมชน มีการให้บริการด้านเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม เป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน			/	
	ปัจจุบันมีภาครัฐให้บริการสื่อเทคโนโลยีที่พอเพียงสำหรับประชาชนทั่วไป		/		
	หน่วยงานภายนอกสนับสนุนอุปกรณ์เทคโนโลยีให้ชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 อย่างพอเพียง			/	

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง (1)
	สื่อเทคโนโลยีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว มากขึ้น	/			
	เทคโนโลยีโดยเฉพาะการเล่นเกมส์ ทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ผู้สูงอายุ เยาวชนน้อยลงมากที่สุด	/			
	รอบบริเวณชุมชนมีสถานบริการเกมส์มาก มี ผลกระทบสูง		/		
	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดลง จาก เทคโนโลยี		/		
	เขตลาดพร้าวขาดกิจกรรมต่อต้านเทคโนโลยีที่มี ผลทำให้เด็กและเยาวชนมั่วสุม มีพฤติกรรม ก้าวร้าวมากขึ้น			/	
	การใช้เทคโนโลยีมีความยุ่งยาก ซับซ้อน สำหรับ ผู้สูงอายุ	/			
	เทคโนโลยีเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนน้อยมาก ไม่จำเป็น			/	

สภาพแวดล้อมภายนอกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนอก ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

(Economic factors) (E)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
	นโยบายรัฐบาลสนับสนุนด้านเศรษฐกิจการประกอบ อาชีพหารายได้ของประชาชนอย่างดี	/			
	ปัจจุบัน หน่วยงานและการเมืองท้องถิ่น สนับสนุน ด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของประชาชนใน เขตลาดพร้าว	/			
	มีกิจกรรมฝึกให้ประชาชนทั่วไปมีรายได้เสริมอย่าง		/		

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
	พอเพียง				
	รายได้ของประชาชนในเขตลาดพร้าวอยู่ในเกณฑ์ดี		/		
	ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในระดับที่น่าพอใจ	/			
	ชุมชนในเขตลาดพร้าว ตั้งอยู่ในย่านธุรกิจสำคัญของประเทศ ประชาชนสามารถทำงานและมีรายได้เสริมโดยตลอด			/	
	ปัจจุบันเศรษฐกิจดีขึ้น ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปัญหายาเสพติด อบายมุข ชีวิตและทรัพย์สินน้อยลง		/		
	บริเวณรอบชุมชน ไม่เอื้อต่อการหางานทำและหารายได้เสริม			/	
	หน่วยงานภาครัฐและเอกชนรอบชุมชนขาดการหนุนเสริมด้านให้ความรู้ มีกิจกรรมเพื่อหารายได้ให้วัยแรงงานและผู้สูงอายุ	/			
	ถ้าระบบเศรษฐกิจ สินค้ามีราคาแพง เกิดภาวะเงินเฟ้อ ค่าครองชีพสูง ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชน	/			
	รายได้ของวัยแรงงานลดลงทำให้เด็กและผู้สูงอายุเดือดร้อน		/		
	เยาวชนขาดจิตสำนึกในการหารายได้ช่วยครอบครัวมากขึ้น	/			
	บริเวณรอบชุมชนเลิศอุบล 4 มีอัตราการว่างงานสูงมาก		/		
	การศึกษา การจัดการความรู้ รอบบริเวณชุมชนเลิศอุบล 4 ลดลงมาก กระทบต่อฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวมาก			/	

สภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยด้านการเมือง กฎหมาย นโยบาย (Political and legal factors) (P)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศบุล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
	กฎหมาย ระเบียบปัจจุบันเอื้อต่อการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น	/			
	นโยบาย กฎหมาย ผู้สูงอายุ ช่วยในการนำพลังผู้สูงอายุพัฒนาความต้องการของชุมชนและสังคมมากขึ้น		/		
	พระราชบัญญัติการศึกษาช่วยให้ทุกคนมีโอกาสในการจัดการความรู้พัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล	/			
	พรรคการเมืองสนับสนุนในด้านพัฒนาชุมชนมากขึ้น	/			
	แผนผู้สูงอายุแห่งชาติช่วยให้ผู้สูงอายุมีคุณค่าและรายได้		/		
	พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น		/		
	พระราชบัญญัติสวัสดิการชุมชน ช่วยให้สวัสดิการดีขึ้น		/		
	นโยบายการเมืองด้านลดอัตราค่าส่งข้าราชการ ทำให้ขาดบุคลากรถ่ายทอดความรู้ และช่วยพัฒนาชุมชนมากขึ้น		/		
	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 – 11 มุ่งให้ประชาชนทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง แต่ได้รับการสนับสนุนน้อย	/			
	ปัจจุบันมีระเบียบจัดสรรงบประมาณให้ชุมชนโดยตรงน้อยมาก	/			
	กฎหมายปัจจุบันสนับสนุนการร่วมพัฒนาชุมชนของ		/		

รหัส	สภาพแวดล้อมภายนอกของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
		(4)	(3)	(2)	(1)
	เด็กน้อย				
	นโยบายรัฐให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุน้อยมากไปในปีปัจจุบัน				/
	นโยบายปัจจุบัน สนับสนุนการทำงานร่วมกันของข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมือง ภาคประชาสังคมและเอกชนน้อย		/		
	กรุงเทพมหานครกำหนดระเบียบไม่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนและการร่วมกิจกรรมของเด็กและผู้สูงอายุมากนัก		/		

สภาพแวดล้อมภายในของชุมชนเลิศอุบล 4 การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมในด้านโครงสร้างและนโยบายองค์กร (Structure) (S1)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายในของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
		(4)	(3)	(2)	(1)
	ชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 มีโครงสร้าง นโยบาย ชัดเจน	/			
	ชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 มีการวางแผนที่เป็นระบบ	/			
	นโยบายของชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 ส่งเสริมประชาชนมีส่วนร่วม และเป็นประชาธิปไตยในการพัฒนาชุมชน	/			
	จัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้และการพัฒนาความรู้อยู่เป็นประจำ	/			
	ประชาชนเลิศอุบล 4 รักใคร่สามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	/			

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
	ประชาชนชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนมาก	/			
	สถานที่ การจัดบรรยากาศในส่วนกลาง เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน มีสื่อ เทคโนโลยีช่วยในการจัดการความรู้ในชุมชน	/			
	ประชาชนในชุมชนมีจำนวนมากเกินไปสำหรับการพัฒนา			/	
	ชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 ไม่มีระบบการบริหารจัดการโดยเน้นหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชน				/
	ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน				/
	คณะกรรมการชุมชน มีการมอบหมายงานและการติดตามผลไม่ชัดเจน ไม่มีปฏิทินในการทำงานพัฒนาชุมชน				/
	การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนไม่สนองต่อนโยบายของภาครัฐ				/
	ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษา มีความรู้ต่ำ				/
	กิจกรรมพัฒนาชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของเด็กวัยแรงงานและผู้สูงอายุในสัดส่วนที่น้อยมาก			/	

สภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้านการบริการส่งเสริม
คุณภาพชีวิต (Service / Products) (S2)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง (1)
	การจัดสภาพแวดล้อมสะอาด สวยงาม ร่มรื่น เหมาะสมมาก		/		

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศบุล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง (1)
	มีการจัดกิจกรรมเสริมทางด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นประจำ			/	
	การให้บริการสุขภาพอย่างหลากหลายภายในชุมชน	/			
	ประชาชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชน หมู่บ้านเลิศบุล 4 จัดให้เป็นอย่างดี และปฏิบัติ ตามนโยบายชุมชน		/		
	มีข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานชุมชน ถนน แหล่งน้ำ พร้อม	/			
	มีการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม และ หลักประชาธิปไตย ส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่าง หลากหลาย	/			
	การจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองเพื่อพัฒนาด้านต่าง ๆ	/			
	สาธารณูปโภคด้านไฟฟ้า มีปัญหาเป็นประจำ	/			
	มีกิจกรรมและบริการทางการศึกษา ให้ความรู้ น้อย มาก				/
	การส่งเสริมกิจกรรมของผู้สูงอายุในการร่วมพัฒนา ชุมชนน้อย				/
	กิจกรรมให้ประชาชน 3 วัย วัยเด็ก วัยแรงงาน ผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน น้อยมาก			/	
	การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีน้อย มีการโจรกรรม ลักขโมย อยู่เป็นประจำ		/		
	การทะเลาะวิวาท กระทบกระทิงในชุมชนมีมากขึ้น				/
	เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเลิศบุล 4 มีส่วนร่วม ในการช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิต ช่วยงานหมู่บ้าน น้อยมาก				

สภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้านบุคลากร (Man)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
	มีข้อมูลประชากร ช่วงอายุ เพศ เป็นปัจจุบัน	/			
	ประธานและคณะกรรมการชุมชนซึ่งประกอบด้วย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานด้วยความเสียสละในการ พัฒนาชุมชน	/			
	มีผู้นำ ปราชญ์ และบุคลากรมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน มีความ ทันสมัย	/			
	ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน โดยเฉลี่ยมีการศึกษาสูง	/			
	บุคลากรได้รับการเสริมแรงพอสมควรทำให้มีกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน ได้รับรางวัลมากมายจึงเกิดความ ภูมิใจ	/			
	บุคลากรมีโอกาสได้รับการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง	/			
	มีบุคลากรเด็ก เยาวชนที่เสียสละพัฒนาชุมชนมากขึ้น	/			
	ประชาชนเด็กและผู้สูงอายุ ในชุมชนไม่สมดุลกัน มี น้อยมาก			/	
	ประชาชนและคณะกรรมการขาดทักษะการพัฒนา ชุมชน				/
	บุคลากรชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4 แม้มีอาชีพที่ หลากหลายแต่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน้อยมาก		/		
	ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาน้อยมาก		/		
	บุคลากรขาดความรู้ด้านวิศวกรรม ก่อสร้าง หมู่บ้าน เลิศอุบล 4 น้อย			/	
	กิจกรรมให้ความรู้และพัฒนาการจัดการความรู้ การศึกษา ให้กับประชาชนมีน้อยมาก				/

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
	ความสัมพันธ์ของเด็ก วัยแรงงาน วัยสูงอายุ ใน ชุมชนเลิศอุบล 4 การประกอบกิจกรรมร่วมกันและ พัฒนาชุมชนน้อย		/		

สภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้านการเงิน (Money)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
	การเบิกจ่ายเงินพัฒนาชุมชนคล่องตัว	/			
	มีการใช้เงินให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาชุมชน มาก	/			
	มีการระดมทรัพยากรช่วยสนับสนุนด้านการพัฒนา ชุมชน โดยจัดซื้อที่ดินและสถานที่ประชุมอย่างพอเพียง		/		
	มีกลุ่มสวัสดิการบริการประชาชนอย่างพอเพียง		/		
	มีเงินทุนของชุมชนในการซ่อมแซมสาธารณูปโภค	/			
	ประชาชนมีการออมทรัพย์ มีฐานะการเงินดี	/			
	มีเงินจากสำนักงานเขตลาดพร้าวเป็นรายเดือน เดือนละ 5,000 บาทพอเพียงในการพัฒนาชุมชน			/	
	กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่ทำในภาพรวมของทั้งเขต ลาดพร้าว มีงบประมาณขับเคลื่อนไม่เพียงพอ	/			
	การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์เพื่อพัฒนาชุมชนมีงบน้อย มาก	/			
	งบประมาณการจัดจ้างพัฒนาชุมชนไม่พอเพียง	/			
	การบริหารงานการเงินในชุมชน เลิศอุบล 4 ไม่ได้ รับการยอมรับจากประชาชนส่วนใหญ่				/
	การบริหารการเงินเพื่อพัฒนาชุมชนได้รับไม่พอเพียง				

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
		(4)	(3)	(2)	(1)
	กรรมการชุมชนประกาศขอเก็บเงินบริจาคเป็นประจำ			/	
	ฐานะทางการเงินของคนในชุมชน ส่วนใหญ่มีฐานะดี		/		

สภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้านวัสดุอุปกรณ์ (Materials)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง
		(4)	(3)	(2)	(1)
	มีงบประมาณจัดซื้อวัสดุ-อุปกรณ์ ในการพัฒนาชุมชนอย่างเพียงพอ			/	
	โสตทัศนูปกรณ์ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เพียงพอ และมีบุคลากรที่มีความสามารถ เฉพาะทาง				/
	อาคารสถานที่ที่มีความพร้อมในการให้บริการแก่ชุมชน และองค์กรภายนอก	/			
	อาคารสถานที่ส่วนกลางมีวัสดุอุปกรณ์ส่วนกลางพอเพียงสำหรับบริการให้ประชาชนยืมได้			/	
	สถานที่สำหรับอ่านหนังสือ บ้านหนังสือมีอยู่มาก	/			
	มีหนังสือสำหรับอ่านในห้องสมุดชุมชนอย่างพอเพียง			/	
	มีห้องประชุมเป็นศูนย์บริการชุมชนมอบให้เป็นของเขตลาดพร้าวในการช่วยพัฒนา จัดประชุมได้สะดวก	/			
	การพัฒนาชุมชนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ สื่อเทคโนโลยีในการจัดประชุมและฝึกอบรมเช่นเครื่องฉายที่บดแสง	/			
	ขาดอุปกรณ์ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ	/			
	อุปกรณ์สำหรับฝึกอาชีพเฉพาะทางมีน้อยมาก			/	

	ขาดวัสดุดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น ตัดต้นไม้ เครื่องสูบน้ำ	/			
	ไม่มีอุปกรณ์สำหรับการรักษาความปลอดภัยเช่น วัสดุในการจัดสร้างบ่อหมักและระบบโทรศัพท์วงจรปิด		/		
	วัสดุอุปกรณ์ประกอบการอ่านหนังสือมีไม่พอเพียง				/
	อุปกรณ์พัฒนาชุมชน โดยภาพรวมปัจจุบันมีไม่พอเพียง	/			

สภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้านการจัดการ (Management)

รหัส	สภาพแวดล้อมภายใน ของหมู่บ้านเลิศอุบล 4	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (4)	เห็นด้วย (3)	ไม่ เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง (1)
	มีการวางแผน ติดตาม การทำงานเป็นระยะชัดเจน	/			
	มีผู้นำกลุ่มในการจัดการพัฒนาชุมชนระดับเขตมากเช่น สภากองศ์กรชุมชน พลังแผ่นดิน กอ.รมน. แผนชุมชน	/			
	มีการประสานงานในการทำงานพัฒนาที่ดี	/			
	การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ของชุมชนอยู่ในระดับดี		/		
	มีการวางแผนการบริหารงาน ชัดเจน ตามแผน				
	การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความเข้มแข็งมาก	/			
	มีการจัดการความรู้ สิ่งที่ต้องรู้ในการพัฒนาชุมชน ตั้งคณะทำงาน สืบค้นและรวบรวมความรู้ จัดลำดับโดยศึกษาเอกสาร ร่วมกับชุมชนอื่น ประชุมรวบรวมความรู้ มอบหมายหน้าที่ จัดทำปฏิทินปฏิบัติงานสอบถาม จัดเวทีเสวนารู้แลกเปลี่ยน ปฏิบัติการเผยแพร่ความรู้ ช่วยไปบรรยาย แนะนำในการประชุมด้านพัฒนาชุมชน				/

	ให้กับชุมชนอื่น ได้อย่างดี				
	ประชาชนแตกแยกความสามัคคีตามพรรคการเมืองที่ตนเองชอบ ไม่คำนึงถึงส่วนรวมในชุมชน				/
	ขาดมีการบริหารจัดการด้านความปลอดภัย เช่น ยาม		/		
	มีการจัดการแก้ไขปัญหาการมีผู้สูบบุหรี่ของเยาวชนน้อย		/		
	ไม่มีการบริหารจัดการน้ำดื่มราคาถูกมาติดตั้ง				/
	ขาดการบริหารจัดการในเรื่องถนน ทางระบายน้ำ				/
	ไม่มีการจัดการเรื่องการศึกษา การอ่านหนังสือ			/	
	การบริหารจัดการเรื่องแจ้งข่าวสารให้ทราบมีน้อยมาก	/			

ชุมชนเลิศบุล 4

“ 4 ดอกบัว แห่งความมุ่งมั่น สร้างสรรค์เศรษฐกิจพอเพียง”

ชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล 4 ก่อสร้างเสร็จ พ.ศ. 2529 ตั้งอยู่ที่ซอยเสมอ ดามาพงศ์ ถนนนาคนิวาส 48 แยก 14 – 13 แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10230 พื้นที่ 50 ไร่ สำหรับ 330 หลังคาเรือน และประชากร 1,800 คน พื้นที่ส่วนกลางมี 2 แปลง แปลงที่ 1 ตั้งอยู่บริเวณซอย 4 เป็นที่ตั้งสนามกีฬา สนามเด็กเล่น สนามเปตอง สนามแบดมินตัน ห้องสมุดชุมชน “บ้านหนังสือ” และอาคารที่ทำการชุมชนและศูนย์บริการสาธารณสุข “อสม.” ศูนย์ฝึกอาชีพ

แปลงที่ 2 อยู่บริเวณซอย 7 เป็นโรงเพาะเห็ด ผลิตน้ำปุ๋ยชีวภาพ และจัดเป็นสวนสมุนไพร ประชาชนในชุมชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายส่วนกลางใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะถนนในชุมชนมอบให้เป็นสาธารณสมบัติสำนักงานเขตลาดพร้าวรับผิดชอบซ่อมแซมและปรับปรุง

ไฟฟ้าลานกีฬาเข้าโครงการของการไฟฟ้านครหลวง สนับสนุนโครงการ “กีฬาต้านยาเสพติด” ไม่เสียค่าไฟ หมู่บ้านมีสนับสนุนจากเขตเดือนละ 5,000 บาทสำหรับใช้จ่ายดูแลความสะอาดและอื่น ๆ หลักประชาธิปไตย ทำให้ทุกคนมีความสำคัญ จึงร่วมมือร่วมใจกันในการทำแผนชุมชนและมีประชาคมติให้จัดสร้างศูนย์เอนกประสงค์ เพื่อเป็นสถานที่ประชุม ศูนย์ฝึกอาชีพที่ปฏิบัติงานของ อสม. และศูนย์จัดกิจกรรม งบประมาณ 800,000 บาท

คำขวัญเลิศอุบล 4

“รักประชาธิปไตย สนใจศึกษา รักษาสิ่งแวดล้อม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง”

รักประชาธิปไตย

1. รางวัลหมู่บ้านส่งเสริมประชาธิปไตย (กิจกรรมสนับสนุนเชื้อเกาะให้ทหาร ตำรวจ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้)
2. เป็นที่ทำการคณะกรรมการพลังแผ่นดิน ท้องถิ่นท้องที่ สามัคคี เขตลาดพร้าว (กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด)
3. เป็นที่ทำการ“ปชร.กอ.รมน. เขตลาดพร้าว” ประชาชนมีส่วนร่วม (กิจกรรมรักษาความมั่นคงภาคประชาชน)
4. มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชน โดยสำนักงานเขตลาดพร้าว ดำเนินการให้ประชาชนหย่อนบัตร
5. ความเป็นอิสระทางความคิด จนเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง ต้องมีการประชุมไม่น้อยกว่าเดือนละครั้ง กรรมการทุกคนมีสิทธิอย่างเต็มที่

ผลงาน

ได้รับรางวัลหมู่บ้านส่งเสริมประชาธิปไตยระดับประเทศ (สำนักงานเอกลักษณ์แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี) รศ.ดร.วิเชียร ตันตระเสนีย์ ประธานชุมชน พ.ศ. 2551

ผู้นำ

ผู้นำส่งเสริมประชาธิปไตย “ภาวะผู้นำ สร้างสรรค์ชุมชนพัฒนา”

ปัจจุบัน

รับรางวัลผู้สูงอายุ “คลังปัญญา” ประเทศไทย จากนายกรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2554 ณ หอประชุมกองทัพบก “วันผู้สูงอายุ” และประธานคลังปัญญา กรุงเทพมหานคร

1. ประธานประชาชนมีส่วนร่วม(ปชร. กอ.รมน)เขตลาดพร้าว/สมัชชา ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ประธาน พลังแผ่นดินท้องถิ่นท้องที่สามัคคี เขตลาดพร้าว
3. ประธานผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ประเมินระดับอาชีวศึกษา สมศ.
4. วุฒิสภา ธนาคารสมอง สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
5. ธนาคารสมองกรุงเทพมหานคร
6. รองประธานคณะกรรมการผู้นำชุมชนเขตลาดพร้าว
7. รองประธานสภาวัฒนธรรมเขตลาดพร้าว

8. รางวัลครอบครัวประชาธิปไตย
9. รางวัลหมู่บ้านดีเด่นด้านยาเสพติด
10. กรรมการสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคเขตลาดพร้าว
11. จัดตั้งสวัสดิการวันละ 1 บาท
12. จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนและสภาพัฒนาการเมือง

สนใจศึกษา

1. ห้องสมุดชุมชน (งบประมาณ 1 ล้านบาท) บรรณารักษ์ 2 คน ติดเครื่องปรับอากาศ มีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ห้องสุขา การสอนเสริมพิเศษ ภาษาอังกฤษ โดยคณะมิชชันนารี จากประเทศ อังกฤษ อเมริกัน และฟิลิปปินส์
2. การอบรมวิชาชีพ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำยาล้างจาน การนํายาปรับผ้านุ่ม การทำหอมก การเพาะเห็ด การทำสบู่เหลว การนวดเพื่อสุขภาพ และมีบริการนวดชั่วโมงละ 150 บาท จากผู้ปฏิบัติงาน อสม.
3. ส่งเยาวชนเข้าแข่งขันตอบปัญหา/แข่งกีฬา วาดภาพและประชาสัมพันธ์การสอนพิเศษ ศึกษาการรํามวยเงินรักษาโรค
4. การอบรม

รักษาสິงแวดล้อม

1. ปีพ.ศ. 2551 ปรับปรุงเปลี่ยนท่อระบายน้ำทั้งหมู่บ้าน ปี พ.ศ .2552 ได้รับอนุมัติงบประมาณปรับปรุงถนน ทั้งหมู่บ้านเป็นเงิน 36 ล้านบาท งวดแรกช่วงหลังหมู่บ้าน 8 ล้านบาท
2. จัดทำน้ำปุ๋ยชีวภาพจากของเหลือใช้ เพื่อรดน้ำต้นไม้ ดอกไม้ จำหน่าย จัดโครงการกำจัดขยะ หลังฉีดขยะไม่น้อยกว่า ปีละ 3 ครั้ง ก็นำน้ำปุ๋ยชีวภาพเทลงในท่อน้ำทิ้ง จัดบริเวณสนามเด็กเล่นมีบรรยากาศ ต้นไม้ ดอกไม้ เครื่องออกกำลังกาย

นํอมนําศรษฐกิจพอเพียง

1. ห่วงที่ 1 พอเพียง ให้ความรู้เรื่องการออม การประหยัด มีกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิก 85 คน ตั้งแต่ปี 2545
2. ห่วงที่ 2 มีเหตุผล การบริจาคซื้อเสื้อเอวหรือการออมทรัพย์ เป็นการกระทำด้วยความสมัครใจ
3. วงที่ 3 มีภูมิคุ้มกัน มีการออกกำลังกายสร้างสุขภาพกาย/จิต โครงการเพื่อนบ้าน เตือนภัยและ โครงการจ้างยาม จัดซื้อกล้องวงจรปิด มีตำรวจบ้านและสมาชิก อปพร. เจริญไพบี 1

ความรู้ มีการสอนเสริม และสนับสนุนให้เยาวชนศึกษาต่อ
เดือนปีที่ 2

คุณธรรม มีการรับรองความประพฤติ เข้าเรียนมหาวิทยาลัยจันทรเกษมและ
สถาบันการศึกษาอื่น มอบเกียรติบัตรและรางวัลแก่เยาวชนที่อุทิศตน เพื่อบำเพ็ญประโยชน์สา
ธารณกุศลในชุมชน มีกิจกรรมทำความสะอาด และหน้าบ้านหน้ามอง
โครงการอนาคต

1. รักประชาธิปไตย มีมติตั้งสวัสดิการวันละ 1 บาท ฝากเงินออมบุญเดือนละ 30 บาท
ทำบุญงานศพและจัดระบบให้บ้านอายุ มีมติเสนอจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ตั้งสภาพัฒนา
การเมือง ปัจจุบัน ตั้งกลุ่มสภาองค์กรชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มแผนงาน กลุ่มพลังแผ่นดิน
กลุ่มเพื่อนบ้านเตือนภัย กลุ่มผู้สูงอายุ และจัดเวทีสำนักพลเมือง เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน
2554 งบประมาณสนับสนุนจากสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า

2. สนใจศึกษา จัดอบรมวาดภาพ ระบายสี โดย ผศ.จักรพงษ์ ชาวนา จากคณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

3. รักษาสิ่งแวดล้อม จัดตั้งวิสาหกิจชุมชน รวมทุนเพิ่มโรงเพาะเห็ด จัดทำสวนสมุนไพร
ปลูกและจำหน่าย โดยตั้งกองทุนผู้สูงอายุดำเนินการ

4. น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง จัดตลาดนัดสินค้าราคาถูก มีเห็ดและน้ำป๊อปสุขภาพขาย
ด้วย นิมนต์เจ้าอาวาส ดพรหมรังสีเทคนิ

ฐานที่มั่นคงจากด้านการศึกษา

บ้านหนังสือ

1. คณะกรรมการมีมติอนุมัติผ้ามา่านและจัดหาหนังสือเพิ่มเติม

2. สนับสนุนให้บรรณารักษ์เข้ารับการอบรม

3. จัดให้มีการประกวดแข่งขันโดยจัดหารางวัลให้เดือนละ 1 ครั้ง

แนวการดำเนินการ “พจนานุกรมไทย-มาเลย์”

หลักอริยสัจ 4

ทุกข์ = ปัญหา(การสื่อสารระหว่างคนต่างภาษา)

สมุทัย = สาเหตุปัญหา(การไม่รู้จักภาษาของผู้อื่น)

นิโรธ = การแก้ปัญหา (หาทางให้มีการสื่อสารกันได้)

มรรค = วิธีการปัญหา (จัดทำสื่อพจนานุกรมให้สื่อสารกันได้)

ลักษณะของโครงการ

เป็นโครงการสนับสนุนให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของประชาชนที่พึงมี ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายเกี่ยวข้อง โดยส่งเสริมศักยภาพของประชาชน ของชุมชนทุกชุมชนในเขตลาดพร้าว ร่วมกันการระดมความคิดเห็นและจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ที่หน่วยงานเกี่ยวข้องยอมรับและร่วมปฏิบัติให้เกิดบรรลุผลไปด้วยกัน เป็นแผนของชุมชนอย่างแท้จริงของแต่ละชุมชน และบูรณาการในลักษณะ “ประชารัฐ” ที่ข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมือง ภาคประชาสังคม ชุมชนและเอกชนมีส่วนร่วม เป็น “แผนพัฒนาเขตลาดพร้าว” โดยใช้เวลาดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในเดือนกันยายน 2554 เพื่อเสนอต่อสำนักงานเขตลาดพร้าว และหน่วยงานเกี่ยวข้องในการจัดสรรงบประมาณพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

เป้าหมาย

ด้านปริมาณ

1. ประชุมแกนนำประชาชนในชุมชนนำร่อง เขตลาดพร้าว 32 ชุมชน ๆ ละ 2 คน รวม 2 วัน จำนวน 64 คน เพื่อวางแผนดำเนินการ จัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน ดำเนินการและสรุปผล
2. ร่างจดหมายและแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน
3. ปฏิทินปฏิบัติงานระยะเวลาไม่เกิน 1 เดือน
4. เอกสาร “แผนชุมชนพึ่งตนเองชุมชน..... เขตลาดพร้าว” และสรุปบทเรียน “ผลสะท้อนจากประสบการณ์การวางแผนชุมชนพึ่งตนเอง” จากการจัดเวทีเพื่อพัฒนาปรับปรุงต่อไป

ด้านคุณภาพ

1. ประชาชนในเขตลาดพร้าวมีความสามัคคี เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เข้าใจความเป็น ประชาธิปไตย และเกิดความรักชาติ ปฏิบัติตัวตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. แกนนำชุมชน สามารถเป็นวิทยากรเผยแพร่ขยายผลโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเอง ภายในเขตลาดพร้าวได้
3. ประชาชนในเขตลาดพร้าวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างแท้จริงและยั่งยืนจากการมีส่วนร่วม การให้เกียรติ การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ความสอดคล้องกับกิจกรรมที่ขอรับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานคร

โครงการนี้ มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่สนับสนุนให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการเมือง สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของประชาชนที่พึงมีภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายเป็นไปตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ในระเบียบกรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการ

กิจกรรม / ขั้นตอน	ระยะเวลา
1. แจกเอกสารคู่มือแผนชุมชนพึ่งตนเอง	กรกฎาคม 2554
1. ประชุมเชิงปฏิบัติการชุมชนในเขตลาดพร้าว ทำแผนงานเพื่อปฏิบัติการ	27-28 ส.ค. 2554
2. ดำเนินการ จัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง โดยมีวิทยากรพี่เลี้ยงภาคประชาชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐช่วยติดตามและให้คำปรึกษาในชุมชน	ตั้งแต่ 29 ส.ค. 2554 16 ก.ย. 2554
3. บูรณาการแผนของทุกชุมชนเป็น “แผนพัฒนาเขตลาดพร้าว”	17 – 18 ก.ย. 2554
5. จัดทำเอกสารสรุป รายงาน ประเมินผล	30 ก.ย. 2554

ระยะเวลาดำเนินงานและแผนปฏิบัติการ

กรกฎาคม 2554 - กุมภาพันธ์ 2554

สถานที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. ศูนย์บริการชุมชน หมู่บ้านเลิศอุบล 4 เขตลาดพร้าว
2. ห้องประชุมสำนักงานเขตลาดพร้าว

งบประมาณ

ค่าใช้จ่ายในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ขอความร่วมมือจาก

1. สัมภาษณ์ขององค์กรชุมชนเขตลาดพร้าว
2. ภาคการเมือง
3. หน่วยงานภาครัฐ
4. เอกชน

การประเมินผล

1 เครื่องมือในการศึกษา ประกอบด้วย แบบบันทึกการจัดเวที แบบสังเกต แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแฟ้มแผนชุมชน เขตลาดพร้าว

2 วิธีการประเมิน แจกแบบประเมินให้กลุ่มตัวอย่างข้าราชการสำนักงานเขตลาดพร้าว
นักการเมืองท้องถิ่น ตัวแทนประชาคมเขตลาดพร้าว และชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้รับแนวคิดของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง และเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานเกี่ยวข้อง ทำให้ประชาชนในเขตลาดพร้าว รู้รักสามัคคี ร่วมมือร่วมใจพัฒนาชุมชน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ส่งเสริมประชาธิปไตย เสียสละประโยชน์ส่วนตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ร่วมมือกันจัดทำจัดทำแผนระดับชุมชนและระดับเขต เสริมสร้างความสามัคคีและความคิดริเริ่มของประชาชน ช่วยสร้างความมั่นคงให้ประเทศชาติ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ลดการทุจริตประพฤติมิชอบ และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

“ ความคิดเห็นของท่าน ช่วยสร้างสรรค์ชุมชนและเขตลาดพร้าว ”

ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจอาชีพ สังคมวัฒนธรรม และสวัสดิการ

สภาพปัจจุบัน	ปัญหา	แนวทางแก้ไข

รายนาม คณะบุคคล	ตำแหน่ง	เลขบัตรประจำตัว ประชาชน	ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน	ลง ลายมี ชื่อ
1. นายนิพนธ์ ราชวัตร หมู่บ้านโชนิต 2 โทร. 081- 8601839	ประธาน		บ้านเลขที่ 51-61 หมู่บ้านโชนิต 2 ถนนสุขคันธสวัสดิ์ แขวง ลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10230	

ระเบียบ

ชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔

พ.ศ. ๒๕๕๓

.....

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ พ.ศ.

๒๕๕๓ ๑.๑ แก้ไขปรับปรุงครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่นี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้คณะกรรมการรักษาระเบียบนี้ และกำหนดระเบียบปลีกย่อยเพิ่มเติม ซึ่งไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ได้ ตามที่เห็นสมควร

หมวดที่ ๑

ชื่อและที่ตั้งสำนักงาน

ข้อ ๔ ชมรมนี้ชื่อว่า “ชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔” เรียกชื่อย่อว่า ชสสอ. ลบ.๔ ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Lerd-Ubon Village Community 4 Aging Group and Women Group Association

ข้อ ๕ ที่ตั้งสำนักงาน บ้านเลขที่ ๓๗/๒๖๖ ซอยนาคนิวาส ๔๘ แยก ๑๔ - ๑๓ ถนนนาคนิวาส แขวง/เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ ๑๐๒๓๐

ข้อ ๖ เครื่องหมายชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔

เครื่องหมายชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ เป็นรูปสี่เหลี่ยมขอบสีดำ ภายในพื้นสีเขียว หมายถึง การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สี่เดียวกับสัญลักษณ์ของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งชุมชน ภายในมีวงกลมพื้นสีชมพู ตัวอักษรสีน้ำเงินคำว่า "ชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔" หมายถึง การร่วมมือกันจัดกิจกรรมของสตรีและ

ผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ และประชาชนทั่วไป โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และวงกลมสีเขียวมีอักษรสีน้ำเงินคำว่า “ชสสอ.ลบ. 4.กท ” ซึ่งเป็นอักษรย่อของชมรมสตรี และผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ อยู่ด้านล่างภาพสี่เหลี่ยมรูปดอกบัวสีชมพู สัญลักษณ์ของชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ แสดงถึงความสามัคคีร่วมบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมโดยรวม ยึดหลักประชาธิปไตยและส่งเสริมศาสนา

หมวดที่ ๒

วัตถุประสงค์

ข้อ ๗ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- ๗.๑ เสริมสร้างกระบวนการประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- ๗.๒ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของสตรีและผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ และคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมทางด้านศาสนา
- ๗.๓ การรณรงค์และส่งเสริมความตระหนักเพื่อให้บุตรหลานได้แสดงความกตัญญูตเวทีต่อผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย
- ๗.๔ ส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีและผู้สูงอายุเข้ามาเป็นอาสาสมัคร และร่วมบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมโดยรวม
- ๗.๕ ส่งเสริมอาชีพให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

หมวดที่ ๓

สมาชิกภาพ

ข้อ ๘ สมาชิก

- ๘.๑ สมาชิกต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาและทะเบียนบ้านหรือเป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ และชุมชนในพื้นที่เขตลาดพร้าว
- ๘.๒ สมาชิกต้องชำระค่าสมัคร ๕๐ บาท และค่าบำรุงปีละ ๑๐๐ บาท
- ๘.๓ สมาชิกกิตติมศักดิ์ หมายถึง ผู้ที่คณะกรรมการเห็นสมควรเชิญให้เป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์

ข้อ ๙ สมาชิกชมรมสตรีไม่กำหนดอายุ ส่วนสมาชิกผู้สูงอายุ ต้องมีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปี

(แก้ไขตามมติที่ประชุมคณะกรรมการชมรมสตรีและผู้สูงอายุ หมู่บ้านเลิศอุบล 4 จาก “ข้อ ๙ สมาชิกชมรมสตรีไม่กำหนดอายุ ส่วนสมาชิกผู้สูงอายุ ต้องมีอายุตั้งแต่ ๕๕ ปี” เป็น “ข้อ ๙ สมาชิกชมรมสตรีไม่กำหนดอายุ ส่วนสมาชิกผู้สูงอายุ ต้องมีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปี”)

ข้อ ๑๐ สมาชิกย่อมขาดจากสมาชิกภาพเพราะเหตุดังต่อไปนี้

- ๑๐.๑ ถึงแก่กรรม
- ๑๐.๒ ลาออก
- ๑๐.๓ ไม่ชำระค่าบำรุง ๒ ปี ติดต่อกัน

หมวดที่ ๔

สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

ข้อ ๑๑ สมาชิกมีสิทธิดังนี้

- ๑๑.๑ เข้าร่วมประชุมออกเสียงลงคะแนน
- ๑๑.๒ เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของชมรม ฯลฯ
- ๑๑.๓ รับเลือกเป็นกรรมการ
- ๑๑.๔ รับการช่วยเหลือสงเคราะห์

ข้อ ๑๒ สมาชิกมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑๒.๑ ช่วยส่งเสริมและเผยแพร่กิจกรรม ชสสอ.ลป. ๔ ให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์
- ๑๒.๒ ปฏิบัติตามระเบียบ ชสสอ.ลป. ๔
- ๑๒.๓ ให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ
- ๑๒.๔ เข้าร่วมประชุมตามประกาศ ชสสอ.ลป. ๔

หมวดที่ ๕

คณะกรรมการและการเลือกตั้ง

ข้อ ๑๓ คณะกรรมการ

๑๓.๑ คณะกรรมการมาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกในการประชุมใหญ่ และต้องเป็นสมาชิกที่มีภูมิลำเนา และทะเบียนบ้านอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔ เท่านั้น

๑๓.๒ คณะกรรมการมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน และไม่เกิน ๒๕ คนให้ คณะกรรมการเลือกประธานกรรมการ ๑ คน และรองประธานกรรมการ ๔ คน และให้ประธาน กรรมการเป็นผู้เลือกกรรมการ หรือสมาชิก เป็นเลขานุการ เภรัณญิก ฯลฯ ตามที่ประธาน เห็นสมควร

๑๓.๓ คณะกรรมการอยู่ในตำแหน่งวาระละ ๑ ปี นับแต่วันเลือกตั้ง เมื่อครบ กำหนดแล้ว หากยังไม่มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ ก็ให้คณะกรรมการชุดเดิมรักษาการ ต่อไป จนกว่าจะมีการเลือกตั้งกรรมการชุดใหม่ โดยให้แล้วเสร็จ ภายใน ๓๐ วัน

ข้อ ๑๔ ให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษา โดยมีผู้อำนวยการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้ทรงคุณวุฒิ ที่คณะกรรมการเห็นสมควรไม่เกิน ๑๐ คน

ข้อ ๑๕ คณะกรรมการต้องพ้นจากตำแหน่งด้วยกรณีดังต่อไปนี้

๑๕.๑ ถึงคราวออกตามวาระ

๑๕.๒ ลาออก

หมวดที่ ๖

อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ

ข้อ ๑๖ ประธานกรรมการ

๑๖.๑ ควบคุมดูแลการดำเนินงานทั่วไปของ ชสสอ.ลป.๔ ให้เป็นไปด้วยความ เรียบร้อย และอยู่ในวัตถุประสงค์

๑๖.๒ แต่งตั้งและมอบหมายกรรมการและสมาชิกดำเนินการใด ๆ ได้ตาม วัตถุประสงค์

๑๖.๓ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ข้อ ๑๗ รองประธานกรรมการ

๑๗.๑ ปฏิบัติหน้าที่ในอำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการ เมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือเมื่อตำแหน่งประธานว่างลง

๑๗.๒ ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ประธานมอบหมาย

๑๗.๓ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ข้อ ๑๘ เลขานุการ

- ๑๘.๑ ดำเนินงานธุรการ
- ๑๘.๒ จัดทำรายงานการประชุม
- ๑๘.๓ ดูแลรักษาเอกสาร และรายงานการประชุมของ ชสสอ.ลป.๔
- ๑๘.๔ แจกนัดประชุมไปยังบรรดาสมาชิก
- ๑๘.๕ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ข้อ ๑๙ นายทะเบียน

- ๑๙.๑ จัดทำ เก็บรักษา และแก้ไขทะเบียนสมาชิกให้ทันสมัย
- ๑๙.๒ แจกยอดจำนวนสมาชิกให้เลขานุการทราบ
- ๑๙.๓ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ข้อ ๒๐ เภรัญญิก

ถูกต้อง

- ๒๐.๑ ควบคุม ดูแล รายรับ-จ่ายเงิน เก็บรักษาเงินตลอดจนทำบัญชีให้เป็นไปโดย
- ๒๐.๒ ดูแลรับผิดชอบ รักษาผลประโยชน์ของสมาชิก
- ๒๐.๓ รายงานสถานภาพการเงิน ให้ประธานกรรมการทราบ เมื่อมีการประชุม
- ๒๐.๔ ให้ความร่วมมือแก่ผู้ตรวจสอบ ในการตรวจเงินและบัญชี
- ๒๐.๕ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ข้อ ๒๑ ผู้ตรวจสอบ

- ๒๑.๑ ตรวจสอบการทำงานของเหรัญญิกในด้านการเงิน การทำบัญชีให้ถูกต้อง
- ๒๑.๒ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ข้อ ๒๒ ปฏิคม

- ๒๒.๑ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้าน

เลิศอุบล ๔

- ๒๒.๒ รับผิดชอบในการดูแลต้อนรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล ๔

หมวดที่ ๗

การประชุม

ข้อ ๒๓ ชสสอ.ลป.๔ มีการประชุม ดังนี้

๒๓.๑ กำหนดประชุมคณะกรรมการชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศ

อุปถ ๔

ไม่น้อยกว่า ๓ เดือน / ครั้ง

๒๓.๒ เมื่อมีการประชุมให้แจ้งคณะกรรมการ และสมาชิกทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน แต่ถ้าเป็นการประชุมเร่งด่วน อาจแจ้งล่วงหน้าได้ตามสมควร

๒๓.๓ การวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ในที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด เว้นแต่กรณีต่อไปนี้ ให้ถือเสียงไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม ซึ่งลงลายมือชื่อเข้าประชุม และอยู่ในที่ประชุม

๒๓.๓.๑ การแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบ

๒๓.๓.๒ การเลิก ชสสอ.ลป.๔

๒๓.๔ การประชุมทุกครั้ง ต้องจัดให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงลายมือชื่อพร้อมทั้งบันทึกเรื่องที่พิจารณา วินิจฉัยทั้งสิ้นไว้ในรายงานการประชุม และให้ประธานในที่ประชุมกับผู้เข้าประชุมอีก ๑ คน ลงลายมือไว้เป็นสำคัญ

๒๓.๕ ให้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปีภายในเดือนธันวาคม

หมวดที่ ๘

การเงินและการบัญชี

ข้อ ๒๔ รายได้ของ ชสสอ.ลป.๔

๒๔.๑ ค่าบำรุงสมาชิก

๒๔.๒ กำไรจากการจัดกิจกรรม

๒๔.๓ เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาค

๒๔.๔ ดอกผลอันเกิดจากการเงินหรือทรัพย์สิน

ข้อ ๒๕ การเก็บรักษาเงิน ให้เหรียญฎีก พร้อมกรรมการ ๑ คน นำฝากธนาคาร ประเภทออมทรัพย์

ข้อ ๒๖ ประธานมีอำนาจสั่งจ่ายเงิน ในวงเงินไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งพันบาทถ้วน) กรณีที่จำเป็นต้องสั่งจ่ายเงินเกินกว่าจำนวนที่ระบุไว้ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ

ข้อ ๒๗ ในกรณีมีการเปลี่ยนแปลงประธานคณะกรรมการชุดใหม่ ให้คณะกรรมการชุดเดิมทำบัญชีการเงิน และส่งมอบหลักฐานการเงินให้คณะกรรมการชุดใหม่ และต้องแจ้งผู้มีสิทธิถอนเงินให้ธนาคารทราบโดยเร็ว

หมวดที่ ๙

การสวัสดิการ

ข้อ ๒๘ สมาชิกจะได้รับสวัสดิการ ดังนี้

๒๘.๑ สมาชิกที่ป่วย และเข้ารับรักษาตัวเป็นผู้ป่วยในของโรงพยาบาล ให้คณะกรรมการ หรือผู้แทนจัดของเยี่ยม รายละ ๓๐๐ บาท (สามร้อยบาทถ้วน) จำนวน ๑ ครั้ง ในรอบปี

๒๘.๒ กรณีสมาชิกเสียชีวิต จัดพวงหรีดเคารพศพในวงเงิน ๕๐๐ บาท (ห้าร้อยบาท) โดยติดป้ายว่า “ชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล ๔”

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓

นาวาอากาศเอก(เสรีศักดิ์ สิงห์)

ประธานคณะกรรมการ

ชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชนหมู่บ้านเลิศบุล ๔

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์
แบบสังเกต
แบบบันทึกภาคสนาม

การศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ ในการพัฒนาชุมชน

แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน

เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
2. คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1) ชื่อ – ชื่อสกุล..... หมายเลขรหัส.....
- 2) ที่อยู่.....
- 3) จำนวนครั้งสัมภาษณ์.....วันที่สัมภาษณ์.....
สถานที่สัมภาษณ์.....
- 4) เพศ..... 5) อายุ.....ปี
- 6) ระดับการศึกษา.....
- 7) กลุ่ม /ตำแหน่งในชุมชน.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ด้านปัจจัย/เงื่อนไขของชุมชน

รูปแบบของการจัดการความรู้	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์
1. ฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิม	1. ท่านคิดว่าฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิมของชุมชนที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ควรพัฒนาอย่างไร และเป็นทักษะการเรียนรู้ด้านใด
2. ประชากรผู้สูงอายุในการจัดการความรู้	ประชากรผู้สูงอายุในชุมชนท่านที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชน และควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของการจัดการความรู้	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์
3. เนื้อหาความรู้	ท่านคิดว่าชุมชนมีความรู้เดิมในด้านใดบ้าง ควรมีกลยุทธ์อย่างไร มีการสื่อสารแบบใดและควรมีวิธียกย่องชมเชยเช่นไร
4.สถานที่ เครื่องมือและเทคโนโลยี	โปรดกล่าวถึงสถานที่ เครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชน มีการใช้เช่นไรและเกิดประโยชน์สูงสุดหรือไม่

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ด้านปัญหาความต้องการร่วมกัน

รูปแบบของการจัดการความรู้	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์
1. การระบุสิ่งที่ต้องรู้ในการจัดการความรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ท่านรู้จักการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือไม่ 2. ชุมชนควรมีวิธีการกำหนดความรู้ที่จำเป็นอย่างไรบ้าง
2. การได้มาซึ่งความรู้ในการพัฒนาชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 3. ท่านคิดว่ากระบวนการจัดการความรู้เป็นมาอย่างไร โปรดอธิบาย 4. ผู้สูงอายุมีวิธีการจัดการความรู้สำหรับการพัฒนาอย่างไร 5. ได้ความรู้เพิ่มเติมจากสื่อประเภทใด 6. ทำความรูที่ได้มาให้เป็นระบบและนำมาใช้ประโยชน์ได้
3. การสร้างความรู้โดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 7. โปรดกล่าวถึงกระบวนการจัดการที่ทำให้รู้ว่ามีรู้อะไรและจะจัดการบริหารนำรู้นั้นมาใช้ได้อย่างไร 8. การจัดการความรู้โดยผู้สูงอายุมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมทำอย่างไร 9. การเรียนรู้ด้วยตนเองส่วนใหญ่ดำเนินการอย่างไร 10. กรุณากล่าวถึงขั้นตอนการเรียนรู้ของท่าน 11. การวางแผน วิเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดปฏิบัติอย่างไร

รูปแบบของการจัดการ ความรู้	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์
4. การรวบรวมความรู้ เพื่อให้มีการจัดการความรู้	<p>12. ท่านคิดว่าผู้สูงอายุมีนวัตกรรมพัฒนาชุมชนอยู่เดิมอย่างไร</p> <p>13. ชุมชนมีวิธีการรวบรวมความรู้ในการพัฒนาชุมชนวิธีใดบ้าง</p>
5. การประมวลลั่นกรอง ความรู้ที่เหมาะสมใช้พัฒนา	<p>14. ปัจจัยใดที่ส่งเสริมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>15. ท่านคิดว่าผู้สูงอายุทำงานจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นระบบและมีคุณภาพ ควรดำเนินการในลักษณะใด</p> <p>16. การประมวลความรู้และนำมาจัดการปรับปรุงให้ดีขึ้นทำอย่างไร</p> <p>17. กรุณากล่าวถึงการรวบรวมความรู้ที่อยู่ในตัวคน และใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือมาช่วย การระดมสมอง การใช้ web block</p>
6. การจัดเก็บความรู้ที่ ผู้สูงอายุมิ่ส่วนร่วม ดำเนินการ	<p>18. การจัดการความคิดให้เป็นระบบปฏิบัติอย่างไร</p> <p>19. การสร้างระบบจัดเก็บข้อมูลและดึงออกมาใช้อย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการอย่างไร</p> <p>20. การเก็บรวบรวม, พัฒนา, คิด ความรู้รอบ ๆ ตัว นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาตัวเอง ชุมชน ทำอย่างไร</p> <p>21. มีการจัดความรู้ให้เป็นระบบในการกลั่นกรองหาเหตุผลในลักษณะใดในชุมชนของท่านและท่านมีส่วนร่วมอย่างไร</p>
7. การใช้ความรู้ให้เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนา ชุมชน	<p>22. ชุมชนมีกระบวนการให้ประชาชนเข้าถึงความรู้ได้อย่างไร</p> <p>23. การถ่ายทอดความรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นดำเนินการอย่างไร</p> <p>24. ผู้สูงอายุมีส่วนนำความรู้มารวบรวม และทำให้ผู้ที่ทำงานพัฒนาชุมชนสามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาชุมชนมากน้อยอย่างไร</p>

รูปแบบของการจัดการ ความรู้	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์
	<p>25. การจัดการ/รวบรวมความรู้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นระบบ มีจุดมุ่งหมายและผลลัพธ์ มีการกำหนดไว้หรือไม่อย่างไร</p> <p>26. การจัดลำดับขั้นตอน องค์ประกอบที่สำคัญในการนำความรู้ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีมากน้อยเพียงใด</p> <p>27. ผู้สูงอายุได้จัดการความรู้และนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้มากที่สุดเช่นไร</p> <p>28. การเพิ่มพูนความรู้และนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาความสามารถ</p> <p>ลักษณะการจัดการความรู้ที่เป็น Best Practice ควรมีลักษณะอย่างไร</p>
<p>8. การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง</p>	<p>29. การกำหนดความรู้ของผู้สูงอายุที่มีอยู่ ไปเผยแพร่หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน ให้เกิดประโยชน์ทำเช่นไร</p> <p>30. เครื่องมือที่ใช้ในการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้และถ่ายทอดให้คนอื่น ๆ ทราบ มีอะไรบ้าง</p> <p>31. เทคนิคการถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ ควรดำเนินการอย่างไร</p> <p>เพื่อให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จสูงสุด</p> <p>32. กิจกรรมที่ท่านภูมิใจที่สุดในการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากการจัดการความรู้โดยนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน มีลักษณะอย่างไร</p> <p>33. ชุมชนมีวิธีประเมินผลในการจัดการความรู้อย่างไร</p> <p>34. ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาอย่างไร</p>

7	การใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน								
8	การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง								

ขั้นตอนการจัดทำแผนงานการจัดการความรู้โดยผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนการจัดการความรู้	ความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
1. การระบุสิ่งที่ต้องรู้ในการจัดการความรู้						
1.1 จัดตั้งคณะทำงาน						
1.2 จัดประชุม						
1.3 สืบค้นและรวบรวมความรู้						
1.4 จัดลำดับความสำคัญของความรู้						
1.5 กำหนดการจัดการความรู้ที่จำเป็น						
2. การได้มาซึ่งความรู้ในการพัฒนาชุมชน						
2.1 ภายในชุมชน						
2.1.1 ศึกษาจากเอกสาร / บุคคล						
2.1.2 ศึกษาจากบุคคล						
2.1.3 จัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้						
2.2 ภายนอกชุมชน						
2.2.1 ศึกษาจากเอกสาร / สื่อต่าง ๆ						
2.2.2 ศึกษาจากชุมชนอื่น						
2.2.3 เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอื่น						
3. การสร้างความรู้โดยผู้สูงอายุมมีส่วนร่วม						

3.1 จัดตั้งคณะทำงาน						
3.2 ประชุม						
3.3 บูรณาการความรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา						
4. การรวบรวมความรู้เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้						
4.1 มอบหมายหน้าที่						
4.2 กำหนดปฏิทินงาน						
5. การประเมินผลกลับกรองความรู้ที่เหมาะสมใช้พัฒนา						
5.1 สอบถามความคิดเห็น						
5.2 จัดเวทีเสวนา						

ขั้นตอนการจัดทำแผนงานการจัดการความรู้โดยผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนการจัดการความรู้	ความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
6. การจัดเก็บความรู้ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมดำเนินการ						
6.1 กำหนดโครงสร้างความรู้การพัฒนาชุมชน						
6.2 รวบรวมอย่างเป็นระบบ						
7. การใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน						
7.1 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้						
7.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการ						
8. การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง						
8.1 ประชุมทางไกล						
8.2 จัดนิทรรศการ						

8.3 จัดเวทีชาวบ้าน						
8.4 จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์						
8.5 จัดรายการเสียงตามสาย						
8.6 จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุด						
8.7 จัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อ เผยแพร่ข้อมูล						
8.8 กำหนดตัวชี้วัดอย่างชัดเจน						
8.9 มีเป้าหมายการประเมินชัดเจน						

การศึกษาระยะที่ 1 ชุดที่ 2

แบบสอบถามความคิดเห็นต่อผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ

ด้านการศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ใน

การพัฒนาชุมชน

สภาพแวดล้อมและบริบท

.....

รูปแบบของการจัดการ ความรู้	นายทวย คงคา ควรเพิ่มเติมข้อใด อย่างไร ในการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนและสังคม
1. การระบุสิ่งที่ต้องรู้ ในการจัดการความรู้	
2. การได้มาซึ่งความรู้ในการ พัฒนาชุมชน	
3. การสร้างความรู้โดย ผู้สูงอายมีส่วนร่วม	
4. การรวบรวมความรู้เพื่อให้ มีการจัดการความรู้	
5. การประมวลกลั่นกรอง ความรู้ที่เหมาะสมใช้พัฒนา	
6. การจัดเก็บความรู้ที่ ผู้สูงอายมีส่วนร่วมดำเนินการ	
7. การใช้ความรู้ให้เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนา ชุมชน	
8. การเผยแพร่ความรู้ให้กับ ชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง	

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

การศึกษาระยะที่ 1 ชุดที่ 3 แบบสังเกต

แนวทางการสังเกต “การศึกษากิจการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ” ประเด็นการสังเกต

1. สภาพแวดล้อมและบริบท

รูปแบบของการจัดการความรู้	กิจกรรมของ นายทวาย คงคา วันเดือนปี.....กิจกรรม.....
1. การระบุสิ่งที่ต้องรู้ในการจัดการความรู้	
2. การได้มาซึ่งความรู้ในการพัฒนาชุมชน	
3. การสร้างความรู้โดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม	
4. การรวบรวมความรู้เพื่อให้มีการจัดการความรู้	
5. การประมวลกลั่นกรองความรู้ที่เหมาะสมใช้พัฒนา	
6. การจัดเก็บความรู้ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมดำเนินการ	
7. การใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน	
8. การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง	

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม

ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ

บันทึกการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน

จากวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ **วิทยานิพนธ์ “การศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน” นายศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล**

ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
2. คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1) ชื่อ – ชื่อสกุล..... (หมายเลขรหัส.....)

2) ที่อยู่.....

3) จำนวนครั้งสัมภาษณ์.....วันที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

4) เพศ..... 5) อายุ.....ปี

6) ระดับการศึกษา.....

7) กลุ่ม /ตำแหน่งในชุมชน.....

8) ประสบการณ์ด้านการพัฒนาชุมชน

.....

ประสบการณ์ด้านการจัดการความรู้

.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ด้านปัจจัย/เงื่อนไขของชุมชน

1. ฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิม

ท่านคิดว่าฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้เดิมของชุมชนที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ควรพัฒนาอย่างไร และเป็นทักษะการเรียนรู้ด้านใด

.....

.....

.....

2. ประชากรผู้สูงอายุในการจัดการความรู้

ประชากรผู้สูงอายุในชุมชนท่านที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชน และควรมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

3. เนื้อหาความรู้

ท่านคิดว่าชุมชนมีความรู้เดิมในด้านใดบ้าง ควรมีกลยุทธ์อย่างไร มีการสื่อสารแบบใด และควรมีวิทยากรองค์ไหนเช่นไร

.....

.....

.....

4. สถานที่ เครื่องมือและเทคโนโลยี

โปรดกล่าวถึงสถานที่ เครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชน มีการใช้เช่นไรและเกิดประโยชน์สูงสุดหรือไม่

.....

.....

.....

สรุปการพัฒนาชุมชนในหมู่ 10 ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

1. อะไรคือผลสำเร็จของชุมชน ด้านใดสำเร็จสูงสุด บรรลุตามอุดมการณ์ที่ตั้งไว้

.....

.....

2. ผลสำเร็จมาจากเงื่อนไขอะไร (ทรัพยากร บริบทชุมชน บุคลากร ผู้สูงอายุ)

.....

.....

3. การมีส่วนร่วมให้เกิดผลสำเร็จ มีอย่างไรบ้าง

.....

.....

4. แก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างไร จึงประสบความสำเร็จ

.....

.....

5. ภาวะผู้นำของผู้สูงอายุนั้นมีมากน้อยเพียงใด ดำเนินการอย่างไร

.....

.....

6. จุดเด่นของความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน สำเร็จด้านใด ตามลำดับ

.....

.....

7. ปัญหาจุดรั้งการพัฒนาชุมชนคืออะไร

.....

.....

ความคิดเห็นอื่นๆ

.....

.....

ด้านปัญหาความต้องการร่วมกัน

รูปแบบของการจัดการความรู้

1. การระบุสิ่งที่ต้องรู้ในการจัดการความรู้

1.1 ทำนรู้จักการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือไม่

.....

.....

1.2 ชุมชนควรมีวิธีการกำหนดความรู้ที่จำเป็นอย่างไรบ้าง

.....

.....

2. การได้มาซึ่งความรู้ในการพัฒนาชุมชน

2.1 ท่านคิดว่ากระบวนการจัดการความรู้เป็นมาอย่างไร โปรดอธิบาย

.....

.....

2.2 ผู้สูงอายุมีวิธีการจัดการความรู้สำหรับการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

2.3 ควรได้ความรู้เพิ่มเติมจากสื่อประเภทใด

.....

.....

2.4 มีวิธีการใดที่จะทำความรู้ที่ได้มาให้เป็นระบบและนำมาใช้ประโยชน์ได้

.....

.....

3. การสร้างความรู้โดยผู้สูงอายมีส่วนร่วม

3.1 โปรดกล่าวถึงกระบวนการจัดการที่ทำให้รู้ว่ามีอะไร และจะจัดการบริหารนำความรู้นั้นมาใช้ได้อย่างไร

.....

.....

3.2 การจัดการความรู้โดยผู้สูงอายุมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมทำอย่างไร

.....

.....

3.3 มีวิธีการใดที่จะทำความรู้ที่ได้มาให้เป็นระบบและนำมาใช้ประโยชน์ได้

.....

.....

3.4 การเรียนรู้ด้วยตนเองส่วนใหญ่ดำเนินการอย่างไร

.....

.....

3.5 กรุณากล่าวถึงขั้นตอนการเรียนรู้ของท่าน

.....

.....

3.6 การวางแผน วิเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติ ให้สอดคล้องตาม
วัตถุประสงค์ที่วางไว้ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

4. การรวบรวมความรู้เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้

4.1 ท่านคิดว่าผู้สูงอายุมีนวัตกรรมพัฒนาชุมชนอยู่เดิมอย่างไร

.....

.....

4.2 ชุมชนมีวิธีการรวบรวมความรู้ในการพัฒนาชุมชนวิธีใดบ้าง

.....

.....

5. การประมวลลั่นกรองความรู้ที่เหมาะสมใช้พัฒนา

5.1 ท่านคิดว่าผู้สูงอายุมีนวัตกรรมพัฒนาชุมชนอยู่เดิมอย่างไร

.....

.....

5.2 ปัจจัยใดที่ส่งเสริมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

.....

.....

5.3 ท่านคิดว่าผู้สูงอายุทำงานจัดการความรู้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นระบบ
และมีคุณภาพ ควรดำเนินการในลักษณะใด

.....

.....

5.4 การประมวลความรู้และนำมาจัดการปรับปรุงให้ดีขึ้นทำอย่างไร

.....

.....

5.5 กรุณากล่าวถึงการรวบรวมความรู้ที่อยู่ในตัวคน และใช้การแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือมาช่วยในการระดมสมอง การใช้ web block

.....

.....

6. การจัดเก็บความรู้ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมดำเนินการ

6.1 การจัดการความคิดให้เป็นระบบปฏิบัติอย่างไร

.....

6.2 การสร้างระบบจัดเก็บข้อมูลและดึงออกมาใช้อย่างเป็นระบบมีการดำเนินการ
 อย่างไร

.....

6.3 การเก็บรวบรวม, การพัฒนา การคิด ความรู้รอบ ๆ ตัว นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิด
 การพัฒนาตัวเรา ชุมชนทำอย่างไร

.....

6.4 มีการจัดความรู้ให้เป็นระบบในการกลั่นกรองหาเหตุผล ลักษณะใดในชุมชน
 ของท่านและท่านมีส่วนร่วมอย่างไรการเก็บรวบรวม, พัฒนา, คิด ความรู้รอบ ๆ ตัว นำไปปฏิบัติ
 เพื่อให้เกิดการพัฒนาตัวเรา ชุมชนทำอย่างไร

.....

7. การใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

7.1 ชุมชนมีกระบวนการให้ประชาชนเข้าถึงความรู้อย่างไร

.....

7.2 การถ่ายทอดความรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นดำเนินการอย่างไร

.....

7.3 ผู้สูงอายุมีส่วนนำความรู้มารวบรวม และทำให้ผู้ที่ทำงานพัฒนาชุมชน
 สามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาชุมชนมากน้อยอย่างไร

.....

7.4 การจัดการ/รวบรวมความรู้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นระบบ มีจุดมุ่งหมาย
 และผลลัพธ์ มีการกำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....
 7.5 การจัดลำดับขั้นต้นตอน องค์ประกอบที่สำคัญในการนำความรู้ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีอย่างน้อยเพียงใด

.....
 7.6 ผู้สูงอายุได้จัดการความรู้และนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้มากที่สุดเช่นไร

.....
 7.7 การเพิ่มพูนความรู้และนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาความสามารถ ลักษณะการจัดการความรู้ที่เป็น Best Practice ควรมีลักษณะอย่างไร

8. การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง

.....
 8.1 การเพิ่มพูนความรู้และนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาความสามารถ ลักษณะการจัดการความรู้ที่เป็น Best Practice ควรมีลักษณะอย่างไร

.....
 8.2 การเพิ่มพูนความรู้และนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาความสามารถ ลักษณะการจัดการความรู้ที่เป็น Best Practice ควรมีลักษณะอย่างไร

.....
 8.3 การกำหนดความรู้ของผู้สูงอายุที่มีอยู่ ไปเผยแพร่หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน ให้เกิดประโยชน์ทำเช่นไร

.....
 8.4 เครื่องมือชนิดใดที่ใช้ในการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้และถ่ายทอดให้คนอื่น ๆ ทราบ

8.5 เทคนิคการถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ ควรดำเนินการอย่างไร เพื่อให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จสูงสุด

.....

.....

8.6 กิจกรรมที่ท่านภูมิใจที่สุดในการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากการจัดการความรู้ โดยนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

8.7 กิจกรรมที่ท่านภูมิใจที่สุดในการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากการจัดการความรู้ โดยนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

8.8 ชุมชนมีวิธีประเมินผลในการจัดการความรู้อย่างไร

.....

.....

8.9 ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้
ในการพัฒนาชุมชน

บันทึกภาคสนามประจำวัน

วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ.เวลา.....รหัส.....

บันทึกเหตุการณ์ / กิจกรรม

.....

.....

.....

ข้อค้นพบ / การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

.....

.....

.....

.....

.....

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในครั้งก่อน

.....

.....

.....

สิ่งที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม

.....

.....

.....

การแสดงผลของผู้วิจัย

.....

.....

การศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนในการนำพลังของผู้สูงอายุมาใช้ในการ
พัฒนาชุมชน
สภาพแวดล้อมและบริบทของการพัฒนาชุมชนเลิศอุบล 4

รูปแบบของการจัดการ ความรู้ ในการพัฒนาชุมชน	รศ.ดร.วิเชียร ตันตระเสนีย์ ควรเพิ่มเติมข้อใด อย่างไร ในการมีบทบาทพัฒนาชุมชนและสังคม
1. การระบุสิ่งที่ต้องรู้ ในการจัดการความรู้	
2. การได้มาซึ่งความรู้ในการ พัฒนาชุมชน	
3. การสร้างความรู้โดย ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม	
4. การรวบรวมความรู้เพื่อให้ มีการจัดการความรู้	
5. การประมวลกลั่นกรอง ความรู้ที่เหมาะสมใช้พัฒนา	
6. การจัดเก็บความรู้ที่ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมดำเนินการ	
7. การใช้ความรู้ให้เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนา ชุมชน	
8. การเผยแพร่ความรู้ให้กับ ชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง	

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของ รศ.ดร.วิเชียร ตันตระเสนีย์ ประธานชุมชน
หมู่บ้านเลิศอุบล 4

การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน	ระดับที่อาจารย์วิเชียร ปฏิบัติใน ปัจจุบัน					ตัวอย่าง หรือ ข้อเสนอ แนะ
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	
1. การระบุสิ่งที่ต้องรู้ในการจัดการความรู้						
1.1 จัดตั้งคณะทำงานและจัด ประชุม						
1.2 สืบค้นและรวบรวมความรู้						
1.3						
1.4 จัดลำดับความสำคัญของ ความรู้						
1.5 กำหนดการจัดการความรู้ที่ จำเป็น						
2. การได้มาซึ่งความรู้ในการพัฒนาชุมชน						
2.1 ภายในชุมชน						
2.1.1 ศึกษาจากเอกสาร / บุคคล						
2.1.2 ศึกษาจากบุคคล						
2.1.3 จัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้						
2.2 ภายนอกชุมชน						
2.2.1 ศึกษาจากเอกสาร / สื่อต่าง ๆ						
2.2.2 ศึกษาจากชุมชนอื่น						
2.2.3 เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน อื่น						
3. การสร้างความรู้โดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม						
3.1 จัดตั้งคณะทำงาน						
3.2 ประชุม						
3.3 บูรณาการความรู้เพื่อนำไปใช้						

ในการพัฒนา						
4. การรวบรวมความรู้เพื่อให้มีการจัดการความรู้						
4.1 มอบหมายหน้าที่						
4.2 กำหนดปฏิทินงาน						
5. การประมวลกลั่นกรองความรู้ที่เหมาะสมนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน						
5.1 สอบถามความคิดเห็น						
5.2 จัดเวทีเสวนา						
6. การจัดเก็บความรู้ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมดำเนินการ						
6.1 กำหนดโครงสร้างความรู้การพัฒนาชุมชน						
6.2 รวบรวมอย่างเป็นระบบ						
7. การใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน						
7.1 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้						
7.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการ						
8. การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนอื่นและผู้เกี่ยวข้อง						
8.1 ประชุมทางไกล						
8.2 จัดนิทรรศการ						
8.3 จัดเวทีชาวบ้าน						
8.4 จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์						
8.5 จัดรายการเสียงตามสาย						
8.6 จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุด						
8.7 จัดทำระบบเทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อเผยแพร่ข้อมูล						
8.8 กำหนดตัวชี้วัดอย่างชัดเจน						
8.9 มีเป้าหมายการประเมินชัดเจน						

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ชุมชนเชิงหวาย

1. นายสุทิน อินขันธ์เมือง	ประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย
2. นางบุญเหลือ ธรรมธีรเสถียร	รองประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย
3. นางพวงเพชร ครุฑนาค	รองประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย
4. นายกล้า นาคแสง	ประธานกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย
5. นายไชยา นาคแสง	เลขานุการกรรมการชุมชนวัดเชิงหวาย
6. นางลัทธวรรณ พุ่มศิลป์	ผู้ช่วยเลขานุการและประชาสัมพันธ์

ชุมชนบางเลน

1. นายวงษ์ ก่อเกิดบุญ	แกนนำผู้สูงอายุด้านสังคมวัฒนธรรม
2. นางประจวบ อมเทศ	แกนนำผู้สูงอายุด้านสังคมวัฒนธรรม
3. นายสงคราม นาควัชระ	แกนนำผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม
4. นางอุไรวรรณ แพร์หลาย	แกนนำผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม
5. นางระทม เผ่าพันธ์ุ	แกนนำผู้สูงอายุด้านสวัสดิการ
6. นางสุมทรี บุญลือพันธ์	แกนนำผู้สูงอายุด้านสวัสดิการ
7. นางธิดา ช้ายอยู่	แกนนำผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจอาชีพ
8. นางยุวดี น้อยจ้อย	แกนนำผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจอาชีพ

ชุมชนบ้านเลิศอุบล 4

1. รศ.ดร.วิเชียร ตันตระเสนีย์	ประธานชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล 4
2. นาวาอากาศเอกเสรีศักดิ์ สิงห์	ประธานชมรมสตรีและผู้สูงอายุชุมชน
หมู่บ้านเลิศอุบล 4
3. นางนิภาพร สันทยานนท์	เลขานุการคณะกรรมการสภาชุมชน
4. นางไฉภี ชาวนา	เหรัญญิก
5. นายเกียรติศักดิ์ อินวารี	ปฏิคม
6. นายอริย์รัช แสนโชติ	ผู้ช่วยปฏิคม
7. นางอัญชลี ทรัพย์มณี	ผู้ช่วยผู้ตรวจสอบ
8. นางอุษา เลิศยะโส	ผู้ช่วยผู้ตรวจสอบ
9. นางสาวมาลี พึ่งบางกรวย	ประชาสัมพันธ์
10. นางสุนันทา ประยูรศักดิ์	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
11. นางทิพย์กชพร เดชาศรีขวัญภาส	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
12. นางสาวสมปอง วิรยศิริ	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
13. นายชัชวาล เชื้อชูชาติ	ที่ปรึกษา

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล เกิดเมื่อ 10 มีนาคม 2497 ณ จังหวัดชุมพร ปัจจุบันเป็นข้าราชการครู ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ (คศ. 3) โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ รัชดา สอนวิชาการงานอาชีพ (ธุรกิจ) สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนศรีวิทยาภัยจังหวัดชุมพร ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยพณิชยการเชตุพน ระดับปริญญาตรี บธ.บ.(ธุรกิจศึกษา – การตลาด) บรจร. เป็นครูที่โรงเรียนท่าแซะรัชดาภิเษก อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร จบการศึกษาระดับปริญญาโท ศศ.ม. การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้าพเจ้าทำหน้าที่ประธานสภาองค์กรชุมชนเขตลาดพร้าว ซึ่งเป็นงานชุมชนที่เริ่มตั้งแต่พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การเรียนสาขาพัฒนศึกษา ระดับปริญญาเอก ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงเป็นการหาความรู้เพิ่มเติมในงานที่ชอบและหวังว่าจะได้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป